శ్రీరస్తు

శ్రీదక్షిణామూర్తయేనమః

శ్రీమహామహోపాధ్యాయశ్రీమత్కాళీశఙ్కర
చన్ద్రనారాయణభట్టాచార్యాభ్యాం విరచితే
కాళీశఙ్కరీయచన్ద్రనారాయణీయాపరనామధేయే
హేత్వాభాస సామాన్యనిరుక్తికోడపత్రే

వే॥ బెంగళూరు పండితరత్నోపాఖ్యసీతారామ

శాస్త్రికృపాపరిప్రాప్తపాండిత్యేన

మైయార్ రాజగోపాలాచార్యేణ

యథామతి సంశోధితే

శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాద్యనేకబిరు

దాంకిత శ్రీశృంగేరిపురమధ్యవిద్యోతమాన

శ్రీ జగద్గురుసచ్చిదానందశివాభినవ

నృసింహభారతీపరిపోషితేన

శ్రీశృంగేరి ఐయ్యనవరు రామేశ్వరశాస్త్రిణా

మహీశూరపురీమధ్యవర్తిన్యాం

విద్యాతరంగిణ్యాఖ్యాయాం

ధర్మాధికారి చక్రవర్త్యయ్యంగార్యముద్రాక్షర

శాలాయాం ముద్రయిత్వా ప్రకటీకృతే

విజయేతాంతమామ్

సన్ ౧౯౧౩

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

కాళీశఙ్కరీయాపరనామధేయం
సామాన్యనిరుక్తికోడపత్రం ప్రారభ్యతే.

తత్రానుమితిపదం అనుమితినిష్ఠకార్యతానిరూపకసంబన్ధిత్వేనానుమితితత్కారణాన్యతరపరమితి శిరోమణిః ॥

* నిరూపకత్వంచ యది ప్రతియోగిత్వం తదాకార్యస్య కార్యతాప్రతియోగిత్వాభావాదనుమిత్యసంగ్రహః ॥ అతస్సంబన్ధిపదం సంబన్ధిద్వయసాధారణస్య తత్సాక్షాత్కారజనకసాక్షాత్కారవిషయిత్వాత్మకనిరూపకత్వస్యలాభాయ । అత్ర పర్వతోవహ్నిమాన్హ్రదశ్చ తథేత్యాదిసమూహాలంబనానుమితివిరోధిగ్రహవిషయహ్రదనిష్ఠవహ్న్యభావాదిరూపబాధాదేశపక్షతాదౌ ధూమాదినా వహ్న్యాదిసాధనే దోషతాప్రసంగఇత్యాదిదూషణం ద్వితీయకల్పానుసరణబీజముక్తంభట్టాచార్యేణ * అత్రేదంచింతయామః ॥ అథ స్వావచ్ఛేదకత్వస్వనిరూపితకారణతావచ్ఛేదకత్వాన్యతరసంబంధేన ప్రకృతపక్ష హేతుసాధ్యకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నకార్యతావిశిష్టం యద్విషయిత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానివేశేనైవదోషఇతిపూర్వకల్పస్యైవ నిర్దోషత్వే కల్పాంతరానుసరణం వ్యర్థమితిచేన్న ॥ ఏవమప్యేకత్రద్వయమితిరీత్యా వహ్నివ్యాప్యధూమఘటవాన్పర్వతఇత్యాకారకపరామర్శవిరోధిజ్ఞానవిషయే ఘటాభావవత్పర్వతే వహ్నివ్యాప్యధూమఘటోభయాభావవత్పర్వతేచాతివ్యాప్త్యాపత్తేరితి ॥ నచ నిరుక్తాన్యతరసంబంధేన తాదృశకార్యతావిశిష్టాన్యవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వస్య ప్రతిబధ్యతావిశేషణత్వేనోక్తదోషఇతివాచ్యం ॥ పరామర్శావ్యవహితోత్తరత్వస్య

కార్యతావచ్ఛేదకత్వే పక్షసాధ్యాదివిషయితాయాః ప్రయోజనవిరహే
ణ కార్యతావచ్ఛేదకకోటావప్రవేశేన బాధాదేరసంగ్రహాపత్తేః ॥ బాధ
నిశ్చయప్రతిబధ్యతాయాం తాదృశవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వాభావాది
తి ॥ ఏతేన పరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టవిషయిత్వావచ్ఛిన్న
త్వం ప్రతిబద్ధ్యతాయాం నివేశ్య భట్టాచార్యోక్తదోషవారణమిత్యపిప
రాస్తం ॥ యత్పక్షకయత్సాధ్యకస్థలే ఏకేనైవలింగేనానుమితిస్తత్రప్రకృ
తపరామర్శావ్యవహితోత్తరత్వస్యాపి కార్యతావచ్ఛేదకకోటావప్రవేశే
న వ్యభిచారాద్యావవ్యాప్తేశ్చ ॥ నచ ప్రకృతానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబ
ధ్యత్వం యత్ యచ్చ ప్రకృతపక్షసాధ్యహేతుకపరామర్శత్వవ్యాపక
ప్రతిబధ్యత్వమేతదన్యతరప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతాయానివే
శేన కోపి దోషఇతివాచ్యం ॥ వ్యాపకత్వాదేర్ద్విఃధా నివేశే గౌరవాది
త్యాలోచ్య ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యహేతుప్రకారకసమూహా
లంబనానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతాంనివేశ్య కల్పాంతరమనుసృతం దీ
ధితికృతా ॥ నచ తత్కల్పేపి వహ్నివ్యాప్యాభావవద్ధ్రదాదావతివ్యా
ప్తిః । తస్య హేతుమత్తాగ్రహవిరోధితయా స్వరూపాసిద్ధ్యనాత్మకత్వాది
తివాచ్యం ॥ తస్యాపి వ్యాప్యత్వాసిద్ధిత్వేన లక్ష్యతాయా అసిద్ధిగ్రంథేర
ఘురానాథేన లిఖితత్వాత్ ॥ ఆచార్యమతమవలంబ్యోక్తనిరాసాచ్చ ॥
యత్తు ॥ ప్రకృతసాధ్యహేతుకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నకార్యతాసాక్షాత్కా
రత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయితావద్విషయిత్వావ
చ్ఛిన్నత్వం ప్రతిబధ్యతాయాం నివేశనీయం ॥ అతఃపూర్వకల్పేవ్యతివ్యా
ప్త్యనవకాశేన కల్పాంతరానుసరణం నిర్బీజమితి ॥ తన్న ॥ తథావిధకా
ర్యతాసాక్షాత్కారత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి అనుమిత్యాత్మకసంబంధివ్యక్తిసా
క్షాత్కారత్వేన పరామర్శాత్మకసంబంధివ్యక్తిసాక్షాత్కారత్వేనచ జనక
త్వాభావేనానుమిత్యాదివిషయితాయాః తథావిధకార్యతాసాక్షాత్కార
జనకతావచ్ఛేదకవిషయితావత్త్వాభావాత్తాదృశవిషయితావద్విషయిత్వావ

చ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయితాశూన్యత్వాద్బాధాదావవ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ ॥ కించాసమిత్యాదివిషయితాయాస్తథావిధసాక్షాత్కారజనకతావచ్ఛేదకవిషయితావత్త్వేఽప్యేకత్రి ద్వయమితిరీత్యా (ప్రా)గుక్తజ్ఞానమాదాయ ఘటాభావవత్పర్వతాదావతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాచ్చ ॥ నచ తథావిధసాక్షాత్కారజనకతావచ్ఛేదకవిషయిత్వాభావవద్విషయితాశూన్యజ్ఞానీయ(ప్ర)తిబధ్యతానివేశేన కోఽపి దోషఇతివాచ్యం ॥ ఏవమపి పరామర్శవిషయితాత్వేన ఘటాదివిషయిత్వావగాహినోనిరుక్తసంబన్ధిద్వయసాక్షాత్కారస్యాపి తథావిధకార్యతాసాక్షాత్కారజనకతయా ఘటాదివిషయితాయాఅపి తాదృశజనకతావచ్ఛేదకవిషయితావత్త్వేనఘటాభావవత్పర్వతాదౌ అతివ్యాప్తేరితి కృతంపల్లవితేన ॥

* స్వవ్యధికరణప్రకారావచ్ఛిన్నాయా యా విషయితా తత్తదనిరూపకత్వరూపం సర్వాంశేభ్రమభిన్నత్వం వివక్షితంభట్టాచార్యేణ*అథాత్ర స్వాధికరణావృత్తిత్వం స్వనిరూపితప్రకారతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన వాచ్యం అన్యథా సంయోగేన వహ్నిమాన్హ్రదఇత్యాదిజ్ఞానస్యాపి ప్రమాత్వాపత్తేః। వహ్నేర్దైశికకాలికసంబంధేన హ్రదవృత్తిత్వాదితి ॥ ఏవంచ గుణోగుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తావానిత్యాదిజ్ఞానస్య సంయోగేన గుణో గుణవానిత్యాదిజ్ఞానస్యచ ప్రమాత్వాపత్తిః ॥ ఆద్యే విశేష్యవృత్తిపదార్థస్య విశిష్టానుయోగికాభావానభ్యుపగమేన సత్తావృత్తిగుణవృత్తిత్వాభావస్య విశిష్టసత్తాయామసత్త్వాత్ ॥ ద్వితీయేచ స్వనిరూపితప్రకారతావచ్ఛేదకసంయోగసంబంధేన గుణవృత్తిత్వాప్రసిద్ధేరితి ॥ నచ స్వనిరూపితత్వస్వావచ్ఛేదకీభూతధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వైతదుభయసంబంధేనప్రకారతావిశిష్టవిశేష్యతాఽనిరూపకత్వమేవ సర్వాంశే భ్రమభిన్నత్వం వాచ్యం ॥ అతోనోక్తదోషఇతివాచ్యం ॥ ఏవమపి రంగే స్వరూపతోరజతత్వప్రకారకేదం రజతమిత్యాద్యాకారకజ్ఞానస్య భ్రమభిన్నత్వాపత్తేః ॥ తత్ర స్వావచ్ఛేదకధర్మాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేన రజతత్వప్రకారతాయాధర్ము

మశక్యత్వాత్ । నచ స్వావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నస్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వస్వనిరూపితత్వోభయసంబన్ధేన ప్రకారతావిశిష్టవిశేష్యతాన్నిరూపకత్వమేవ సర్వాంశే భ్రమభిన్నత్వంవాచ్యం ॥ గుణాదౌ విశిష్టసత్తాత్వవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిబోధస్యతన్నియామకీభూతవిశిష్టనిరూపితసమవాయిరూప స్వావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వఘటితధర్మితోభయసంబన్ధేనవిశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావిశిష్టవిశేష్యతాకత్వేన భ్రమత్వనిర్వాహః ॥ రంగేస్వరూపతో రజతత్వప్రకారకజ్ఞానస్యాపి ధర్మితోభయసంబన్ధేన తాదృశప్రకారతావిశిష్టవిశేష్యతాశాలిత్వాద్భ్రమత్వనిర్వాహ ఇతివాచ్యం ॥ తావతాపి విషయితాసంబన్ధేన ప్రకారత్వేన ఘటత్వావగాహిఘటత్వత్వేన ఘటత్వావగాహిజ్ఞానధర్మికస్య విషయితయా ఘటత్వత్వేన ఘటత్వప్రకారకజ్ఞానస్య స్వావచ్ఛేదకీభూతవిషయిత్వసంబన్ధావచ్ఛిన్నస్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వఘటితధర్మితోభయసంబన్ధేన ప్రకారతావిశిష్టవిశేష్యతాశాలిత్వాద్భ్రమత్వాపత్తేః ॥ ఏవం విషయితయా ప్రకారత్వేన ఘటత్వావగాహిజ్ఞానేవిషయితాసంబన్ధేనప్రకారతావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వేన తద్ధర్మికస్య విషయితాసంబన్ధేన స్వరూపతో ఘటత్వాదిప్రకారకభ్రమస్య ధర్మితోభయసంబన్ధేన ప్రకారతా విశిష్టవిశేష్యతాశూన్యత్వేన యాథార్థ్యాపత్తేశ్చ ॥ మైవం ॥ స్వావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్న స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వస్వనిరూపితత్వోభయసంబన్ధేన ప్రకారతావిశిష్టవిశేష్యతాశూన్యత్వేసతి స్వనిరూపితత్వస్వాశ్రయనిష్ఠాధికరణతాత్వవత్త్వోభయసంబన్ధేనవిశేష్యతావిశిష్టనిరవచ్ఛిన్నప్రకారతాశూన్యత్వస్య సామాన్యతో భ్రమభిన్నత్వపదేనవివక్షితత్వాత్ తాదృశాధికరణతాత్వవత్త్వంచ ॥ స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబన్ధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వ

సంబంధేన గ్రాహ్యం ॥ స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంచ స్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నస్వాశ్రయనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వసంబంధేన గ్రాహ్యం ॥ స్వరూపతో ఘటత్వానవగాహిఘటత్వత్వేన ఘటత్వావగాహిజ్ఞానధర్మికస్యవిషయితయా ఘటత్వత్వప్రకారకజ్ఞానస్య ప్రమాత్వసంపాదనాయ ప్రకారతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వనివేశః ॥ ప్రకారత్వేన ఘటత్వావగాహిజ్ఞానధర్మికస్య విషయితయా స్వరూపతో ఘటత్వప్రకారకభ్రమస్య ప్రమాత్వాపత్తివారణాయ సంబంధఘటకనిరూపకతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వనివేశః ॥

* అథ యద్రూపపదేన కింధర్తవ్యం ॥ యది సామానాధికరణ్యసంబన్ధేన వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వముచ్యతే ॥ తదా ధర్మితావచ్ఛేదకవిధయా హ్రదత్వానవగాహిని సామానాధికరణ్యసంబంధేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవానిత్యాదిజ్ఞానేపి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాయాస్సత్త్వేనానుమితిప్రతిబన్ధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వాదసంభవః ॥ యదిచ వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయముచ్యతే ॥ తదా ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా తదుభయావగాహిజ్ఞానే తదుభయవిశిష్టనిరూపితవిషయితాయాస్సత్త్వేనానుమితిప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వేనాసంభవస్స్యాత్ ఇతి ॥అత్రకేచిత్॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపితం తాదృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నవిషయితాభావకూటవజ్జ్ఞానీయస్వరూపసంబంధరూపప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతావత్ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం ప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తితద్రూపవత్త్వంలక్షణం ॥ యద్రూపపదేన వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయమేవ ధర్తవ్యం॥ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా జ్ఞానే యద్విషయిత్వం తన్న స్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకతావదితితద్వ్యుదాసః ॥ వహ్న్యభావరూపైకదేశేపి నాతివ్యాప్తిః॥ వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వే వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వంవర్తతఇతి తాదృశా

షయావచ్ఛిన్ననిరూపితవిషయితావ్యాభావవద్యకేవలవహ్న్యభావవిషయ
కం జ్ఞానం తదీయవిషయితాయాః స్వరూపసమ్బన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వాభా
వాత్ ॥ ఏవంచ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానవారణాయావ్యాపకీభూ
తవిషయితాశూన్యత్వమపి స్వతంత్రంనాస్తి ॥ పాషాణమయత్వవత్పర్వతే
ఽతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశఇత్యాహుః॥తదసత్ ॥గోత్వా
భావో గోత్వవానితిభ్రమాత్మకజ్ఞానీయవిషయితామాదాయ గోత్వాభావే
ఽతివ్యాప్తేః। గోత్వాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాంగోత్వాద్యనిరూ
పితత్వాసత్త్వాత్ ॥ పరేతు ॥ హ్రదాద్యంశే హ్రదత్వావచ్ఛిన్నానుయోగి
తాకత్వవిశిష్టస్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావఘటితం వహ్న్యభావవద్ధ్ర
దత్వమేవ యద్రూపపదేన ధర్తవ్యం। ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా జ్ఞానేచ హ్ర
దత్వావచ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వవిశిష్టస్వరూపస్య సంసర్గత్వం నస్వీక్రి
యతే॥కింతుహ్రదత్వాదిధర్మికావచ్ఛేదకకజ్ఞానఏవేతినదోషఇతిప్రాహుః॥
కేచిత్తు ॥ వహ్నిధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నధర్మితావచ్ఛేద
కతాపన్నహ్రదత్వమేవ యద్రూపపదేన ధర్తవ్యమిత్యపి వదంతి ॥ త
న్న ॥ తథాసతి వహ్నిధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నధర్మితా
వచ్ఛేదకతాపన్నపర్వతత్వమాదాయ భ్రమవిషయేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥
యదిచ తాదృశధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నం యద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వా
దికం తదేవ యద్రూపపదేనోచ్యతే ॥ తదా నదోషఇతిధ్యేయం ॥ న
వ్యాస్తు ॥ ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావృత్తిరూపావచ్ఛిన్నానుయోగి
తాకపర్యాప్తికనిరూపకతాకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకతాశ్రయరూ
పమేవ యద్రూపం తాదృశరూపవత్త్వంవాసముదితార్థః॥ ప్రతిబన్ధకతా
వృత్తిత్వంచస్వావచ్ఛిన్నానుయోగితాకపర్యాప్తికనిరూపకతాకవిషయిత్వ
సమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠా
వచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వసంబంధేన బోధ్యమితిప్రాహుః ॥

* యద్విషయకత్వేన ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వేన ॥ తేనానుమితి

ప్రతిబంధకపక్షవిశేష్యకభ్రమవిషయసాధ్యాభావాదౌ సద్ధేత్వాదినిష్ఠే నాతిప్రసంగ ఇతి శిరోమణిః * యత్సంబంధావచ్ఛిన్నయన్నిష్ఠప్రకారతాకత్వేనానుమితిప్రతిబంధకత్వం తేనసంబంధేన తద్వత్త్వస్య దుష్టతావ్యవహారనియామకత్వోపగమే పర్వతవిశేషణకవహ్న్యభావాదిజ్ఞానస్య విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నాధేయతా సంసర్గావచ్ఛిన్నపర్వతాదినిష్ఠప్రకారతాకత్వేన విరోధిత్వాత్తత్సంబంధేన పర్వతాదిమత్తాయాః పర్వతమహానసాన్యతరత్వాదిరూపసద్ధేతౌ సత్త్వేపి ప్రసిద్ధధూమాదిహేతావసత్త్వాత్ తత్ర దుష్టతావ్యవహారాపత్తేరయోగ ఇతి తదనురోధేన పక్షవిశేష్యకేత్యుక్తమితి గాదాధరీ * అథ యత్సంబంధావచ్ఛిన్న యన్నిష్ఠప్రకారతాకత్వేనానుమితిప్రతిబన్ధకత్వం తేనసంబంధేన తద్వత్త్వస్య దుష్టతావ్యవహారనియామకత్వోపగమే ధూమత్వవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాదేర్దుష్టతానుపపత్తిః ॥ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నధూమత్వాభావప్రకారతాకత్వేనానుమితిప్రతిబంధకతయా తేన సంబంధేన ధూమత్వాభావాదేర్ధూమేఽసత్త్వాత్ ॥ నచ ధూమత్వే పర్వతావృత్తిత్వప్రకారకజ్ఞానస్యాపి విరోధితయా సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నపర్వతవృత్తిత్వాభావాదేస్స్వరూపసంబంధేన ధూమాదౌ సత్త్వాన్న తత్ర దుష్టతానుపపత్తిరితి వాచ్యం ॥ తావతాపి రూపత్వవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్తద్రూపాదిత్యాదౌ దుష్టతానుపపత్తేః ॥ యది చ రూపత్వనిష్ఠాధేయతాయాం పర్వతనిరూపితత్వాభావస్యాప్యనుమితిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకప్రకారతాకత్వాత్తమాదాయ దుష్టత్వోపపత్తిః ॥ తదా నిరూపకత్వసంబంధేన పర్వతనిరూపితాధేయత్వనిరూపితాధేయత్వవాన్ పర్వతో వహ్నిమాన్ వాచ్యత్వవాన్నా నిరూపకత్వసంబంధేన పర్వతనిరూపితాధేయత్వాదిత్యాదౌ హేతోర్దుష్టతానుపపత్తిః ॥ తత్ర నిరూపకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక తాదృశపక్షతావచ్ఛేదకాభావస్య పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠనిరూపకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నపర్వతవృత్తిత్వాభావస్య తాదృశపక్షతావచ్ఛేదక

నిష్ఠాధేయతాయాం వర్తమానస్య పర్వతనిరూపితత్వాభావస్య చ ప్రకృ
తహేతావసత్వాదితి ॥ నచ తత్రాపి పక్షనిష్ఠాధికరణతాయాం తాదృశప
క్షతావచ్ఛేదకనిరూపితత్వాభావస్యాపి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకప్రకారతా
కత్వాత్తద్వత్వస్య హేతావసత్వాన్నానుపపత్తిరితి వాచ్యం ॥ తావతాపి ప
ర్వతత్వాదృశాధేయత్వాన్యతరస్య పక్షతావచ్ఛేదకతాస్థలే ప్రకృతహేతౌ
తాదృశాన్యతరనిరూపితత్వాభావాదేరసత్వాద్దుష్టతావ్యవహారానుపపత్తి
రేవేతి చేత్ ॥ న ॥ రూపత్వాభావవ్యాప్యః పర్వతవృత్తిరిత్యాదిజ్ఞానప్రకా
రతాపన్నపర్వతవృత్తిత్వమాదాయ తత్రాపి దుష్టత్వసంభవాత్ ॥ తా
దృశాధేయతానిరూపితాధేయత్వాభావవ్యాప్యః పర్వతవృత్తిరితి జ్ఞానప్ర
కారతాపన్ననిరూపకత్వసంబన్ధావచ్ఛిన్నపర్వతవృత్తిత్వాదికమాదాయ
పర్వతనిరూపితాధేయత్వస్య దుష్టత్వసంభవాదితి ॥ నచైవం వహ్న్యభా
వవ్యాప్యజలం పర్వతవృత్తీత్యాదిపక్షవిశేషణకజ్ఞానప్రకారతాపన్నపర్వత
వృత్తిత్వాదికమాదాయ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిప్రసిద్ధహేతావపి దు
ష్టత్వప్రసక్తౌ తద్గ్రంథాసంగతిరితి వాచ్యం ॥ తావతాపి బాధభ్రమస్థలే ప
క్షవిశేష్యకభ్రమమాదాయైవ సద్ధేతౌ దుష్టత్వాపత్తిస్సంభవతీత్యణురపి
విశేషోఽధ్యవసాయకర ఇతి న్యాయేన తద్గ్రంథోక్తిసంభవాదితి ధ్యేయం ॥ కేచి
త్తు ॥ తాదృశదుష్టతాస్థలే తాదృశపక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే పక్షనిష్ఠభేదప్రతియో
గిత్వబుద్ధేరపి పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టగ్రహవిరోధితయా తాదృశప్రతియోగి
త్వవత్త్వమాదాయ దుష్టత్వసంభవాన్నానుపపత్తిరిత్యాహుః ॥ తచ్చింత్యం ॥

* జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానమాదాయ వహ్న్యభావవద్ధ్ర
దాదావసంభవవారణాయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వ సమానాధి
కరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం
తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వం యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయే
నివేశితం భట్టాచార్యేణ * అథ హ్రదత్వసామానాధికరణ్యేన వ
హ్నేస్సాధ్యతాస్థలే హ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావాదేరేవ దోష

తయా జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే హ్రదత్వవ్యాపకవహ్న్యభావప్రతియోగికస్వరూపసంబంధఘటితవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవిశిష్టవిషయితాయాఽసత్త్వేన తత్రలక్షణగమనాత్కథమసంభవఇతి। నచజాతిమాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానఏవ యత్రహ్రదత్వవ్యాపకవహ్న్యభావప్రతియోగికసంబంధోభాసతే తజ్జ్ఞానమాదాయ తత్రాపి లక్షణగమనాసంభవఇతి వాచ్యం॥ భట్టాచార్యైరైకదేశవ్యాపకత్వానభ్యుపగమేన జాతిధర్మితావచ్ఛేదకకజ్ఞానే శుద్ధహ్రదత్వవ్యాపకత్వస్య సంసర్గవిధయా భానాసంభవాదితిచేత్ ॥ న॥ ఉక్తస్థలే ప్రకారీభూత వహ్న్యభావత్వాంశే ప్రమేయత్వావగాహిహ్రదోవహ్న్యయప్రమేయత్వవిశిష్టవత్త్వానిత్యాదిజ్ఞానమాదాయ తత్రాపి లక్షణగమనాసంభవాదితిధ్యేయం ॥ అథ యాదృశవిశిష్టవిషయకజ్ఞానే అవ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యత్వనివేశేప్యభావత్వేన హ్రదత్వాద్యవగాహ్యభావవాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానవారణమశక్యం ॥ అభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ యద్రూపపదేనాభావత్వస్య ధర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితతద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వంనివేశ్యం ॥తథాచాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపిత వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవేతితాదృశవిషయితాశూన్యత్వం నోక్తజ్ఞానస్యేతివాచ్యం ॥ అభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపిత వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానేపి సత్త్వేన తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వావ్యాపకత్వాభావేన యద్రూపపదేనాభావత్వాదేర్ధర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ యదిచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతానిరూపిత నిరూప్యతా

శ్రయీభూతయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వ
సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయి
తాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతానిరూపితనిరూప్యతాశ్రయీభూత తద్రూపా
వచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వస్య నివేశాన్నదోషః యతో వహ్న్యభావా
వచ్ఛిన్నవిషయితాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతానిరూపిత నిరూప్యతాశ్రయ
త్వం నవహ్న్యభావవాన్హ్రదః ఇతి జ్ఞానీయాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా
యాం కింత్వభావవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయాభావత్వావచ్ఛిన్నవి
షయితాయామేవేతి తజ్జ్ఞానవ్యుదాససంభవాదిత్యుచ్యతే ॥ తదా తాదృ
శరీత్యా గోత్వాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతాని
రూపితనిరూప్యతాశ్రయగోత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వస్య గోత్వాభావ
త్వవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తా
దృశ విషయితాశూన్యత్వస్య గోత్వాభావో గోత్వవానితి భ్రమే అసత్వా
త్తాదృశభ్రమమాదాయ గోత్వాభావాదావతివ్యాప్త్యసంభవేన వక్ష్య
మాణసామాన్యపదవ్యావృత్త్యసంగతిః ॥ ఏతేన భ్రమసామాన్యభిన్నత్వమ
పినివేశ్యాభావవాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానవారణమిత్యపిపరాస్తం ॥
ఏతల్లక్షణస్య యథార్థత్వాఘటితతయా ఏతత్కల్పే తస్యానుపాదేయ
త్వాచ్చ ॥ నచ యాదృశవిషయితాత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధిక
రణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తాదృశవిషయితాత్వావచ్ఛిన్నశూన్య
త్వంవిశేషణందేయం ॥ తథాచవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితాభా
వత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితాసతీయాఽభావత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
తానిరూపికా విషయితాతాదృశవిషయితాత్వరూపతాదృశవిశిష్టవిషయక
త్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతధర్మావచ్ఛిన్నాభావా
సత్వేనోక్తజ్ఞానవ్యుదాసఇతివాచ్యం ॥ ఏవమపి సామాన్యపదవ్యావృత్త్య
సంగతేః ॥ గోత్వవిషయితానిరూపితాభావవిషయితానిరూపితగోత్వవిష
యితాత్వస్య తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ వహ్న్యభా

వవాన్హ్రదఇతిజ్ఞానే నిరూప్యనిరూపకభావాపన్నహ్రదత్వాదినిష్ఠనిరవ
చ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితవిశేష్యతాత్వరూపతాదృశాభావప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకీభూతధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వేన అసంభవాపత్తేశ్చేతి ॥ మై
వం ॥ స్వాభావవన్నిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితస్వనిష్ఠప్రకారతాకత్వస్వాశ్ర
యనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితస్వనిష్ఠప్రకారకత్వోభయసంబంధేన ధర్మవిశి
ష్టాన్యత్వేన స్వాశ్రయాభావవద్వృత్తిత్వ స్వనిరూపితత్వోభయసంబంధే
నావచ్ఛేదకతావిశిష్టవిషయితాశాలిజ్ఞానాన్యత్వేనవా యాదృశవిశిష్టవిష
యకనిశ్చయస్య విశేషణీయతయా అభావవాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానవా
రణసంభవాదితి॥ కేచిత్తు ॥ యథాశ్రుతావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వ
నివేశే జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానవారణసంభవేప్యభావవాన్వ
హ్న్యభావవానితిజ్ఞానవ్యావర్తనాసంభవః ॥ ఏవం జాతిమాన్వహ్నిమా
నిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జాతిమదాదిరూపబాధేఽవ్యాప్తిః చాలినీన్యా
యేన సర్వాసామేవ వహ్న్యభావవజ్జాతిమద్విషయతానాం తాదృశబాధ
విషయిత్వావ్యాపకత్వేన తాదృశవిషయితాశూన్యత్వస్యోక్తబాధవిషయక
జ్ఞానే అసత్త్వాత్ ॥ అతో యద్రూపావచ్ఛిన్ననిరూపితయత్కించిద్విష
యితావిశిష్టనిశ్చయత్వవ్యాపకం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకత్వం తద్రూప
వత్త్వమేవ లక్షణంవాచ్యం ॥ వైశిష్ట్యంచ ॥ స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకతా
పర్యాప్త్యధికరణధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక నిరూపకతాకవిషయిత్వస
మానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వ సంబంధేన
యత్కించిద్విషయితాయాంయద్రూపావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వంచ యద్రూ
పపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకత్వం తేన వహ్న్యభావవాన్హ్రద
ఇతిజ్ఞానీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాఅపిహ్రదత్వా
వచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వసత్త్వేన యత్కించిత్పదేన తాదృశవిషయిత్వమా
దాయ శుద్ధహ్రదేనాతివ్యాప్తిః ॥ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయ
విషయిత్వం వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితయత్కించిద్విషయి

తానిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకవిషయితాశాలివహ్న్య
భావవాన్హ్రద ఇతి జ్ఞానవృత్తిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవేతి తచ్ఛూ
న్యత్వం నజాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే ॥ కింతు వహ్న్యభావవాన్
హ్రద ఇతి నిశ్చయ ఏవేతి తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వంచ ప్రకృతానుమి
తి ప్రతిబంధకతాయామక్షతమేవేతి యత్కించిత్పదేన హ్రదో వహ్న్య
భావవానితి జ్ఞానీయవిషయితామాదాయ బాధాదౌ లక్షణసమన్వయః ॥
ఏవం జాతిమాన్వహ్నిమానిత్యాదావపి వహ్న్యభావవజ్జాతిమదాదౌ నా
వ్యాప్తిః। జాతిత్వేన యత్కించిజ్జాత్యవగాహివహ్న్యభావవజ్జాతిమదిత్యా
దిజ్ఞానీయవిషయితాయా ఏవ యత్కించిద్విషయితాపదేనఉపాదేయతయా
తాదృశవిషయితావిశిష్టనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వస్య ప్రతిబంధకతాయామక్షత
త్వాత్ ॥అథవాయత్కించిద్విషయితావిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితా
తాదృశానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి తద్రూపవత్త్వం దోషత్వం ॥
యత్కించిద్విషయితావైశిష్ట్యంచ ॥ స్వతాదాత్మ్యస్వనిరూపకతావచ్ఛే
దకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీభూత ధర్మపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాక
ముఖ్యవిశేష్యతాసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయితాశూ
న్యజ్ఞానీయత్వోభయసంబంధేన॥తథాచ యత్కించిత్పదేనహ్రదో వహ్న్య
భావవానితి జ్ఞానీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితామాదా
య బాధాదౌ లక్షణసమన్వయః ॥ ఏవం జాతిమాన్వహ్నిమానిత్యత్రా
పి జాతిత్వేన యత్కించిజ్జాత్యవగాహి జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞా
నీయవిషయితామాదాయ వహ్న్యభావవజ్జాతిమదాదౌ లక్షణసమన్వ
యః ॥ హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛి
న్నవిషయితాయాస్స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతా
కనిరూపకతాకవిషయిత్వసమానాధికరణ భేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిష
యితాశూన్యజ్ఞానీయత్వసంబంధేన వహ్న్యభావాద్యేకదేశవిషయితాయా
మపి సత్త్వాత్తాదృశవిషయిత్వవిశిష్టవహ్న్యభావాద్యేకదేశవిషయితావ్యా

పకత్వస్యచ ప్రతిబంధకతాయామక్షతత్వాత్ యత్కించిద్విషయితాప
దేన హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛి
న్నవిషయితామాదాయైకదేశేతి వ్యాప్తిరతస్స్వతాదాత్మ్యనివేశః ॥ కేవ
లస్వతాదాత్మ్యనివేశేపి హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయైకదేశవిషయి
తామాదాయ తత్రైవాతివ్యాప్తిరతఉభయసంబంధనివేశః ॥ తథాచ హ్ర
దో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయైకదేశవిషయితాయాం స్వతాదాత్మ్యస
త్త్వేపి స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకీభూతం యద్వహ్న్యభావత్వాదికం తత్ప
ర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకం యత్కేవలవహ్న్యభావఇతి జ్ఞానీ
యవిషయిత్వం తత్సమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయితా
శూన్యజ్ఞానీయత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిరితి । నచదోషావిషయకవహ్న్య
భావఇతి జ్ఞానీయయత్కించిద్విషయితాయాస్తాదృశోభయసంబంధేన విష
యితావిశిష్టత్వాదతివ్యాప్తిస్తదవస్థైవేతివాచ్యం ॥ ప్రకృతానుమితి ప్రతిబ
న్ధకతాయాం తాదృశవిషయితావ్యాపకత్వాభావాదితి ॥ హ్రదో వహ్న్య
భావవానితి జ్ఞానీయముఖ్యవిశేష్యతాయా అపి వహ్న్యభావవద్ధ్రదవా
న్దేశఇతి జ్ఞానీయస్వనిరూపకతావచ్ఛేదకవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛి
న్న నిరూపకతాకప్రకారితాత్మకవిషయిత్వసమానాధికరణభేదప్రతియో
గితావచ్ఛేదకతయా తాదృశావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వా
భావేన నిరుక్తోభయసంబంధేన యత్కించిద్విషయితావిశిష్టవిషయిత్వా
ప్రసిద్ధ్యాఽసంభవః ॥ అతస్సంబంధఘటకతయా ముఖ్యవిశేష్యతా నివే
శః ॥ హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయితాయాం హ్రదత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యాపిసత్త్వేనయత్కించిత్ప
దేనతాదృశవిషయితామాదాయహ్రదత్వావచ్ఛిన్నైకదేశేతివ్యాప్తిః॥అ
తోయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాపదేనయద్రూపపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతా
కనిరూపకతాకవిషయితావాచ్యా ॥ హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయ
విషయితాయాస్స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకవిష

యితాశాలి జాతిమాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానవృత్తిభేదప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వేనాసంభవస్స్యాదతః సంబంధఘటక ముఖ్యవిశేష్యతాయాం స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక నిరూపకతాకత్వనివేశః ॥ ఏకత్ర ద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానీయవిషయితాయాం వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయితా తన్నిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకత్వాభావాన్నతామాదాయదోషః ॥ నచ విషయభేదేన విషయితాయా భేదాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావవ్యాప్తిః ॥ హ్రదో వహ్న్యభావవానితి యత్కించిద్ధ్రదాదివిషయకజ్ఞానీయవిషయితాయాః స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకీభూతధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకహ్రదాన్తరవిషయకతాదృశజ్ఞానీయవిషయిత్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన తచ్ఛూన్యజ్ఞానీయత్వస్య స్వస్మిన్నసత్త్వాదితి వాచ్యం ॥ స్వతాదాత్మ్యస్వవిశిష్టముఖ్యవిశేష్యత్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వోభయసంబంధేన యద్రూపపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకవిషయితాయాం యత్కించిద్విషయితావైశిష్ట్యనివేశాత్ ॥ సంబంధఘటకవిషయితావైశిష్ట్యంచ ॥ స్వనిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక నిరూపకతాకత్వస్వనిరూపకనిరూపితత్వోభయసంబంధేన గ్రాహ్యం ॥ తథాచ యత్కించిద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానీయాయావిషయితాతన్నిరూపకనిరూపితత్వస్య హ్రదాంతరవిషయకజ్ఞానీయవిషయితాయామసత్త్వాన్నదోషఇత్యాహుః ॥ తచ్చింత్యం॥ స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వకల్పే వక్ష్యమాణసామాన్యపదవ్యావృత్త్యసంగతేః ॥ నిశ్చయిత్వాంశవైయర్థ్యాపత్తేశ్చేతిధ్యేయం॥వస్తుతస్తు॥అత్రైవం జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిగ్రంథఏవాపాతతః ॥ విషయితాసంబంధేన యాదృశవిశిష్టవ్యాపకంప్రతిబంధకత్వం తాదృశత్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వాత్ ॥యత్ర స్వరూపతో అస్వరూపతో వాయాదృశవిశేషణఘటిత

యాదృశవిశిష్టస్య దోషత్వం తత్ర తాదృశవిశిష్టనిరూపితవిషయితాయా ఏవ తాదృశవిశిష్టసంసర్గతాస్వీక్రియతే నత్వన్యవిధాయాఇతి జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయవిశిష్టవిషయితాయాః స్వరూపతో హ్రదత్వఘటితవిశిష్టసంసర్గతావిరహేణ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానమాదాయాసంభవాభావాత్ ॥ పరంతు యాదృశత్వమననుగతమితి ॥ ఏతేనాభావత్వేన హ్రదత్వావగాహిజ్ఞానమాదాయ యథార్థపదసార్థక్యసంభవే న దీధితికృతా యథార్థపదాఘటితద్వితీయలక్షణానుధావనస్య విరోధఇతి పరాస్తం । అతఏవ అనుమితిగ్రంథే పరామర్శగ్రంథేచ భట్టాచార్యేణవిశిష్టవ్యాప్తిప్రసిద్ధస్థలే ఖండశోవిషయితామనుపాదాయ విషయితాసంబంధేన వ్యాప్తివిశిష్టస్యైవ జ్ఞానేనివేశః కృతఇతి ॥ పరేతు ॥ అవ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వమివ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నస్యయస్యయస్యతాదృశవిశిష్టఘటకతాతత్తద్రూపావచ్ఛిన్నతత్తన్నిష్ఠవిషయితాభిన్నకించిదవచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వరూప(ప్రా)గుక్తవిశేషణమప్యస్తి । తథాచ అభావత్వేన హ్రదత్వస్య నవిశిష్టఘటకతేత్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న హ్రదత్వాదివిషయితాతాదృశవిషయితాభిన్నైవేతితచ్ఛూన్యత్వంనాభావవాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానస్యేతి నతాదృశజ్ఞానమాదాయదోషః ॥ ఏవంచాభావపక్షకసంయోగేన వహ్నిసాధ్యకస్థలే అభావోవహ్నిమాన్నవేత్యాదిసంశయమాదాయ వహ్న్యభావవదభావరూపబాధే అవ్యాప్తివారణాయ నిశ్చయత్వనివేశః ॥ గోత్వాభావో గోత్వాభావవానిత్యత్ర గోత్వాభావో గోత్వవానితి భ్రమమాదాయ గోత్వాభావేతివ్యాప్తివారణాయ వక్ష్యమాణసామాన్యపదసార్థక్యమితివదంతి ॥ అథ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకమిత్యత్ర స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయిత్వసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమిత్యుక్తావేవ సామంజస్యే విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశిష్టద్వయాఘటితత్వయోర్నివే

శ్వావ్యర్థ ఇతి ॥ తథాహి ॥ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయామపి మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతశుద్ధవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావ్యాపకత్వేన తద్భిన్నత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారజ్ఞానే అసత్త్వాత్ ॥ ఏవం వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయితాయా అపి తాదృశజలవద్ధ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతవహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీనజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావ్యాపకత్వేన తద్భిన్నత్వస్య తాదృశజలవద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానే అసత్త్వాత్ ॥ నచ వ్యభిచారఘటితబాధేఽవ్యాప్తిః । తాదృశబాధవిషయిత్వస్య తాదృశబాధవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక వ్యభిచారవిషయిత్వావ్యాపకత్వేన తద్భిన్నత్వస్య తాదృశబాధవిషయజ్ఞానే అసత్త్వాత్ ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రకృతానుమితిప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయిత్వసమానాధికరణాభావేత్యుక్త్యా చ బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తిః । తాదృశవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకత్వస్య కేవలబాధవిషయితాయాం కేవలవ్యభిచారవిషయితాయాం వాఽసత్త్వాదితి వాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నయత్కిఞ్చిత్ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయిత్వ సమానాధికరణాభావస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ యత్కిఞ్చిత్ప్రతిబన్ధకతాపదేన బాధప్రతిబన్ధకతామాదాయైవ వ్యభిచారఘటితబాధాదౌ లక్షణగమనాదితి ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ ఉక్తరీత్యాఽవ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశే ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావసమానాధికరణప్రతిహేతుమత్పక్షస్య సత్ప్రతిపక్షత్వే త(త్రా)వ్యాప్త్యాపత్తిః ॥ తాదృశసత్ప్రతిపక్షవిషయితాయాః స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావకాలీనప్రతిహేతుమత్పక్షవిషయిత్వావ్యాపకత్వాత్ ॥ నచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయస్వావచ్ఛిన్న విషయక

త్వావచ్ఛిన్న యత్కించిత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యజ్ఞానీయవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వమేవావశ్యంవాచ్యం ॥ తథాచ నోక్తసత్ప్రతిపక్షావ్యాప్తిః ॥ కాఞ్చనత్వఘటితవిశిష్టవిషయితాయాః స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వాభావాత్ ॥ పరంతు వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశ ఇతి విశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశో వ్యర్థ ఏవేతి వాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయవిషయిత్వావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యత్వనివేశాయోగః ॥ కింతు స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వమేవ నివేశనీయం ॥ అన్యథా హ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర జాతిమద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదే అతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః జాతిమద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యజాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేపి సత్వేన జాతిమద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ ॥ తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకజాతిమద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపక విషయితాశూన్యత్వస్యచ తాదృశవిశిష్టవిషయకజ్ఞానేసత్త్వాత్ ॥ ఏవంచ (ప్రాగుక్తసత్ప్రతిపక్షావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేత్యాహుః ॥

* అథ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యమనుమితి ప్రతిబంధకతానిరూపితస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావదిత్యత్ర సామాన్యవ

సంవ్యర్థం ॥ హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయహ్రదత్వావచ్ఛిన్నైక
దేశవిషయితాయాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వసత్త్వేపి తజ్జ్ఞాన
స్య హ్రదత్వాదివిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకం యద్వహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయితాశూన్యత్వాభావాత్ హ్రదవారణసంభవాత్ ॥ హ్రదఇతి
జ్ఞానీయవిషయితాయాశ్చ స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవిరహాదితి॥
చాత్రకల్పితాదృశవిశిష్టవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వేన
నివేశనీయం ॥ వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాఅపి జా
తిమాన్వహ్న్యభావవానిత్యాది జ్ఞానకాలీనస్య జాతిమాన్హ్రదఇతిజ్ఞానస్య
జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాయా హ్రదధర్మిక వహ్న్యనుమితిప్రతిబంధకతాత
న్నిరూపితస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యం । హ్రదత్వ
సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావాదావవ్యాప్తివారణాయ తాదృశా
వ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వనివేశస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ తత్ర జాతిసా
మానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావవిషయితాయాః స్వరూపసంబంధరూపా
వచ్ఛేదకత్వవిరహాత్ ॥ నచ సంయోగస్సంయోగాభావవానిత్యాదౌ సం
యోగస్సంయోగవానిత్యాకారకభ్రమాత్మకబాధజ్ఞానవిషయే సంయోగేఽతి
వ్యాప్తిః । తత్ర సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వస్య సంయోగత్వవిశి
ష్టవిషయితా సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావాత్
తాదృశావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యత్వస్యోక్తభ్రమాత్మకజ్ఞానేసత్త్వాది
తి వాచ్యం ॥ సంయోగావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః తాదృశ విశిష్టవిషయి
తావ్యాపకత్వేన తచ్ఛూన్యత్వస్య సంయోగస్సంయోగవానితిభ్రమే అస
త్త్వాదితిచేన్న ॥ గోత్వాభావో గోత్వాభావవానిత్యాదౌ గోత్వాభా
వో గోత్వవానిత్యాకారక భ్రమాత్మకజ్ఞానవిషయే గోత్వాభావాదావతి
వ్యాప్తివారణాయైవ సామాన్యపదసార్థక్యాత్ ॥ తత్ర గోత్వాభావత్వ
విశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య గోత్వ
త్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయితాత్వసత్త్వాత్ ॥ నచ యత్సంసర్గావచ్ఛిన్న

యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వం తాదృశ విశిష్టవిషయకత్వ సమా
నాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తత్సంసర్గావచ్ఛిన్న త
ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వస్య జ్ఞానవిశేషణత్వేనైవ ఉక్తాతి
వ్యాప్తివారణసంభవః ॥ గోత్వాభావత్వవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికర
ణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యత్సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నగోత్వ
త్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతద్రూపావచ్ఛిన్నవిష
త్వాభావస్య గోత్వాభావో గోత్వవానితిజ్ఞానే అసత్త్వాదితి వాచ్యం ॥
తథాసత్యపి గోత్వవత్సమానకాలీనగోత్వాభావపక్షకస్థలే తాదృశ గో
త్వాభావే అతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ తత్ర సమవాయావచ్ఛిన్నగో
త్వత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వస్యాపి తాదృశవిశిష్టవిషయిత్వావ్యాపకత్వాభా
వాత్ ॥ జాతిమజ్జాత్యవచ్ఛిన్నవిషయితాయాస్సంసర్గానవచ్ఛిన్నతయా
సంసర్గానివేశే హ్రదో జాత్యభావవానిత్యత్ర జాతిమాన్ జాతిమానిత్యా
ది జ్ఞానవారణాసంభవాచ్చ ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నసాంసర్గికవిషయి
తానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయిత్వావ్యా
పకం తద్రూపావచ్ఛిన్నసాంసర్గికవిషయితానిరూపిత తద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయితాశూన్యత్వనివేశే నోక్తదోషః ॥ సమవాయత్వావచ్ఛిన్న
సాంసర్గిక విషయితానిరూపిత గోత్వవత్సమానకాలీన గోత్వాభావ
త్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః విశిష్టవిషయిత్వావ్యాపకతయా తచ్ఛూన్య
త్వస్య గోత్వవత్సమానకాలీన గోత్వాభావో గోత్వవానితిబాధభ్రమే అ
సత్త్వాదితి వాచ్యం ॥ తావతాపి గగనత్వవత్కాలీనగగనత్వాభావో గగన
త్వాభావవానిత్యత్ర గగనత్వవత్కాలీనగగనత్వాభావో గగనత్వవానితి
బాధభ్రమమాదాయ గగనత్వవత్కాలీనగగనత్వాభావేఽతివ్యాప్తేః ॥ త
త్ర స్వరూపత్వావచ్ఛిన్నసాంసర్గికవిషయితానిరూపితగగనత్వవత్సమా
నకాలీనగగనత్వాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః విశిష్టవిషయిత్వావ్యా
కత్వాభావాత్ ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూ

పిత యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయిత్వసమానాధి
కరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వావ
చ్ఛిన్ననిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వం నివేశనీయం ॥ త
థాచోక్తస్థలే బాధవిషయకభ్రమే గగనత్వవత్సమానకాలీనగగనత్వాభావ
త్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపిత గగనత్వత్వావచ్ఛిన్నవిషయి
తాత్వరూప తాదృశవిశిష్టవిషయిత్వ సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకీభూత ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వేన ఉక్తస్థలే నాతివ్యాప్తిరితి వా
చ్యం ॥ ఏవమపి యత్ర సంయోగవత్సంయోగవత్సంయోగాభావస్య సా
ధ్యతా సంయోగవత్సంయోగస్య పక్షతా తత్ర సంయోగవత్సంయోగః సం
యోగవత్సంయోగవత్సంయోగవానిత్యాది బాధభ్రమవిషయీభూతే సం
యోగవత్సంయోగవత్సంయోగవత్సంయోగరూపబాధైకదేశే అతివ్యాప్తేః
తత్ర సాధ్యఘటకీభూతప్రథమసంయోగస్య వైశిష్ట్యం సంయోగసంబంధే
న ॥ ద్వితీయస్య కాలికేన । పక్షఘటకసంయోగస్య వైశిష్ట్యమపి కాలి
కేన సాధ్యఘటకీభూతప్రతియోగిత్వంచ కాలికసంబంధేన గ్రాహ్యం ॥ న
చ యద్రూపావచ్ఛిన్నసాంసర్గికవిషయితానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వం
తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం త
ద్రూపావచ్ఛిన్నసాంసర్గికవిషయితానిరూపితతద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయి
తాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాశూన్యత్వనివేశా
న్నోక్తాతివ్యాప్తిః॥ ఉక్తస్థలీయబాధభ్రమే తాదృశావ్యాపకీభూతసంయో
గత్వావచ్ఛిన్నసాంసర్గికవిషయితానిరూపితసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విష
యితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వవిర
హాదితి వాచ్యం ॥ గగనాభావవత్సంయోగవత్సంయోగపక్షకోక్త సాధ్యకస్థ
లే బాధభ్రమమాదాయ సంయోగవత్సంయోగవద్గగనాభావవత్సంయోగవ
త్సంయోగేఽతివ్యాప్తిః॥తత్ర సాధ్యఘటకప్రథమసంయోగస్య వైశిష్ట్యం

స్వరూపసంబంధేన ద్వితీయాదివైశిష్ట్యంతుపూర్వవత్ ॥ తథాచ స్వరూపత్వావచ్ఛిన్నసాంసర్గికవిషయితానిరూపితసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వమపి నవిశిష్టవిషయిత్వావ్యాపకమితి ॥ తత్రచప్రామాణ్యజ్ఞానాభావస్య తత్తద్వ్యక్త్యభిన్నత్వస్యచ నివేశే గౌరవం అతోఽనుగతరూపేణ నివేశః కార్యః ॥ అనుగమప్రకారస్తు ॥ స్వాభావవత్త్వస్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితావత్త్వోభయసంబంధేనాభావవిశిష్టాన్యత్వం ॥ ఏవంచ స్వతంత్రనిశ్చయత్వస్యాపి లక్షణేఽనివేశాత్ సంశయాన్యత్వదళవైయర్థ్యమితి ॥ ఏతేన వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయక నిశ్చయధర్మికాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాదేర్లక్షణేఽనివేశేనైవ తత్రాతివ్యాప్తివారణసంభవే విశిష్టద్వయఘటితత్వనివేశో వ్యర్థ ఇతి పరాస్తం ॥ సంబంధవ్యావృత్తిస్తు స్వయమూహ్యా ॥

* అథ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టయాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమనుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితాదృశవిశిష్టద్వయఘటితత్వమిత్యత్ర తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితాశూన్యత్వనివేశే హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఏకత్ర ద్వయమితిరీత్యా హ్రదవృత్తిత్వ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వోభయవజ్జలేతివ్యాప్తిః ॥ తత్ర తాదృశోభయావచ్ఛిన్నజలత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః ఐక్యేన తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితాశూన్యప్రతీతివిషయితావచ్ఛేదకవత్త్వస్యహ్రదవృత్తిత్వవహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వోభయవజ్జలేసత్త్వాత్ ॥ ఏవం తాదృశవిశిష్టవిషయితాశూన్యత్వేసతి తాదృశవిశిష్టవిషయితాశూన్యత్వనివేశేప్యసాధారణ్యేవ్యాప్తిః ॥ అసాధారణ్యస్యాపి నిరుక్తవిశిష్టద్వయాంతర్గతత్వాత్ ॥ అతః విశిష్టద్వయవిషయితాశూన్యత్వాదికమపహాయ తాదృశవిశిష్టవిషయితా విశిష్టతాదృశవిశిష్టవిషయితాశూన్యత్వమేవ నివేశనీయం ॥ అత్రైవం హ్రదత్వాదివిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాది

విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వస్యానుమితిప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తితయాతాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసత్త్వాదసంభవః ॥ నచ పరస్పరం యాదృశవిశిష్టవిషయక నిశ్చయవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం అనుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితాదృశ విశిష్టద్వయాఘటితత్వంనివేశనీయం । అతో నకోఽపిదోషఇతివాచ్యం ॥ తథాసత్యపి వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదివిశిష్టవిషయక నిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదివిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వస్య పరస్పరమనుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వాదితి తాదృశవిశిష్టద్వయఘటితత్వస్య బాధాదౌ సత్త్వాదసంభవ తాదవస్థ్యాదితిచేన్న ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వంజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥అథైవమపి వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలాభావవద్ధ్రదపక్షకవహ్నిసాధ్యకస్థలే తాదృశజలవద్ధ్రదాద్యాత్మకఆశ్రయాసిద్ధ్యాదావవ్యాప్తిః॥ తత్రతాదృశవిశిష్టద్వయఘటితత్వసత్త్వాత్ ॥ నచాశ్రయాసిద్ధివిషయితాఘటకవిషయితాభిన్నత్వం తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయితాయాం నివేశనీయం ॥ అతోనోక్తదోషఇతివాచ్యం ॥ తథాసతి తాదృశరీత్యా సాధ్యాప్రసిద్ధ్యాదివిషయితాఘటకవిషయితాభిన్నత్వస్యాపి నివేశనీయతయా గౌరవాపత్తేః ॥ గ్రంథకారస్యసత్ప్రతిపక్షఘటకవిషయితాభిన్నత్వమాత్రనివేశానౌచిత్యాచ్చ॥నచ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వంజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశవిశిష్టాఘటకత్వం తాదృశవిశిష్టద్వయే నివేశనీయమతోనోక్తదోషఇతివాచ్యం ॥ తథాసత్యుక్తస్థలఏవ వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీనజలవద్ధ్రదాదౌ రపి దోషత్వాపత్తేః॥వహ్న్యభావవజ్జలవదాదిరూపతాదృశవిశిష్టస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితాకవిశిష్టఘటకత్వాత్॥ విశిష్టపక్షగ్రహావిరోధితయా కాలీనత్వఘటితఉక్తవిశిష్టస్య ఆశ్రయాసిద్ధ్యనాత్మకత్వాచ్చ ॥ నచ వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీన

కాలీన జలవద్ధ్రదాదిరూప విశిష్టద్వయస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితాకవిశిష్టాఘటకత్వేన తాదృశవిశిష్టద్వయఘటితత్వాన్నోక్తాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ కాలీనత్వాదిఘటితవిశిష్టద్వయసాధారణాసంభవస్యోపరిష్టాద్వక్ష్యమాణత్వాత్ ఇతిచేన్న ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితాదృశవిశిష్టవిషయితాఘటకవిషయితాభిన్నత్వస్య నిరుక్తవిశిష్టద్వయవిషయితాయాం నివేశనీయత్వాత్ ॥ ఏవంచ విశిష్టద్వయాఘటితత్వశరీరే (ప్రా) గుక్తఅసంభవవారణాయ ప్రతిబంధకతాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వమపి నదేయం ॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవిశిష్టవిషయితాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితాఘటకవిషయితాభిన్నత్వస్యాసత్వాత్ ॥ నన్వేవం హ్రదోవహ్నిమాన్ వహ్నిమజ్జలవత్కాలీన జలాభావవద్ధ్రదాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తిః ॥ తత్ర జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నం యద్ధేతుమత్తాగ్రాహప్రతిబంధకత్వం తదవచ్ఛేదకవిషయితాకవిశిష్టవిషయితాఘటకవిషయితాభిన్నం యన్నిరుక్తవిశిష్టద్వయవిషయిత్వం తచ్ఛూన్యప్రతీతివిషయత్వస్య చోక్తవిశిష్టేసత్వాత్ ॥ నచ తాదృశవిశిష్టాంతరం యజ్జలవద్ధ్రదాదిఉక్తవిశిష్టస్య తద్ఘటితత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ విశేషగుణవద్ఘటాదిసంగ్రహాయాగ్రే వక్ష్యమాణస్య యత్కించిత్ప్రతిబంధకతాఘటిత విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతామాదాయ ఉక్తవిశిష్టేప్యక్షతత్వాత్ ॥ అథ వక్ష్యమాణ యత్కించిత్ప్రతిబంధకతాఘటిత విశిష్టాంతరాఘటితత్వకల్పే విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశఏవనాస్తి । స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నయత్కించిత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాత్వస్య కాలీనత్వఘటితవిశిష్టవిషయతాయామపిసత్వాత్ తత్ర స్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యత్వస్య విరహేణ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివిరహాత్ ఇతి ॥ నచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న య

త్కించిత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాయాం స్వావచ్ఛిన్నవిషయతా వ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయత్వనివేశస్యావశ్యకతయా తత ఏవ కాలీనత్వఘటితవిశిష్టవిషయతావ్యుదాస ఇతి వాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వనివేశే (ప్రా)గుక్తరీత్యా హ్రదో వహ్నిమాన్ నిత్యత్వ జాతిమద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తిరతః స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నయత్కించిత్ప్రతిబంధకావచ్ఛేదకం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వవ్యాపకస్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యతాకత్వమిత్యేవ వక్తవ్యత్వేన కాలీనత్వఘటితవిశిష్టవిషయతావ్యుదాసాసంభవాత్ ఇతి చేన్న ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న యత్కించిత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాయాం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వవత్ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వస్యాప్యవశ్యం నివేశనీయత్వాత్ ॥ అన్యథా వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూపవ్యాప్తివిశిష్టహేతుమత్పక్షస్య సత్ప్రతిపక్షత్వే తత్రావ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ తాదృశే ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావకాలీనప్రతిహేతుమత్పక్షవిషయతాయాం స్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యత్వాభావాదితి వక్ష్యమాణత్వేపి విశిష్టద్వయాఘటితత్వమవశ్యంనివేశనీయం । ఇతి ॥ మైవం ॥ స్వవ్యాపకత్వస్వవ్యభిచారిత్వోభయసంబంధేన ప్రతిబంధకతా విశిష్టాన్యజ్ఞాన వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తియాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశేనైవ ఉక్తదోషవారణసంభవాత్ ॥ జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానివేశాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ న (ప్రా)గుక్తాసంభవః ॥ తాదృశప్రతిబంధకతాయాం నిరుక్తోభయసంబంధేనప్రతిబంధకతావిశిష్టాన్యత్వనివేశాన్నోక్తాశ్రయాసిద్ధ్యాదావవ్యాప్తిః ॥ నచ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలాభావవద్ధ్రదపక్షకస్థలేవహ్న్య

భావవజ్జలవత్కాలీనజలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తిః ॥ తాదృశవిశిష్టవిషయక
జ్ఞానీయప్రతిబంధకతాద్వయస్యైవ నిరుక్తోభయసంబంధేనాశ్రయాసిద్ధిప్ర
తిబంధకతావిశిష్టత్వాదితి వాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తిబంధకతావిశిష్టాన్యత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ఇతి ॥ కేచిత్తు ॥ వహ్న్య
భావవద్ధ్రదాదౌ (ప్రా)గుక్తాసంభవవారణాయ స్వావచ్ఛిన్న విషయక
త్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తి విషయితాకాన్యత్వేన
యాదృశవిశిష్టద్వయం విశేషణీయం ॥ తథాచ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వా
వచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తివిషయితాకాన్య యాదృశ
యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయక నిశ్చయత్వం
స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తి
తాదృశవిశిష్టద్వయఘటితతావచ్ఛేదకం యద్యత్స్వం తత్తదన్యత్వం దో
షతావచ్ఛేదకే నివేశనీయమతో నోక్తదోషః ॥ తాదృశ నిశ్చయవిశిష్టని
శ్చయత్వే స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యాన
తిరిక్తవృత్తిత్వనివేశాన్న(ప్రా)గుక్తాశ్రయాసిద్ధ్యాదావవ్యాప్తిః ॥ నిశ్చ
యవిశిష్టనిశ్చయత్వనివేశాన్నోక్తవిశిష్టద్వయఘటితతావచ్ఛేదకస్వపదా
ర్థాప్రసిద్ధినిబంధనో దోషః॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబం
ధకతానతిరిక్తవృత్తి విషయితాకాన్యత్వేన యాదృశవిశిష్టద్వయవిశేషణా
న్నాసంభవః ॥ తత్రాపి ప్రతిబంధకతాసామాన్యనివేశాద్వహ్నిమజ్జలవ
త్కాలీనజలాభావవద్ధ్రదపక్షకస్థలే వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్ర
దాదౌ నాతివ్యాప్తిః ॥ నచ వహ్న్యభావవజ్జలవత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చ
యవిశిష్టజలవద్ధ్రదత్వాదివిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వస్య జ్ఞానద్వయసాధార
ణతయా వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వాదిరూపస్వావచ్ఛి
న్నవిషయితావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా సామాన్యానతిరిక్తవృత్తిత్వ విరహా
న్నిరుక్తస్వపదార్థాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాప
కత్వస్వరూపసంబంధరూప స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నతోభయ

వత్ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వస్య వివక్షితత్వాదిత్యాహుః ॥ స్వావచ్ఛి
న్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట
యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకం తాదృశ విశిష్టద్వయ ఘటితతావచ్ఛేద
కం యద్యత్స్వం తదన్యత్వేన లక్ష్యతావచ్ఛేదకంవిశేషణీయం ॥ అతో
నోక్తదోషఇత్యపరే ॥ యత్తు॥ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవ
చ్ఛేదకీభూత విషయితాశూన్యజ్ఞానీయవిషయితాభిన్నాయా తాదృశ విశి
ష్టద్వయవిషయితా తచ్ఛూన్యప్రతీతివిషయితావచ్ఛేదకత్వేన లక్ష్యతా
వచ్ఛేదకం విశేషణీయం ॥ తథాచ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్ర
దాత్మకాశ్రయాసిద్ధిజ్ఞానీయవిషయితాయాః జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతి
బంధకతానవచ్ఛేదకత్వవిరహేణ తాదృశప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూతవి
షయితాశూన్యజ్ఞానీయవిషయితాభిన్నాయాఉదాసీనజ్ఞానీయతాదృశవిశిష్ట
ద్వయవిషయితా తచ్ఛూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యఆశ్రయాసి
ద్ధ్యాదౌ సత్వాన్నతత్రా(వ్యాప్తిః ॥ వహ్నిమజ్జలవత్కాలీనజలాభావవ
ద్ధ్రదహేతుకస్థలేచ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వస్య తాదృశ
ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూత వృత్తిత్వవిషయితాశూన్యజలవాన్హ్రదఇ
తి జ్ఞానీయవిషయితాభిన్నా వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవాన్హ్రదఇ
త్యాదిజ్ఞానీయ తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితేతి తచ్ఛూన్యప్రతీతివిషయతా
వచ్ఛేదకత్వాభావాద్వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదౌ నాతి
వ్యాప్తిరితి ॥ తన్మందం ॥ ఉక్తరీత్యైవ ప్రమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారవార
ణసంభవేన వక్ష్యమాణ విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశేషణవైయర్థ్యాపత్తేః
వహ్నిమజ్జలవత్కాలీనత్వాభావవజ్జలకాలీనజలాభావవద్ధ్రదపక్షకవహ్ని
సాధ్యకస్థలే వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీనజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేశ్చ॥
తజ్జ్ఞానీయ విషయితాయాం తాదృశ ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వాభావా
త్ ॥ అథ ఘటో గగనాభావవదభావవత్కాలీన గగనవానిత్యాదౌ గ

గనాభావవదభావవత్త్వాలీన గగనాభావవద్ఘటరూపబాధే౽వ్యాప్తిః ॥ తాదృశబాధజ్ఞానస్య శుద్ధగగనవత్తాబుద్ధిం ప్రత్యభావాత్ గగనాభావవానభావవాంశ్చ ఘటఇత్యాకారకనిశ్చయస్య నిశ్చయవిశిష్టనిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకత్వస్యావశ్యంకల్పనీయతయా తతఏవోపపత్తా గగనాభావవదభావవత్త్వాలీనగగనవత్తాబుద్ధింప్రతి తాదృశ గగనాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకతాన్తరే మానాభావేన గగనాభావవానభావవానిత్యాకారకనిశ్చయవిశిష్ట అభావవద్ఘటవిషయకనిశ్చయత్వస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తితయా తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయిత్వస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాయా అనవచ్ఛేదకతయా గగనాభావవదభావవత్త్వాలీనగగనాభావవద్ఘటత్వస్య తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితాశూన్యప్రతీతి విషయతావచ్ఛేదకతాభావాదితి ॥ నచ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలాభావవద్ధ్రదపక్షకస్థలే వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాత్మక (ప్రా) గుక్తాశ్రయాసిద్ధావ్యాప్తివారణాయ విశిష్టద్వయాఘటితత్వఘటకీభూతజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాయాం స్వవ్యాపకత్వస్వవ్యభిచారిత్వోభయసంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతావిశిష్టాన్యత్వమనివేశ్య తాదృశోభయసంబన్ధేన తాదృశానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబన్ధకతానిరూపిత స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతావిశిష్టాన్యత్వమేవ నివేశ్యం ॥ తథాచోక్తస్థలీయబాధనిశ్చయస్య జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకత్వాన్తరాసత్త్వేపి ప్రకృతసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతాసత్త్వేనోక్తబాధజ్ఞానీయజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాయాః తాదృశ ప్రతిబధ్యతావిశిష్టత్వాన్నోక్తబాధాద్యవ్యాప్తిః ॥ నచోక్తస్థలే గగనాభావవదభావవత్త్వాలీనఘటాభావవద్ఘటాదౌ అతివ్యాప్తిః ॥ తజ్జ్ఞానీయప్రతిబన్ధకతాయాం తాదృశ ప్రతిబధ్యతావిశిష్టాన్యత్వాభావాదితివాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వాప

చ్ఛిన్నతాదృశానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబన్ధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావ్య
ప్రసిద్ధ్యైవ ఉక్తాతివ్యాప్త్యనవకాశాత్ ఇతివాచ్యం ॥ హ్రదో వహ్ని
మాన్వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలాభావవ్యాప్యాదిత్యత్ర వహ్న్యభావ
వజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ తజ్జ్ఞానీయజ్ఞానవైశిష్ట్యావ
చ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాయాస్తాదృశానుమితిత్వవ్యాపికాతాదృశజలాభావవ్యా
ప్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితాయా స్వావచ్ఛిన్నవి
షయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా తద్విశిష్టత్వాదితిచేన్న ॥ యాదృశవిశిష్ట
విషయకనిశ్చయవిశిష్టయాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమనుమితిప్రతిబ
న్ధకతానతిరిక్తవృత్తిప్రతిబధ్యతావిశిష్టాన్య తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయితా
శూన్యత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ ప్రతిబధ్యతావైశిష్ట్యంచ ॥ స్వావచ్ఛే
దకత్వస్వనిరూపకప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యజ్ఞానవృత్తి తా
దృశానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వో
భయసంబంధేన ॥ స్వనిరూపకప్రతిబన్ధకత్వంచ ॥ స్వావచ్ఛేదకీభూతధ
ర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతప్రకారతా
వచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవిధేయతాశాల్యనుమితిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపి
త జనకతావచ్ఛేదకీభూత ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేసతి జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న
త్వేన విశేషణీయం ॥ అతో జలాభావవ్యాప్యసాధ్యకహ్రదపక్షకస్థలేస్వ
పదేన జలాభావవ్యాప్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపిత
జలత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిగ్రహత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతామాదా
య జలాభావవ్యాప్యాభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదౌ నాతివ్యాప్తిః॥
నవాహ్రదపక్షక వహ్నిసాధ్యకస్థలె వహ్నిమాన్ జలాభావవాన్వహ్ని
మాంశ్చ హ్రదఇత్యాది జ్ఞానీయప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతామా
దాయ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తిః ॥ ఏ
వంచోక్తస్థలీయబాధనిశ్చయస్య తాదృశవిశేషాభావవత్తానిశ్చయత్వేనజ్ఞా
నవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకత్వాభావేపి విశేషధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యవ

త్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతాసత్వాత్తాదృశబాధజ్ఞానీయవిశిష్టద్వయవిషయితా
యాః నిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశప్రతిబధ్యతావిశిష్టత్వాన్నోక్తబాధా
వ్యాప్తిః ॥ సంసర్గఘటకీభూత అనుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతాయాం
స్వనిరూపకప్రతిబంధకతాశాలిజ్ఞానీయత్వనివేశే హ్రదో వహ్నిమాన్వ
హ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలాభావవ్యాప్యాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవజ్జ
లాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః॥ తజ్జ్ఞానీయవిశిష్టద్వయవిషయితా
యాస్తాదృశజలాభావవ్యాప్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావిశిష్టత్వాత్ ॥ అత
స్స్వనిరూపితప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వపర్యంత
నివేశః। తన్నివేశే చ తాదృశాభావవ్యాప్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతానిరూపి
తప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయానుమితిత్వవ్యాపకప్ర
తిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వస్య తాదృశవిశిష్టద్వయవిష
యితాయామసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి ॥ నచైవం వహ్నిమజ్జలవద్వృత్తిజ
లాభావవద్ధ్రదాదిహేతుకవహ్నిసాధ్యకస్థలే వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృ
త్తిజలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తిః ॥ తజ్జ్ఞానీయవిశిష్టద్వయ విషయితాయా
హేతుమత్తాగ్రహప్రతిబధ్యతావిశిష్టత్వాదితి వాచ్యం ॥ ఉభయసంబన్ధఘట
కస్వావచ్ఛేదకత్వపదేన స్వానవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వస్యవి
వక్షితత్వాత్ ॥ ఏవంచ సంబన్ధఘటకీభూతస్వనిరూపితప్రతిబన్ధకతాయాం
(ప్రాగుక్తజనకతావచ్ఛేదకధర్మానవచ్ఛిన్నాంత విశేషణమనుపాదేయమే
వేతి ॥ అతఏవ స్వావచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక
ప్రతియోగితాకభేదవత్త్వస్వరూపోభయసంబంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయతాశాలినిశ్చయత్వవ్యాపకం ప్రతిబన్ధకత్వం తద్రూపవత్త్వం లక్ష
ణార్థః ఇత్యుక్తావేవ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయక
జ్ఞానస్య జ్ఞానవిశిష్టజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబన్ధకతయా తాదృశవ్యావర్తక
జ్ఞానీయప్రతిబన్ధకతాయాః స్వావచ్ఛేదకత్వసంబంధేన సత్త్వేన స్వావచ్ఛే
దకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వఘ

టిత ఉభయసంబంధేన తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయక నిశ్చయత్వావ్యాపకత్వాత్తాదృశవిశిష్టేఽతివ్యాప్తివిరహేణ విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనం వ్యర్థం ఇతినిరస్తం ॥ గగనాభావవదభావవత్కాలీనగగనాభావవద్ఘటాత్మకబాధేఽవ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ తాదృశబాధనిశ్చయస్య జ్ఞానవిశిష్టజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబన్ధకతయా తాదృశప్రతిబన్ధకత్వస్య నిరుక్తోభయసంబంధేనతాదృశబాధవిషయకనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వాదితిధ్యేయః ॥ అథాభావపక్షకసంయోగేన వహ్నిసాధ్యకస్థలే సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వహ్న్యభావవద్వహ్నిమదాత్మకేఽతివ్యాప్తిః ॥ ప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయకాలే అభావత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకప్రతియోగిత్వసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలినిశ్చయస్య నైయత్యేన తాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయస్య వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకతయైవోపపత్తౌ జ్ఞానవిశిష్టజ్ఞానత్వేన ప్రతిబన్ధకత్వాంతరే మానాభావాత్ తజ్జ్ఞానీయవిషయితాయా జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాత్ ॥ న చ ప్రాగుక్తబాధాద్యవ్యాప్తిభియా విశిష్టద్వయవిషయతాయాం ప్రతిబధ్యతావిశిష్టాన్యత్వనివేశేనైవ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావవ్యాప్తివారణసంభవాత్ విశిష్టద్వయాఘటితత్వశరీరే జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకత్వ నివేశఏవ నాస్తీతివాచ్యం ॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ లక్షణసమన్వయసంభవేపి వహ్న్యభావవ్యాప్యవద్ధ్రదాదావవ్యాప్తివారణాయ తన్నివేశస్యావశ్యకత్వాదితిచేన్న ॥ తత్ప్రతిబన్ధకతాభిన్నత్వేన ప్రతిబన్ధకతాయావిశేషణీయత్వాదితి ॥ వస్తుతస్తు ॥ ప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవాన్వహ్నిమాంశ్చాభావః ఘటవాన్వహ్న్యభావవాన్ ఘటవాంశ్చాభావఇత్యాదినానావిధనిశ్చయసాధారణనిశ్చయవిశిష్టనిశ్చయత్వేనైవ లాఘవాదభావధర్మికవహ్నిప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నంప్రతి ప్రతిబన్ధకత్వం కల్పనీయం ॥ నతు వహ్న్యవచ్ఛేదేన వ

హ్న్యభావవత్తానిశ్చయత్వేన ॥ నిశ్చయవైశిష్ట్యంచ ॥ స్వసామానాధిక రణ్యస్వీయవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావిశిష్టప్రకారతానిరూపి త అభావత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపకతోభయసంబంధేన ॥ సంస ర్గఘటకప్రకారతావైశిష్ట్యంచ ॥ స్వనిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదక ధ ర్మవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వావచ్ఛిన్నసాంసర్గికవిషయితానిరూపితవి శేష్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకీభూతధర్మావచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన ॥ తథా చోక్తస్థలే జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతామాదాయ విశిష్టద్వయఘ టితత్వసత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి యుక్తముత్పశ్యామః ॥ అత్రేదమవధే యం ॥ ఉక్తరీత్యా నానావిధనిశ్చయసాధారణ్యానురోధేన జ్ఞానవైశిష్ట్యా వచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాకల్పనే అభావో గగనత్వవానాధేయత్వాదిత్యత్ర గగనత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగ్యాధేయత్వస్వరూపాసాధారణ్యే వ్యాప్తిః । అసాధారణ్యశరీరే వ్యాపకతాఘటకతయా పక్షాంశే హేతు మత్వస్య నివిష్టత్వేన విశిష్టద్వయఘటితత్వసత్వాత్ ఇతి ॥ పరేతు ॥ వి శిష్టద్వయాఘటితత్వశరీరే జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకత్వాదికం నని వేశ్యం పరంతూక్తాసంభవవారణాయ విశిష్టద్వయవిషయతాయాం ప్రకృ తానుమితి ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వవిశిష్టప్రకృతానుమితి విరోధ్యను మితిజనకతానవచ్ఛేదకత్వమేవ నివేశనీయం ॥ ఏవంచ బాధసత్ప్రతిపక్షా దివిషయతాయాం నిరుక్తజనకతానవచ్ఛేదకత్వాభావాన్నాసంభవః ॥ ఉ క్తస్థలీయవహ్న్యభావవద్వహ్నిమదాత్మకవిశిష్టవిషయతాయాంచ తాదృ శ జనకతానవచ్ఛేదకత్వసత్వాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యాహుః ॥ తన్న ॥ వహ్ని మజ్జలవత్కాలీనజలాభావవద్వృత్తిత్వాదిహేతుకవహ్నిసాధ్యకస్థలే వహ్న్య భావవజ్జలవద్వృత్తిజలాభావవ్యాప్యహేతుకేచ తాదృశ జలవద్వృత్తేఽతి వ్యాప్తేః ॥ నచ స్వరూపస్వనిరూపితప్రతిబధ్యతావిశిష్టత్వోభయసంబం ధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకం ప్రతిబన్ధకత్వం తద్రూపవ త్త్వమిత్యుక్తౌ అతివ్యాప్తివారణసంభవేకృతం స్వాతంత్ర్యేణ విశిష్టాం

తరాఘటితత్వవిశేషణేన ॥ ప్రతిబధ్యతావైశిష్ట్యంచ ॥ స్వవిశిష్టవిషయ
తాశూన్యత్వసంబంధేన ॥ వైశిష్ట్యంచ ॥ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతిబ
న్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వస్వనిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛే
దకవిషయతాశాల్యసమితిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛేద
కత్వోభయసంబంధేనేతివాచ్యం ॥ నిరవచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదే
దోషత్వమతే తత్రావ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదిత్యవధేయం ॥ అథ యా
దృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానతిరిక్త
వృత్తితాదృశవిశిష్టాఘటితత్వమేవ నివేశ్యతాం । కిం విశిష్టద్వయాఘటిత
త్వనివేశనేన ఇతి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధక
తాలాభాయైవ తాదృశాభిధానమిత్యాహుః ॥ పరేతు ॥ యాదృశవిశిష్టవ
దేన వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదేరివ వహ్న్యభావవ
జ్జలవత్కాలీన జలవద్ధ్రదాదేరప్యుపాదేయతయా తాదృశానంతవిశిష్టా
ఘటితత్వనివేశే గౌరవమతో లాఘవాత్తద్ఘటకవిశిష్టద్వయముపాదాయ
తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనమేవ ఉచితమితి ॥ నచ తాదృశవిశిష్ట
ద్వయాఘటితత్వనివేశేపి వహ్న్యభావవజ్జలాదిమత్త్వరూపవిశిష్టవిషయ
కనిశ్చయవిశిష్టకాలీన జలవద్ధ్రదత్వాదివిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వాదేరపితా
దృశప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతయా తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యాపి ని
వేశాద్గౌరవం తదవస్థమేవేతివాచ్యం ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవి
శిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాయాస్తద్ఘటక
త్వాత్ । వహ్న్యభావవజ్జలవన్నిశ్చయవిశిష్టకాలీన జలవద్ధ్రదవిషయక
నిశ్చయత్వేనాప్రతిబన్ధకతయా తాదృశరూపస్యోపాదానాసంభవాత్ ॥
వస్తుతస్తు ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకవి
షయితాశూన్యప్రతీతివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వేన యాదృశరూప
ద్వయం విశేషణీయం ॥ తావత్తైవ కాలీనత్వాదిఘటితవిశిష్టస్యోపాదానా
సంభవాదితి ప్రాహుః ॥ అత్రేదంబోధ్యం ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చ

యవిశిష్టస్వావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయస్యైవ
నుమితిప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశేనైవ
హ్రదత్వాదివిశిష్టవిషయక నిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవిశిష్టవిష
యకనిశ్చయత్వమాదాయ నాసంభవః ॥ ఏవంచ మేయత్వవిశిష్టవహ్న్య
భావవద్ధ్రదత్వ విశిష్టవిషయకనిశ్చయ విశిష్టస్వావచ్ఛిన్న విషయితాశూ
న్యవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమాదాయ మేయత్వ
విశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణసంభవేకృతం స్వతంత్ర
విశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశనేతి ॥ నచ విశేషగుణవద్ఘటాదిరూపాశ్ర
యాసిద్ధ్యాదావ్యాప్తిః ॥ విశేషగుణవద్ఘటాదివిషయకనిశ్చయవిశిష్టవిశే
షగుణవద్ఘటవిషయితాశూన్యగుణవద్ఘటవిషయకనిశ్చయస్యానుమితిప్రతిబ
న్ధకతయా తాదృశవిశిష్టద్వయఘటితత్వాదితివాచ్యం ॥ తన్మతే తస్య విశి
ష్టాంతరాఘటితత్వరక్షణాయ యత్కించిత్ప్రతిబంధకతామాదాయ లక్ష
ణసమన్వయేనేవ మన్మతేపి స్వవిషయతాశూన్యయద్విశిష్టవిషయకనిశ్చ
యవిశిష్టయద్విషయకనిశ్చయత్వం యత్ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితద్విష
యతావిశిష్టతద్విషయతాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వేసతి తత్ప్ర
తిబంధకత్వాభిన్నప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛే
దకత్వస్య లక్ష్యతావచ్ఛేదకే వివక్షణేనైవ సామంజస్యాదితి కేచిత్పూర్వ
పక్షయంతి ॥ తన్న ॥ ఏవంరీత్యా విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశేషణఖండనే
ప్రాగుక్తగగనాభావవదభావవత్కాలీన గగనాభావవద్ఘటాత్మక బాధా
వ్యాప్తిః తాదృశబాధనిశ్చయస్య నిరుక్తప్రతిబంధకత్వాభిన్న ప్రతిబంధక
త్వస్యాసత్త్వాదితి ధ్యేయం ॥ అథ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవైశిష్ట్యావ
చ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావద్య
ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యం తాదృశవిశిష్టవిషయతావిశిష్ట త
ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా
శాలినిశ్చయత్వం తాదృశప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితద్రూపవత్త్వవివక్ష
ణేనైవోపపత్తౌ విశిష్టద్వయాఘటితత్వశరీరేఽనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావ

చ్ఛేదకత్వనివేశో విఫలఇతి ॥ నచ పక్షవృత్తిజలమితి నిశ్చయవిశిష్టవహ్ని వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వవిశిష్టహేతునిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకతయా జలత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాః స్వరూపసంబధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వవిశిష్టరూపవిశిష్టవిషయతాయాం సత్వేన జలత్వవిశిష్ట జలరూపవిశిష్ట వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వవిశిష్టహేతురూప విశిష్టద్వయఘటితత్వేనాసాధారణ్యావ్యాప్తిపరిహారణాయ తత్సార్థక్యమితివాచ్యం ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయే ప్రత్యేకం తాదృశవిశిష్టవిషయిత్వావ్యాతకీభూతవిషయితాశూన్యత్వ నివేశనస్యావశ్యకతయా జలత్వవిశిష్టవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజలమితి నిశ్చయవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాస్స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్యాసాధారణ్యవిషయతాయాం విరహేణాసాధారణ్యావ్యాప్తివిరహాత్ ॥ అన్యథానతిరిక్తవృత్తిత్వకల్పేపి అవ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యత్వస్యానివేశే జాతిత్వాదినా జలత్వాద్యవగాహిజ్ఞానసాధారణ తాదృశనిశ్చయత్వస్య తాదృశానుమితిప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తితయా విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనమకించిత్కరంస్యాత్ ఇతి ॥ యదిచ ప్రథమవిశిష్టవిషయకనిశ్చయేఽవ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యత్వంననివేశ్యం ॥ శుద్ధజలత్వవిశిష్టజలవ్యాపకతాఘటితసంబంధస్య శుద్ధజలత్వవిశిష్టధర్మితావచ్ఛేదకకజ్ఞానఏవ భానాత్ జాతిమద్వ్యాపకతాఘటిత సంసర్గావగాహిజ్ఞానే వహ్న్యభావవజ్జలవద్ధ్రదవిశిష్టవిషయిత్వాభావాదితి మన్యతే ॥ తథాప్యసాధారణ్యావ్యాప్తివారణాయైవ తాదృశావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వం నివేశయితుంశక్యతే ॥ తావతాప్యప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాద్యనివేశేనానతిరిక్తవృత్తిత్వాపెక్షయా లాఘవాదితి చేత్ ॥ అత్రాహుః ॥ జలవత్సమానకాలీనపర్వతో జలవత్సమానకాలీన పర్వతకాలీన వహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ జలవత్సమానకాలీనపర్వతకాలీన వహ్నివ్యా

పక్షీభూతాభావప్రతియోగి జలరూపాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిస్తత్ర జలప్ర
కారక తాదృశపక్షవిషయకనిశ్చయవిశిష్టజలవత్సమానకాలీనపర్వతకాలీన
వహ్న్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిహేతునిశ్చయత్వేనప్రతిబంధకతయా
తాదృశ పక్షరూప తాదృశాసాధారణ్యరూపవిశిష్టద్వయఘటితత్వాత్ ॥
అతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశఇతి॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూ
పిత యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితా తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వావ్యాపికాత
ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్య
త్వనివేశేనోక్తావ్యాప్తిః ॥ తత్ర ప్రతిబంధకీభూత హేతుమత్పక్షవిషయ
కజ్ఞానే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపిత తాదృశపక్షవిష
యితాయాః అవ్యాపికాయాశ్శూన్యత్వాభావాదితివాచ్యం ॥ యత్ర స్వ
రూపసంబంధేన జలవిశిష్టం యత్సంయోగేన జలవజ్జలం తస్య పక్షత్వం
స్వరూపవజ్జలవజ్జలవజ్జలకాలీన వహ్నేస్సాధ్యత్వం స్వరూపవజ్జలస్యహే
తుత్వం॥సాధ్యఘటకసకలజలవత్త్వం సంయోగేనగ్రాహ్యం ॥ తత్రాసా
ధారణ్యే స్వరూపవజ్జలవజ్జలవజ్జలకాలీన వహ్న్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతి
యోగిస్వరూపవజ్జలే తథాప్యవ్యాప్తిః ॥ తత్ర స్వరూపవజ్జలవజ్జలవజ్జలా
త్మక తాదృశాసాధారణ్యాత్మక తాదృశవిశిష్టద్వయఘటితత్వసత్వాత్ ॥అథ
వాయత్ర జలవజ్జలవజ్జలవజ్జలస్య పక్షత్వం స్వరూపవజ్జలవజ్జలవజ్జలవజ్జల
కాలీనస్య వహ్నేస్సాధ్యత్వం ॥ తత్ర పక్షఘటకప్రథమజలస్య వైశిష్ట్యం
స్వరూపేణ ॥ అన్యజలవైశిష్ట్యంతు సంయోగేన । సాధ్యఘటకసకలజల
వత్త్వం సంయోగేనబోధ్యం ॥ తత్ర స్వరూపవజ్జలవజ్జలవజ్జలవజ్జలరూ
పవిశిష్ట స్వరూపవజ్జలవజ్జలవజ్జలవజ్జలకాలీన వహ్న్యవ్యాపకీభూతాభావ
ప్రతియోగిస్వరూపవజ్జలాత్మకాసాధారణ్యరూపవిశిష్టద్వయఘటితత్వేనా
వ్యాప్త్యాపత్తిరతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశః ॥ అతఏవ యాదృశవిశిష్టవిష
యకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమనుమితిప్రతిబంధక
తాయాస్స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వేసతి జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛి

న్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకం తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యైవసమ్య క్త్వేఽనతిరిక్తవృత్తిత్వప్రవేశో వ్యర్థ ఇతి పరాస్తమితిధ్యేయం ॥ కేచిత్తు ॥ అనుమితింప్రతి చికీర్షాసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకతయా కృతిసాధ్యపాకత్వవిశిష్టవిషయక నిశ్చయవిశిష్టేష్టసాధనీభూత పాకత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వస్య అనుమితిప్రతిబంధకతాయాస్స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతయా జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకతయాచ తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయతాశూన్యత్వనివేశే గౌరవం ॥ అనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశేచ కృతిసాధ్యపాకత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టేష్టసాధనీభూత పాకత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వస్యానుమిత్సాసమానకాలీన తాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టతాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయే ఫలేచ్ఛాఽసమానకాలీన తాదృశనిశ్చయేచ సత్వేన అనుమితిప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వాత్ యాదృశవిశిష్టపదేన కృతిసాధ్యపాకత్వవిశిష్టేష్టసాధనీభూత పాకత్వవిశిష్టరూపవిశిష్టద్వయస్య ధర్తుమశక్యత్వేన తదఘటితత్వనివేశాత్ లాఘవమిత్యాహుః ॥ అథ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమిత్యత్ర శేషాంశే నిశ్చయత్వస్య సంశయాన్యజ్ఞానత్వరూపస్యావశ్యం వివక్షణీయతయా యాదృశ విశిష్టవిషయకస్యాపి తాదాత్మ్యసంబంధేన వైశిష్ట్యాభిధానాదేవ ఉపపత్తౌ ప్రథమనిశ్చయత్వాంశనివేశనమనతిప్రయోజనకం ఇతి చెన్న ॥ తాదాత్మ్యేన యాదృశవిశిష్టవిషయక వైశిష్ట్యాభిధానే తాదాత్మ్యేన వహ్న్యభావవజ్జలవదాత్మక విశిష్టవిషయకవిశిష్టజలవద్ధ్రదాత్మకవిశిష్టవిషయకనిశ్చయః తాదృశోభయవిషయకోఽప్రసిద్ధఏవ ॥ తదుభయవిషయకజ్ఞానస్య ప్రసిద్ధత్వేపి తస్యతాదృశవిశిష్టవిషయతావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వవిరహాత్ యాదృశవిశిష్టద్వయపదేన వహ్న్యభావవజ్జలవదాత్మకవిశిష్టస్య జలవద్ధ్రదాత్మకవిశిష్టస్యచ ధర్తుమశక్యత్వేన వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్త్యాపత్తిః ॥ తాదృశవిశిష్టద్వయాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవాపత్తిర్వా

స్యాదతస్సామానాధికరణ్యరూపవైశిష్ట్యనివేశస్యావశ్యకత్వేన ప్రథమని
శ్చయత్వాంశనివేశనమావశ్యకమితి ॥ నచ యాదృశవిశిష్టద్వయపదేన వ
హ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదరూపవిశిష్టఏవ వక్తవ్యః ॥ తథాచ
యాదృశవిశిష్టవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యవహ్న్యభావవజ్జ
లవద్వృత్తిజలవాన్హ్రదఇత్యాకారకనిశ్చయత్వస్యప్రతిబంధకతావచ్ఛేద
కతయా నాతివ్యాప్తిరసంభవో వేతి వాచ్యం ॥ యాదృశ విశిష్టవిషయకని
శ్చయత్వం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి తస్యైవ సమ్య
క్త్వ విశిష్టద్వయపదేన వైయర్థ్యాపత్తిరిత్యస్య సమాధానే వృత్తి
త్వాదిఘటితవిశిష్టధారణాసంభవస్య ప్రాగేవోక్తత్వాత్ ॥ నచ యాదృ
శ విషయిత్వావ్యాపికానతి యాదృశవిశిష్టవిషయిత్వా వ్యాపికాయావిష
యితా । అథవా యాదృశవిశిష్టవిషయతావిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయిత్వా
వ్యాపికాయా విషయితా తచ్ఛూన్యత్వనివేశాన్నపూర్వోక్తదోషావకాశ
ఇతివాచ్యం ॥ తథాసతి హ్రదపక్షకజలవజ్జాతిమత్కాలీన వహ్నిసాధ్యక
స్థలే జలవజ్జాతిమత్కాలీన వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతి
వ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ జలవజ్జాతిమత్కాలీన వహ్న్యభావవజ్జలవదాత్మకవిశిష్ట
విషయిత్వావ్యాపకత్వస్య జలవజ్జాతిమత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయామస
త్వాన్నిరుక్తావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యే జలవాన్ జలవజ్జాతిమత్కాలీ
న వహ్న్యభావవాన్ జాతిమాంశ్చ జలవానితినిశ్చయేపి జలవజ్జాతిమ
త్కాలీన వహ్న్యభావవజ్జలవదాత్మకవిశిష్టవిషయకవిశిష్టజలవద్ధ్రదాత్మక
విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వస్య సత్త్వేన అనుమితిప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తి
త్వాత్ యాదృశవిశిష్టపదేననిరుక్తవిశిష్టస్య ధర్తుమశక్యత్వాదితిధ్యేయం

*. అత్రైవమపి పక్షవృత్తిత్వాఘటితాసాధారణ్యానురోధేన యాదృ
శవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వవ్యాపకః ప్రకృతానుమిత్యప్రతిబంధకత్వపక్షధ
ర్మికహేతుమత్తాజ్ఞానకాలీనత్వోభయాభావస్తాదృశత్వస్య విశేష్యదలే వి
వక్షితత్వే హ్రదో వహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ జలవ్యాపకవహ్న్యభా

వేఽతివ్యాప్తిః ॥ తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వస్య అనుమిత్యప్రతిబన్ధకత్వపక్షధర్మికహేతుమత్తాజ్ఞానకాలీనత్వోభయాభావే సత్త్వాదితి చేన్న ॥ ఏతన్మతే వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి జలాదేరివ జలవ్యాపక వహ్న్యభావస్యాప్యసాధారణ్యరూపతాయా భట్టాచార్యేణ సవ్యభిచారగ్రన్థే లిఖితత్వాత్ * అథ తథాపి జలావచ్ఛిన్నధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి జలత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవహ్న్యభావవ్యాప్యత్వజ్ఞానప్రతిబన్ధకతాయాః పరామర్శగ్రన్థే స్వయం వ్యవస్థాపితత్వాత్ జలవాన్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవ్యాప్యత్వవిశిష్టజలే అతివ్యాప్తిః తస్య పక్షాఘటితత్వేన సత్ప్రతిపక్షత్వాభావాత్ ఇతి చేన్న ॥ పక్షసాధ్యగ్రహావిరోధిత్వే సతి విశిష్టపక్షే విశిష్టసాధ్యగ్రహవిరోధిత్వరూప బాధవిభాజకస్య తత్రసత్త్వేన బాధమధ్యే తస్యాన్తర్భావాత్ ॥ తదనన్తర్భావే తు తత్ప్రతిబన్ధకతాభిన్నత్వస్య లక్షణే నివేశనీయత్వాన్న దోషః ॥ ఏతేన హ్రదో వహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జలవద్హ్రదాత్మకేతివ్యాప్తిః । తద్విషయకత్వవ్యాపకత్వస్య అనుమిత్యప్రతిబన్ధకత్వపక్షధర్మికహేతుమత్తాజ్ఞానకాలీనత్వోభయాభావే సత్త్వాదితి పరాస్తం * అథ జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవదనుమితిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నో దోషః ఇత్యుక్తావేవ సామఞ్జస్యే కిం విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనేనేతి చేదత్రాహుః ॥ తత్ర యద్యనుమితిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసమ్బన్ధరూపం । తదా హేతుమత్పక్షేఽతివ్యాప్తిః తాదృశోభయాభావవదసాధారణ్యజ్ఞానప్రతిబన్ధకతాయాః స్వరూపసమ్బన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య హేతుమత్పక్షవిషయితాయాం సత్త్వాత్ । యదిచానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం నివేశ్యతే । తదా జలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వవద్వృత్తితాదృశప్రతియోగిత్వవజ్జలరూపఅసాధారణ్యఘటితేఽతివ్యాప్తిః ॥ అతో విశి

ష్టద్వయాఘటితత్వమావశ్యకం ॥ ఏతేన ప్రకృతపక్షధర్మికే హేతుమత్తా జ్ఞానభిన్నజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానివేశనమపి నసత్ ॥ తత్రాపి స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే హేతుమత్పక్షేఽతివ్యాప్తేః ॥ హ్రదో వహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జలవద్ధ్రదావతివ్యాప్తేశ్చ । అనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశే చోక్తస్థలఏవ జలవద్ధ్రదకాలీనవహ్న్యభావవజ్జలవద్ధ్రదావతివ్యాప్తేః ॥ జలవద్ధ్రదజ్ఞానవిశిష్టవహ్న్యభావవజ్జలవద్విషయకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాస్తాదృశజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నతయా తదనతిరిక్తవృత్తిత్వస్య తాదృశవిశిష్టవిషయతాయామసత్వాత్ ॥యదపి॥ జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వఅసాధారణ్యవిషయతాభిన్నత్వోభయాభావవద్యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యమనుమితి ప్రతిబంధకతాయాస్స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావత్తద్రూపవత్వం వాచ్యం ॥ అతో నపూర్వోక్తాతిప్రసంగః ॥ నచైవం వహ్న్యభావవద్ధ్రదావవ్యాప్తిః । తద్విషయతాయాం అభావవాన్వహ్న్యభావవాన్ అభావవాంశ్చ హ్రదః ఇతిజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాసాధారణ్య విషయతాభిన్నత్వయోస్సత్వాదితివాచ్యం ॥ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వ అసాధారణ్యవిషయతాభిన్నత్వోభయాభావస్యవివక్షితత్వాత్ ॥ నచైవం బాధాద్యేకదేశేఽతివ్యాప్తిః ॥ ఉదాసీనజ్ఞానీయఏకదేశీయవిషయతాయాం నిరుక్తఉభయాభావాసత్వాదితివాచ్యం ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వావచ్ఛేదేన నిరుక్తోభయాభావస్య వివక్షితత్వాత్ ॥యచ్చ॥ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వా నిరూపితత్వాసాధారణ్యవిషయితావృత్తిత్వోభయాభావవత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతావద్యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యం తద్రూపవత్త్వం వక్తవ్యం ॥ అతోనదోషఇతికల్పద్వయం ॥ తన్మందం ॥ ప్రాగుక్తవహ్న్యభావవద్వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వవద్వృత్తి తాదృశప్రతియోగిత్వవజ్జలరూప అసా

ధారణ్యఘటితేఽతివ్యాప్తేః ॥ యదిచాసాధారణ్యవిషయతాపదేన అసాధారణ్యవిషయతావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయవిషయత్వం వివక్ష్యతే ॥ తదా స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వకల్పేఽపి సంభవతీతి కైశ్చిదుక్తం ॥ తదపినసత్ ॥ వహ్నిమజ్జలవత్కాలీనజలాభావవద్ధ్రదపక్షక వహ్నిసాధ్యకస్థలే వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీన జలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తేః ॥ తాదృశవిశిష్టవిషయతాయాః జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాదితిధ్యేయం * అథానుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాశాలినిశ్చయత్వవ్యాపకమనుమితిప్రతిబంధకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వమిత్యుక్తావేవ సామంజస్యేకృతం విశిష్టద్వయాఘటితత్వవిశిష్టాంతరాఘటితత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వనివేశనేనేతి । నచైవం వహ్న్యభావాదావతివ్యాప్తిః । వహ్న్యభావవాన్ హ్రద ఇతిజ్ఞానీయవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాఏవ తాదృశప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయత్వేన తస్యాస్తాదృశప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వాదితివాచ్యం ॥ వహ్న్యభావకాలీన జలవాన్వహ్న్యభావవాంస్తాదృశ జలవాన్హ్రద ఇత్యాదిజ్ఞానస్య అనుమితిప్రతిబంధకతయా తాదృశప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదక విషయతాశూన్య వహ్న్యభావకాలీన జలవాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానే వహ్న్యభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్సత్త్వేన అనుమితిప్రతిబంధకతాతిరిక్తవృత్తిత్వాదితిచేన్న ॥ వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీనత్వాభావవజ్జలవత్కాలీన జలాభావవద్ధ్రదపక్షక వహ్నిసాధ్యక ధూమహేతుకస్థలే వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీన జలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య । ఏకత్ర ద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావ ధూమాభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్యచ సార్థక్యాత్ ॥ నచ యత్కించిత్ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వవివక్షణేనైవోక్తవిశిష్టద్వయస్య వారణంసంభవతీతి

వాచ్యం ॥ ఏవమపి హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్యచావశ్యకత్వాత్ । వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తి జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతామాత్రస్య ప్రమేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతామాత్రస్యచ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవాన్వహ్న్యభావవాన్ తాదృశజలవాంశ్చ హ్రదః ప్రమేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవాన్ ధూమాభావవాన్ మేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవాన్హ్రద ఇత్యాదిజ్ఞాననిష్ఠం యదనుమితిప్రతిబంధకత్వం తదనవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయత్వాత్ ॥ నచ యత్ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వం తత్ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వవివక్షణేనోక్తదోష ఇతి వాచ్యం తథాసతి గోత్వాభావో గోత్వాభావవానిత్యాదౌ బాధప్రతిబంధకతామాదాయ బాధభ్రమవిషయగోత్వాభావాదావతివ్యాప్తిరితి ॥ నచ స్వానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయవిషయతావచ్ఛేదక యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకం ప్రతిబంధకత్వం తద్రూపవత్త్వమిత్యుక్తౌ న దోషః ఉక్తబాధప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయ విషయతావచ్ఛేదకం యద్గోత్వాభావత్వం తదవచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకత్వాత్ప్రతిబంధకత్వస్యేతి । స్వపదమనుమితిప్రతిబంధకతాపరమితి వాచ్యం ॥ ఏవమపి హ్రదో వహ్నిమానిత్యాదౌ ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావవద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదే బాధప్రతిబంధకతామాదాయాతివ్యాప్తిరితి ॥ అపితు స్వానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వస్వరూపోభయసంబంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకమనుమితిప్రతిబంధకత్వం తద్రూపవత్త్వమిత్యుక్తావేవ సామంజస్యే విశిష్టద్వయాఘటితత్వవిశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశో వ్యర్థ ఇతి ప్రలపితమపాస్తమితి కృతం పల్లవితేన ॥

*అథ తాదృశసమూహాలంబనానుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపి

తప్రతిబంధకత్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాశూన్యజ్ఞానీయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపికానుమితిప్రతిబంధకతా తద్రూపవత్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే వ్యర్థౌ విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశిష్టద్వయాఘటితత్వవిశేషణావితి ॥ నచ సర్వస్యాఏవ ప్రతిబంధకతాయాజ్ఞానభేదేన భిన్నతయా తాదృశప్రతిబంధకత్వావ్యాపకత్వేన బాధప్రభృతావసంభవఇతి వాచ్యం ॥ అవ్యాపకప్రతిబంధకతాపదేన వ్యాపకత్వసంబంధేన తాదృశప్రతిబంధకతావిశిష్టాన్యప్రతిబన్ధకత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ నచైవమపి వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః । వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తి జలాభావాత్మకవిశేషాభావవత్తాబుద్ధేః ప్రతిబన్ధకతాయాస్సాధ్యవత్తాబుద్ధిప్రతిబంధకత్వావ్యాపకత్వేపి వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవాన్ధూమాభావవాన్ తాదృశజలవాంశ్చ హ్రదఇత్యాకారకజ్ఞానీయహేతుమత్తాబుద్ధిప్రతిబంధకతావ్యాపకత్వేన తాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయస్య తాదృశావ్యాపకప్రతిబన్ధకతాశూన్యత్వాదితి వాచ్యం ॥ వ్యాపకతాసంబంధేన స్వవిశిష్టాన్యప్రతిబన్ధకతాశూన్యజ్ఞానీయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయత్వవ్యాపకం స్వం తద్రూపవత్వస్యైవ వివక్షితత్వాత్ ॥ అత్ర స్వపదమనుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతాపరం । తథాచోక్తవిశిష్టవిషకనిశ్చయస్య హేతుమత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకతావిశిష్టాన్యప్రతిబన్ధకతాశూన్యత్వేపి తాదృశప్రతిబన్ధకతాయా ఉక్తవిశిష్టవిషయత్వావ్యాపకత్వాత్ నాతివ్యాప్తిః ॥ ఏతేన మేయత్వవాచ్యతోఽభయవద్ధూమాభావవద్వృత్తిత్వాభావవద్వహ్నిపక్షకధూమసాధ్యకవహ్నిహేతుకస్థలే మేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిః । తాదృశవ్యభిచారనిశ్చయవృత్తిప్రతిబంధకతామాత్రస్యైవ ఆశ్రయాసిద్ధిప్రతిబన్ధకతావ్యాపకత్వాత్ । ఏవంహ్రదోఽవహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిమేయత్వవిశిష్ట జలాభావాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః । తాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయనిష్ఠప్రతిబంధకతామాత్రస్యైవ స్వరూపాసిద్ధిప్రతిబంధకతా

వ్యాపకత్వాదతో నోక్తకల్పస్సాధీయానిత్యపిపరాస్తం ॥ నచధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్వాదౌ అతివ్యాప్తిః తజ్జ్ఞానస్య నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకతయా తత్రివ్యాప్తిజ్ఞానప్రతిబంధకత్వవ్యాపకప్రతిబన్ధకత్వసత్త్వాదితివాచ్యం॥ త(త్రా)పి వహ్నిరవ్యాప్తిరిత్యాకారకజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాః తాదృశప్రతిబన్ధకత్వావ్యాపికాయాస్సత్త్వేనాతివ్యాప్తివారణాదితి ॥ మైవం ॥ ద్రవ్యం సమవేతాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వాభావవద్వృత్తి సమవేతవదాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః । ద్రవ్యత్వాభావవద్వృత్తిసమవేతవదిత్యాకారకజ్ఞానస్య వ్యాప్తిజ్ఞానప్రతిబన్ధకత్వవ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాశూన్యత్వాత్ । అవృత్తిసమవేతమిత్యాదిజ్ఞానస్యాహార్యత్వేనాప్రతిబధ్యత్వాదితి । నచద్రవ్యత్వాభావవద్వృత్తిసమవేతవదితి జ్ఞానం జాయతామిత్యాకారకేచ్ఛాప్రతిబన్ధకతామాదాయ నత(త్రా)తివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ ఇచ్ఛాత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతాయాఏవ నివేశనీయత్వాత్ । అన్యథాబాధాదివిషయక తజ్జ్ఞానాన్యజ్ఞానం జాయతామిత్యాకారకేచ్ఛా ప్రతిబంధకతామాదాయాసంభవాపత్తేరితిధ్యేయం ॥ కేచిత్తు ॥ వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూపవ్యాప్తిఘటితస్య సత్ప్రతిపక్షత్వే త(త్రా)వ్యాప్తిః । తజ్జ్ఞానస్య జ్ఞానవిశిష్టజ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకతయా తాదృశప్రతిబంధకత్వవ్యాపకీభూతప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావసమానాధికరణహేత్వభావరూపవిశేషాభావవత్త్వాజ్ఞాన ప్రతిబంధకతాశూన్యత్వాభావాదిత్యాహుః ॥ నవ్యాస్తు ॥ సర్వత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకగగనత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిబుద్ధేః కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితగగనాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వమితి భట్టాచార్యభూషితమతే సర్వం గగనవదిత్యాదౌ గగనాభావవద్ఘటాదావపి బాధతయా త(త్రా)వ్యాప్తిః। ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతాయా అవ్యాపకీభూతస్య గగనవాన్ ఘటఇత్యాదిజ్ఞానీయ ఘటత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకగగనాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకత్వస్య తాదృశబాధనిశ్చయేసత్త్వాదిత్యాహుః ॥

* ప్రథమవిశిష్టాంతరాఘటితత్వకత్వే స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతి
విషయతావచ్ఛేదకానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి విషయితానిరూప
కతావచ్ఛేదకం యత్తదవచ్ఛిన్నత్వమితి సముదితార్థః ॥ అత్ర స్వరూ
ప సంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే అభావవాన్వహ్న్యభావవానభా
వవాంశ్చ హ్రద ఇత్యాదిజ్ఞానీయప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయితాకవిశిష్టాం
తరేణాభావవద్ధ్రదాదినా ఘటితత్వాద్బాధాదావవ్యాప్తిః । ఏవమసా
ధారణ్యజ్ఞానీయప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక విషయితాక హేతుమత్పక్షఘటిత
వహ్న్యభావవజ్జలవద్ధ్రదాత్మక బాధేఽవ్యాప్తిశ్చ । అతోఽనతిరిక్తవృ
త్తిత్వనివేశః॥ అథ స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం అను
మిత్యవృత్తివిషయతావచ్ఛేదకం యత్తదవచ్ఛిన్నాఘటితత్వనివేశేనైవ సా
మంజస్యేకృతం ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశేనేతి చేత్ । న । ప
ర్వతో వహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్ పర్వతీయవహ్న్యభావాదిత్యాదౌ ప
ర్వతీయ వహ్నిమత్పర్వతరూపాసిద్ధావవ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ తత్ర తాదృశా
నుమిత్యవృత్తివిషయతాక విశిష్టాంతరేణ వహ్నిమత్పర్వతేన ఘటితత్వస
త్వాదితి ॥ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాద్యాశ్రయావిషయకత్వస్య వ్యభి
చారత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతావసత్వాన్మేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారా
దావతివ్యాప్తిః । అతస్స్వాశ్రయావిషయకత్వముపేక్ష్య స్వావచ్ఛిన్నా
విషయకత్వనివేశ ఇతి భట్టాచార్యేణోక్తం ॥ తన్నసంగచ్ఛతే ॥ వ్యభి
చారత్వేన ఘటాద్యవగాహిప్రతీతేరేవ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాశ్ర
యావిషయత్వేన తదీయవిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభిచారత్వేసత్వాత్త
దవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభి
చారత్వాదావసత్త్వాదితి ॥ అత్రకేచిత్ ॥ ఉక్తరీత్యాసంభవభయేన స్వా
శ్రయావిషయకప్రతీతివిషయవృత్తిఅనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి వి
షయతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వ
మేవ నివేశ్యం । తన్నివేశేనైవ అతివ్యాప్తిసంగతిః । స్వస్య స్వాశ్ర

యావిషయకప్రతీతివిషయవృత్తిత్వాభావాదిత్యాహుః ॥ పరేతు ॥ వ్యభి
చారత్వేన ఘటాద్యవగాహిప్రతీతావపి స్వాశ్రయావిషయకత్వం నాస్తి
సామానాధికరణ్యసంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిశిష్టహేతుతావ
చ్ఛేదకస్యైవ వ్యభిచారపదార్థతయా సామానాధికరణ్యఘటకత్వేనై
వ తాదృశప్రతీతౌ స్వాశ్రయభానాత్ ॥ తథాచ యథాశ్రుతమేవ సమ్య
గిత్యాహుః ॥ నచ స్వాశ్రయావిషయకత్వనివేశే ప్రమేయం గగనవద్వా
చ్యత్వాదిత్యాదౌ స్వాశ్రయావిషయకప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యా గగనాభావవ
త్ప్రమేయాత్మకబాధాభావవ్యాప్తిసంభవేఽతివ్యాప్తివర్ణనానుధావనం
అసంగతమితివాచ్యం ॥ ప్రమేయనిష్ఠగగనాభావాదేరేవ తత్రదోషత్వా
త్ । స్వాశ్రయావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్తాదృశంతదవచ్ఛి
న్నఘటితతావచ్ఛేదకం యద్యత్స్వం తదన్యస్వరూపం ప్రతియోగినిస్వ
త్వమంతర్భావ్య విశిష్టాంతరాఘటితత్వం నివేశ్యావ్యాప్తివారణసంభవా
చ్చ ॥ నచైవం స్వపదార్థాప్రసిద్ధిః । మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాదే
రేవ స్వపదేనోపాదాతుం శక్యత్వాదితిధ్యేయం । స్వావచ్ఛిన్నావిషయ
కప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యదనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిష
యతావచ్ఛేదకం తదాశ్రయావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వనివేశే
ప్రమేయం గగనవద్వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నావిష
యక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్గగనాభావవత్ప్రమేయత్వాదితదా
శ్రయావిషయకప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరితి భట్టాచార్యైరుక్తం ॥
అథ స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్సాధ్యాభావ
వ్యాప్యవత్పక్షతావచ్ఛేదకాదికం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యాప్యవద్ధేతు
తావచ్ఛేదకాదికంచ తదాశ్రయావిషయప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య
సర్వస్మిన్నసత్త్వాత్ సర్వత్రాసంభవసంభవే అవ్యాప్తిదానమసంగత
మితి చేదత్రాహుః ॥ ఘటో గగనవానిత్యాదౌ గగనాభావవద్ఘట
రూపబాధే లక్షణగమనాన్నాసంభవః । తత్ర సాధ్యాభావాభావవదవ్య

త్తిత్వరూపవ్యాప్తే రేవ సత్ప్రతిపక్షఘటకత్వమతే సత్ప్రతిపక్షాభావాత్ పక్షావృత్తిసాధ్యపక్షనిష్ఠసాధ్యాభావాదికమాదాయ దోషస్యాపి తదాశ్రయనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వనివేశేనైవ వారణసంభవాత్ ॥ నచైవమపి పక్షవృత్తిసాధ్యాభావకాలీనప్రమేయత్వాదేరపి తాదృశవిశిష్టాంతరతయాతదాశ్రయనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యాఽసంభవో దుర్వార ఇతి వాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్ధర్మమితి ప్రతిబంధకతాయామనతిరిక్తవృత్తిత్వే సతి స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాశ్రయవిషయతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నాఘటితత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూపసాధ్యాభావవ్యాప్తివిశిష్టధర్మవద్ఘటత్వాదికమాదాయ దోషస్యతు జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వసత్ప్రతిపక్షవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవత్ప్రతిబన్ధకతానివేశనేనాపి వారణసంభవాత్ । నచైవం మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తిః ॥ తత్ర తాదృశవిశిష్టాంతరం యద్వ్యభిచారాదికం తన్నిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యమేయత్వవిశిష్టధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిమదిత్యాకారకప్రతీతివిషయత్వాదితి వాచ్యం ॥ తదాశ్రయనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాజ్ఞానీయముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షితత్వాదితి ధ్యేయం ॥ అప్రసిద్ధివిబంధనాసంభవో నసంభవతీతి తదుపేక్షితమిత్యప్యాహుః ॥

* యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకం తాదృశరూపాంతరాఘటితత్వమితి కల్పే స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకరూపాప్రసిద్ధ్యా అసంభవం దత్వా భట్టాచార్యేణ దూషితం । తత్రావచ్ఛేదకత్వద్వయేఽపి అనతిరిక్తవృత్తిత్వంగ్రాహ్యం । అన్యథా ప్రథమావచ్ఛేదకత్వం యది స్వరూపసంబంధరూపం తదా అభావవాన్వహ్న్యభావవాన్ అభావవాంశ్చ హ్రద ఇత్యాదిజ్ఞానీయప్రతిబన్ధకతాయా

అపి వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతతయా తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తివిషయతావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవాపత్తేః । ఏవం వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యస్య స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాశ్రయవిషయతావచ్ఛేదకీభూతవిశిష్టాంతరం యద్ధ్రదత్వాదికం తద్ఘటితత్వాదుక్తదోషతాదవస్థ్యం । అతో ద్వితీయావచ్ఛేదకత్వమప్యనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం । నచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యస్య స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావద్యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యం తాదృశవిశిష్టాంతరవివక్షణే హ్రదత్వాదికమాదాయ నదోష ఇతి వాచ్యం ॥ ఏవమపి ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమదాత్మకబాధావ్యాప్తేః । తాదృశబాధవిషయతావ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యస్య స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావద్విషయితాసామాన్యకరూపాప్రసిద్ధేః । తాదృశ విషయితాసామాన్యకరూపాప్రసిద్ధ్యా హ్రదో వహ్నిమాన్వహ్న్యభావాభావవన్నిరూపితత్వాభావవద్వృత్తిత్వకాలీనధూమాదిత్యాదౌ హేతువిశేషణాసిద్ధిఘటిత సత్ప్రతిపక్షేఽవ్యాప్తిప్రసంగాచ్చ । నచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిష్ఠస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాకప్రతిబంధకతాసామాన్యస్య స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావద్యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యం తాదృశవిశిష్టాంతరాఘటితత్వమిత్యుక్తౌ నోక్తదోష ఇతి వాచ్యం । ఏవమపి ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటకాలీనధూమవ్యభిచారివహ్నిమదాత్మకేఽతివ్యాప్తేః ॥ ఘటకాలీన ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమాన్ ధూమాభావవానితి బాధజ్ఞానీయ ఘటకాలీనధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతిబంధకతాసామాన్యస్య స్వరూపసంబంధాత్మకావచ్ఛేదకతావద్విషయితాసామాన్యకం విశిష్టాంతరం యద్ధూ

మాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమదాదితద్ఘటితత్వస్య తత్ర సత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదవాన్ధూమాభావవాన్ తాదృశహ్రదవాన్ హ్రదఇత్యాదిజ్ఞానీయప్రతిబంధకతాయా అపి బాధవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతతయా బాధవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితాసామాన్యకరూపాప్రసిద్ధిరేవ స్యాదితి ధ్యేయం ॥ యదిచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నేత్యత్రాపి స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వనివేశేనైవోక్తదోషాణాం వారణసంభవేఽనతిరిక్తవృత్తిత్వప్రవేశో వ్యర్థ ఇతి మన్యతే । తదా వ్యాపకసామానాధికరణ్యరూపవ్యాప్తిఘటితస్య సత్ప్రతిపక్షత్వే తత్రావ్యాప్తిః । నిరుక్తవిశిష్టాంతరం యజ్జలవద్ధ్రదాదితద్ఘటితత్వాదితి ఘటో గగనాభావవదభావవత్కాలీనగగనవానిత్యాదౌ ఘటత్వావచ్ఛేదేన సాధ్యతాయాం గగనాభావవదభావవత్కాలీన గగనాభావవద్ఘటరూపబాధే వ్యాప్తిశ్చ । తత్ర నిరుక్తవిశిష్టాంతరం యద్గగనాభావవదభావవదాది తద్ఘటితత్వసత్త్వాదితి తద్వారణాయానతిరిక్తవృత్తిత్వప్రవేశ ఇతి ధ్యేయం ॥ అథస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వస్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతివిషయితావచ్ఛేదకత్వోభయాభావ కేవలాన్వయికం యత్సాధ్యం తద్వత్త్వం హేత్వాభాసత్వమిత్యుక్తౌ ఏతత్కల్పస్య నిర్దోషత్వే తత్కథం పరిత్యక్తమితి ॥ న చ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానమాదాయ దోషవారణార్థం స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాం స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితాయాంచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వవ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వనివేశస్యావశ్యకతయా బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదౌ అతివ్యాప్తిః ॥ తత్ర బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వవ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయ తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వఘటిత నిరుక్తోభయాభావ

స్య కేవలాన్వయిత్వాదితివాచ్యం ॥ తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితాయాం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వమనివేశ్య యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వనివేశేనాపి జాతిమాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానవారణసంభవేన యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యజ్ఞానీయయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వం తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకం తత్వస్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వైతదుభయాభావస్య వ్యభిచారవిశిష్టబాధత్వాదావసత్త్వాత్ కేవలాన్వయిత్వవిరహేణ బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదౌ అతివ్యాప్త్యనవకాశాదితి చేన్న ॥ హ్రదే వహ్న్యభావః వహ్న్యభావవాన్హ్రద ఇతి జ్ఞానద్వయసాధారణైకరూపేణ ప్రతిబంధకత్వమతే తాదృశోభయాభావస్య హ్రదవృత్తివహ్న్యభావత్వాదావసత్త్వేన కేవలాన్వయిత్వాభావాదసంభవాపత్తేః ॥ నచ జ్ఞానద్వయసాధారణైకప్రతిబంధకత్వమతాశ్రయణే భట్టాచార్యోక్తయథాశ్రుతకల్పే తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకస్య హ్రదవృత్తివహ్న్యభావత్వాదేరేవ తాదృశరూపస్య ప్రసిద్ధత్వాదసంభవదానాసంగతిరితివాచ్యం ॥ భట్టాచార్యోక్తకల్పే తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయతాయాం స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వనివేశస్యావశ్యకత్వేన హ్రదవృత్తివహ్న్యభావత్వాదేస్తాదృశవిశిష్టాంతరరూపత్వాభావాత్ । అన్యథా బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదౌ అతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ వ్యభిచారవిశిష్టబాధత్వాదేరేవ తాదృశరూపత్వేన ప్రసిద్ధత్వాత్తదవచ్ఛిన్నాఘటితత్వస్య తత్రాసత్త్వాత్ ॥ అతఏవ భట్టాచార్యోక్తకల్పే స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకస్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకవిషయితాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకస్య తాదృశవిశిష్టాం

తరపదేన వివక్షణె మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాదేవ తాదృశత్వేన తదవచ్ఛిన్నాఘటితత్వస్య వ్యభిచారాదౌ సత్వాదసంభవదానాసంగతిరితి నిరస్తం । తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయతాయాం ఉక్తయుక్త్యా స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వనివేశస్యావశ్యకత్వేన మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదేరపి తాదృశత్వాభావాత్ ॥ ఏతేన స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితావచ్ఛేదకస్వావసవచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకస్య విశిష్టాంతరపదేన వివక్షణె వహ్న్యభావవద్ధ్రదవత్వాదేరేవ తాదృశత్వాదసంభవదానమసంగతిమిత్యపినిరస్తం ॥

* స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకః కశ్చిత్స్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకో యస్య ఏవంభూతం యద్యత్స్వం మెయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాదితదవచ్ఛిన్నాఘటితత్వమిత్యత్రాపి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వద్వయమనతిరిక్తవృత్తిరూపంగ్రాహ్యం । అన్యథా ఉభయత్రస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర మేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవాన్ ధూమాభావవాస్తాందృశవహ్న్యభావవాంశ్చహ్రదఇత్యాదిజ్ఞానీయప్రతిబన్ధకతామాఅపిమెయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతతయా తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకత్వస్యశుద్ధవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయామసత్వాత్స్వపదార్థాప్రసిద్ధిః స్యాదతః ప్రథమావచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం గ్రాహ్యం । ఏవంచ యత్రసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వసంసర్గావచ్ఛిప్రతియోగితాకవహ్న్యభావవదభావస్య పక్షత్వం । సంయోగేన వహ్నిర్హైతుత్వంధూమాదేస్సాధ్యత్వం । తత్ర సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్నివిశిష్టాభావరూపాశ్రయాసిద్ధిఘటితవహ్న్యభా

వవదభావరూపస్వరూపాసిద్ధ్యాదావవ్యాప్తిః । తద్ఘటకవహ్నివిశిష్టాభా
వత్వస్యతాదృశస్వరూపాసిద్ధివిషయతావ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యా
వచ్ఛేదకీభూత తాదృశస్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానీయవిషయతావచ్ఛేదకత్వేన త
స్యాపి స్వపదేన ధర్తుం శక్యత్వాత్ ॥ తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిష
యతాసామాన్యకత్వవివక్షణాచ అత్రైవమేయత్వవిశిష్టస్వరూపాసిద్ధ్యా
దావతివ్యాప్తిః। మేయత్వవిశిష్టతాదృశాసిద్ధివిషయతావ్యాపకప్రతిబన్ధకతా
సామాన్యావచ్ఛేదకవిషయతాసామాన్యకస్యాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేన మేయ
త్వవిశిష్టతాదృశాసిద్ధేర్ధర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ అథవా పర్వతత్వావచ్ఛేదే
న వహ్న్యభావస్య సాధ్యత్వే నీలత్వాభావస్య హేతుత్వే ఏకత్ర ద్వయ
మితిరీత్యా వహ్నిమన్నీలపర్వతేఽతివ్యాప్తిః । తాదృశప్రతిబంధకతాసా
మాన్యాంతర్గతాయాః బాధప్రతిబంధకతాయాస్స్వరూపాసిద్ధిప్రతిబంధ
కతాయాశ్చావచ్ఛేదకవిషయితాసామాన్యకతాదృశరూపాప్రసిద్ధ్యా స్వ
పదేన వహ్నిమన్నీలపర్వతత్వస్య ధర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ హ్ర
దోవహ్నిమజ్జలవత్కాలీనవహ్నిమాన్ జలాభావాదిత్యాదౌ వహ్న్యభా
వవజ్జలవద్ధ్రదాత్మకే సాధ్యవిశేషణాసిద్ధిఘటితస్వరూపాసిద్ధావతివ్యా
ప్తిః । తత్ర తాదృశప్రతిబంధకతా సామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితాసామా
న్యకతాదృశరూపాసిద్ధ్యా స్వపదేన తస్యధర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ ఏవం XX
సాభావవదభావవత్కాలీనఘటో గగనవానిత్యాదౌ బాధావ్యాప్తిశ్చ ॥
అతో ద్వితీయమవచ్ఛేదకత్వమప్యనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం ॥ నవ్యాస్తు ॥
విషయితాసమసంఖ్యాకప్రతిబంధకతాయాఅవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసాధార
ణావచ్ఛేదకత్వానభ్యుపగమేన స్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయితావ
చ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేద
కవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవః । అతో ద్వితీయా
వచ్ఛేదకత్వమపి అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం ॥ అథవా ఘటత్వావచ్ఛేదేన
అభావవదన్యత్వవైశిష్ట్యేనాభావత్వావచ్ఛేదేన ప్రతియోగితాసంబంధేన

వహ్నిమదన్యత్వవైశిష్ట్యేనచ ఘటితపక్షతావచ్ఛేదకకాభావవదన్యఘట
కాలీన వహ్నిమదన్యాభావకాలీనపర్వతాద్రివ్యత్వవానిత్యాదిస్థలే ఆశ్ర
యాసిద్ధిద్వయఘటితే వహ్న్యభావవద్ఘటేఽతివ్యాప్తిః ॥ తాదృశవిషయి
తావ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకత్వస్య కుత్రాపి విశిష్టవిష
యతాయామేవాసత్వేన స్వపదేన తాదృశవిశిష్టస్య ధర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ అ
తో ద్వితీయావచ్ఛేదకత్వమప్యనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపంవాచ్యమిత్యాహుః ।

* స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛే
దకీభూత యత్కించిద్విషయిత్వం యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్న ని
రూపితం తాదృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయితావచ్ఛే
దకం యత్స్వం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వం ॥ అథవా యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిషయక
త్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూత విషయితాకవిశిష్టని
రూపితవిషయితాత్వం యద్ధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వవాప్యంతద్ధర్మావచ్ఛి
న్నత్వంసముదితార్థఇతికల్పద్వయేపిబాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిః ద
త్తాభట్టాచార్యైః*నచ ప్రథమలక్షణే వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవి
షయితాయాంవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నానిరూపితత్వసత్వాత్ తదవచ్ఛిన్నా
విషయాప్రతీతివిషయితావచ్ఛేదకత్వస్యవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదావభా
వాదసంభవఇతివాచ్యం ॥ తాదృశతాదృశధర్మాదచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతా
శూన్యజ్ఞానీయముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ యాదృశ
యాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితమిత్యత్ర యాదృశయాదృశధర్మఘటితధ
ర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వం వా నివేశనీయం । అత్ర కల్పద్వయే స్వావచ్ఛి
న్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతేత్యత్ర అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం అవ
చ్ఛేదకత్వంగ్రాహ్యం ॥ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకేత్యత్రాపి తథా ॥ అ
న్యథా ఉభయత్ర స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే పర్వతో వ
హ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తిః । నచ
తథాపి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకేత్యత్రానతిరిక్తవృత్తిత్వంనివేశ్యతాంస్వా

వచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నేత్యత్ర స్వరూపసంబంధరూపమేవాస్తు త
థాచ పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
తిబంధకతాయా అనతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకరూపాప్ర
సిద్ధ్యా పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేనాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ॥ హ్రదో
వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ జలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తేః । జలవాన్ వ
హ్న్యభావవాన్ జలవాంశ్చ హ్రదః ఇత్యాదిజ్ఞానీయ జలవద్ధ్రదత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూత వ
హ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాం జలవద్ధ్ర
దత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వాసత్త్వేన ఉదాసీనయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నాని
రూపితత్వం తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక
త్వస్య జలవద్ధ్రదత్వేనసత్వాత్ ॥ ఏవం అభావవాన్ వహ్న్యభావవాన
భావవాంశ్చ హ్రదఇత్యాదిజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాఅపి తాదృశప్రతిబంధ
కతాసామాన్యాంతర్గతత్వేన తదనతిరిక్తవృత్తివిషయతావచ్ఛేదకరూపా
ప్రసిద్ధ్యా వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావవ్యాప్తేశ్చ॥నచోక్తదోషభియాప్ర
థమావచ్ఛేదకత్వమేవ అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపంవివక్షితం । ద్వితీయంతు
స్వరూపసంబంధరూపమేవేతి వాచ్యం ॥ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచా
రివహ్నిమదాదావవ్యాప్త్యాపత్తేః। ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్ని
మత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకం య
ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యం తద్రూపాప్రసిద్ధేః ॥ ✳✳✳✳

* అథ బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబం
ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూతం నబాధత్వాదిప్రత్యేకధర్మావచ్ఛిన్నవిష
యిత్వమపితు బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వమేవేతి తత్ర
బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వమితి బాధవిశిష్టవ్యభిచార
త్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిరుక్తా భట్టాచార్యేణసానసంగచ్ఛతే । బాధవిశి
ష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా సామాన్యా

వచ్ఛేదకం యద్వ్యభిచారవిశిష్టబాధత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం తత్ర బాధ విశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నా నిరూపితత్వసత్వేన బాధవిశిష్టవ్యభిచార త్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచా రత్వేఽసత్వాత్॥ నచ హ్రదేవహ్న్యభావః వహ్న్యభావవాన్ హ్రదఃఇ తిజ్ఞానద్వయసాధారణైకప్రతిబంధకత్వే వహ్న్యభావవద్ధ్రదావసంభవః। వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవిశిష్టవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామా న్యావచ్ఛేదకీభూతాయా హ్రదె వహ్న్యభావఇతి జ్ఞానీయ హ్రదవిశిష్టవ హ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాఃవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నా నిరూపితత్వాదితి తదసంభవవారణాయ తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యా వచ్ఛేదకయత్కించిద్విషయత్వే స్వావచ్ఛిన్నవిషయికత్వసామానాధికర ణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకంయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వంతద్రూ పావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యజ్ఞానవృత్తితం స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛి న్నప్రతిబంధకతా సామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితాకవిశిష్టె స్వావచ్ఛిన్నని రూపితవిషయితాకత్వంవిశేషణం దేయమేవేతిబాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావ చ్ఛిన్నే ఉతివ్యాప్తిరప్రత్యూహైవేతివాచ్యం।కాలికాదిసంబంధేనవహ్న్య భావవత్తాజ్ఞానస్య అప్రతిబంధకతయా స్వరూపసంబంధనివేశస్యావశ్యకత యాస్వరూపసంబద్ధస్వరూపసంబద్ధావచ్ఛిన్నాధేయతోభయసంబన్ధమా దాయైకప్రతిబంధకతాయాదుర్వచత్వాత్॥ నచ సప్తమ్యుల్లిఖితప్రతీతిస్థలే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాధారతానిరూపితాధేయతాప్రథమోల్లిఖితప్ర తీతిస్థలె స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతానిరూపితాధరతేతిహ్రదత్వా వచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాభావత్వవిషయతా నిరూపితనిరూపితత్వవి షయతానిరూపిత స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వవిషయతానిరూపిత వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతాకైక నిశ్చయత్వేనైకప్రతిబంధకత్వ స్యసువచతయాఽసంభవవారణాయ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకీభూ తవిషయితాశూన్యత్వనివేశనస్యావశ్యకతయా ఉతివ్యాప్తిసంగతిరితి వా

చ్యం ॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానానామననుగమేన నిశ్చయత్వాననుగమేనచ ఏకప్రతిబంధకతాయా వక్తుమశక్యత్వాత్ ॥ కథంచిద(ప్రా)మాణ్యజ్ఞానాద్యనుగమేపి ఏతద్గ్రంథస్య ఏకప్రతిబంధకత్వమతాభిప్రాయకత్వే వ్యభిచారఘటిత బాధాదిసంగ్రాహకే యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకం తాదృశరూపాంతరాఘటితత్వమితి ప్రథమకల్పే హ్రదవృత్తివహ్న్యభావత్వాదేరేవ తాదృశరూపాంతరత్వసంభవేనాసంభవానవకాశాత్ తద్గ్రంథస్యోన్మత్తప్రలపితత్వాపత్తేః । యదిచ తత్రకల్పే బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తివారణాయ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వస్య యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాయాం నివేశే అసంభవదానం సంగచ్ఛతఇత్యుచ్యతే ॥ తదాపి స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకః కశ్చిత్స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకో యస్య ఏవంభూతం యద్వ్యత్స్వం మేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారత్వాది తదవచ్ఛిన్నాఘటితత్వకల్పేఽసంభవస్య ప్రసక్తౌ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్వమాదాయావ్యాప్తిదానస్య సందర్భవిరోధో వజ్రలేపాయమాన ఏవ । తత్కల్పే బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిభియా స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశాయోగాదితి ॥ యత్తు ॥ హ్రదేపక్షే మహానసీయ వహ్న్యభావస్సాధ్యతే మహానసీయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదో వహ్న్యభావవద్ధ్రదశ్చ ద్వయమేవ బాధఇతి తత్ర మహానసీయవహ్నిమత్తాబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి మహానసీయత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నత్వే సతి వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నం యదవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకప్రతియోగితాకాభావనిశ్చయత్వేనైకప్రతిబంధకతయా మహానసీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽవ్యాప్తిః ॥ మహానసీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకాయా వహ్న్యభావవ

ద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయా మహానసీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావ
చ్ఛిన్ననిరూపితత్వాదితి తద్వారణాయ తాదృశావ్యాపకీభూతవిషయితా
శూన్యత్వనివేశనమావశ్యకమితి బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిప్రిసంగతిరి
తి॥తన్న॥ తత్ర వహ్నిసామాన్యాభావవత్తాబుద్ధేః వహ్నిమత్తాబుద్ధిత్వా
వచ్ఛిన్నంప్రతి ప్రతిబన్ధకత్వస్య క్లృప్తత్వేన తేనైవోపపత్తౌ తత్సాధా
రణైకప్రతిబన్ధకతాయాం మానాభావాత్ ॥ నచ సాక్షాత్పరంపరాసా
ధారణైకనిరూపితత్వస్య స్వయం దూషితత్వాత్ బాధాదావసంభవః ।
వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాసా
మాన్యావచ్ఛేదకీభూతవహ్న్యభావవద్ధ్రదవత్ప్రమేయత్వవిశిష్ట విషయ
తాయాంసాక్షాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వసత్త్వేనతద
వచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యప్రతీతిముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వస్యా
పి వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదావసత్త్వాత్ ।ఇతి తద్వారణాయ తాదృశా
వ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానవృత్తిత్వవిశేషణంయత్కించిద్విషయిత్వే
ఆవశ్యకమతో బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥సాక్షాత్పరం
పరాసాధారణైకనిరూపితత్వాభావేపి యాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపిత
మిత్యత్ర యాదృశరూపావచ్ఛిన్నఘటితానిరూపితత్వనివేశేనైవాసంభవ
వారణసంభవే తాదృశావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వనివేశనస్యానావ
శ్యకత్వాత్ ॥ యదపి ॥ హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవహ్న్యభా
వత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయా వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయి
త్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతాయా వహ్న్యభావవద్ధ్రదా
ద్యనిరూపితత్వేనాసంభవ ఇతి యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వావచ్ఛి
న్నంప్రతి స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాసామాన్యస్య
వ్యాపకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛి
న్నానిరూపిత ఇత్యేవవాచ్యం । తథాచ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి
జ్ఞానసాధారణ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వావచ్ఛిన్నం

ప్రతి తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యస్య వ్యాపకతాభంగేన స్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యజ్ఞానవృత్తి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వం వాచ్యమితి బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిరితి ॥ తత్తుచ్ఛం ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వనివేశేనైవ జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానవారణసంభవే దోషతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వానివేశాత్ । అతివ్యాప్తివారకాసంభవవారక విశేషణసత్త్వే ఽతివ్యాప్తిసంపాదకాసంభవవారకవిశేషణదానస్యానౌచిత్యాత్ ॥ దోషతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశే వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్తాకాలీనత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తిశ్చ ॥ వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్తాకాలీనత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వరూపదోషతావచ్ఛేదకత్వాభిమతధర్మావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకం నవహ్న్యభావవజ్జాతిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం కింత్వన్యదితి తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వస్య జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే సత్త్వేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వావచ్ఛిన్నంప్రతి తాదృశదోషతావచ్ఛేదకత్వాభిమతధర్మావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయా అవ్యాపకత్వేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వం నతాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకయత్కించిద్విషయిత్వాంతర్గతం । కింతు వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్తాకాలీనవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వమేవేతి తచ్చ యాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితం తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నాఘటితత్వస్య తత్రసత్త్వాదితి ॥ అథ బాధాభావబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతాయా అపి తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతత్వేన వ్యభిచారవిశిష్టబాధత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా నతాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదికేతి నాసంగతిః ఇతిచేన్న ॥ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదౌ తాదృశరీత్యా మేయత్వాభావబుద్ధేః ప్రతిబంధకతామాదాయ శుద్ధ

వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వమపి నతాదృశయత్కించిద్విషయితాం
తర్గతమపితు మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయిత్వమేవేత్యతివ్యాప్తిభియా
ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతాసామాన్యస్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ నచ ద్రి
వ్యత్వం వహ్నిమత్ ద్రవ్యత్వాభావవచ్ఛైవాలాదిత్యాదిస్థలీయవహ్న్య
భావవద్ద్రవ్యత్వరూపబాధవిశిష్టవహ్న్యభావవద్వృత్తిశైవాలరూప వ్యభి
చారేఽతివ్యాప్తిః । తత్ర వ్యభిచారవిశిష్టబాధవిషయితాయాః తాదృశా
నుమితిప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతవిశిష్టసాధనగ్రహ ప్రతిబంధకతా
నవచ్ఛేదకత్వేన తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యానవచ్ఛేదకత్వాత్ ఇతి
వాచ్యం ॥ తత్ర ద్రవ్యత్వవద్వహ్న్యభావవద్వృత్తిశైవాలవిశిష్టవహ్న్య
భావవద్ద్రవ్యత్వరూపబాధవిషయితాయా అపి యత్కించిద్విషయితాంతర్గ
తతయా తత్ర స్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వసత్వేన అతివ్యాప్తివిరహాదితిచే
న్న । వహ్న్యభావవజ్జలాభావవద్వహ్నివ్యభిచారజలం వహ్నిమజ్జలాది
త్యాదిస్థలీయవహ్న్యభావవజ్జలరూపబాధవిశిష్టవహ్న్యభావవద్వృత్తి జల
రూపవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తేః ॥ తత్ర వ్యభిచారవిశిష్టబాధవిషయితా
యాస్తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతాయాః విశిష్టపక్షగ్రహత్వా
వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితవహ్నివ్యభిచారి జలత్వావచ్ఛిన్నధర్మిక వ
హ్న్యభావవజ్జలత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబం
ధకతాయా అవచ్ఛేదకత్వాభావాత్ । నచ తత్రజలత్వవిశిష్టే వహ్నితదభా
వావగాహిజ్ఞానస్యాహార్యత్వమితివాచ్యం । జలత్వసామానాధికరణ్యేన వ
హ్నితదభావయోరవగాహిత్వాత్ ॥ నచ తాదృవిశిష్టస్య విశిష్టపక్షగ్రహ
విరోధితయా లక్ష్యత్వమితివాచ్యం ॥ జలత్వవ్యాపకప్రతియోగికత్వవిశి
ష్టస్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావవజ్జలరూపబాధవిశిష్టవ్యభిచారస్య-శు
ద్ధస్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావవజ్జలవిశిష్టవ్యభిచారాత్మకాసిద్ధ్యంతర
ఘటితత్వేనాలక్ష్యత్వాదితి కేచిత్సమాదధిరే । తన్నసాధీయః । శుద్ధస్వ
రూప సంబంధేన వహ్న్యభావవజ్జలవిశిష్టం యద్వహ్నివ్యభిచారిజలం త

ద్విశిష్టం యజ్జలత్వవ్యాపకప్రతియోగికస్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావ
ఘటితబాధస్వరూపవిశిష్టం తత్ విషయితాయామపి స్వావచ్ఛిన్నవిషయి
కత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకతయా తత్రబాధవిశిష్టవ్య
భిచారానిరూపితత్వసత్త్వేనోక్తాతివ్యాప్త్యభావాత్ ॥ స్వరూపసంబంధే
న వహ్న్యభావవజ్జలాభావబుద్ధింప్రతి స్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావ
ఘటితవహ్న్యభావవజ్జలవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం జలత్వవ్యాపకప్ర
తియోగికత్వవిశిష్టస్వరూపస్య శుద్ధస్వరూపసాధారణస్వరూపత్వేన నివే
శాత్ప్రతిబంధకతాయా ఐక్యాత్ ॥ అన్యథా శైవాలధర్మికద్రవ్యత్వవత్తా
వహ్న్యభావవద్ద్రవ్యత్వవత్తాజ్ఞానయోరపిప్రతిబంధకత్వద్వయాపత్త్యాపూ
ర్వస్థలపరిత్యాగానౌచిత్యాత్ ॥ పరేతు ॥ ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభా
వసమానాధికరణప్రతిహేతుమత్పక్షరూపసత్ప్రతిపక్షమతాభిప్రాయమి
దం । తథాచ తాదృశసత్ప్రతిపక్షవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా సా
మాన్యావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావకాలీన తద్ధేతుమ
త్పక్షవిషయితాయామపి ప్రతిబంధకత్వద్వయాపత్త్యా సత్త్వేన తత్రస్వావ
చ్ఛిన్ననిరూపితత్వాభావాత్తాదృశసత్ప్రతిపక్షేఽవ్యాప్తిః । అథవా ప్రా
గుక్తగగనాభావవదభావవత్కాలీనగగనాభావవద్ఘటేఽవ్యాప్తిః ॥ తాదృ
శబాధవిషయితావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకత్వస్య గగనా
భావవదభావవద్వృత్తిగగనాభావవద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయామపిస
త్త్వేన తత్ర స్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వాభావాత్ । అతస్తద్వారణాయస్వా
వచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యజ్ఞానవృత్తిత్వస్యాపి తాదృశ
యత్కించిద్విషయిత్వే వివక్షణీయతయా వ్యభిచారవిశిష్టబాధత్వావచ్ఛి
న్నవిషయితాయా ధర్తుమశక్యత్వాదతివ్యాప్తిసంగతిః ॥ అతఏవవహ్న్య
భావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టద్వయఘటిత
త్వనివేశోపి సఫలః ॥ అన్యథా జలవద్ధ్రదకాలీనవహ్న్యభావవజ్జలవత్త్వా
వచ్ఛిన్నవిషయితాయామపితాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా తత్రస్వా

వచ్ఛిన్నానిరూపితత్వసత్త్వాత్ తాదృశవిశేషణమనర్థకం స్యాత్ ॥ పరంతు సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తివిశిష్టస్య సత్ప్రతిపక్షత్వమతే ఏతాదృశరీతిర్న సంభవతి । విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశో౽పి విఫలః । బాధవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తిశ్చ నసందర్భశుద్ధేతి ప్రాహుః ॥ వస్తుతస్తు॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతేత్యత్ర అవచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబంధరూపం । అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపంచ ॥ ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకేత్యత్రతు స్వరూపసంబంధరూపమేవ ప్రథమే స్వరూపసమ్బంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశాద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమదాత్మకే బాధే నావ్యాప్తిః ॥ అన్యథా తాదృశబాధవిషయితావ్యాపకప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయిత్వాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిస్స్యాత్ । ఏవంచ బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నం వ్యాప్తిజ్ఞానప్రతిబన్ధకత్వమేవ నతు సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకత్వం॥తాదృశప్రతిబన్ధకత్వే బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిష్ఠస్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వాభావాత్ ॥ తథాచ బాధవిశిష్టవ్యభిరచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నవ్యాప్తిజ్ఞానప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకం నవ్యభిచారవిశిష్టబాధవిషయిత్వం । కింతు బాధవిశిష్టవ్యభిచారవిషయిత్వమేవేతి తత్రోదాసీనయాదృశఘటత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వం । తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వే సత్త్వాదతివ్యాప్తిసంగతిః ॥ నచ తాదృశధూమాభావవద్ధ్రదవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నవ్యాప్తిజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికాయావ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాబాధత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వేనతాదృశబాధత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వే౽సత్త్వాత్ నతత్రాతివ్యాప్తిసంగతిరితివాచ్యం॥ వహ్నిర్ధూ

మవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ఏతత్రిద్వయమితిరీత్యా ధూమాభావవద్ధూమాభావవద్వృత్తిత్వవద్వహ్నిత్వవిశిష్టబాధాత్మకవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తేః గ్రంథకృతోఽభిప్రేతత్వాదితి ధ్యేయం। ఏతేన ఉభయత్రైవ స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశేపి జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నతోభయాభావవత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యవివక్షయైవ జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతామాదాయ జలవద్ధ్రదాదౌ ప్రాగుక్తదోషవారణస్య సంభవే ఏతత్కల్పస్య నిర్దోషత్వమితి ప్రలపితమపాస్తం॥ నచ ప్రథమావచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబంధాత్మకం ద్వితీయంతు అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం। జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతామాదాయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ అవ్యాప్తిస్తత్ప్రతిబంధకతాయాం నిరుక్తోభయాభావవత్త్వస్య వివక్షయైవనిరాకరణీయా తథాచ వహ్నిధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తిధూమాభావవద్వహ్నికాలీనధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః స్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వసత్వాదుక్తాతివ్యాప్త్యనవకాశేన ఏతత్కల్పస్య నిర్దోషత్వమితివాచ్యం॥ తథాసతి వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వాభావవజ్జలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యాదౌ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వవజ్జలాభావవత్తాదృశప్రతియోగిత్వవజ్జలమిత్యాదిజ్ఞానీయప్రతిబంధకతాయా నిరుక్తోభయాభావవత్వేన సామాన్యాంతర్గతతయా తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తివిషయితావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యా వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలరూపాశ్రయాసిద్ధావవ్యాప్త్యాపత్తేరితి ధ్యేయం॥

* ఏతేన స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న యత్కించిత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాకవిశిష్టనిరూపితవిషయితాతవ్యాపకస్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యతాకధర్మవత్త్వం సముదాయార్థ ఇతి భట్టాచార్యైరుక్తం॥

✱ అత్ర స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్నేత్యత్ర అవచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపం గ్రాహ్యం ॥ అన్యథా జలవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః । జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయితాకవహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వవిశిష్టనిరూపితవిషయితాత్వవ్యాపకత్వస్య జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యతాయాం సత్త్వాత్ ॥ ఏవంయత్కించిత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకేత్య(త్రా)ప్యనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపంగ్రాహ్యం ॥ అన్యథావహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాకహ్రదత్వాదివిశిష్టనిరూపితవిషయితాత్వవ్యాపకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యతాయామసత్త్వాత్ అసంభవాపత్తేః ॥ యదిచయత్కించిత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాకేత్యత్ర ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాసామాన్యకం వివక్ష్యతే । తదా ద్వితీయానతిరిక్తవృత్తిత్వప్రయోజనంచింతనీయం॥ అథ యత్కించిత్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాకవిశిష్టనిరూపితవిషయితాత్వవ్యాపకస్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యతాకధర్మవత్త్వమిత్యస్యైవసమ్యక్త్వేప్రతిబంధకతాయాంస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నత్వనివేశోవ్యర్థఇతి॥నచహ్రదోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌకేవలహ్రదాదావతివ్యాప్తిః।తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వవ్యాపకత్వస్య హ్రదత్వావచ్ఛిన్ననిరూప్యతాయాం సత్త్వాదితివాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వస్య తాదృశప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయితాయాం నివేశస్యావశ్యకతయా తేనైవోక్తాతివ్యాప్తివ్యుదాసాదితి చేన్న ॥ దోషతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశే (ప్రా)గుక్తరీత్యా జాతిమద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ అతివ్యాప్తిరతో యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వనివేశస్యావశ్యకతయా కేవలహ్రదాదావతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమితి ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వ

మివోక్తాతివ్యాప్తిభియా స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపక విషయితాశూన్యత్వమపినివేశనీయం । తావతాపి వ్యాపకత్వనివేశాపేక్షయా లాఘవాదితివాచ్యం । తథాసతి వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ నచ విశిష్టద్వయాఘటితనివేశాన్నతత్రాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ వ్యాపకత్వనివేశాపెక్షయా విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశస్యైవ గురుత్వాత్ ఏతత్కల్పే విశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యానివెశాదితిధ్యేయం ॥ఏతత్కల్పె ఉత్కసత్ప్రతిపక్షస్య గగనాభావవదభావవత్కాలీనగగనాభావవద్ఘటస్యచ నలక్ష్యత్వమితి ॥ అథాత్ర యత్కించిత్వనివేశేపివిశేషగుణవద్ఘటెవ్యాప్తితాదవస్థ్యం । బాధజ్ఞానప్రతిబంధకతాయా ధర్తుం శక్యత్వాదిత్యతోనుగమఃక్రియతె ॥ తాదృశసమూహాలంబనానుమితి ప్రతిబంధకతావిశిష్టరూపవత్వందోషత్వం వైశిష్ట్యంచ ॥స్వవృత్తిత్వస్వవృత్తిత్వోపలక్షితరూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వవ్యాపకత్వోభయసంబంధేన। వృత్తిత్వయంచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వసంబంధేన ।విషయితాత్వవ్యాపకత్వం స్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వసంబంధెనేతిధ్యేయం ॥

✻ స్వసజాతీయవిశిష్టాంతరాఘటితత్వకల్పె విశేష్యదళే విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వదళస్యవైయర్థ్యముక్తంభట్టాచార్యైః॥తన్నసంగచ్ఛతె॥ ఘటాదేరపి స్వపదెనధర్తుం శక్యత్వాత్ ॥ తథాహి యద్విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే ప్రకృతపక్షె ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావః తత్వంబాధత్వం ।ఏవంరీత్యా వ్యభిచారత్వాదికంనిరుచ్య నివెశ్యం। తథాచ నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ ఘటాదివిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితౌ పక్షెసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావసత్వాత్ ఘటాదావపి స్వవృత్తిహేత్వాభాసవిభాజకబాధత్వసత్వెన తద్వారణాయైవ తద్దళసార్థక్యాత్ ॥ నచ వహ్నిమత్పర్వతరూపతాదృశాశ్రయాసిద్ధ్యసంగ్రహః । తత్రతాదృశవహ్న్యాదిఘటితత్వసత్వాత్। వహ్న్యాదేరాశ్రయాసిద్ధిత్వాదినా సాజాత్యవిరహెపి నిరుక్తబాధత్వాదినా సాజాత్యసత్వాదితి వా

చ్యం ॥ ఆశ్రయాసిద్ధిత్వమాదాయైవ తత్రలక్షణసమన్వయాత్ । స్వవృత్తి
హేత్వాభాసవిభాజకీభూతయత్కించిద్ధర్మవత్ విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్యై
వ వివక్షితత్వాత్ ॥ అన్యథా విశేషగుణవద్ఘటాదేరసంగ్రహాపత్తేః । గుణ
వద్ఘటత్వాదేరాశ్రయాసిద్ధిత్వాదినా సాజాత్యవిరహేఽపి బాధత్వాదినా త
త్సజాతీయత్వాత్ ॥ యత్కించిత్వనివేశే నాశ్రయాసిద్ధిత్వమాదాయై
వలక్షణసమన్వయః ॥ అథ వహ్న్యభావవాన్ హ్రదో వహ్నిమానిత్యా
దౌ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాత్మకే బాధేఽవ్యాప్తిః । తత్ర నిరుక్తవిశిష్టాంత
రవహ్న్యభావఘటితత్వసత్వాదతస్తద్వారణాయ యద్విషయకనిశ్చయోత్త
రానుమితిసామాన్యే విరోధివిషయతాప్రయుక్తః పక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావ
గాహిత్వాభావః తత్త్వమేవ బాధత్వమిత్యాదిరీత్యా హేత్వాభాసవిభాజ
కో నిర్వాచ్యః । ఏవంచ ఘటాదివారణాయ విరోధివిషయతాప్రయుక్త
త్వదళవైయర్థ్యం । ఘటాదేర్విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వఘటిత సాజా
త్యవిరహేణ స్వపదేనోపాదాతుమశక్యత్వాదితి చేన్న । తథాసతి విశేష్య
దళసముదాయస్యైవ వైయర్థ్యసంభవే విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వద
ళమాత్రస్యైవ వైయర్థ్యాభిధానానౌచిత్యాత్ ॥ నచ సిద్ధివిషయవార
ణాయ విశేష్యదళసార్థక్యం । సాజాత్యఘటకవిరోధివిషయితాప్రయుక్తే
త్యత్ర విషయితాయాం విరోధిత్వస్యానుపాదేయత్వాత్ ॥ యథా సన్ని
వేశే వైయర్థ్యాభావాదితి వాచ్యం । తథాసతి విశేష్యదళే విరోధివిష
యితాప్రయుక్తత్వదళస్యాపి సిద్ధివిషయవారణాయైవ సార్థక్యసంభవే త
ద్వైయర్థ్యాభిధానాసంగత్యాపత్తేః ఇతి ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ ఉక్తరీత్యా బా
ధత్వాదినిర్వచనే తాదృశబాధత్వాదేః ప్రతిదోషం భిన్నత్వాత్స్వవృత్తి
హేత్వాభాసవిభాజకరూపస్య అన్యత్రాసత్వేన స్వసజాతీయాప్రసిద్ధ్యా
ఽసంభవాపత్తిరతః స్వవిషయతాప్రయుక్తోభయాభావప్రయోజకయత్కిం
చిదభావాధికరణతాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యత్వే సతి స్వావచ్ఛిన్నా
విషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వవ్యా

పకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వం తద్వత్త్వమితి స్వసజాతీయవిశిష్టాంతరాఘటితత్వదళనిష్కర్షో వాచ్యః ॥ తథాచ వహ్న్యభావవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాప్రయోజ్యం యత్సత్ప్రతిపక్షహ్రదవృత్తివహ్న్యభావాదినిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యనిష్ఠతాదృశసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణత్వం తత్ప్రహ్రదవృత్తివహ్న్యభావసత్ప్రతిపక్షవిషయతాప్రయోజ్యత్వమప్యస్తీతి లక్షణసమన్వయః । జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యత్వనివేశనంచాభావవాన్వహ్న్యభావవానితినిశ్చయకాలీననిశ్చయీయాభావవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాప్రయుక్తత్వమాదాయ దోషవారణాయ । ఏకదేశవిషయతామాదాయాసంభవవారణాయ వ్యాపకత్వనివేశః । విశేషగుణవద్ఘటాదిసంగ్రహాయ యత్కించిత్వనివేశః । తథాచైకదేశవారణాయ విశేష్యదళసార్థక్యం । పరంతు ఘటాదివిషయతాప్రయోజ్యతాదృశాధికరణత్వాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేన ఘటాదేర్ధర్తుమశక్యత్వాత్ తద్వారకవిరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వదళవైయర్థ్యం ఇతి ప్రతియోగిని స్వత్వాంతర్భావః । ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదిస్థలీయ బాధవిషయతాప్రయోజ్యాయాః ప్రకృతపక్షప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాః వ్యభిచారవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వాన్న తాదృశవిశిష్టాంతరం వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నమితి తత్రానావ్యాప్తిః । నచైవం వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదావతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ॥ స్వవిషయతాపదేన స్వవిషయతాంతఃపాతివిషయతాయా వివక్షణాత్ । తథాచ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వవిషయతాయాః తాదృశాధికరణత్వాప్రయోజకత్వేపి తదంతఃపాతివ్యభిచారవిషయతాయాస్తథాత్వాత్ స్వపదేన వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదేర్ధర్తుం శక్యత్వాత్ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదికమపి స్వసజాతీయవిశిష్టాంతరఘటితం స్వమేవేతి నాతిప్రసంగః ॥ ఏవంచైతత్కల్పే వ్యభిచారఘటితబాధేఽవ్యాప్తిదానమప్యసంగచ్ఛతే ॥ బాధవిషయతాంతః

పాతివ్యభిచారవిషయతాప్రయోజ్య నిరుక్తోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాయాం వ్యభిచారవిషయతాప్రయోజ్యత్వసత్వాత్ స్వపదేనబాధాదేరపిసంగ్రహాత్ । స్వవృత్తియావద్ధేత్వాభాసవిభాజకేత్వాదేరపి స్వవిషయతాంతఃపాతివిషయతాప్రయోజ్యంనిరుక్తోభయాభావప్రయోజకీభూతంయద్యదభావాధికరణత్వం తత్తదభావాధికరణత్వంవిశిష్టాంతరయద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతాప్రయోజ్యంతద్ధర్మావచ్ఛిన్నాఘటితత్వమిత్యర్థోవాచ్యః నచ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదావతివ్యాప్తివారణాయాంతఃపాతి విషయతామనివేశ్యవిశేష్యదళే విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వమిత్యత్రస్వీయవిరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వమిత్యర్థోవాచ్యః । తథాచ నవ్యభిచారఘటితబాధాదావవ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ ధూమవానవృత్తివహ్నేరిత్యాదిస్థలీయసాధనాప్రసిద్ధిఘటితవ్యభిచారాత్మకధూమాభావవద్వృత్తివహ్నౌ తావతాప్యవ్యాప్తిరిత్యాహుః ॥ తచ్చింత్యం॥ ఘటాదావతివ్యాప్తివారకతయా విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వదళసార్థక్యాసంభవేప్యాహార్యస్థలే ఏకదేశేఽతివ్యాప్తివారకత్వేనైవ సార్థక్యసంభవేన తద్వైయర్థ్యాభిధానాసంగతితాదవస్థ్యాత్

* యద్విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితౌప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వస్యప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వస్యచద్వయోర్వ్యతిరేకస్తత్వమిత్యుభయాభావఘటితహేత్వాభాస సామాన్యలక్షణం దీధితికృతాకృతం * తత్ర ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవారణాయనివేశితస్య విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశేషణస్యవిశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యస్వవిషయితాప్రయోజ్య తాదృశోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాకత్వమిత్యర్థో భట్టాచార్యేణకృతః * అత్ర ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమదాత్మకబాధవిషయితాప్రయోజ్యాయాం తాదృశ సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం తాదృశబాధవిషయితాంతఃపాతివ్యభిచారవిషయితాప్రయోజ్యత్వసత్వాత్ తాదృశబాధాదావవ్యాప్తిరతోఽవిశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వపదేన యత్కించిద్విశిష్టాంతరవిషయితా

త్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వంవివక్షితం ॥ నచ సర్వత్రైకదే
శవిషయితామాదాయాసంభవసంభవేన వ్యభిచారఘటితబాధాదౌ అవ్యా
ప్తిదానం సందర్భవిరుద్ధమితివాచ్యం ॥ ప్రకృతలక్షణాశ్రయీభూతవిశిష్టా
న్తరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వవివక్షయా ఏకదేశవిషయితామాదాయ దో
షవారణసంభవేనావ్యాప్తిదానస్యైవ ఉచితత్వాదితి ॥ అథ వ్యభిచారా
దివిషయితానిష్ఠస్య ప్రయోజకతావచ్ఛేదకీభూతస్య నిరవచ్ఛిన్నవహ్నిత్వా
దినిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకతాదృశవిషయితాత్వస్య జాతిమాన్ ధూమవ్య
భిచారీత్యాదిజ్ఞానీయవిషయితాసాధారణవ్యభిచారాదిరూపవిశిష్టాంతరవి
షయితాత్వావ్యాపకతయా మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తిరతస్త
ద్వారణాయ యత్కించిద్విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితా
శూన్యజ్ఞానీయవిశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకత్వమేవవాచ్యం । ఏవంచ
తాదృశవిశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యజ్ఞానీయవిష
యిత్వాప్రయోజ్యత్వనివేశేనైవ బాధవిషయితాంతఃపాతివ్యభిచారాది వి
షయితామాదాయ వ్యభిచారఘటితబాధాదావవ్యాప్తివారణసంభవే వి
శిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకత్వనివేశో వ్యర్థ ఇతి ॥ నచ జాతిమాన్ ధూ
మవ్యభిచారీత్యాదిజ్ఞానవారణాయ తాదృశోభయాభావప్రయోజకయత్కి
ఞ్చిద్విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకత్వమేవ నివేశనీయమితివాచ్యం ॥త
థాసతి జాత్యవచ్ఛేదేన ధూమవ్యాప్త్యవగాహిధూమవ్యాప్యజాతిమద్వా
న్ధూమవాన్వహ్నిరిత్యత్ర మేయత్వవిశిష్టధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వ
కవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిః। తత్రవహ్నిత్వనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాఘటి
త తాదృశవిషయితాత్వస్య అభావప్రయోజకజాతిమాన్ ధూమవ్యభిచారీ
తి జ్ఞానీయవిషయితాసాధారణవిశిష్టాంతరవిషయితాత్వావ్యాపకత్వాదితి
చేన్న ॥ అవ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వనివేశే వ్యభిచారఘటితబాధా
దావవ్యాప్తివారణసంభవేపి మేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారవిషయకజ్ఞానస్య
వ్యభిచారాత్మకవిశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వవిరహే

ణ కేవలవ్యభిచారజ్ఞానస్యైవ తాదృశతయా తజ్జ్ఞానీయవిషయితాప్రయోజ్యత్వస్య కేవలవ్యభిచారవిషయకజ్ఞానాకాలీనమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయజ్ఞానోత్తరజ్ఞానవృత్తివ్యాప్త్యవగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం సత్త్వాన్మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవారణాయైవ విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నత్వపర్యంతస్య సార్థక్యసంభవాత్ ॥ ఏతేన స్వావచ్ఛిన్నవిషయకజ్ఞానీయవిషయితాప్రయోజ్యత్వనివేశేనైవోపపత్తౌ విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వనివేశో వ్యర్థః ఇత్యపి ప్రత్యుక్తం ॥ ఉక్తరీత్యా మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదావతిప్రసంగాత్ ॥ (వస్తుతః॥ ధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వేనాభావావగాహి ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమాభావవానిత్యాదిబాధభ్రమస్యాపి విశిష్టాంతరవిషయితావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యతయా తద్విషయితాప్రయోజ్యత్వస్య సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయామసత్త్వేనావ్యాప్తిరతో వ్యాపకత్వనివేశః) ఏతేన విశిష్టాంతరవిషయితావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయవిషయితావృత్తిరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వనివేశనమపి హేయం ॥ నచ స్వవిషయితాప్రయోజ్యత్వనివేశనం వ్యర్థమితివాచ్యం ॥ స్వపూర్వవృత్తిజ్ఞానీయప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయితాయా ఏవ స్వనిష్ఠప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వాత్ సామగ్ర్యభావప్రయుక్తతాదృశోభయాభావప్రయోజకసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యత్వసత్త్వేన మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తివారకతయైవ తత్సార్థక్యాత్ ॥ నచ తథాపి విషయితాప్రయోజ్యత్వమేవ నివేశ్యతాం కిం విషయితాయాం స్వీయత్వనివేశనేతివాచ్యం ॥ తావతాపి పర్వతో ధూమాభావానిత్యాకారకభ్రమాత్మక బాధజ్ఞానీయ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయితాప్రయోజ్యాయాం నిరుక్తోభయాభావప్రయోజకసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వస్య సత్త్వేన మేయత్వవిశిష్టవ్యభి

చారాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ ధూమాభావవత్పర్వతాప్రసిద్ధ్యా బాధస్య విశిష్టాంతరపదేన ధర్తుమశక్యత్వాత్ ॥ నచతథాపి స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయత్కించిద్విశిష్టనిరూపితవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వనివేశాపేక్షయా లాఘవేన స్వావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యప్రతీతివిషయితావృత్తి రూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వస్య నివేశేనైవవ్యభిచారఘటితబాధాదిసంగ్రహసంభవే వ్యాపకత్వపర్యంతనివేశే ప్రయోజనాభావఇతివాచ్యం ॥ తథాసత్యసమ్భవాపత్తేః ॥ వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యభ్రమాత్మకవ్యభిచారాది ప్రతీతివిషయితావృత్తి రూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వస్యతాదృశాధికరణతాయామసత్వాత్ ।ఏతేన స్వావచ్ఛిన్నావిషయప్రతీతివిషయితావృత్తిరూపానవచ్ఛిన్నప్రయోజకతానివేశేనైవ సామంజస్యే వ్యాపకత్వనివేశోవ్యర్థఇతిపరాస్తం॥ నచతథాపి యత్కించిద్విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వమనివేశ్య యత్కించిద్విశిష్టాంతరవిషయితావృత్తి రూపానవచ్ఛిన్నప్రయోజకతాకత్వమేవ నివేశ్యతాంవ్యాపకత్వానివేశేన లాఘవాత్ । వ్యభిచారాదిఘటితబాధాదివిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయాశ్శుద్ధవ్యభిచారాదివిషయితావృత్తిరూపానవచ్ఛిన్నతయా తాదృశబాధాద్యవ్యాప్తివారణసంభవాదితివాచ్యం ।ధూమవ్యభిచారివహ్నిర్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదిస్థలీయబాధావ్యాప్తిప్రసంగాత్ । తాదృశబాధవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయాః వ్యభిచారాత్మకవిశిష్టాన్తరవిషయితావృత్తితాదృశబాధవిషయితాత్వేనావచ్ఛిన్నత్వాత్ । కించసర్వత్రైవ బాధాదివిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయాశ్శుద్ధహ్రదాదిరూపవిశిష్టాంతరవిషయితావృత్తి రూపావచ్ఛేద్యతయాసంభవాపత్తేశ్చ ॥ ఇదంత్వవధేయం । విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నస్వవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాకత్వమేవ నివేశయితుముచితం ॥ విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వాపేక్షయాలాఘవాత్ ।విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపక

రూపానవచ్ఛిన్నత్వస్య వ్యభిచారఘటితబాధవిషయితానిష్ఠతాదృశబాధవి
షయితాత్వావచ్ఛిన్నోభయాభావప్రయోజకతాయాంసత్త్వేనోభయాభా
వాధికరణతాయాం విశిష్టాన్తరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నస్వ
విషయితానిష్ఠప్రయోజకతాకత్వనివేశేనైవ సామఞ్జస్యాదుభయాభావప్ర
యోజకాభావాధికరణతాపర్యన్తానివేశకృతలాఘవాచ్చేతి ధ్యేయం ॥ నచ
విశేష్యదళప్రవిష్టవిరోధివిషయితాప్రయుక్తోభయాభావాధికరణతాయాం
విశిష్టాన్తరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వనివేశేనైవ
సామఞ్జస్యే పృథగ్విశిష్టాన్తరాఘటితత్వనివేశో వ్యర్థ ఇతి వాచ్యం । త
థాసతి సర్వత్రైవాసంభవాపత్తేః । హ్రదో వహ్న్యభావవాన్ వహ్న్య
భావవ్యాప్యవాంశ్చేత్యాది సమూహాలంబనబాధాదివిషయక నిశ్చయోత్త
రానుమితౌ విశిష్టాన్తరవిషయితాప్రయోజ్యవిరోధివిషయితాప్రయ
క్తోభయాభావాసత్త్వాత్ । ఉక్తసమూహాలంబననిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠో
భయాభావాధికరణతాయాం వినిగమకాసద్భావాత్సత్ప్రతిపక్షాదివిషయితా
యా అపి ప్రయోజకత్వాత్ । ఏతేన యద్విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితి
త్వవ్యాపకవిశిష్టాన్తరవిషయితాప్రయోజ్యవిరోధివిషయితాప్రయోజ్యో
భయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాకత్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే స్వ
తన్త్రవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వప్రవేశో వ్యర్థ ఇత్యపి ప్రత్యుక్తం ॥ ఉక్తరీ
త్యా సంభవాపత్తేః । అత్ర యత్కిఞ్చిదధికరణతానివేశే నాసంభవ ఇతి ధ్యే
యం ॥ నచ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ బాధ
ఘటకీభూతధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్యతివ్యాప్తిః । బాధవిషయతాన్తః
పాతి తదీయవిషయతాప్రయోజ్యతాదృశోభయాభావప్రయోజకసాధ్యవై
శిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాన్తరవిషయితాత్వవ్యాపక
రూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వసత్త్వాదితి వాచ్యం । స్వవిషయితాప్రయో
జ్యత్వపదేన స్వవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వస్య వివ
క్షణీయత్వాత్ । అథోక్తరీత్యా విశిష్టాన్తరాఘటితత్వనివేశే నైవైకదే

శివారణసంభవే విశేష్యదళమనర్థకం ఏకదేశీయ విషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వాప్రసిద్ధ్యైవ స్వపదేన ఏకదేశస్య ధర్మిప శక్యత్వేన విశిష్టాంతరాఘటితత్వాసత్త్వాదేవ ఏకదేశేఽతివ్యాప్త్యసంభవాత్ । నచానుగమభయేన విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్య తాదృశోభయాభావాధికరణతాకం యత్తదన్యత్వరూపవిశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశాన్నవిశేష్యదళవైయర్థ్యమితివాచ్యం । తథాసతి బాధాదేరసంగ్రహాపత్తేః । బాధాదేరపి స్వవిషయితాప్రయోజ్యవిశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్య బాధసత్ప్రతిపక్షోభయవిషయకసమూహాలంబననిశ్చయోత్తరజ్ఞాననిష్ఠతాదృశోభయాభావప్రయోజక సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాకత్వాదితిచెన్న ॥ విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్య స్వవిషయితాప్రయోజ్యతాదృశోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాసామాన్యకం యద్యత్తదన్యత్వస్య విశిష్టాంతరాఘటితత్వపదేన వివక్షయైవాసంభవాసంభవేనవిశేష్యదళసార్థక్యాత్ ॥ నచైవం వ్యభిచారవిశిష్టప్రమేయత్వాదావతివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ విరోధివిషయితాయాం స్వీయత్వనివేశేనైవ తత్రాతివ్యాప్తివారణసంభవాదితిధ్యేయం ॥ పరేతు । విశేష్యదళానుక్తౌ పాషాణమయత్వవత్పర్వతేఽతివ్యాప్తిః । పాషాణమయోనవహ్నిమానితిజ్ఞానకాలీనస్య పర్వతః పాషాణమయఇత్యాదిజ్ఞానస్యానుమితిప్రతిబంధకతయా పాషాణమయత్వవత్పర్వతవిషయితాయాఅపి పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వాత్ ॥ నచ పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతవిషయతాప్రయోజ్య తాదృశాధికరణతాయా వహ్న్యభావవత్పాషాణమయత్వవిశిష్టాత్మకవిశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యత్వాన్నోక్తాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం। పాషాణమయత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావఘటితవహ్న్యభావవత్పాషాణమయత్వ విశిష్టస్యాప్రసిద్ధత్వాత్ ॥ నచ విశేష్యదళోక్తావపి నిర్వహ్నిఃపర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పాషాణమయత్వవత్పర్వతేఽతివ్యాప్తిస్తత్ర విశేష్యదళస్యాపిసత్త్వాత్ ॥

యదిచ తత్ర విరోధివిషయిత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే । తథా పి నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమాన్నీలపర్వతత్వాదిత్యత్ర నీలత్వాభావవాన్వహ్నిమాన్నీలత్వాభావవాంశ్చ పర్వతఇతిజ్ఞానీయవిషయితామాదాయ నీలత్వాభావవత్పర్వతేఽతివ్యాప్తిః । సాధ్యవత్పక్షవిషయితాబహిర్భూతవిషయితారూపద్వితీయకల్పోక్తవిరోధివిషయితాయాః పాషాణమయత్వవత్పర్వతాదావపి సత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తిశ్చేతివాచ్యం। పాషాణమయో న వహ్నిమానితిజ్ఞానకాలీనపాషాణమయత్వవత్పర్వతజ్ఞానోత్తరజ్ఞానవృత్తితాదృశాధికరణతాయాం విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వానభ్యుపగమాత్ । పాషాణమయత్వవత్పర్వతవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యే విరోధివిషయతాప్రయుక్తోభయాభావాసత్త్వేన విశేష్యదళాభావాదేవోక్తాతివ్యాప్త్యసంభవాదితి ప్రాహుః ॥ వస్తుతస్తు ॥ స్వాతన్త్ర్యేణ తాదృశవిశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశాపేక్షయా లాఘవేన దీధితికారోక్తవిశేష్యదళప్రవిష్టోభయాభావాధికరణతాయామేవ విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నవిరోధివిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాకత్వ నివేశాన్నవిశేష్యదళవ్యావృత్త్యసంగతిః।అతఏవపూర్వముక్తం భట్టాచార్యేణస్వాతన్త్ర్యేణ తాదృశవిశేషణంయత్పదార్థేఽనివేశ్యనిశ్చయఏవతాదృశవిశిష్టాన్తరావిషయకత్వంనివేశ్యమితి।స్వరసాదత్ర నిష్కృష్టకల్పే ఉభయాభావాధికరణతాప్రయోజకతాయాం తాదృశవిశేషణమితిధ్యేయం॥యత్తు॥గగనమభావాప్రతియోగిగగనాదిత్యాదావభావాప్రతియోగిత్వ వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిగగనరూపాసాధారణ్యేబాధఘటితేవ్యాప్తిస్వజ్ఞానోత్తరజ్ఞాననిష్ఠతాదృశసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం బాధరూపవిశిష్టాంతరవిషయిత్వప్రయోజ్యత్వాదితి॥ తత్తుచ్ఛం॥ సాధ్యవత్తాబుద్ధావభావప్రతియోగిగగననిశ్చయత్వేనప్రతిబంధకతయైవోపపత్తౌతత్ర జ్ఞానవిశిష్టజ్ఞానత్వేనాసాధారణ్యజ్ఞానస్యప్రతిబంధకత్వాంతరాభావేనతస్యాలక్ష్యత్వాత్ । స్వాతంత్ర్యేణ ప్రతిబంధకత్వాభావాద్దోషత్వస్యాయుక్తత్వాత్ ।వ్యభిచారఘ

టితబాధాదేశ్చ స్వాతంత్ర్యేణ దూషకత్వాత్ తత్సంగ్రహప్రకారస్యా
వశ్యకత్వాత్ ॥

* వ్యభిచారాదిఘటితబాధాదివిషయతాప్రయోజ్యాయా దీధితికారో
క్తోభయాభావాధికరణతాయా వ్యాప్త్యాద్యవగాహితావిరహప్రయోజ్యత్వే
న యత్కించిద్విశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశబా
ధాదివిషయతాన్తఃపాతివ్యభిచారవిషయతాప్రయోజ్యత్వనియమాత్ తత్సం
గ్రహాయ తాదృశోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాపర్యంతనివేశ ఇ
తి భట్టాచార్యేణోక్తం * నచ విశిష్టాన్తరవిషయితాప్రయోజ్యస్వవిషయితా
ప్రయోజ్య తాదృశోభయాభావప్రయోజకాధికరణతాకత్వమిత్యుక్తావేవ
వ్యభిచారఘటిత బాధాదేస్సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతావ్య
క్తిమాదాయాపి లక్షణసమన్వయసంభవే ఉభయాభావప్రయోజకాధికర
ణతాయామభావీయత్వనివేశో వ్యర్థ ఇతి వాచ్యం । జన్యతావచ్ఛేదకవిష
యతాయాః జనకతావచ్ఛేదకవిషయతాప్రయోజ్యత్వేన మేయత్వవిశిష్టవ్య
భిచారవిషయకసంస్కారోత్తరవృత్తితజ్జన్యస్మృతౌ యా మేయత్వవిశిష్ట
వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా తదధికరణతామాదాయ మేయత్వవిశి
ష్టవ్యభిచారాదౌ అతివ్యాప్తివారకతయా తత్సార్థక్యాత్ । స్మృతిని
ష్ఠతాదృశాధికరణతాయాం తాదృశస్మృత్యనంతరానాహార్యజ్ఞాననిష్ఠతాదృ
శోభయాభావప్రయోజకత్వస్య సంస్కారీయ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవి
షయతాప్రయోజ్యత్వస్య చ సత్త్వాత్ ॥ నచ స్మృతినిష్ఠతాదృశాధికరణతా
యాః వ్యభిచారాత్మక విశిష్టాంతరవిషయత్వ ప్రయోజ్యత్వాన్నోక్తాతి
వ్యాప్తిరితి వాచ్యం । జనకతావచ్ఛేదకరూపేణైవ జన్యతావచ్ఛేదకవిషయ
తాప్రయోజకత్వేన శుద్ధవ్యభిచారవిషయతాత్వేన తత్రాప్రయోజకత్వా
దితి ధ్యేయం ॥ యత్తు ॥ తాదృశాధికరణతాయామభావీయత్వానివేశే మేయ
త్వవిశిష్టవ్యభిచారవ్యాప్యవత్యతివ్యాప్తిః । తాదృశవ్యాప్యవత్త్వావచ్ఛిన్న
విషయతాప్రయోజ్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిధేయకానుమితి నిష్ఠవిష

యతాధికరణతాయాం ఉభయాభావప్రయోజకత్వస్య విశిష్టాంతరవిషయ తావప్రయోజ్యత్వస్యచసత్త్వాదితి ॥ తత్తుచ్ఛం॥ అభావీయత్వనివేశేపి వ్యాప్త్యవగాహిత్వాభావాధికరణతామాదాయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్య తత్రిసత్త్వేనాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదితి ॥ అథపర్వతో ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్రధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమదాదావతివ్యాప్తిః । ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమాభావవాన్ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాంశ్చ పర్వతఇత్యాదిజ్ఞానీయధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వేన స్వవిషయతాప్రయోజ్య తాదృశసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వస్య సత్త్వేనవిశిష్టాంతరాఘటితత్వస్య వ్యభిచారఘటితతయా విశేష్యదళస్య చ సత్త్వాత్ ॥ నచ స్వవిషయతాప్రయోజ్యతాదృశాధికరణతాయాం ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్పర్వతరూప విశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్యత్వసత్త్వాత్కథం తత్రాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్పర్వతరూపవిశిష్టస్యాప్రసిద్ధ్యా విశిష్టాంతరపదేన తస్యోపాదాతుమశక్యత్వాత్ ॥నచ స్వవిషయతాప్రయోజ్య తాదృశోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వమివ కించిద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతాత్వేనస్వవిషయితాయాః ప్రయోజకత్వం కించిద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితతద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వమపి నివేశనీయం । తథాచ స్వవిషయితాప్రయోజ్యాయాం తాదృశ సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం ధూమాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితధూమవ్యభిచారి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాత్వేన ప్రయోజకతయా పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్న ప్రయోజ్యత్వస్యచ

తత్ర సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ॥ ఏవమపి ధూమవ్యభిచారివహ్నిర్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్ధావతివ్యాప్తిః। ప్రమేయత్వవాన్ ధూమాభావవాన్ ప్రమేయత్వవాంశ్చ ధూమవ్యభిచారివహ్నేరిత్యాకారకజ్ఞానోత్తరజ్ఞాననిష్ఠసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం స్వవిషయితాప్రయోజ్యత్వస్య విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యత్వస్య నిరుక్తకించిద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితా తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వస్య చ సత్త్వాత్ ॥ ఏవం హ్రదో ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ మేయత్వవిశిష్టధూమాభావవాన్వహ్న్యభావవాన్ తాదృశధూమాభావవాంశ్చ హ్రద ఇతి జ్ఞానోత్తరానుమితినిష్ఠస్వవిషయతాప్రయోజ్యహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతానూపాయ మేయత్వవిశిష్టధూమాభావవద్ధ్రదావతివ్యాప్తిరితి ॥ ఏతేన స్వావచ్ఛిన్నవిరోధివిషయితాప్రయుక్తత్వనివేశాదుక్తస్థలే నాతివ్యాప్తిరితి పరాస్తం ॥ మైవం ॥ విశేష్యదళఘటక విరోధివిషయితానిష్ఠ ప్రయోజకత్వస్య విశిష్టాంతరాఘటితత్వదళఘటకస్వవిషయతానిష్ఠ ప్రయోజకత్వస్య చ ద్వయోరేకరూపావచ్ఛిన్నత్వవివక్షయా యద్విషయక నిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యే విరోధివిషయితానిష్ఠ యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రయోతకతానిరూపిత ప్రయోజ్య తావదుభయాభావవత్త్వం స్వవిషయతానిష్ఠతద్రూపావచ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపిత ప్రయోజ్య తావద్విశిష్టాంతరవిషయత్వాప్రయోజ్యోభయాభావ ప్రయోజకాభావాధికరణతాకత్వమిత్యర్థస్య పర్యవసితత్వేన ప్రాగుక్తాతివ్యాప్త్యనవకాశాదితి ॥ ఏవంచ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్ర ధూమవ్యభిచారివహ్నిమతి ప్రాగుక్తాతివ్యాప్తివారణాయ విశిష్టాన్తరాఘటితత్వశరీరే స్వవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నా ప్రయోజ్యత్వమపి నివేశనీయం। ప్రయోజకతావచ్ఛేదకయోరైక్యవివక్షణేన తత్రాతివ్యాప్తివారణాసంభవాత్ ఇతి। ప్రయోజకతాయాం స్వవిషయతానిష్ఠత్వం

ప్రయోజకతావచ్ఛేదకైక్యలాభాయైవేతిధ్యేయం।ప్రతిబంధకతాఘటితలక్షణేపి విషయతానిష్ఠయద్రూపావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాప్రతిబంధకత్వంవిశేష్యదళఘటకం స్వవిషయతానిష్ఠతద్రూపావచ్ఛిన్నప్రయోజకత్వమేవవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వశరీరేపినివేశనీయం।నాతస్సల్లక్షణేఉక్తదోషసంభవః॥

* విరోధివిషయితాపదేన తాదృశోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ యద్రూపావచ్ఛిన్నాంశే యద్రూపావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టం తద్రూపావచ్ఛిన్నాంశే తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావ తద్వ్యాప్యాన్యతరవిషయిత్వం సిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తివారణాయ నివిష్టం భట్టాచార్యేణ *నచోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ యద్రూపావచ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టం తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావ తద్వ్యాప్యాన్యతరవిషయతావివక్షణేనైవ సామంజస్యే తద్రూపావచ్ఛిన్నాంశదళస్య వైయర్థ్యమితివాచ్యం ॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదకాలీన పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ సిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తివారణాయ తదుపాదానాదితి విభావనీయం ॥ అథ విరోధివిషయతాశరీరే తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావత్వేన తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావవిషయిత్వం వస్తుగత్యా తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావవిషయిత్వంవానివేశితం॥ఆద్యే పర్వతో వహ్న్యభావవానిత్యత్ర వహ్నిమత్పర్వతరూపబాధేఽవ్యాప్తిః । ద్వితీయేపర్వతోవహ్నిమాన్ద్రవ్యాభావాదిత్యాదౌ వహ్నిమత్పర్వతాత్మకసిద్ధివిషయేఽతివ్యాప్తిః । వస్తుగత్యా వహ్నేరపిద్రవ్యాభావాభావత్వాదితి॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నాంశే యదవగాహితా తత్స్వరూపాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపేణ తదభావవిషయత్వం వివక్షణీయం ॥ తథాచ వహ్నిత్వస్య పర్వతోవహ్న్యభావవానిత్యత్ర తత్స్వరూపాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ । పర్వతోవహ్నిమాన్ద్రవ్యాభావాదిత్యత్రచ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ నప్రాగుక్తావ్యాప్త్యతివ్యాప్త్యోరవకాశఇతివాచ్యం ॥ ఏవమపి హ్రదోవహ్న్యభావవాన్ ద్రవ్యాద్గుణో ద్రవ్యాభావవాన్వహ్నేరిత్యా

దౌ సాధ్యవత్పక్షేతివ్యాప్తేః ॥ ద్రవ్యస్వరూపాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వస్య వహ్న్యభావత్వే వహ్నిస్వరూపాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వస్య ద్రవ్యాభావత్వేసత్త్వాత్ ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నాంశే య
ద్రూపావచ్ఛిన్నావగాహితా నివిష్టా తద్రూపసమనియతానుయోగితాని
రూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపేణ తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావవిషయ
తానివేశాన్నప్రాగుక్తదోషః । వహ్న్యభావత్వాదౌ ద్రవ్యత్వాదిసమని
యతానుయోగితానిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావాదితివాచ్యం॥
ఏవమపి యత్ర సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవహ్న్యభావస్య
సాధ్యత్వం సంయోగేన వహ్నేర్హేతుత్వం తత్ర సాధ్యవత్పక్షేతివ్యా
ప్తేః । వహ్నిత్వసమనియతానుయోగితానిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వస్య సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావత్వాదావపిసత్త్వాత్ ॥
నచ యదవచ్ఛిన్నే యద్రూపఘటితరూపావచ్ఛిన్నసంసర్గతాక య
ద్రూపావచ్ఛిన్నావగాహిత్వం నివిష్టం తద్రూపావచ్ఛిన్నసంసర్గతా
క తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవృత్తి తద్రూపసమనియతాను
యోగితానిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావద్ధర్మేణ తద్రూపావచ్ఛిన్నా
భావవిషయతానివేశాన్నదోషః ॥ సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావస్య
సంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నసంసర్గతాక ప్రతియోగితాకాభావవృత్తిత్వా
భావాన్నోక్తదోషః ॥ యద్రూపఘటితరూపావచ్ఛిన్నేత్యుపాదానాత్
పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నేస్సాధ్యతాస్థలే విశిష్టసంసర్గతావచ్ఛేదకా
ప్రసిద్ధావపి నక్షతిః । సంసర్గతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టసంయోగత్వమా
దాయైవ ప్రసిద్ధిసంభవాదితివాచ్యం ॥ తావతాపి హ్రదో ధూమజనకతే
జోభావవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యవత్పక్షేతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వా
త్ ॥ వహ్నిత్వసమనియతానుయోగితానిరూపిత ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వస్య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావవృత్తిత్వస్యచ ధూమజనకతేజోభావత్వే
సత్త్వాదితి ॥ యదిచ ధూమజనకతేజోభావోనవహ్న్యభావస్వరూపః సమ

నియతాభావానామైక్యానభ్యుపగమాత్ ఇత్యుచ్యతే ॥ తదా కథంచిదు క్తాతివ్యాప్తివారణం సంభవతీతిసుధీభిర్విభావనీయం ॥ నచోక్తరీత్యా విరోధివిషయతానిర్వచనే విరోధియద్విషయతాసామాన్యప్రయుక్తస్తాదృశోభయాభావస్తత్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే శేషవైయర్థ్యమితి వాచ్యం ॥ తథాసతి పర్వతో వహ్నిమాన్నీలపర్వతాదిత్యత్ర నీలత్వాభావవత్పర్వతేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ నీలత్వాభావవాన్వహ్న్యభావవాన్నీలత్వాభావవాంశ్చ పర్వతఇత్యాకారకజ్ఞానోత్తరానుమితినిష్ఠసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం నీలత్వాభావవత్పర్వతనిరూపితవిరోధివిషయతాసామాన్యప్రయోజ్యత్వసత్వాదితి ధ్యేయం । అథ పక్షవృత్తిత్వాఘటితసాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిహేతురూపాసాధారణ్యవ్యాప్తిః । పక్షవృత్తిత్వాఘటితాసాధారణ్యజ్ఞానే నిరుక్తవిరోధివిషయిత్వాభావాత్ । తాదృశాసాధారణ్యవిషయక నిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే నిరుక్తోభయాభావసత్వేన నిరుక్తవిశేష్యదళానాక్రాంతత్వాత్ । స్వవిషయతాప్రయోజ్య తాదృశోభయాభావ ప్రయోజక తాదృశ సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం హేతుమత్పక్షరూపవిశిష్టాంతరవిషయతా ప్రయోజ్యత్వసత్వేన విశిష్టాంతరాఘటితత్వాసత్వాచ్చ ॥ నచ విశేష్యదళరక్షణాయ యద్విషయకనిశ్చయే పక్షధర్మికహేతుమత్తాజ్ఞానకాలీనత్వం దేయమితివాచ్యం । తథాసతి యద్విషయకనిశ్చయేఽనాహార్యత్వనివేశస్యావశ్యకతయా స్వరూపాసిద్ధావవ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ యత్తు ॥ యద్విషయకనిశ్చయోత్తరమిత్యత్ర తృతీయక్షణ వ్యావృత్తమవ్యవహితోత్తరత్వమేవ నివేశనీయం । తథాచాసాధారణ్యనిశ్చయోత్తరం పక్షే హేతుసాధ్యావగాహ్యనాహార్యజ్ఞానానుత్పత్త్యా తాదృశనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యఏవ నిరుక్తోభయాభావసత్వాత్ విశేష్యదళమక్షతమేవేతి ॥తత్తుచ్ఛం॥ ద్వితీయక్షణమాత్రపర్యవసాయ్యవ్యవహితోత్తరత్వనివేశే కాంచనమయః పర్వతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ కాంచనమయత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతి

యోగిహేతురూపస్యాసాధారణ్యానాత్మకస్యాలక్ష్యతయా తత్రాతివ్యాప్త్యాపత్తేః॥హ్రదో వహ్నిమాన్ జలాదిత్యత్ర జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావఘటితవహ్న్యభావవజ్జలవదాత్మకేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేశ్చ। తన్నిశ్చయద్వితీయక్షణే నిరుక్తోభయావగాహ్యనాహార్యజ్ఞానానుత్పాదాదితి।ఏవమసాధారణ్యవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే నిరుక్తోభయాభావసత్త్వేపి ఉక్తవిరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వవిశిష్ట తాదృశోభయాభావాసత్త్వాదసాధారణ్యావ్యాప్తితాదవస్థ్యాచ్చ నచ విశేష్యదలరక్షణాయ హేతుమత్పక్షజ్ఞానాకాలీనత్వాసాధారణ్యవిషయకత్వైతదుభయాభావవైశిష్ట్యమసాధారణ్యజ్ఞానే విరోధివిషయతాసంపాదనాయచ ముఖ్యవిశేష్యతాద్వయశూన్యత్వం యద్విషయకనిశ్చయేనివేశనీయం॥తథాచసాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి హేతుమాన్పక్షఇత్యాకారక విశిష్టవిషయతాశాలిజ్ఞానమాదాయైవాసాధారణ్యలక్షణసమన్వయఇతివాచ్యం।హేతుమత్పక్షావిషయకహేతుమత్పక్షజ్ఞానకాలీనాసారణ్యజ్ఞానేపినిరుక్తోభయాభావవత్త్వస్యముఖ్యవిశేష్యతాద్వయశూన్యత్వస్యచసత్త్వాత్ తత్రచ నిరుక్తవిరోధివిషయతాసత్త్వాత్తదుత్తరానుమితౌ విరోధివిషయతాప్రయుక్తోభయాభావాసత్త్వాత్ అసాధారణ్యావ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ ।జాతిమాన్వహ్న్యభావవానిత్యాదిజ్ఞానమాదాయాసంభవవారణాయావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వనివేశస్యావశ్యకతయా విశిష్టవిషయతాశాలిజ్ఞానమాదాయ లక్షణసమన్వయాసంభవాచ్చ॥ఏతేనహేతుమత్పక్షజ్ఞానాకాలీనత్వంపరిత్యజ్యహేతుమత్పక్షజ్ఞానభిన్నత్వఘటితోభయాభావనివేశే విశిష్టవిషయతాశాలిజ్ఞానమాదాయైవాసాధారణ్యసంగ్రహఇత్యపిపరాస్తం ॥ నచ యదంశేయదవగాహిత్వం తదంశే తదవగాహిగ్రహ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతైవ విరోధివిషయతాపదేనవాచ్యా। యద్విషయకనిశ్చయేచ హేతుమత్పక్షజ్ఞానాకాలీనత్వఘటితోభయాభావవత్త్వమేవనివేశనీయం తథాచ హేతుమత్పక్షజ్ఞానాకా

లీనహేతుమత్పక్షావిషయకాసాధారణ్యజ్ఞానమాదాయైవ లక్షణసమన్వయ ఇతి వాచ్యం । విరోధివిషయతాపదస్య ఉక్తార్థకత్వే పర్వతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యవత్పక్షేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః । వహ్నిమాన్ధూమాభావవాన్ వహ్నిమాంశ్చ పర్వతఇత్యాదిజ్ఞానీయప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్నిమత్పర్వతవిషయతాయామపి సత్వాదితి వదన్తి కేచిత్ । విరోధివిషయతాపదేన యద్రూపావచ్ఛిన్నాంశే యద్రూపావచ్ఛిన్నావగాహిత్వానివిష్టాతద్రూపానవచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితతద్రూపావచ్ఛిన్నాభావతద్వ్యాప్యాన్యతరవిషయతా వాచ్యా। యద్విషయకనిశ్చయే తాదృశోభయాభావవత్వం నివేశనీయం। తథాచ హేతుమత్పక్షజ్ఞానకాలీనతాదృశపక్షావిషయకాసాధారణ్యజ్ఞానమాదాయైవాసాధారణ్యసఙ్గ్రహ ఇత్యాహుః॥ తదప్యసత్॥ ఉక్తక్రమేణ విరోధివిషయతానిర్వచనే పర్వతో వహ్నిమాన్వహ్నిమత్పర్వతాభావాదిత్యత్ర సాధ్యవత్పక్షేఽతివ్యాప్తేః ॥ నవ్యాస్తు॥ సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిహేతుమత్తానిశ్చయాన్యత్వాసాధారణ్యవిషయకత్వోభయాభావవత్వం యద్విషయకనిశ్చయే నివేశనీయం॥ తథా చ సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిహేతుమాన్ పక్ష ఇత్యాకారకజ్ఞానమాదాయైవాసాధారణ్యే లక్షణసమన్వయః ॥ నచోక్తజ్ఞానస్యావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వాభావాత్కథం తదాదాయ లక్షణసమన్వయ ఇతి వాచ్యం ॥ అవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వపదేనాపి సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిహేతుమత్పక్షవిషయతానన్తర్గతాపి అవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వస్య సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి హేతుమత్పక్షవిషయత్వాభావవత్వావ్యాపకీభూతవిషయితావత్వోభయాభావస్య వివక్షితత్వాదితి (ప్రా)హుః ॥ ఏతేన విశేష్యదళప్రవిష్టవిరోధివిషయతానిష్ఠప్రయోజకతాయాం విశిష్టాన్తరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నత్వనివేశేనైవ సామఞ్జస్యే పృథగ్విశిష్టాన్తరాఘటితత్వనివేశో విఫలః ॥ నచ పృథగ్విశిష్టాన్తరాఘటితత్వానివేశే హ్రదత్వావచ్ఛేదేనవహ్నిసా

ధృతాస్థలే తదవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావాదావతివ్యాప్తిః । హ్రదత్వావవచ్ఛేదేనవహ్న్యభావవిషయితాత్వావచ్ఛిన్న తాదృశోభయాభావప్రయోజకతాయావిశిష్టాన్తరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నత్వాత్ । స్వమతేతు తాదృశోభయాభావప్రయోజకీభూతాయాం హ్రదత్వావచ్ఛేదేన సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం సామానాధికరణ్యేనవహ్న్యభావవద్ధ్రదాత్మకవిశిష్టాంతరవిషయితా ప్రయోజ్యత్వసత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ॥ తస్య లక్ష్యత్వాత్ । అన్యథా సామానాధికరణ్యేన సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతామాదాయ తన్నివేశే వ్యప్రతీకారాదితి పూర్వపక్షోనిరస్తః । సాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి హేతుమత్పక్షవిషయత్వస్యైవ నిరుక్తవిరోధివిషయతారూపత్వాత్తన్నివేశప్రయోజకతాయాః హేతుమత్పక్షరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నతయాఽసాధారణ్యావ్యాప్తిప్రసంగాదితి ధ్యేయం॥ అథోక్తరీత్యాఽసాధారణ్య విశేష్యదళసత్వసమ్పాదనేపి హేతుమత్పక్షరూపవిశిష్టాంతరఘటితత్వాత్కథం తత్సంగ్రహః ॥ నచ విశిష్టాంతరపదేన ప్రకృతలక్షణాక్రాంతవిశిష్టాంతరంవక్తవ్యం । హేతుమత్పక్షాదికంచ నతథేతివాచ్యం । తావతాపి జలాభావవద్ధ్రదకాలీనవహ్నిసాధ్యతాస్థలే జలవద్ధ్రదాత్మక హేతుమత్పక్షస్య తాదృశతయా తత్రాసాధారణ్యావ్యాప్తేరపరిహారాత్ ॥ నచ విశిష్టాంతరాఘటితత్వశరీరే జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యత్వేసతి యద్విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యత్వం తదభావనివేశాన్నాసాధారణ్యాసంగ్రహ ఇతివాచ్యం । తథాసతి మేయత్వవిశిష్టాసాధారణ్యేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ అథాసాధారణ్యవిషయితాత్వావచ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపితతత్వజ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యాధికరణతావృత్తిత్వోభయాభావస్య విశిష్టాంతరవిషయితా ప్రయోజ్యతాయాం నివేశే హేతుమత్పక్షరూపవిశిష్టాంతరమాదాయనాసాధారణ్యాసంగ్రహఇతి ॥ నచైవమసాధారణ్యజ్ఞానకాలీనమేయత్వవిశిష్టబాధజ్ఞానోత్తరానుమితి ని

ష్ఠమేయత్వవిశిష్టబాధవిషయితా ప్రయోజ్య సాధ్యావగాహిత్వాభావాధి
కరణతాయాం బాధాద్యాత్మక విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యత్వ స
త్త్వేపి తత్ప్రయోజ్యతాయాం నిరుక్తోభయాభావాసత్వాత్ మేయత్వ
విశిష్టబాధేఽతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం। స్వవిషయితాప్రయోజ్యతాయామపి ని
రుక్తోభయాభావనివేశాత్ ॥ అథ తాదృశాధికరణతానిష్ఠహేతుమత్పక్షా
దివిషయితాప్రయోజ్యత్వం ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ
ఘటకైర్యావద్భిః నిరూపితమేకమేవ నతు నానేతి కథం విశిష్టాంతరవి
షయితాప్రయోజ్యతాయాం తాదృశోభయాభావనివేశస్యసాధారణ్యసం
గ్రహ ఇతిచేత్తాదృశప్రయోజ్యత్వస్యైక్యేపి తాదృశప్రయోజ్యతానిరూపిత
హేతుమత్పక్షాదివిషయితానిష్ఠప్రయోజకతానానైవ।అవచ్ఛేదకభేదాత్తా
సాం భిన్నానామపి తత్ప్రయోజ్యతానిరూపితప్రయోజకతాత్వేన వ్యాస
జ్యవృత్తితయా మహానసీయ వహ్న్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావత్
పర్యాప్తైరైక్యేన తద్భేదేన నప్రయోజ్యతాభేదః। ఏవంచజ్ఞానవైశిష్ట్యప్ర
యోజ్యతానిరూపితత్వసాధారణ్య విషయితాత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయా
భావవతీయా విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజక
తా తన్నిరూపితప్రయోజ్యతాభావస్య విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయో
జ్యత్వేత్యనేన వివక్షితత్వాత్ హేతుమత్పక్షవిషయితానిష్ఠ తాదృశప్ర
యోజకతాయాం తాదృశోభయసత్వేనాసాధారణ్యసంగ్రహాదితి చేన్న ॥
హ్రదోవహ్నిమాన్ వహ్నిమద్వృత్తి జలాదిత్యాదౌ సాధనాప్రసిద్ధ్యనా
త్మకవహ్నిమద్వృత్తిజలే మేయత్వవిశిష్టాతివ్యాప్తేః॥వహ్నిమద్వృత్తిజలం
ప్రమేయంజలవాంశ్చ హ్రదఇతిజ్ఞానోత్తరఘటాద్యనుమితినిష్ఠమేయత్వ
విశిష్టవహ్నిమద్వృత్తిజలవిషయితాప్రయోజ్య సాధ్యావగాహిత్వాభావాధి
కరణతాయాం తద్ఘటకీభూతవహ్నిమద్వృత్తిజలవిషయితాప్రయోజ్యత్వస
త్త్వేపి తత్ప్రయోజ్యతానిరూపిత తాదృశజలవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతా
యాం తాదృశోభయాభావవిరహేణ తాదృశోభయాభావవద్విశిష్టాంతరవి

షయతానిష్ఠప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వాభావస్య తాదృశాధికరణతాయామక్షతత్వేనతామాదాయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వసత్త్వాత్। ఏవం హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తేశ్చ। తద్ఘటకీభూతవహ్న్యభావవజ్జలవద్ధ్రదరూపవిశిష్టాంతరవిషయితానిష్ఠతాదృశాధికరణతాప్రయోజకతాయాంతాదృశోభయసత్త్వాత్॥ నచాసాధారణ్యవిషయితాప్రయోజ్యాధికరణతాప్రయోజకత్వాసాధారణ్యవిషయితాభిన్నత్వైతదుభయాభావో విశిష్టాంతరవిషయతాయామేవ నివేశనీయః ॥నతు తన్నిష్ఠప్రయోజకతాయాముక్తోభయాభావః। తథాచ నోక్తాతివ్యాప్తిద్వయావకాశఇతివాచ్యం॥తథాసతి హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ మేయత్వవిశిష్టబాధేఽతివ్యాప్తేః। వహ్న్యభావవాన్ హ్రదఃప్రమేయః వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగీధూమః ధూమవాంశ్చ హ్రదఇతిజ్ఞానోత్తరఘటాద్యనుమితినిష్ఠ పక్షధర్మికసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం వినిగమనావిరహేణ బాధాసాధారణ్యవిషయతయోర్ద్వయోరేవ ప్రయోజకతయాబాధవిషయతాయాం తాదృశోభయాభావాసత్త్వేన విశిష్టాంతరపదేన బాధస్య ధర్తుమశక్యత్వాదితిచేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ అసాధారణ్యవిషయితాప్రయోజ్యతానిరూపితత్వాసాధారణ్యవిషయితాత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవతీయావిశిష్టాంతరవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతా తన్నిరూపితప్రయోజ్యత్వాభావస్య విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యత్వేన వివక్షణాన్నదోషఇత్యాహుః ॥ తన్న। ధూమాభావవత్పర్వతకాలీన పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ఆశ్రయాసిద్ధ్యనాత్మకప్రమేయత్వవిశిష్టధూమవత్పర్వతేఽతివ్యాప్తేః ॥ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగీధూమః ధూమవాంశ్చ పర్వతఃప్రమేయఇతిజ్ఞానోత్తరఘటాద్యనుమితినిష్ఠ మేయత్వవిశిష్టధూమవత్పర్వతవిషయితాప్రయోజ్యపక్షధర్మికసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతామాదాయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వసత్త్వాత్। ధూమవత్పర్వతరూపవిశిష్టాంతరవిషయితా

నిష్ఠతాదృశాధికరణతాప్రయోజకతాయా మసాధారణ్యవిషయితాత్వావ
వచ్ఛిన్నత్వాసాధారణ్యవిషయితాప్రయోజ్యతానిరూపితత్వోభయస్యైవ
సత్త్వాదితి ॥ యదిచ విశిష్టాంతరవిషయితానిష్ఠప్రయోజకత్వే స్వవిషయి
తానిష్ఠప్రయోజకత్వేచోభయత్రైవ తాదృశోభయాభావంనివేశ్య విశిష్టా
న్తరవిషయితానిష్ఠతాదృశోభయాభావవత్ప్రయోజకతానిరూపిత ప్రయో
జ్యతాశూన్యస్వవిషయితానిష్ఠతాదృశోభయాభావవత్ప్రయోజకతా నిరూ
పితప్రయోజ్య తావత్తాదృశోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాకత్వ
మిత్యుచ్యతే ॥ తదా నకోఽపిదోషః ॥ ఏవం జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యతాని
రూపితత్వఘటిత (ప్రా)గుపదర్శితోభయాభావస్యోభయ ప్రయోజకతా
యాం నివేశోఽపిసాధీయానితి ॥ అత్రైవం ప్రాగుక్తదోషవారణాయ స్వవి
షయితానిష్ఠప్రయోజకతాయాం విశిష్టాంతరవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతా
యాంచ జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్యతానిరూపితత్వాసాధారణ్య విషయితా
త్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావనివేశధ్రౌవ్యేణ నిరుక్తోభయాభావవద్విశి
ష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపిత ప్ర
యోజ్యత్వాభావవన్నిరుక్తోభయాభావవిశిష్టస్వవిషయితాత్వ వ్యాపకరూ
పావచ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్య తావదుభయాభావప్రయో
జకాభావాధికరణతాకత్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే విశేష్యదళేనివేశో వి
ఫలఇతిచేన్న ॥ కపిసంయోగాభావవద్వృక్షః కపిసంయోగీత్యత్ర కపిసం
యోగాభావవద్వృక్షేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ నచ యద్విషయకనిశ్చయేఽ
వ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానానాస్కందితత్వనివేశస్యావశ్యకతయా అవ్యాప్య
వృత్తిత్వజ్ఞానానాస్కందితకపిసంయోగాభావవద్వృక్షవిషయకనిశ్చయో
త్తరానుమితిసామాన్యే తాదృశోభయాభావసత్త్వాత్ తన్నివేశేపి తత్రా
తివ్యాప్తిరితివాచ్యం। అవ్యాప్యవృత్తిత్వభ్రమానాస్కందితయద్విషయకని
శ్చయేత్యేవ విశేష్యదళే నివేశ్యతయా త(త్రా)వ్యాప్యవృత్తిత్వభ్రమానా
స్కందిత తన్నిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే తాదృశోభయాభావవత్వ

విరహాదితిధ్యేయం ॥ వస్తుతో విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపానవ
చ్ఛిన్నస్వవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాకప్రయోజ్యతావత్త్వాదృశోభయాభా
వప్రయోజకతాభావాధికరణతాకత్వమేవ విశిష్టాంతరాఘటితత్వం వా
చ్యం । అతో నోక్తదోషః । అసాధారణ్యవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతా
యాం హేతుమత్పక్షరూప విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛి
న్నత్వసత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తివిరహాత్ ॥ వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తి జల
వద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాయాంచ జలవద్ధ్రదాత్మ
కవిశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేన తత్రాతివ్యా
ప్తివిరహాచ్చేతి యుక్తముత్పశ్యామః ॥ పరేతు । స్వఘటకత్వేన యత్కి
ఞ్చిద్విశిష్టాంతరస్య విశేషణీయత్వాత్ నాసాధారణ్యాసంగ్రహః । హే
తుమత్పక్షరూపవిశిష్టాంతరస్య స్వఘటకత్వాభావాత్ ॥ వహ్న్యభావవ
జ్జలవద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాదౌచనాతివ్యాప్తిః । జలవద్ధ్రదాత్మకవిశిష్టాం
తరస్య స్వఘటకత్వాత్ ॥ నచైవం వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావవ్యాప్తిః
తత్ర స్వఘటకవిశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశప్ర
యోజకత్వాప్రసిద్ధేరితివాచ్యం । స్వఘటకవిశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్య
స్వవిషయితాప్రయోజ్య తాదృశోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతా
సామాన్యకం యద్యత్తదన్యత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ సామాన్యపదోపాదా
నాత్ విశేషగుణవద్ఘటాదౌ గుణవద్ఘటాదిరూపవిశిష్టాంతరవిషయితా
ప్రయోజ్యస్వవిషయితాప్రయోజ్య తాదృశసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికర
ణతాకత్వేపి నావ్యాప్తిః ॥ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదావతివ్యాప్తిస్తు వి
రోధివిషయితాయాం స్వీయత్వనివేశేన వారణీయా ॥ నచ ధూమవ్యభిచా
రివహ్నిర్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారి వ
హ్న్యాద్యాత్మకబాధాదావవ్యాప్తిః ॥ వ్యభిచారాత్మకవిశిష్టాంతరవిష
యితాప్రయోజ్యస్వవిషయితాప్రయోజ్య తాదృశాధికరణతాసామాన్యకే
నాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్న్యాదినా ఘటితత్వాదితివాచ్యం ॥ ధూమ

వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా
యాఏవతాదృశాధికరణతాప్రయోజకతయా ధూమవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యత్వస్యాభావత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారతానిరూపిత ధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన
తాదృశాధికరణత్వాప్రయోజకత్వేన స్వపదేనాభావవద్ధూమవ్యభిచారి
వహ్న్యాదేర్ధర్తుమశక్యత్వాదవ్యాప్త్యనవకాశాదిత్యాహుః॥తచ్చిన్త్యం ॥

* సాధ్యవత్పక్షవిషయితాబహిర్భూతవిషయిత్వం విరోధివిషయితాపదేన వివక్షితం భట్టాచార్యేణ ॥ * అత్రైతత్కల్పే పర్వతో వహ్నిమాన్వహ్న్యభావాదిత్యాదౌ స్వరూపాసిద్ధావవ్యాప్తిః । స్వరూపాసిద్ధివిషయితాయాః సాధ్యవత్పక్షవిషయితాబహిర్భూతత్వాభావేన తాదృశస్వరూపాసిద్ధివిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితౌ విరోధివిషయితాప్రయుక్తోభయాభావాసత్త్వాదితి ॥ నచ సాధ్యవత్పక్షవిషయితాబహిర్భూతవిషయితాపదేన సాధ్యవత్పక్షవిషయితాత్వహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణత్వాప్రయోజకత్వోభయాభావవద్విషయితావివక్షణాన్నోక్తదోష ఇతివాచ్యం ॥ తథాసతి పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యవత్పక్షేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః । వహ్నిమాన్ధూమాభావవానితి జ్ఞానకాలీనవహ్నిమత్పర్వతవిషయకజ్ఞానస్యాపి హేతుమత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకతయా సాధ్యవత్పక్షవిషయితాయాఅపి నిరుక్తోభయాభావవత్త్వాదితిచేన్న । విరోధివిషయితానిష్ఠప్రయోజకతాపదేన సాధ్యవత్పక్షవిషయితావృత్తిత్వహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతానిష్ఠ ప్రయోజ్యతానిరూపితత్వోభయాభావవత్ప్రయోజకతాయావివక్షితత్వాత్ ॥ తథాచోక్తస్థలే హేతువైశిష్ట్యావహిత్వాభావాధికరణతాప్రయోజకతాయాఏవ తాదృశోభయాభావవత్త్వేన తామాదాయైవ లక్షణసమన్వయః ॥ నచ పర్వతః ప్రమేయవహ్నిమాన్వహ్న్యభావాదిత్యత్ర సాధ్యవత్పక్షేఽతివ్యాప్తిః॥ తత్ర హేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాప్రయోజకతాయాం నిరుక్తోభయా

భావసత్త్వేన తామాదాయ విశేష్యదళస్య సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభా
వాధికరణతామాదాయ విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్య చ సత్త్వాదితి వాచ్యం। వి
శిష్టాంతరాఘటితత్వాంతర్గతస్వవిషయతానిష్ఠప్రయోజకతాయాం సాధ్యవ
త్పక్షవిషయతావృత్తిత్వనిరుక్తోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక కోటా
యదంశే యదవగాహిత్వం సాధ్యవత్పక్షవిషయతాతిరిక్తం నివిష్టం తదం
శే తదవగాహిత్వాభావనిష్ఠప్రయోజ్యతానిరూపిత ప్రయోజకతాభిన్న
త్వైతదుభయాభావవత్త్వనివేశేనైవోక్తాతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ ॥ వ
స్తుతస్తు ॥ (ప్రాగుక్తయుక్త్యా విరోధివిషయతానిష్ఠప్రయోజకతావచ్ఛేద
కస్య స్వవిషయతానిష్ఠప్రయోజకతావచ్ఛేదకస్య చ ద్వయోరైక్యవివక్షణ
స్యావశ్యకతయా తత్రచోక్తాతివ్యాప్తివారణం సంభవతీతి ధ్యేయం ॥ య
ద్వా సాధ్యవత్పక్షవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజకతాని
రూపితం యత్సాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతానిష్ఠప్రయోజ్యత్వం త
ద్భిన్నప్రయోజ్యత్వం విరోధివిషయితాప్రయోజ్యత్వపదేన వివక్షణీయమి
తి ధ్యేయం ॥ తథా యద్విషయకనిశ్చయోత్తరానాహార్యమానసజ్ఞానసా
మాన్యే విషయతానిష్ఠప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యతావతీపక్షే సా
ధ్యావగాహిత్వ సాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్త్వావగాహిత్వోభయాభావాధికరణ
తాకత్వం దోషత్వమిత్యర్థః ॥

* యత్తు॥ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే నిరుక్తసాధ్యహేతువైశిష్ట్యావగాహినిశ్చ
యావృత్తివిషయతైవవిరోధివిషయతాపదార్థః॥ తథాచ యన్నిరూపితతాదృ
శవిషయతాశాలినిశ్చయోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకఉభయాభావః తత్త్వమితి
సముదాయార్థః । నిశ్చయత్వం విశేషణవిశేష్యతావచ్ఛేదకభావానాప
న్నవిరోధికోటిద్వయప్రకారకైకధర్మికవిశేష్యకజ్ఞానాన్యజ్ఞానత్వం । కో
టిద్వయే విశేషణవిశేష్యతావచ్ఛేదకభావానాపన్నత్వ విశేషణాన్నిర్వ
హ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాదౌ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టే సాధ్యాదివైశి
ష్ట్యావగాహిజ్ఞానస్యైకత్ర విరోధికోటిద్వయప్రకారకత్వనియమేపి నతా

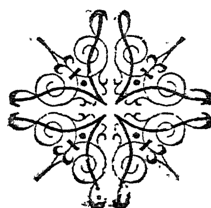
ద్వృత్తినిశ్చయాప్రసిద్ధిః ॥ఇత్యుక్తంభట్టాచార్యేణ* అత్ర ఏకధర్మివిశేష్యకే
త్యుపాదానాత్ హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాన్యధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్య
భావవద్ఘటాదౌ నాతివ్యాప్తిః । అన్యథా వహ్న్యభావవద్ఘటాద్యవిషయ
కస్య పక్షే సాధ్యాదినిశ్చయస్యైవ విశేషణవిశేష్యతావచ్ఛేదకభావానా
పన్నవిరోధికోటిద్వయప్రకారకజ్ఞానాన్యజ్ఞానత్వేనవహ్న్యభావవద్ఘటా
దివిషయతాయాః తదవృత్తిత్వే నాతివ్యాప్తిస్స్యాత్ ॥ నచైవం హ్రదో
వహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవద్ధ్రదకాలీనధూమాదిత్యత్ర నిరుక్తజ్ఞానాన్య
స్యపక్షేసాధ్యాదివైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానస్యాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరితివాచ్యం।
స్వనిరూపకత్వస్వవిశిష్టప్రకారతానిరూపకత్వోభయసంబంధేన ప్రకార
తావిశిష్టజ్ఞానాన్యజ్ఞానస్యనిశ్చయపదేనవివక్షితత్వాత్ ॥ప్రకారతాయాంస్వ
వైశిష్ట్యం। స్వనిరూపకజ్ఞాననిరూపితత్వస్వావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవిరో
ధితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్వనిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశే
ష్యతానిరూపితత్వైతత్త్రితయసంబంధేనేతి।తథాచోక్తస్థలే వహ్నివ్యాప్య
వహ్న్యభావవద్ధ్రదకాలీనధూమవాన్ హ్రదోవహ్నిమానిత్యాకారకస్యై
వోక్తప్రకారతావిశిష్టజ్ఞానాన్యజ్ఞానస్యప్రసిద్ధత్వాన్నావ్యాప్తిరితిధ్యేయం

* అథ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వహ్నినా ధూమసాధ
నే వహ్నిర్దుష్టఇత్యాది వ్యవహారాద్ధూమత్వావచ్ఛిన్న విధేయతాక
వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న లింగక సమూహాలంబనానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబ
ధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి విషయితానిరూపకతావచ్ఛే
దకధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ ప్రత్యేతవ్యతయా పర్వతే ధూమేనవహ్నిసాధనే
ధూమేనదుష్టఇత్యాదినఞ్సమభివ్యాహారస్యానుపపత్తిః । తత్రపర్వతత్వా
వచ్ఛిన్నపక్షకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకధూమత్వావచ్ఛిన్నలింగకసమూ
హాలమ్బనానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతానతి
రిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవత్వరూపప్రతియో
గినోఽప్రసిద్ధ్యాయోగ్యతావిరహాత్ తదభావస్య బోధయితుమశక్యత్వా

దితిచేన్న॥ వహ్నినా ధూమసాధనే వహ్నిర్ధూమఇత్యాదౌ స్వవ్యాపకప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావృత్తిరూపావచ్ఛిన్నవత్వసంబంధేన ధూమత్వావచ్ఛిన్న విధేయకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నలింగకసమూహాలంబనానుమితిత్వవత్వం ప్రతీయతె। సంబంధఘటకవృత్తిత్వంచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్వసంబంధేన । తథాచ పర్వతే ధూమేనవహ్నిసాధనేధూమోనదుష్టఇత్యాదౌ నఞ్ సమభివ్యాహృతస్య అన్యత్ర ప్రసిద్ధవ్యధికరణతాద్యృశపరంపరాసంబంధేన పర్వతత్వావచ్ఛిన్నపక్షకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిధేయక ధూమత్వావచ్ఛిన్నలింగక సమూహాలంబనానుమితిత్వాభావవత్వావగాహిత్వమైవోపపత్తెరితిదిక్ ॥

ఇతి శ్రీకాళీశంకరీయాపరనామధేయం

సామాన్యనిరుక్తికోడపత్రం

శ్రీరస్తు

శ్రీదక్షిణామూర్తయేనమః

చంద్రనారాయణీయాపరనామధేయం సామాన్యనిరుక్తిక్రోడపత్రం ప్రారభ్యతే.

అనుమితికారణీభూతాభావప్రతియోగియథార్థజ్ఞానవిషయత్వమితి హేత్వాభాససామాన్యలక్షణేఽనుమితిపదస్య తత్పక్షకతత్సాధ్యకతద్ధేతుకానుమితిపరత్వే పర్వతో ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిరూపవ్యభిచారేఽవ్యాప్తిః। వ్యభిచారగ్రహస్య వ్యాప్తిగ్రహం ప్రత్యేవ ప్రతిబన్ధకతయా తత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితిం ప్రత్యప్రతిబంధకత్వాదితి అతస్తత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నకార్యతానిరూపకసంబంధిత్వేనానుమితిపరామర్శయోరనుగమకరణేన వ్యభిచారే లక్షణసమన్వయేపి. పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యకస్థలే సమూహాలంబనానుమితిమాదాయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తిరతస్సమూహాలంబనానుమితిపరత్వం లక్షణవాక్యస్థానుమితిపదస్యేతి గ్రంధకృతాభిహితం*నన్వత్ర తత్పక్షకతత్సాధ్యకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నకార్యతావిశిష్టవిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతాశాలి యథార్థజ్ఞానవిషయత్వం దోషత్వం వక్తవ్యం। కార్యతావైశిష్ట్యంచ స్వావచ్ఛేదకత్వస్వనిరూపితకారణతావచ్ఛేదకత్వాన్యతరసంబంధేన। స్వం కార్యతా। ఏవంచ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్ర ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం పర్వతపక్షక ధూమసాధ్యక వహ్నిహేతుకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నకార్యతావచ్ఛేదక

త్వావభాసితన్నిరూపితకారణతావచ్ఛేదకత్వసత్త్వాత్తాదృశవ్యాప్తివిషయ
తామాదాయ వ్యభిచారేలక్షణసమన్వయః। హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాది
త్యత్రహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా
మాదాయ లక్షణసమన్వయః। ఏతేనాన్వయవ్యాప్తివ్యతిరేకవ్యాప్త్యోర్విశే
షయ్యనివేశం కృత్వా తావద్వ్యాప్తివిషయకసమూహాలంబనానుమితేర్నివే
శఃకర్తవ్యః అన్యథా కేవలాన్వయివ్యాప్తేః కేవలవ్యతిరేకవ్యాప్తేర్నాసివే
శేసాధారణ్యానుపసంహారిత్వయోరవ్యాప్తేః। ఏవంచయత్ర తాదృశోభయ
వ్యాప్తివిషయకసమూహాలంబనానుమితిర్న జాతా తత్రత్యదోషేఽవ్యా
ప్తిః।ఏవం పక్షస్సాధ్యవాన్ సాధ్యవ్యాప్యవానిత్యాకారకానుమితింప్రతిప
క్షస్సాధ్యవ్యాప్యవాన్సాధ్యవ్యాప్యవ్యాప్యవాం శ్చేతిపరామర్శస్యకారణ
తయా తస్యైవ సాధ్యవ్యాప్యవత్తానిశ్చయత్వేన పక్షేసాధ్యవ్యాప్త్యానుమి
తిప్రతిబంధకతయా సిషాధయిషాంవినా క(త్రా)పి తాదృశసమూహాలంబ
నానుమితేరనుత్పాదాద్యాదృశస్థలవిశేషే కస్యాపి పురుషస్య సిషాధయి
షానజాతా తత్రత్యదోషేఽవ్యాప్తిరితిపరాస్తం॥పక్షవిశేష్యకహేతుప్ర
కారకనిశ్చయోత్తరం పక్షవిశేష్యకసాధ్యవిధేయకానుమిత్యుత్పత్తేరావ
శ్యకతయాపక్షవిశేష్యకసాధ్యవిధేయకత్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్నకార్యతా
త్వేనకార్యతానాం నివేశనీయతయా యత్రాసద్ధేతువిశేషే తాదృశానుమి
తేరప్రసిద్ధిః తత్ర కార్యతామాదాయ లక్షణసమన్వయసంభవాత్॥ నచ
ధూమహేతుకవహ్నిసాధ్యకానుమితింప్రతి ధూమవ్యాపకవహ్నిసామా
నాధికరణ్యవద్ధూమవానితినిశ్చయో యథాహేతుః తథా ధూమవ్యాపకవ
హ్నిసమానాధికరణనీలధూమవానితినిశ్చయోపిహేతుః యద్ధర్మావచ్ఛిన్న
వ్యాపకత్వంసాధ్యేఽవగాహ్యతె తద్ధర్మఘటితధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యసామా
నాధికరణ్యజ్ఞానాదపిఅనుమిత్యుత్పాదాత్॥ఏవంచ హ్రదపక్షకవహ్నిసా
ధ్యకధూమహేతుకానుమితిత్వావచ్ఛిన్న కార్యతానిరూపిత కారణతావ
చ్ఛేదకీభూత నీలధూమత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛి

న్నవిశేష్యతామాదాయ నీలధూమాభావవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః । ఏవంధూమసాధ్యకపర్వతపక్షకానుమితిం ప్రతివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నే ధూమాభావవద్వృత్తిత్వధూమాభావవ్యాపకాభావప్రతియోగిత్వోభయవేకత్రద్వయమితిరీత్యావగాహ్య జాయమానజ్ఞానీయోభయవ్యాప్తిప్రకారతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాయాః అన్యతరసంబంధేన కార్యతావిశిష్టత్వాత్తాదృశవిషయతామాదాయోభయాభావవద్వహ్నావతిప్రసంగశ్చ ॥ ఏతేన స్వసమానకాలీనప్రకృత పక్షసాధ్యహేతుకానుమితిత్వావచ్ఛిన్న కార్యతానిరూపిత కారణతానవచ్ఛేదకీభూత విషయతాశూన్యజ్ఞానీయత్వస్వావచ్ఛేదకత్వాన్యతరసంబంధేన కార్యతావైశిష్ట్యనివేశేనైవ తాదృశ విషయతామాదాయ న నీలధూమాభావవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిరితిపరాస్తం ॥ ఏకత్ర ద్వయమితిరీత్యా ఉభయవ్యాప్త్యవగాహిజ్ఞానీయవిషయతాయాం జనకతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయత్వ సత్త్వాత్తాదృశవిషయతావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతామాదాయోభయాభావవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదితివాచ్యం ॥ స్వావచ్ఛేదకత్వస్వనిరూపితకారణతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయత్వైతదన్యతరసంబన్ధేన కార్యతావైశిష్ట్యం విషయతాయాం దేయం । తథాచైకత్ర ద్వయమితిరీత్యా జాయమానజ్ఞానే జనకతాద్వయమితి జనకతాభేదేన జన్యతాయా భిన్నతయా స్వపదేన ఏకజన్యతాయాః ధారణే తన్నిరూపితజనకతానవచ్ఛేదకీభూతాయాఽపరజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతా తచ్ఛూన్యత్వస్యైకత్ర ద్వయమితి రీత్యోభయవ్యాప్త్యవగాహిజ్ఞానేఽసత్త్వాన్నదోష ఇతి ॥ నచ హ్రదోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాప్యధూమాభావసద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం । ప్రకృతహేతు ప్రకారకనిశ్చయోత్తరానుమితిత్వ ఘటితధర్మావచ్ఛిన్న కార్యతానిరూపితాయా కారణతా స్వావచ్ఛేదకీభూతముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛిన్నత్వ స్వావచ్ఛేదకీభూతముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకార

తానిరూపితప్రకారతావచ్ఛిన్నత్వైతదుభయసంబంధేన తాదృశకారణ
తావిశిష్టాన్యత్వస్య ప్రతిబధ్యతాయాంనివేశేనవహ్నివ్యాప్యధూమపరా
రకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాః హ్రదత్వావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్య
తానిరూపిత హేతుప్రకారతానిరూపితవ్యాప్తిప్రకారతావచ్ఛిన్నత్వా
న్నతాదృశకారణతావిశిష్టాన్యత్వమితితాదృశదోషవారణసంభవాదితిచేత్
॥అత్రకేచిత్॥వహ్నివ్యాపకధూమసమానాధికరణవహ్నిమాన్పర్వతఇతిజ్ఞా
నంయత్రవహ్న్యధికరణత్వాద్యంశేభ్రమాత్మకంనజాతం తత్ర వహ్నివ్యా
పకత్వవిషయతానిరూపితధూమవిషయతానిరూపితాధికరణవిషయతానిరూ
పితవృత్తిత్వవిషయతానిరూపిత వహ్నివిషయతాశాలినిశ్చయత్వేన వహ్ని
లింగకధూమసాధ్యకానుమితౌ హేతుత్వం నతు వహ్నివిషయతానిరూ
పితాధికరణవిషయతానిరూపితేత్యాదిక్రమేణ॥ తథాచ ధూమత్వే వహ్ని
సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ రూపవ్యభిచారే వ్యా
ప్తిః। తాదృశపరామర్శీయవిషయతాయాం స్వనిరూపితకారణతావచ్ఛే
దకీభూతవహ్న్యధికరణవిషయతాయాః అభావవద్యజ్ఞానం తదీయత్వా
భావాత్ నిరుక్తాన్యతరసంబంధేన కార్యతావిశిష్టత్వాభావాత్।ఏవంపర్వత
ధర్మికధూమలింగకవహ్న్యనుమితిత్వం పర్వతధర్మికవహ్నివ్యాప్యధూ
మవత్తానిశ్చయస్య కార్యతావచ్ఛేదకంవక్తవ్యం। అన్యథా వహ్నివ్యాప్యా
లోకవత్తాపరామర్శజన్యవహ్న్యనుమితౌవ్యభిచారాత్ ।తథాచవహ్ని
వ్యాప్యధూమవత్తానిశ్చయోత్తరానుమితిత్వావచ్ఛిన్నంప్రత్యేవతాదృశధూ
మవత్తాపరామర్శానాం కారణత్వం నతు కార్యతావచ్ఛేదకకోటౌతత్ప
క్షకత్వంతత్సాధ్యకత్వంనివేశనీయం। అన్యపక్షసాధ్యకానుమితౌ ధూమ
లింగకపరామర్శావ్యవహితోత్తరత్వాభావేనవ్యభిచారాభావాత్ ।ఏవం
చ ప్రకృతపక్షవిషయతానిరూపితసాధ్యవిషయతాయాంనిరుక్తసంబంధేన
కార్యతావిశిష్టత్వాభావాత్ తాదృశవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూ
పితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశాలినిబాధేసత్ప్రతిపక్షేచావ్యాప్తిః।

నను పక్షధర్మికసాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్తానిశ్చయోత్తరానుమితిం ప్రతి సాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్తానిశ్చయత్వేన న హేతుత్వం। తథా సతి సాధ్యవ్యాప్త్యంశే సాధ్యవ్యాప్తివిశిష్టహేతుమత్తాంశే వా అప్రామాణ్యగ్రహాస్కందితపరామర్శాదనుమిత్యాపత్తేః। కింతు తాదృశాప్రామాణ్యగ్రహాభావవిశిష్టపక్షధర్మిక సాధ్యవ్యాప్య హేతుమత్తానిశ్చయత్వేనైవ। తథా చ యత్ర వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వత ఇంధనవ్యాప్యధూమవాన్పర్వత ఇతి సమూహాలంబనపరామర్శో వహ్నివ్యాప్త్యంశేఽప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితః తదుత్తరం జాయమానాయాం పర్వత ఇంధనవానిత్యనుమితౌ ఏవం వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్పర్వతః ఇదం జ్ఞానం తాదృశధూమాభావవతి పర్వతే ధూమప్రకారకం వహ్నివ్యాప్యధూమవచ్చ మహానసమితి పరామర్శోత్తరం జాయమానాయాం మహానసం వహ్నిమదిత్యనుమితౌ చ వ్యభిచారవారణాయ తత్పక్షక తత్సాధ్యకత్వం అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టధూమవత్తానిశ్చయజన్యతావచ్ఛేదకకోటౌ నివేశనీయం। తథా చ తాదృశానుమిత్యోః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిధేయతాకత్వాభావాత్ న వ్యభిచారః। ఏవం చ పక్షవిషయతానిరూపితసాధ్యవిషయతాయాం స్వావచ్ఛేదకత్వసంబంధేన కార్యతావిశిష్టత్వస్య సత్త్వాన్న బాధాదావవ్యాప్తిః॥ న చ తత్తదప్రామాణ్యజ్ఞానాభావకూటవిశిష్టపరామర్శోత్తరానుమితిం ప్రతి తత్తదప్రామాణ్యజ్ఞానాభావకూటవిశిష్టపరామర్శత్వేన హేతుత్వాన్నోక్తస్థలే వ్యభిచార ఇతి వాచ్యం। తత్పక్షకతత్సాధ్యకత్వనివేశేనైవోక్తస్థలే వ్యభిచారవారణసంభవే గురుతరతత్తదప్రామాణ్యజ్ఞానాభావకూటం కార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ నివేశ్య వారణస్యానుచితత్వాత్। ఏవం తత్తదప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టపరామర్శావ్యవహితోత్తరత్వమపి దుర్వచం। తథా హి పరామర్శావ్యవహితోత్తరత్వం పరామర్శధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసానధికరణత్వే సతి తత్పరామర్శాధికరణసమయధ్వంసాధికరణత్వం తచ్చ పరామర్శద్వితీ

యత్తృతీయక్షణసాధారణం ॥అనుగమప్రకారస్తు॥ స్వధ్వంసాధికరణకాలధ్వంసాధికరణత్వసంబంధావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వ స్వాధికరణసమయధ్వంసాధికరణత్వైతదుభయసంబంధేన పరామర్శవిశిష్టో యః కాలః తదుత్పత్తికానుమితిత్వం పరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకం । తథా చ పరామర్శద్వితీయతృతీయక్షణోత్పత్తికానుమితీనాం సంగ్రహః । అత్ర తాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టపరామర్శస్య తాదృశోభయసంబంధేన కాలవిశేషణత్వే యత్రాదౌ వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్పర్వత ఇతి పరామర్శః తదనంతరం తస్మిన్ జ్ఞానే అప్రామాణ్యగ్రహః ఇంధనవ్యాప్యవత్తాపరామర్శరూపః తదనంతరజాతేన్ధనానుమితేః అప్రామాణ్యగ్రహాభావస్య తాదృశపరామర్శోత్పత్తిక్షణావచ్ఛేదేన వైశిష్ట్యాశ్రయో యస్తాదృశపరామర్శః తద్ధ్వంసాధికరణసమయధ్వంసాధికరణత్వసంబన్ధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వసంబంధేన తాదృశపరామర్శవిశిష్టో యస్తాదృశపరామర్శతృతీయక్షణః తదుత్పత్తికతయా తాదృశానుమితేః పూర్వం తాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టవహ్నివ్యాప్యధూమపరామర్శాభావాత్ తత్పక్షకతత్సాధ్యకత్వానివేశే వ్యభిచారోదుర్వార ఏవ । యది చ స్వాధికరణసమయధ్వంసోత్పత్త్యధికరణసమయధ్వంసాధికరణసమయధ్వంసాధికరణత్వసంబన్ధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వరూపసంబన్ధ ఏవ తాదృశోభయసంబంధఘటకః తాదృశసంబంధఘటకస్వాధికరణసమయధ్వంసోత్పత్తిసమయే తత్తదప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవైశిష్ట్యం నివేశనీయం ॥ తథా చ యత్రాదౌ ధూమపరామర్శస్తదుత్తరక్షణే తాదృశపరామర్శధర్మికాప్రామాణ్యజ్ఞానాత్మకస్తేన పరామర్శః తాదృశస్థలీయధూమపరామర్శాధికరణసమయధ్వంసాధికరణద్వితీయక్షణస్య తాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవైశిష్ట్యవిరహాత్ తాదృశాప్రామాణ్యగ్రహాభావవిశిష్టో యః స్వాధికరణసమయధ్వంసాధికరణక్షణః తద్ధ్వంసాధికరణసమయధ్వంసాధికరణత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వ

నిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకభేదవత్త్వస్య ధూమపరామర్శసంబంధతావిరహాత్ సత్తాదృశానుమితిర్ధూమపరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకాక్రాన్తేత్యుచ్యతే। తదాపి ధూమపరామర్శకార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ తత్పక్షకతత్సాధకత్వ నివేశాపేక్షయా అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావనివేశే గౌరవమేవభవతి ॥ అత్రోచ్యతే ॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్ట ధూమపరామర్శత్వేన కారణత్వే ఇదంజ్ఞానం వహ్నివ్యాప్యధూమాభావవతి ధూమప్రకారకమిత్యప్రామాణ్యగ్రహాభావేదంజ్ఞానం వహ్నివ్యాప్తివిశిష్టాభావవతి వహ్నివ్యాప్తివిశిష్టప్రకారకం ఇదంజ్ఞానం వహ్నివ్యాప్త్యభావవతివహ్నివ్యాప్తిప్రకారకమిత్యాద్యప్రామాణ్యగ్రహాభావానాం మిథోవిశేషణవిశేష్యభావభేదేన కారణతాబాహుళ్యమతోఽప్రామాణ్యగ్రహవిశిష్టాన్యానుమితింప్రతి తాదృశాప్రామాణ్యగ్రహాభావస్య కారణతాస్తాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావసమసంఖ్యాకాః। ధూమపరామర్శోత్తరానుమితిత్వావచ్ఛిన్నంప్రతి ధూమపరామర్శత్వేనాపరాకారణతా। ధూమపరామర్శేన కార్యే జననీయే తాదృశాప్రామాణ్యగ్రహాభావాదీనాం సహకారితాకల్ప్యతే ॥ తథాచయత్రాప్రామాణ్యగ్రహాస్కందితో ధూమపరామర్శః తత్ర తాదృశాప్రామాణ్యగ్రహాభావరూప సహకారికారణాభావాన్నధూమలింగకవహ్న్యనుమితిప్రసక్తిః ॥ ఏవంచ ధూమపరామర్శజన్యతావచ్ఛేదకకోటౌ తత్పక్షకత్వతత్సాధ్యకత్వానివేశేపి నప్రాగుక్తేష్ఠనానుమితౌ వ్యభిచారః ॥ నచ యత్ర వహ్నివ్యాప్యధూమవత్తాపరామర్శః అప్రామాణ్యగ్రహాస్కందితః తదుత్తరమప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితధూమపరామర్శస్తదనంతరంపర్వతో వహ్నిమానిత్యనుమితిః తత్ర ద్వితీయపరామర్శక్షణే వహ్న్యనుమిత్యనుత్పాదార్థం పూర్వపరామర్శధర్మికాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావస్య హేతుత్వమావశ్యకం ॥ తథాచతాదృశాప్రామాణ్యగ్రహాభావరూప సహకారికారణాభావాద్యథాద్వితీయపరామర్శక్షణేనానుమితిస్తథాద్వితీయ పరామర్శానంతరమప్యనుమితిర్న

స్యాత్ । అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావవిశిష్టపరామర్శత్వేన హేతుత్వేతు విశేష్యత్వసామానాధికరణ్యైతదుభయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాప్రామాణ్యగ్రహాభావవిశిష్టద్వితీయపరామర్శసత్త్వాన్న ద్వితీయ పరామర్శానంతరమనుమిత్యనుపపత్తిరితి వాచ్యం॥ తత్ర ద్వితీయపరామర్శాభావవిశిష్టో యోఽప్రామాణ్యగ్రహః తదభావస్య ఆద్యశాప్రామాణ్యగ్రహవిశిష్టాన్యానుమితిం ప్రతి హేతుత్వాన్న ద్వితీయపరామర్శానంతరమనుమిత్యనుపపత్తిః। ద్వితీయపరామర్శాభావవిశిష్టో యోఽప్రామాణ్యగ్రహస్తదభావస్య ద్వితీయపరామర్శక్షణేసత్త్వాత్ । ద్వితీయపరామర్శపూర్వం తు ద్వితీయపరామర్శాభావవిశిష్టాప్రామాణ్యగ్రహస్యైవసత్త్వాన్న ద్వితీయపరామర్శక్షణేఽనుమిత్యాపత్తిః॥ అనుమితేః పౌర్వాపర్యవారణాయ తత్తదనుమితిం ప్రతి తత్తత్పరామర్శత్వేన హేతుతాయా ఆవశ్యకత్వేన తద్ద్వితీయపరామర్శవ్యక్తేరనుమిత్యహేతుత్వాన్న ద్వితీయపరామర్శక్షణే అనుమిత్యాపత్తిరితి కేచిత్ *అథసంబన్ధిపదేనతత్సాక్షాత్కారజనకసాక్షాత్కారవిషయతావత్త్వేనానుమితిపరామర్శయోరనుగమః కృతో భట్టాచార్యేణ। అత్ర జనకసాక్షాత్కారపదం వ్యర్థం । అనుమితిః పరామర్శజన్యత్వాకారకసాక్షాత్కారవిషయత్వస్యానుమితౌ పరామర్శే చ సత్త్వాత్ । నచ ఘటాభావవద్భూతలాదివిషయకజ్ఞానవానాత్మత్వాదిత్యత్ర ఘటవద్భూతలాదావతివ్యాప్తిః । ఘటాభావవద్భూతలాదివిషయకజ్ఞానసాధ్యకానుమితిః పరామర్శకార్యత్వాత్కారకసాక్షాత్కారవిషయతాశాలి యద్ఘటాభావవద్భూతలమిత్యాదిజ్ఞానంతన్నిష్ఠప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకవిషయత్వస్య ఘటవద్భూతలాదౌ సత్త్వాదితి వాచ్యం ॥ తత్సాక్షాత్కారముఖ్యవిశేష్యతావత్త్వేనానుగమేన ఘటాభావవద్భూతలాదివిషయకజ్ఞానే తత్సాక్షాత్కారీయముఖ్యవిశేష్యతాయా అసత్త్వాదితి చేన్న ॥ వ్యభిచారాదావవ్యాప్తేః । తత్సాక్షాత్కారీయముఖ్యవిశేష్యతాయాః పరామర్శేఽసత్త్వాదితిదిక్ *అథవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ సమూహాలం

బనానుమితి నిష్ఠకార్యతానిరూపకసంబంధిగ్రహమాదాయాతివ్యాప్తిరు
క్తా ॥ సా కథం సంగచ్ఛతే । యతస్తాదృశగ్రహే ముఖ్యవిశేష్యతావిశి
ష్టముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వస్యావివక్షణాత్ । ముఖ్యవిశేష్యతాయాం ము
ఖ్యవిశేష్యతావైశిష్ట్యంచస్వసామానాధికరణ్యస్వభిన్నత్వస్వానవచ్ఛిన్న
త్వైతత్త్రితయసంబంధేన ॥ నన్వత్ర సంబంధఘటకస్వసామానాధికరణ్య
దళం వ్యర్థమితిచేన్న ॥ సర్వత్రాసంభవాపత్తేః జ్ఞానాంతరీయము
ఖ్యవిశేష్యతామాదాయేతి ॥ నచ సంబంధఘటకస్వభిన్నత్వంవ్యర్థం ।
వహ్న్యభావవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం వహ్న్యభావవద్హ్రద
త్వావచ్ఛిన్నవిషయతానవచ్ఛిన్నత్వ తాదృశ విషయతాసామానాధికర
ణ్యోభయసంబంధేన ముఖ్యవిశేష్యతావిశిష్టత్వసత్త్వాన్ముఖ్యవిశేష్యతావిశి
ష్టముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వస్యతాదృశజ్ఞానేఽసత్త్వాదసంభవాపత్తేః స్వ
భిన్నత్వదళం । వహ్న్యభావవాన్ హ్రదఇత్యత్ర హ్రదత్వనిష్ఠప్రకార
తానిరూపిత నిరవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాం స్వభిన్నత్వస్వసామానాధికర
ణ్యోభయసంబంధేన ముఖ్యవిశేష్యతావిశిష్టత్వసత్త్వాన్ముఖ్యవిశేష్యతావి
శిష్టముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వ విరహాదసంభవాపత్తిరతస్స్వానవచ్ఛిన్న
త్వదళం ॥వస్తుతస్తు॥ ఘటకాలీనవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర ఘటకాలీన
వహ్న్యభావవద్హ్రదేవ్యాప్తిరతస్స్వానవచ్ఛిన్నత్వమితిధ్యేయం ॥ అథ
స్వసాక్షాత్కారజనకసాక్షాత్కారవిషయత్వమిత్యుక్తావనుమితిపరామర్శ
యోస్సంగ్రహేపి పర్వతోవహ్నిమాన్ హ్రదశ్చ తథేత్యాకారకసమూ
హాలంబనానుమితినిష్ఠకార్యతానిరూపకసంబంధిగ్రహనిష్ఠప్రతిబధ్యతాని
రూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశ్రయత్వస్య వహ్న్యభా
వవద్హ్రదేసత్త్వాత్ పర్వతపక్షక వహ్నిసాధ్యకధూమహేతుకస్థలే వ
హ్న్యభావవద్హ్రదే దోషఇత్యాశంక్య కల్పాంతరానుసరణం కథం సంగ
చ్ఛతే ॥ స్వసాక్షాత్కారత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపిత జనకతానిరూపి
తవిషయవిధయావచ్ఛేదకతాయామవచ్ఛేదకీభూతం యద్విషయిత్వం తదు

వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకత్వనివేశేనైవ పూర్వోక్తవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ ॥ నచానుమితినిష్ఠకార్యతానిరూపితకారణతానిరూపితవిషయవిధయాఽవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకవిషయతావివక్షణేపి సమూహాలంబనానుమితినిష్ఠకార్యతామాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్యమితి వాచ్యం ॥ ప్రకృతపక్షకప్రకృతసాధ్యకానుమితిత్వవ్యాపక కార్యతాయా ఏవ నివేశనీయత్వాదితి చేన్న ॥ ఏవమపి పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర కాంచనమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వస్య దోషత్వాపత్తేరితి ధ్యేయం * అత్ర ఫక్కికాంతరం ॥ తత్ర ప్రకృతానుమితినిష్ఠకార్యతాసాక్షాత్కారత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపితజనకతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వం జ్ఞానేనివేశనీయం। తథాచ హ్రదత్వావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిధేయతాశాల్యనుమితౌ పర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమితిత్వావచ్ఛిన్నకార్యతాసాక్షాత్కారత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపిత జనకతానవచ్ఛేదకీభూత విషయతాశూన్యత్వవిరహాత్పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తివిరహ ఇతిధ్యేయం * అథ సమూహాలంబనానుమితిమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ స్వసాక్షాత్కారజనకసాక్షాత్కారవిషయతావిశిష్టప్రతిబధ్యత్వోక్తౌ సర్వసామంజస్యే తదర్థం కల్పాంతరానుసరణం వ్యర్థం ॥ విషయితావైశిష్ట్యంచ। స్వాధికరణవృత్తిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకభేదవత్త్వసంబంధేన * సమూహాలంబనానుమితిమాదాయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదావతివ్యాప్తివారణాయ కల్పాంతరానుసరణమితిభట్టాచార్యాః* ననుస్వావచ్ఛేదకత్వస్వనిరూపితకారణతావచ్ఛేదకత్వాన్యతరసంబంధేన కార్యతావిశిష్టాయా విషయితా తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతానివేశేనోక్తదోషవారణసంభవేన కథం కల్పాంతరానుసరణం ॥ నచ పరస్పరం వ్యభిచారవారణాయ స్వావ్యవహితోత్తరత్వఘటితకార్య

కారణభావస్యావశ్యకతయా తత్రానుమితిత్వాదేః ప్రవేశఏవ నాస్తి ।
కథమమిమితిత్వాదిఘటితలక్షణాంతరం నిర్వాచ్యమితివాచ్యం ॥ వహ్ని
వ్యాప్యధూమవత్తానిశ్చయోత్తరానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ వహ్ని
వ్యాప్యధూమవత్తానిశ్చయత్వేన కారణత్వస్వీకారే అప్రామాణ్యజ్ఞానా
స్కందితధూమపరామర్శకాలీనానుమితేర్వారణాయ అప్రామాణ్యజ్ఞా
నానాస్కందితనిశ్చయత్వేన కారణత్వమావశ్యకం తత్రాప్రామాణ్యజ్ఞానా
స్కందితపరామర్శోత్తరఘటాదిజ్ఞానే వ్యభిచారవారణాయ కార్యతావ
చ్ఛేదకకోటౌ అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాదేః నివేశస్యావశ్యకతయా మహా
గౌరవాపత్తేః । అతస్తదపేక్షయాఽనుమితిత్వాదేరేవ కార్యతావచ్ఛేదక
త్వస్వీకారాత్ ॥ నచ యత్రాప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితధూమపరామ
ర్శః తతో వహ్నివ్యాప్యాలోకపరామర్శః । తదుత్తరోత్పన్నానుమితౌ
వ్యభిచారతాదవస్థ్యం । తద్వారణాయ అనుమితిత్వాదేః కార్యతావచ్ఛే
దకత్వస్వీకారేప్యప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాదేః కార్యతావచ్ఛేదకత్వా
వశ్యకతయా గౌరవం నదోషావహమితి వాచ్యం ॥ ఆలోకాదిపరా
మర్శకాలీనతత్తదప్రామాణ్యజ్ఞానాభావస్యనివేశేపి తత్తత్పరామర్శాకా
లీన ధూమాదివిషయక పరామర్శధర్మికానంతాప్రామాణ్యజ్ఞానాభా
వాదేరనివేశేనాతిలాఘవసంభవాత్ ॥ మైవం ॥ పర్వతో వహ్నిమాన్ధూ
మాదిత్యాదౌ కాంచనమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వస్య
దోషత్వాపత్తేః । వహ్నివ్యాప్య కాంచనమయధూమవాన్ పర్వతఇతిజ్ఞా
నస్యాపి ప్రకృతానుమితిజనకతయా తాదృశకార్యతానిరూపిత కారణ
తావచ్ఛేదకం యద్వ్యాప్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితకాంచనమ
యత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయిత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాఘటితరూపస్య
తత్రసత్త్వాత్ ॥ ఏవం వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతవాన్ దేశఇతి జ్ఞానీ
యతాదృశజనకతావచ్ఛేదకవిషయతామాదాయ వహ్నివ్యాప్య ధూమవ
త్పర్వతాభావవద్దేశేఽతివ్యాప్తిశ్చ ॥ అతస్తదనుసరణమితిధ్యేయం. * అ

థ వ్యభిచారజ్ఞానవదన్యానుమితిం ప్రతి వ్యభిచారజ్ఞానత్వేన ప్రతిబన్ధకత్వస్వీకారేపి వ్యభిచారజ్ఞానకాలీనానుమితౌ వ్యభిచారజ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధకత్వాసత్త్వేన ప్రకృతానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతాయాః తత్రాసత్త్వాత్తదర్థం లక్షణసమన్వయ ఇతి చేన్న ॥ ఈదృశానుసన్ధానేన లక్షణఘటకీభూతానుమితేరపి వ్యభిచారజ్ఞానవదన్యత్వస్య నివేశనీయత్వాదితి ధ్యేయం ॥

అనుమితికారణీభూతాభావప్రతియోగి యథార్థజ్ఞానవిషయత్వమిత్యత్రానుమితిపదమనుమితినిష్ఠకార్యతానిరూపకసంబన్ధిత్వేనానుమితితత్కారణజ్ఞానపరం సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్పక్షస్సాధ్యవానిత్యాకారకానుమితిపరం వేతి దీధితిః ॥ తత్రానుమితినిష్ఠకార్యతానిరూపకసంబంధిపరమితి పూర్వకల్పేఽనుమితిపదస్య లాక్షణికత్వాపత్తిరతో లింగోపధానమతమనుసృత్య శక్తితుల్య నిరూఢలక్షణయానుమితిపదస్య తద్ధేతుకతత్సాధ్యకానుమితి పరత్వం పరకల్పేనావేదితమితి మతం కేచిత్విత్యాదినా గదాధరభట్టాచార్యేణాభిహితం ॥ అథాత్ర హ్రదో వహ్నిమాన్జలాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాప్యజలవాన్ హ్రదో వహ్నిమానిత్యనుమితేర్జలధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్నిప్రకారకతయా తాం ప్రతి జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకజ్ఞానమపి విరోధీతి తాదృశజ్ఞానవిషయే జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావే పక్షతావచ్ఛేదకహ్రదత్వధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్న్యనుమితి ప్రతిబన్ధకజ్ఞానావిషయతయా బాధానాత్మకేఽతివ్యాప్తిః ॥ నచ మణికారమతే హేతుధర్మితావచ్ఛేదకకసాధ్యాభావప్రకారకజ్ఞానస్య హేతుధర్మికసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానస్యేవ హేతువ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యరూపవ్యాప్తిగ్రహప్రతిబన్ధకతయా తద్విషయస్య వ్యభిచారత్వాద్ధేత్వాభాసత్వమిష్టమేవేతి వాచ్యం ॥ తన్మతే సాధ్యధర్మికహేతువ్యాపకత్వవత్తాబుద్ధిం ప్రతి హేతుధర్మితావచ్ఛేదకకవిశేషణతావిశేషసమ్బన్ధేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వేన హేతువ్యాపకత్వవిశిష్ట

హ్న్యభావప్రతియోగికవిశేషణతావిశేషసంబంధేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయశుద్ధవిశేషణతాసంబంధేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయయోరేకరూపేణ ప్రతిబంధకత్వం తథాచ జలవ్యాపకత్వవిశిష్టవహ్న్యభావప్రతియోగికవిశేషణతావిశేషసంబంధేన వహ్న్యభావవిశిష్ట జలావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయవిశేషణతావిశేషసంబంధేన వహ్న్యభావవజ్జలవాన్య స్తద్ఘటితత్వేన జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావస్య తాదృశవిశిష్టాంతరఘటితత్వేన తస్య వ్యభిచారత్వాసంభవాత్ ॥ నచ తస్య సాధారణరూపవ్యభిచారత్వాసంభవేపి సధర్మితావచ్ఛేదకకహేతుమత్తానిశ్చయకాలీన యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయసామాన్యం స్వసమానకాలీన హేతుమత్తానిశ్చయసమానధర్మితావచ్ఛేదకకానుమితిసామాన్యం ప్రతి విరోధితాదృశవిశిష్టత్వమితి సవ్యభిచారసామాన్యలక్షణస్య హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశేషితజలధర్మికవహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వనిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వమాదాయ యథా వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలే సత్త్వం తథా హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకతామాదాయ జలావచ్ఛేదే వహ్న్యభావేపి సత్త్వమితి తస్య సవ్యభిచారసామాన్యలక్షణాక్రాంతతయా తస్యాసాధారణ్యమధ్యేంతర్భూతత్వాత్ వ్యభిచారత్వమిష్టమేవేతివాచ్యం ॥ ఏవమపి యత్ర హ్రదత్వసామానాధికరణ్యేన సాధ్యసిద్ధేరుద్దేశ్యతా జలంచ హేతుః తత్ర జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావస్య నిరుక్తసవ్యభిచారసామాన్యలక్షణానాక్రాంతతయా వ్యభిచారభిన్నస్య హ్రదత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్నిమత్తాబుద్ధిప్రతిబంధకజ్ఞానావిషయతయా బాధానాత్మకస్యలింగోపధానమతసిద్ధానుమితిప్రతిబంధకజ్ఞానవిషయతయా హేత్వాభాససామాన్యలక్షణాక్రాంతస్యాతిరిక్తహేత్వాభాసత్వాపత్తిర్దుర్వారైవ। హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయస్యహ్ర

దత్వధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్నిమత్తాబుద్ధ్యప్రతిబంధకత్వాత్ । సామాన్య ధర్మప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టసామాన్యఘటితవిశేషధర్మావచ్ఛేదేన తదభావవత్తానిశ్చయసత్త్వేపి తద్వత్తా బుద్ధ్యుదయాత్ । ఏతేన జలధర్మికవహ్నిసామానాధికరణ్యవత్తాబుద్ధిం ప్రతి జలత్వావచ్ఛేదేన వహ్నిసామానాధికరణ్యాభావప్రకారకనిశ్చయస్యేవ జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయస్యాపి ప్రతిబంధకత్వస్యానుభవికత్వాత్ జలావచ్ఛేన వహ్న్యభావగ్రహస్య హేతుధర్మికసాధ్యసామానాధికరణ్యగ్రహవిరోధితయా విరోధత్వమేవ । ఏవం జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవ్యాప్యస్యాపి విరోధత్వమేవేతి తస్య హేత్వాభాససామాన్యలక్షణాక్రాన్తత్వేపి నక్షతిరితిపరాస్తం ॥ ఏవమపి జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానస్య జలధర్మికవహ్నిసామానాధికరణ్యగ్రహావిరోధితయా విరోధభిన్నస్య లింగోపధానమతే హేత్వాభాససామాన్యలక్షణాక్రాంతత్వేనాతిరిక్తహేత్వాభాసత్వాపత్తిర్దుర్వారైవ । ఏవం వహ్నిత్వావచ్ఛేదేనజలవద్ధ్రదావృత్తిత్వజ్ఞానస్యాపిజలధర్మికవహ్నిసామానాధికరణ్యజ్ఞానావిరోధితయా విరోధభిన్నస్య జలవద్ధ్రదధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధింప్రతి విరోధితయా హేత్వాభాసత్వాపత్తిర్దుర్వారైవ । ఏవం పర్వతోగగనవాన్ ధూమాదిత్యత్ర వృత్తిమదవచ్ఛేదేన గగనాభావస్య హేత్వాభాసత్వాపత్తిః । ధూమవ్యాపకగగనసమానాధికరణధూమవాన్పర్వతోగగనవానిత్యనుమితింప్రతివృత్తిమదవచ్ఛేదేనగగనాభావవానితిజ్ఞానస్యాపివిరోధిత్వం । వృత్తిమద్ధర్మితావచ్ఛేదకకగగనవత్తాబుద్ధిం ప్రతివృత్తిమద్వైశిష్ట్యావచ్ఛేదేన గగనాభావవత్తానిశ్చయస్యాపివిరోధిత్వాత్ తద్విషయస్యలింగోపధానమతే హేత్వాభాససామాన్యలక్షణాక్రాంతత్వాత్ । తస్యహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాఘటితతయాఅసాధారణ్యసాధారణ్యవిరోధానాత్మకత్వాదితి వదత్రకేచిత్ ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకహేతుమత్తాగ్రహత్వావ్యాపికాసతీ పక్షతావచ్ఛేదకావ

చ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నగ్రహత్వావ్యాపికాయా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితసాధ్యవ్యాప్య హేతుమత్పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా తదన్యత్వస్యానుమితినిష్ఠప్రతిబధ్యతాయాం నివేశనీయత్వాత్ । నాతః ప్రాగుక్తదోషాణామవకాశః । తథాహి హ్రదత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్నిసాధ్యకజలహేతుకస్థలే జలవద్ధ్రదత్వధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్నిప్రకారక బుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయా గగనసాధ్యకస్థలే వృత్తిమద్ధర్మితావచ్ఛేదకకగగనప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాశ్చ హ్రదో వహ్నిమాన్పర్వతో గగనవానిత్యాదిజ్ఞానావృత్తిత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత సాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నతయా తాదృశప్రతిబధ్యతామాదాయ న దోషః । హ్రదో ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్ర వహ్న్యభావవద్ధ్రదరూప స్వరూపాసిద్ధి ధూమాభావవద్ధ్రదరూప బాధ ధూమాభావవద్వృత్తి వహ్నిరూపవ్యభిచారాణాం సంగ్రహాయ పక్షధర్మిక హేతుమత్తాగ్రహత్వావ్యాపకత్వ పక్షధర్మికసాధ్యవత్తాగ్రహత్వావ్యాపకత్వసాధ్యప్రకారతానిరూపితసాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నత్వరూపాణాం త్రయాణాం విశేషణానాం ప్రకృతప్రతిబధ్యతావిశేషణీభూతభేదప్రతియోగిప్రతిబధ్యతాయాం నివేశ ఇత్యాహుః ॥ భట్టాచార్యమతే సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్పక్షస్సాధ్యవానిత్యనుమితౌ సాధ్యప్రకారతానిరూపితాయా సాధ్యవ్యాప్యహేతుపక్షతావచ్ఛేదకైతదుభయధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా తస్యాః సాధ్యవ్యాప్యహేతుప్రకారతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాతోఽభిన్నతయా పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యవ్యాప్యప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వాత్ పక్షధర్మికసాధ్యవ్యాప్యప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతామాదాయ సాధ్యవ్యాప్యాభావవత్పక్షేఽతివ్యాప్తివారణమశక్యమేవ । అతః

పక్షధర్మిక హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వవిశిష్టపక్షధర్మికసా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకగ్రహత్వావ్యాపికాయాపక్షధర్మిక హే
తుప్రకారకనిశ్చయత్వఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నకారణతానిరూపితకార్యతావ
చ్ఛేదకీభూతముఖ్యవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నాప్రతిబధ్యతా తదన్యాయా పక్ష
ధర్మికహేతుప్రకారకనిశ్చయత్వఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నకారణతానిరూపి
త ప్రకృతసాధ్యవిధేయకత్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్న కార్యతావచ్ఛేదకీభూతవి
షయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా తన్నిరూపితప్రతిబంధకతాశాలి యథార్థ
జ్ఞానవిషయత్వరూపం ఆచార్యాభిప్రేతలింగోపధానపక్షాశ్రయణే వ్యా
ప్తేర్విశేషతోఽప్రవేశంకృత్వా దోషసామాన్యలక్షణం పరిష్కరణీయం।
సమూహాలంబనానుమితిపరత్వే లఘుతరహేత్వాభాససామాన్యలక్షణమ
నుమితిపదస్య ముఖ్యార్థత్వంచ నసంభవతీతి॥ఆచార్యమతే ధూమవ్యాపక
వహ్నిసమానాధికరణధూమప్రకారతానిరూపితాయా పర్వతత్వావచ్ఛి
న్నవిశేష్యతా తదవచ్ఛిన్నాయా వహ్నివ్యాప్య ధూమపర్వతత్వైతదు
భయధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా తన్నిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిధేయతా
కానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యక తాదృశధూ
మవత్తానిశ్చయత్వేన కారణతా । ఏవం సాధ్యనిరూపితవ్యతిరేకవ్యాప్తి
విశిష్టహేతుమత్పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యక సాధ్యానుమితిత్వావ
చ్ఛిన్నం ప్రతి తాదృశవ్యతిరేకవ్యాప్తివిశిష్టహేతుమత్పక్షతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నవిశేష్యకనిశ్చయత్వేన కారణత్వమతోనపరస్పరం వ్యభిచారః।
మణికారమతేతు పరస్పరంవ్యభిచారవారణాయ పక్షధర్మికసాధ్యవ్యాప్య
హేతుమత్తానిశ్చయావ్యవహితోత్తరత్వస్య కార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ ని
వేశే గౌరవం తదపేక్షయా అనుమితేస్సాధ్యవ్యాప్యహేతుప్రకారకత్వం
ప్రకల్ప్య వ్యభిచారవారణస్యైవోచితత్వాత్। తథాచ పక్షధర్మికహే
తుమత్తానిశ్చయత్వఘటితంసాధ్యాన్వయవ్యాప్తివిశిష్టహేతుమత్పక్షవిషయ
కనిశ్చయత్వం సాధ్యీయవ్యతిరేకవ్యాప్తివిశిష్టహేతుమత్పక్షవిషయకనిశ్చ

యత్వమపి భవతీతి తదవచ్ఛిన్నజనకతానిరూపితజన్యతావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్పక్షస్సాధ్యవానిత్యనుమితినిరూపితానాంసర్వాసామేవవిషయతానామస్తీతితాదృశవిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతామాదాయసర్వేష్వపిదోషేషులక్షణసమన్వయః। నను ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణ ధూమవత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నధర్మికధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణధూమవత్తానిశ్చయత్వేన కారణతాకల్ప్యతే నతు తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యవిధేయకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నంప్రతిగౌరవాత్। పర్వతధర్మికవహ్నివ్యాప్యధూమప్రకారకనిశ్చయంవినా వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతవిశేష్యకఘటానుమితేరప్యనుత్పాదేనవ్యభిచారవిరహాత్ తథాచ పక్షవిషయతానిరూపితసాధ్యవిషయతాయాః కార్యతానవచ్ఛేదకత్వాత్సాధ్యవిధేయకత్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్నకార్యతావచ్ఛేదకీభూత విషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాత్వేన ప్రతిబధ్యతాయా అనుగమోనసంభవతి। సాధ్యవిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వం పరిత్యజ్య ప్రాకృతపక్షధర్మికహేతుప్రకారకనిశ్చయత్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్నకారణతానిరూపితకార్యతావచ్ఛేదకీభూతవిషయిత్వావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతిబధ్యతాప్రవేశే ఆచార్యమతే పక్షవిషయతానిరూపితసాధ్యవిషయతాయానిరుక్తకార్యతానవచ్ఛేదకతయాబాధసత్ప్రతిపక్షయోరవ్యాప్తిరితిచేదత్రకేచిత్ ॥ సాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్పక్షవిశేష్యకానుమితిత్వావచ్ఛిన్నంప్రతి పక్షధర్మికసాధ్యవ్యాప్యవత్తానిశ్చయత్వేనకారణత్వే పర్వతధర్మికవహ్నిమత్తానిశ్చయసత్త్వే యథావహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతో ఘటవ్యాప్యవానితిపరామర్శాత్ వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతో ఘటవానిత్యనుమితిఃసిషాధయిషావిరహవిశిష్టవహ్నిమత్తానిశ్చయాభావరూపకారణాసహకారేణజాయతే తథాపర్వతధర్మికవహ్నివ్యాప్యధూమవత్తానిశ్చయసత్త్వే తాదృశసిద్ధిసత్త్వేపి వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్ పర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమితిః కథం నజాయతే తా

దృశసిద్ధ్యభావస్య తత్రాసహకారిత్వాత్ కార్యతావచ్ఛేదకస్యోభయత్రావిశేషాత్ । అతో వహ్నివ్యాప్యధూమవత్పర్వతవిశేష్యకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిధేయతాకానుమితింప్రతి తాదృశపరామర్శస్య కారణతా వాచ్యా । తథాచ స్వావచ్ఛేదకీభూత విషయతావచ్ఛిన్నత్వస్వావచ్ఛేదకీభూతముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛిన్నాయా ప్రకృతపక్షధర్మికసాధ్యహేతుప్రకారకగ్రహత్వావ్యాపకప్రతిబధ్యతా తాదృశప్రతిబధ్యతాభిన్నత్వైతదుభయసంబన్ధేన ప్రకృతపక్షధర్మికప్రకృత హేతుప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నకారణతాప్రతియోగికసాధ్యవిధేయకత్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్నకార్యతావిశిష్టాయా ప్రతిబధ్యతా తన్నిరూపితప్రతిబన్ధకతాశాలి యథార్థజ్ఞానవిషయత్వం హేత్వాభాసత్వమితి నిష్కృష్టలక్షణ వాక్యార్థో బోధ్యః॥ స్వపదం తాదృశకార్యతాపరం । తథాచ హేతుధర్మికసాధ్యవ్యాప్యత్వజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాం పక్షధర్మికహేతుప్రకారకత్వఘటితపరామర్శత్వావచ్ఛిన్నకారణతానిరూపిత కార్యతావచ్ఛేదికాయా సాధ్యవ్యాప్యహేతుమాన్ పక్షస్సాధ్యవానిత్యనుమితినిరూపితవిషయతాంతర్గతవ్యాప్తివిషయతా తదవచ్ఛిన్నత్వమస్తి । ఏవం కార్యతావచ్ఛేదకీభూతాయా నిరుక్తానుమితినిరూపితముఖ్యవిశేష్యతా తదవచ్ఛిన్నాయాః ప్రకృతపక్షధర్మికప్రకృతసాధ్యహేతుప్రకారకగ్రహత్వావ్యాపికా హేతుధర్మితావచ్ఛేదకకసాధ్యప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాతదన్యత్వంచాస్తీత్యుభయసంబన్ధేన తాదృశకార్యతావిశిష్టత్వంతత్ప్రతిబధ్యతాయామస్తీతి తాదృశప్రతిబధ్యతామాదాయవ్యభిచారేలక్షణసమన్వయః । పక్షధర్మికహేతుప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాంపక్షధర్మికసాధ్యప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాంచస్వావచ్ఛేదకీభూతముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేపి తాదృశప్రతిబధ్యతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యహేతుప్రకారకగ్రహత్వావ్యాపకత్వవిరహాత్ తాదృశోభయసంబన్ధేన నిరుక్తకార్యతావిశిష్టత్వమక్షతమేవేతి॥హ్రదో వహ్నిమాన్

జలాదిత్యత్ర జలావచ్ఛిన్నవిశేష్యకవహ్నిప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాం జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవహ్నిప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాంచ వహ్నివ్యాప్యజలవద్ధ్రదో వహ్నిమానిత్యనుమితినిరూపితాయా ముఖ్యవిశేష్యతా తదవచ్ఛిన్నత్వస్యసత్త్వేపి తాదృశప్రతిబధ్యతాయా హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమవాంశ్చేతి జ్ఞానావృత్తితయా ప్రకృతపక్షధర్మిక ప్రకృతసాధ్యహేతుగ్రహత్వావ్యాపకతయా స్వావచ్ఛేదకీభూతముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛిన్నప్రకృతపక్షధర్మికసాధ్యహేతుగ్రహతావ్యాపక ప్రతిబధ్యతాభిన్నత్వ విరహాన్న నిరుక్తోభయసంబంధేన ప్రకృతపక్షధర్మికహేతుప్రకారకనిశ్చయత్వఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నకారణతానిరూపితప్రకృతసాధ్యవిధేయకత్వఘటితధర్మావచ్ఛిన్న కార్యతావిశిష్టత్వమితి హ్రదో వహ్నిమాన్ జలాదిత్యత్ర జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావస్య జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావస్య వహ్నిత్వావచ్ఛేదేన జలవద్ధ్రదావృత్తిత్వస్యవా న హేత్వాభాసతా ప్రసంగః । ఏవం పర్వతో గగనవాన్ ధూమాదిత్యత్ర ధూమవ్యాపకగగనసమానాధికరణధూమవాన్ పర్వతో గగనవానిత్యనుమితినిరూపితముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛిన్నాయా వృత్తిమద్ధర్మితావచ్ఛేదకకగగనప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా తస్యాః పర్వతో ధూమవాన్ పర్వతో గగనవాంశ్చేతి జ్ఞానావృత్తితయా ప్రకృతపక్షధర్మికహేతుసాధ్యగ్రహత్వావ్యాపకత్వాత్ న నిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశకార్యతావిశిష్టత్వమితి న తాదృశప్రతిబధ్యతామాదాయ తత్ర వృత్తిమదవచ్ఛేదేన గగనాభావస్య దోషత్వాపత్తిః ॥ ఏవం హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాప్యాభావవద్ధ్రదస్య వహ్నివ్యాప్యధూమాభావవద్ధ్రదస్యవా న హేత్వాభాసత్వం । హ్రదధర్మికవహ్నివ్యాప్యప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయా హ్రదధర్మికవహ్నివ్యాప్యధూమప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాశ్చ హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమవాంశ్చేతి జ్ఞానావృత్తితయా హ్రద

ధర్మికహేతుసాధ్యప్రకారకగ్రహత్వావ్యాపకతయా వహ్నివ్యాప్యధూమ
వాన్ హ్రదోవహ్నిమానిత్యనుమితినిరూపితముఖ్యవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్న
ప్రతిబధ్యతాభిన్నత్వవిరహాత్తత్ప్రతిబధ్యతాయాం ననిరుక్తోభయసంబంధే
నకార్యతావిశిష్టత్వమితి తమాదాయ నాతివ్యాప్తిరిత్యాహుః ॥

॥ ఇతి లింగోపధానమతవిచారః ॥

* స్వవ్యధికరణప్రకారావచ్ఛిన్నాయాయా విశేష్యతా తత్తదనిరూ
పకత్వం సార్వాంశే యాథార్థ్యం భట్టాచార్యైరభిహితం । స్వవ్యధిక
రణత్వం స్వాధికరణనిరూపితవృత్తిత్వాభావః। స్వపదంవిశేష్యతాపరం।ప్ర
కారావచ్ఛిన్నత్వంతు ప్రకారనిష్ఠప్రకారతానిరూపితత్వం । నను స్వవ్య
ధికరణత్వం స్వాధికరణనిరూపితవృత్తిత్వాభావః । అత్ర సంబన్ధసామాన్యే
న స్వాధికరణావృత్తిత్వవివక్షణే వహ్న్యభావస్య కాలికసంబంధేన పర్వ
తేవృత్తిత్వేన పర్వతోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానస్య సర్వాంశే యథార్థ
త్వాపత్తిః। యదిచ యత్కించిత్సంబంధేనావృత్తిత్వం నివేశ్యతే తదాపర్వ
తస్సంయోగేన వహ్నిమానితి జ్ఞానస్యాప్యయథార్థత్వాపత్తిః। స్వాధికర
ణే యత్సంబంధేనావృత్తియేత్ తన్నిష్ఠతత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాని
రూపితవిశేష్యత్వానిరూపకత్వంయదితదాగుణస్సంయోగేనవహ్నిమాన్
సమవాయేన రూపవతీ జాతిరిత్యాదిభ్రమస్యాపి యథార్థత్వాపత్తిః। గు
ణనిష్ఠవిశేష్యత్వాధికరణే సంయోగేన వృత్తేరప్రసిద్ధేః। విశిష్టసత్తావాన్
గుణఇత్యస్య భ్రమత్వానుపపత్తిః । గుణావిశిష్టసత్తాయాస్సత్త్వాత్ । యది
స్వాధికరణవృత్తితానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యత్వా
నిరూపకత్వంనివేశ్యతే తదా గుణోద్రవ్యమిత్యస్యాపి యథార్థత్వాప
త్తిః । తత్ర ద్రవ్యత్వస్య స్వరూపతః ప్రకారత్వాత్ । అత్రోచ్యతే।ప్ర
కారతావిశిష్టం యత్ప్రకారత్వం తదన్యప్రకారత్వానిరూపకత్వం సర్వాం
శే యాథార్థ్యం । ప్రకారతావైశిష్ట్యంచ స్వతాదాత్మ్యస్వవిశిష్టాధికర
ణతాశ్రయనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వైతదుభయసంబంధేన । అధికరణ

తాయాం స్వవైశిష్ట్యంచ స్వాశ్రయనిరూపితత్వ స్వావచ్ఛేదకసంసర్గ
తావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసంసర్గతాకత్వైతదుభ
యసంబంధేన । పర్వతో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయాయాః వహ్న్యభా
వప్రకారతాయాఅపి పర్వతోవహ్నిమానితి జ్ఞానీయాయా ప్రకారతా
నిరుక్తోభయసంబంధేనతద్విశిష్టాధికరణతాశ్రయపర్వతనిష్ఠవిశేష్యతానిరూ
పితత్వేన స్వవిశిష్టాధికరణతాశ్రయనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వసంబంధేన
ప్రకారతావిశిష్టాన్యప్రకారతావప్రసిద్ధ్యా స్వతాదాత్మ్యనివేశః ॥ తథాచ
వహ్న్యభావప్రకారతాయాం వహ్నిప్రకారతా తాదాత్మ్యవిరహాత్ నో
క్తదోషః । పర్వతోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవహ్న్యభావప్రకారతా
యామపి వహ్న్యభావప్రకారతాయాః స్వతాదాత్మ్యసంబంధేన సత్త్వా
త్ప్రకారతావిశిష్టాన్యప్రకారతావప్రసిద్ధిరతఉభయసంబన్ధనివేశః । ద్వితీయ
సంబన్ధఘటకాధికరణతాయాం ప్రకారతావైశిష్ట్యం కేవలస్వాశ్రయనిరూ
పితత్వసంబంధేనయదినివేశ్యతే।తదాపర్వతోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయ
దైశికవిశేషణతావిశేషసంబంధావచ్ఛిన్నాయాప్రకారతాస్వాశ్రయనిరూ
పితత్వసంబంధేనతద్విశిష్టాకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావాధికరణ
తాపి తదాశ్రయపర్వతనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వసంబంధేనతత్ప్రకారతా
యాంవహ్న్యభావప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వాసంభవాదతస్స్వావచ్ఛేదకసం
సర్గతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సంసర్గతాకత్వని
వేశః । గుణో విశిష్టసత్తావానిత్యస్య విశిష్టసత్తాప్రతియోగికసమవాయస
మ్బంధేన విశిష్టసత్తావగాహిత్వేన అప్రమాత్వం శుద్ధసమవాయేనచేత్ప్ర
మాత్వమితి విశిష్టవైశిష్ట్యబోధే విశిష్టప్రతియోగికసమవాయో నియమత
స్సంసర్గతయాభాసతే । ఉపలక్షణత్వేతు శుద్ధసమవాయఇతి గదాధరభట్టా
చార్యాణామాశయః । తథాచోక్తస్థలే స్వనిరూపితసంసర్గతావచ్ఛేదకతా
పర్యాప్త్యధికరణం విశిష్టసత్తాప్రతియోగిక సమవాయత్వమేవతదవచ్ఛి
న్నసంసర్గతాకవిశిష్టసత్తాధికరణత్వం నగుణస్యేతి నతస్యసర్వాంశేయథా

ర్థత్వాపత్తిః । జాతిర్జాతిమతీతిజ్ఞానీయసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నజాతినిష్ఠప్రకారతాయాం తదవచ్ఛేదకసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతావజ్జాతిమన్నిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వవిరహాన్న సర్వాంశే యాథార్థ్యం । యదిచైకధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాః ఐక్యం జాతిత్వావచ్ఛిన్నసకలజాతినిరూపితమధికరణత్వమేకమేవ జాతిత్వావచ్ఛిన్నఘటత్వనిరూపితాధికరణత్వమపి చేదస్తి । ఘటః పట ఇతి భ్రమస్య యా ఘటత్వనిష్ఠప్రకారతా తస్యా అపి స్వాశ్రయనిరూపితాధికరణతాశ్రయనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వేన తాదృశవిశేష్యతాశాలిజ్ఞానస్య యథార్థత్వాపత్తిరిత్యుచ్యతే తదా స్వాశ్రయనిరూపితత్వమపహాయ స్వాశ్రయేతరానిరూపితత్వమేవ సంబంధఘటకం బోధ్యం ॥ ప్రకారాంతరేణాపి పరిష్కారస్సంభవతి ॥ తథాహి భేదవిశిష్టప్రకారతాఽనిరూపకత్వం । భేదవైశిష్ట్యంచ । స్వప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదసమానాధికరణవిశేష్యతానిరూపితత్వ స్వప్రతియోగితానిరూపితావచ్ఛేదకతావిశిష్టత్వైతదుభయసంబంధేన । అవచ్ఛేదకతావైశిష్ట్యంచ । స్వసామానాధికరణ్యస్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ స్వవృత్తిత్వైతత్త్రితయసంబంధేన । స్వవృత్తిత్వంచ స్వావచ్ఛేదకత్వ సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక స్వాభావవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవత్వ సంబంధేన । తథాచ పర్వతో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయాః వహ్న్యభావవద్భేద ప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదాధికరణపర్వతనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వావచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠప్రతియోగితాకాభావవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవత్వసంబంధేన తాదృశావచ్ఛేదకతావృత్తిత్వే నచ స్వసామానాధికరణ్యస్వావచ్ఛేదకీభూతస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ స్వవృత్తిత్వైతత్త్రితయసంబంధేన స్వనిరూపితప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టత్వైతదుభయసంబంధేన భేదవిశిష్టతయా తదనిరూపకత్వస్య తాదృశజ్ఞానేఽస

త్త్వావన్నతస్యప్రమాత్వం అత్ర పర్వతో వహ్నిమానితిజ్ఞానీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాయాః ఘటవద్భేదప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగికభేదాధికరణపర్వతనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితత్వాత్రైనసంబంధేనతస్యాః ఘటవద్భేదవిశిష్టతయా నిరుక్తత్రితయసంబంధేన వహ్నిమద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావిశిష్టతయా చైకైకతరసంబంధమాత్రోపాదానే తేన సంబంధేన ఘటవద్భేదవిశిష్టత్వం వహ్నిమద్భేదవిశిష్టత్వంచ తత్రాస్తీతితదనిరూపకత్వం నపర్వతో వహ్నిమానితి ప్రమాత్మకజ్ఞానఇతి సంబంధద్వయనివేశః ॥ ఘటో ద్రవ్యమితి ప్రమీయనిరవచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వనిష్ఠప్రకారతాయాంచ పటభేదసమానాధికరణవిశేష్యతానిరూపితత్వసత్త్వేన పటభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసమవాయావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేనస్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్వావచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిరూపితవృత్తితాశ్రయత్వైతదుభయసంబంధేన పటభేదీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావిశిష్టత్వసత్త్వేనచ నిరుక్తోభయసంబంధేన భేదవిశిష్టత్వసత్త్వాత్తాదృశజ్ఞానస్య ప్రమాత్వానుపపత్తిః అతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసామానాధికరణ్యనివేశః । ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసామానాధికరణ్యస్య పటో ద్రవ్యమితిజ్ఞానీయద్రవ్యత్వప్రకారతాయాంసత్త్వేన తదవచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేనచైతదుభయసంబంధేన తాదృశావచ్ఛేదకతావిశిష్టత్వస్యప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికభేదసమానాధికరణవిశేష్యతానిరూపితత్వైతదుభయసంబంధేన భేదవిశిష్టత్వసత్త్వాత్తస్యాః ప్రకారతాయాః తదనిరూపకత్వం నపటో ద్రవ్యమితి జ్ఞానఇతి తస్య ప్రమాత్వానుపపత్తిః అతోఽవచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవత్త్వస్య వృత్తిత్వఘటకసంబంధవిధయా ప్రవేశః విషయితాసంబంధేన ద్రవ్యత్వస్యాపిస్వరూపతో

భానాత్ విషయితాసంబంధేన ద్రవ్యత్వవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం ఘటో ద్రవ్యమితిజ్ఞానీయద్రవ్యత్వనిష్ఠప్రకారతాయా అవచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠప్రతియోగితాకాభావవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవత్త్వసంబంధేన వృత్తితయా తస్య ప్రమాత్వానుపపత్తిః అతఃస్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యావచ్ఛేదకతావైశిష్ట్యఘటకసంబంధవిధయా ప్రవేశః । కపిసంయోగిభేదస్యావ్యాప్యవృత్తితామతే వృక్షః కపిసంయోగవానితిజ్ఞానీయకపిసంయోగనిష్ఠప్రకారతాయాః కపిసంయోగిభేదసమానాధికరణవిశేష్యతానిరూపితత్వేన తస్య ప్రమాత్వానుపపత్తిరతః స్వసమానాధికరణవిశేష్యతానిరూపితత్వసంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదవైశిష్ట్యమపహాయ స్వప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదసమానాధికరణ విశేష్యతానిరూపితత్వప్రవేశఇతి ॥ ఇతి యాథార్థ్యవిచారః ॥

*నను లింగాజ్జ్ఞానం లింగజ్ఞానమితి వ్యుత్పత్త్యా లింగజన్యజ్ఞానం లభ్యతే। తాదృశజ్ఞానం బాధాదేరనుమితిరేవ । తథాచానుమితివృత్తిత్వవిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకత్వం తద్రూపవత్త్వం దోషత్వం । తావతైవ లింగాంశనివేశనస్య సార్థక్యసంభవాత్కథముక్తం లింగమవివక్షితమితి చేన్న ॥ పర్వతీయవహ్న్యంతరవహ్న్యభావవాన్పర్వతో వహ్న్యభావవానిత్యాదౌ వహ్నిమత్పర్వతీయవహ్న్యంతరవహ్న్యభావవత్పర్వతరూపబాధే వ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ తాదృశపర్వతో వహ్నివ్యాప్యధూమవానిత్యాకారకపరామర్శాదితరబాధసహకారేణ తాదృశపర్వతః పగ్వతీయవహ్నిమానిత్యేవ దోషవిషయకానుమితిః । తత్రైవ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకవిషయితాశూన్యానుమితేరేవాప్రసిద్ధేః ॥ నచానుమితివృత్తిత్వవిశిష్ట యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యలింగజన్యజ్ఞానీయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వం ప్రతిబంధకతాయాం నివేశ్యం । తథాచపర్వ

తీయవహ్నిమత్పర్వతీయవహ్న్యితరవహ్న్యభావవత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్న వి
షయితాశాల్యనుమితివృత్తివహ్నిమత్పర్వతీయవహ్న్యితరవహ్న్యభావవత్ప
ర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యాయా పర్వతీ
యవహ్న్యితరవహ్న్యభావవాన్పర్వతః పర్వతీయవహ్నిమానిత్యనుమితేస్త
ద్వృత్తిత్వవిశిష్టలక్ష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయిత్వవ్యాపకత్వస్య ప్ర
కృతానుమితిప్రతిబంధకతాయాం సత్త్వాల్లక్షణసమన్వయ ఇతి వాచ్యం ॥ వ
హ్నిమత్పర్వతీయవహ్న్యితరవహ్న్యభావవాన్పర్వతో ఘటవానిత్యనుమి
తౌ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసత్త్వేన తత్ర పర్వతీయ వహ్న్యితరవ
హ్న్యభావవాన్పర్వతః పర్వతీయ వహ్నిమానిత్యనుమితీయ విశిష్ట
విషయిత్వాభావసత్త్వాత్తాదృశానుమితేరవ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వాభా
వాత్ ॥ యద్యపి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితా
శూన్యానుమితిపదేన వహ్నిమత్పర్వతీయవహ్న్యితరవహ్న్యభావవాన్పర్వ
తో ఘట ఇత్యాకారికాం స్వరూపతో ఘటత్వాదివిధేయకానుమితిమాదా
య తాదృశస్థలే దోషవారణసంభవః ॥ తథాపి స్వరూపతో ద్రవ్యత్వాది
విధేయకానుమితేర్ఘురానాథేన విశేషనిరుక్తౌ ఖండితత్వాత్తాదృశానుమి
తేరేవాప్రసిద్ధ్యా లక్షణగమనాసంభవ ఇతి వదంతి ॥ ✻✻✻✻✻

*అథ యద్రూపపదేన దోషతావచ్ఛేదకమేవోపాదేయం। హ్రదో వ
హ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవద్ధ్రదాత్మకబాధే లక్షణసమ
న్వయకాలే యద్రూపపదేన కిం సామానాధికరణ్యసంబంధేన వహ్న్య
భావవిశిష్టహ్రదత్వం కింవా వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయం కింవా హ్రద
త్వావచ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వవిశిష్టవిశేషణతావిశేషసంబంధేన వహ్న్య
భావః ॥ నాద్యః ॥ హ్రదో వహ్న్యభావవానితి ప్రతిబంధకీభూతజ్ఞానేన
సామానాధికరణ్యసంబంధేన హ్రదత్వే వహ్న్యభావస్యావిషయీకరణాత్।
హ్రదత్వధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్న్యభావప్రకారకబుద్ధ్యా పారతంత్ర్యేణ
హ్రదత్వే సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావవిషయకత్వం స్వీకృత్య సా

మానాధికరణ్యసంబన్ధేన వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వవిషయకత్వస్య ప్ర
తిబన్ధకజ్ఞానే ఉపపాదనేపి తాదృశజ్ఞానవిషయతాయాః హ్రదత్వనిష్ఠధ
ర్మితావచ్ఛేదకతాతోభిన్నతయా సామానాధికరణ్యసంబన్ధేన వహ్న్య
భావవిశిష్టహ్రదత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాకత్వరూపస్య యద్రూ
పావచ్ఛిన్నవిషయకత్వస్య హ్రదోవహ్న్యభావవానితి ప్రతిబన్ధకజ్ఞా
నేఽసంభవాత్। నను యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతేత్యస్య యద్రూపవిశి
ష్టవిషయతేత్యర్థోఽవక్తవ్యః ॥ యద్రూపవైశిష్ట్యంచ స్వవృత్తిర్యా విశే
ష్యతా తదవచ్ఛేదకీభూతాయావచ్ఛేదకతా తన్నిరూపకత్వసంబన్ధేన।
స్వపదంవహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వపరం। తథాచ హ్రదోవహ్న్యభావవా
నితిజ్ఞానే హ్రదత్వనిష్ఠాయా సామానాధికరణ్యసంబన్ధావచ్ఛిన్నవహ్న్య
భావప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాతస్యాఃవిశేషణతావిశేషసంబన్ధావ
చ్ఛిన్నవహ్న్యభావప్రకారతానిరూపితాయా హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశే
ష్యతా తన్నిరూపితాయా హ్రదత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాతదవచ్ఛిన్నత్వా
ద్వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వనిష్ఠ పారతన్త్ర్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకత్వం
హ్రదత్వనిష్ఠవిశేష్యతావచ్ఛేదకతాయామక్షతం॥ తాదృశావచ్ఛేదకతాని
రూపకత్వంచ హ్రదనిష్ఠవిశేష్యతాయామస్తి । ఏవంచ హ్రదోవ
హ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయా హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాసామానాధికర
ణ్యసంబన్ధేన వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వవిశిష్టాభవత్యేవేతి వహ్న్య
భావవద్ధ్రదే లక్షణసమన్వయః ॥ స్వవృత్తివిశేష్యతావచ్ఛిన్నావచ్ఛే
దకతానిరూపకత్వసంబన్ధేన సామానాధికరణ్యసంబన్ధేన వహ్న్యభా
వవిశిష్టహ్రదత్వరూపదోషతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యస్య విషయతాయాం నివేశ
స్తునసందర్భశుద్ధః ॥భట్టాచార్యమతే జ్ఞానీయస్వభావసిద్ధవిషయతాయాః
పారతన్త్ర్యవిషయతానిష్ఠావచ్ఛేద్యతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ న
తుస్వభావసిద్ధవిషయతాపారతన్త్ర్యవిషయతావచ్ఛిన్నాభవతీతినతయోః
పరస్పరావచ్ఛేద్యవచ్ఛేదకభావఇత్యాచార్యమతే గదాధరణైవోక్తేః ॥

ఏవంచ వహ్న్యభావవిశిష్టవానిత్యాకారకసామానాధికరణ్యసంబంధేన వహ్న్యభావవిశిష్టం యద్ధ్రదత్వం తత్ప్రకారకే జ్ఞానేఽనుమితిప్రతిబంధకత్వాభావేపి నక్షతిః ॥ తజ్జ్ఞానీయవిశేష్యతాయాః నిరవచ్ఛిన్నతయా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వవిశిష్టవిశేష్యతాయాః తాదృశజ్ఞానేవిరహాత్ ॥ నచ వహ్న్యభావవిశిష్టవాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే వహ్న్యభావప్రకారతానిరూపితాయా వహ్న్యభావవిశిష్టావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా తస్యాః వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వనిష్ఠాయా విశేష్యతాతదవచ్ఛేదకీభూతావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వేన వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వవిశిష్టతయా తాదృశవిషయతాశాలిన్యనుమితిప్రతిబంధకత్వాభావాత్ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావపి లక్షణసమన్వయోనసంభవతీతివాచ్యం ॥ తాదృశజ్ఞానే హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానాంతర్భావేణ వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపికాయా సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావవిశిష్టావచ్ఛిన్నవిషయతాతచ్ఛూన్యత్వవిరహాత్ అవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వనివేశేనైవ వహ్న్యభావవిశిష్టవాన్ వహ్న్యభావవానిత్యాకారకజ్ఞానవారణసంభవాదితిచేదేవమపి అయంనసాధీయాన్ ॥ నీలహ్రదోవహ్నిమానిత్యత్ర యమ్మాప్రవదేన కింసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావవిశిష్టంయన్నీలత్వవిశిష్టంహ్రదత్వంతత్ ధ్రియతే కింవాసామానాధికరణ్యసంబంధేన వహ్న్యభావవిశిష్టనీలత్వహ్రదత్వోభయంధ్రియతే ఉభయత్రైవవహ్న్యభావవాన్హ్రదోనీలఇత్యాదిజ్ఞానేపి యద్వహ్న్యభావవిశిష్టనీలత్వవిశిష్టహ్రదత్వంతదవచ్ఛిన్నవిషయతాయాః వహ్న్యభావవిశిష్టనీలత్వహ్రదత్వోభయధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతాయాశ్చసత్త్వాత్తత్రచానుమితిప్రతిబంధకతావిరహాత్ ॥ నద్వితీయః ప్రకారోపి। హ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నైకావప్రకారతావిశేషణతావిశేషసంబంధావచ్ఛిన్నాహ్రదత్వనిష్ఠాయాః విశేష్యతావచ్ఛేదకతానిరవచ్ఛిన్నాసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నా॥ తథాచవహ్న్యభావ హ్రదత్వోభయనిష్ఠైకవిషయతావప్రసి

ధ్యాయద్రూపనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వరూపస్యయద్రూపావచ్ఛిన్నత్వస్యవి
షయతాయామప్రసిద్ధేః ॥ స్వనిరూపితవిశేష్యతానిరూపితవిషయతావత్వ
సంబంధేనయాయద్రూపనిష్ఠావచ్ఛేదకతా తన్నిరూపకత్వరూప యద్రూ
పావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశే హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయాయా య
ద్రూపనిష్ఠావచ్ఛేదకతాతస్యాః స్వనిరూపితవిశేష్యతానిరూపితవిషయ
తావత్వసంబంధేన వహ్న్యభావే హ్రదత్వేచైతదుభయధర్మే సత్వాత్ తా
దృశ సంబంధేన వహ్న్యభావహ్రదత్వైతదుభయవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వస్య
ప్రసిద్ధావపి వహ్న్యభావధర్మితావచ్ఛేదకకహ్రదత్వప్రకారకం యద్వ
హ్న్యభావవాన్ హ్రద ఇతిజ్ఞానం తదీయాయా వహ్న్యభావనిష్ఠధర్మితా
వచ్ఛేదకతాయాశ్చ హ్రదత్వనిష్ఠప్రకారతా తయోరపి నిరుక్తపరంపరాసం
బంధేన వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయవృత్తితయాతాదృశవిషయతానిరూ
పక విషయతాయాశ్చ యద్రూపావచ్ఛిన్నతయా తాదృశ విషయతా
నిరూపకనిరుక్తవహ్న్యభావధర్మితావచ్ఛేదకజ్ఞానే ప్రకృతానుమితి
ప్రతిబంధకతావిరహాచ్చ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ లక్షణాసంగతిః ॥ ఏ
వం నీలహ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్యభావవన్నీలహ్రదాదిరూప
బాధే లక్షణగమనార్థం వహ్న్యభావనీలత్వహ్రదత్వైతత్త్రిత
యం యది యద్రూపపదేన ధ్రియతే తదోక్తపరంపరాసంబంధేన ఏత
త్త్రితయవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వస్య నిరూపకంయద్విషయత్వం తస్య హ్రద
త్వధర్మితావచ్ఛేదకక వహ్న్యభావ నీలత్వోభయప్రకారకజ్ఞానేపిస
త్వాత్ తత్రానుమితిప్రతిబంధకతావిరహాన్నీలహ్రదో వహ్నిమానిత్య
త్ర బాధేఽవ్యాప్తివారణమశక్యమేవేతి ॥ ఏవం యత్రనీలత్వస్య ధర్మితా
వచ్ఛేదకతయా హ్రదత్వభానం నీలహ్రదో వహ్నిమానిత్యనుమితౌ తత్రవ
హ్న్యభావవన్నీలహ్రదరూపబాధేఽవ్యాప్తిః ॥ తథాహి ॥ వహ్న్యభావహ్రద
త్వనీలత్వైతత్త్రితయావచ్ఛిన్నవిషయకత్వస్యహ్రదత్వధర్మితావచ్ఛేదక
తయానీలత్వావగాహిహ్రదనీలో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేపిసత్వాత్ తత్ర

చ తాదృశానుమితిం ప్రతి ప్రతిబంధకత్వవిరహాత్ ॥ నీలత్వప్రకారతాని రూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతావచ్ఛిన్నాయా నీలత్వహ్రదత్వోభయ ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాతన్నిరూపితవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలి బుద్ధిం ప్రతి నీలత్వప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతావచ్ఛి న్నాయాస్తాదృశోభయధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాతన్నిరూపితవహ్న్యభా వత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకతయా తాదృశ ప్రతిబంధకత్వస్య హ్రదనీలో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానేఽసత్త్వాత్ ॥ అ త ఏవ న తృతీయోపి ప్రకారః ॥ నీలహ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర నీలత్వహ్రద త్వే తదుభయధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వవిశిష్టవిశేషణతాసంబంధే నైవ వహ్న్యభావస్య యద్రూపపదేన ధర్తుం శక్యతయా తద్రూపావ చ్ఛిన్నవిషయకత్వస్య హ్రదనీలో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానేపి సత్త్వాత్ ॥ నను తత్ర స్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేనానుమితిప్రతి బంధకతావత్త్వం జ్ఞానే నివేశ్య తత్ప్రకారద్వయమపి స్వీకర్తుం శక్యతే ॥ త థాహి సామానాధికరణ్యసంబంధేన వహ్న్యభావవిశిష్టవాన్ వహ్న్య భావవానితి జ్ఞానే ప్రథమకల్పోక్తపరంపరాసంబంధేన ప్రథమకల్పో క్తదోషతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిషయతానిరూపకత్వసత్త్వేపి ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకత్వావ్యాపికాయాః సామానాధికరణ్యసంబంధావచ్ఛిన్నవ హ్న్యభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేదకతాతన్నిరూపితాయా విశేష్యతాతన్నిరూపితాయా దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్య భావప్రకారతా తచ్ఛాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా వహ్న్యభావవిశి ష్టవాన్ వహ్నిమానితి జ్ఞాననిరూపితా ప్రతిబంధకతా తస్యాః సత్త్వాత్ ॥ ఏవం నీలహ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర తదనుమిత్యప్రతిబంధక హ్రదనీలో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానే హ్రదత్వప్రకారతానిరూపితాయా నీలత్వావ చ్ఛిన్నవిశేష్యతాతదవచ్ఛిన్నాయా నీలత్వహ్రదత్వోభయధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతాతన్నిరూపితాయా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాతచ్ఛా

లినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయాః హ్రదనీలో వహ్నిమానితిజ్ఞాననిరూపితా ప్రతిబన్ధకతా తాదృశప్రతిబన్ధకతాయాస్సత్త్వాత్ ॥ ఏవం హ్రదత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య వహ్న్యభావనీలత్వే తదుభయావగాహ్యేకత్రిద్వయమితిరీత్యా జ్ఞానే వహ్న్యభావప్రకారతా నిరూపితాసతి నీలత్వప్రకారతానిరూపితాయా విశేష్యతాతచ్ఛాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయాః వహ్న్యభావనీలత్వోభయాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాశాలిబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతాయాః నీలత్వహ్రదత్వోభయధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితవహ్న్యభావప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకత్వావ్యాపకతయాతామాదాయాతివ్యాప్తివారణంబోధ్యం॥ఏవంవహ్న్యభావవాన్నీలహ్రదః ప్రమేయఇత్యాకారకప్రత్యక్షసామగ్రీఘటకజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాయానుమితిప్రతిబన్ధకతా తదవచ్ఛేదకీభూతవిషయతాయాస్సత్త్వాత్ పూర్వోక్తేజ్ఞానే తత్రతత్ర దోషతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్సత్త్వేపి స్వావ్యాపకప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వసంబన్ధేన ప్రకృతానుమితిప్రతిబన్ధకతావిరహాత్ తాదృశప్రతిబన్ధకతావిశిష్టజ్ఞానవృత్తియద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపికా ప్రకృతానుమితిప్రతిబన్ధకతా తాదృశంలక్ష్యతావచ్ఛేదకంభవిష్యతీతిచేన్న॥ ఏవంసతి విశిష్టాన్తరాఘటితత్వనివేశనంవ్యర్థం ॥ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకనిశ్చయే యా స్వావ్యాపకీభూతవ్యభిచారధర్మికమేయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా ప్రతిబన్ధకతా తదవచ్ఛేదకీభూతాయావిషయతా తస్యాస్సత్త్వాత్ తాదృశజ్ఞానే స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వసంబన్ధేన ప్రతిబన్ధకతానసంభవతీతి తాదృశజ్ఞానమాదాయ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తివిరహాత్ ॥ కేచిత్తు ॥ వహ్న్యభావహ్రదత్వేతదుభయమేవ యద్రూపపదేనధర్తవ్యం ॥ ఏవంచ వహ్న్యభావధర్మితావచ్ఛేదకకహ్రదత్వప్రకారక

జ్ఞానే వహ్న్యభావహ్రదత్వోభయావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాస్సత్త్వాత్
తత్రచానుమితిప్రతిబంధకతాయాఅసత్త్వాదసంభవఇతిజ్ఞానె తాదృశస
మూహాలంబనాత్మకానుమితౌ యద్రూపావచ్ఛిన్నాంశే యద్రూపావ
చ్ఛిన్నవైశిష్ట్యావగాహిత్వం నివిష్టం తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావప్రకారతా
నిరూపితతద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాభిన్నా తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావ
త్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాయా విషయతాతచ్ఛూన్యత్వనివేశేనైవ తా
దృశజ్ఞానస్య వారణాత్ । తథాహి హ్రదోవహ్నిమానిత్యనుమితిః హ్ర
దత్వవిశిష్టే వహ్న్యవగాహినీతి వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాని
రూపితాయాహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాతద్భిన్నావహ్న్యభావవాన్హ్ర
దఇతిజ్ఞానీయాయావహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావనిష్ఠావచ్ఛేదక
తాకవిషయితా తచ్ఛూన్యత్వస్య వహ్న్యభావధర్మితావచ్ఛేదకక హ్ర
దత్వప్రకారకజ్ఞానే విరహాన్నాసంభవఇతి । నచైవమపి వహ్న్యభావహ్ర
దత్వైతదుభయమేకత్ర ద్వయమితిన్యాయేనావగాహి యజ్జ్ఞానం తజ్జ్ఞా
నె వహ్న్యభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక విషయితావిరహాత్తత్రచ వహ్న్యభా
వ హ్రదత్వైతదుభయావచ్ఛిన్నవిషయితాసత్త్వాదనుమితి ప్రతిబంధకతా
యాశ్చాసత్త్వాదసంభవస్తదవస్థఇతివాచ్యం । సమూహాలంబనవిలక్షణనిర్ధ
ర్మితావచ్ఛేదకకోభయావగాహిజ్ఞానస్యాప్రామాణికతాయాస్సత్ప్రతిప
క్షగ్రంథే భట్టాచార్యేణ వక్తవ్యత్వాత్తాదృశజ్ఞానస్యైవాసిద్ధేః ॥ నచైవ
మపి నీలహ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్యభావవన్నీలహ్రదే లక్ష
ణసమన్వయకాలేయద్రూపపదేన వహ్న్యభావనీలత్వహ్రదత్వైతత్త్రి
తయమేవ ధర్తవ్యం తథాచ తాదృశత్రితయధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతాశుద్ధ
హ్రదత్వధర్మితావచ్ఛేదకక ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావనీల
త్వైతదుభయావగాహిజ్ఞానె వర్తతే తాదృశజ్ఞానస్య హ్రదత్వధర్మి
తావచ్ఛేదకకతయా సమూహాలంబనవిలక్షణనిర్ధర్మితావచ్ఛేదకకోభయావ
గాహిజ్ఞానస్యాప్రామాణికతామతేపి స్వీకారాత్తత్రచ నీలత్వహ్రదత్వై

తదుభయధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్న్యనుమితి ప్రతిబంధకతావిరహాత్ తత్రా
వ్యాప్తిస్తదవస్థైవేతి వాచ్యం। ప్రకృతానుమితిర్యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాంశేయద్రూ
పావచ్ఛిన్నావగాహినీ తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావప్రకారతాభిన్నప్రకార
తానిరూపితతద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాభిన్నాయాతద్రూపావచ్ఛిన్నా
భావప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతా తచ్ఛూన్యత్వనివేశాన్నాయందోషః
వహ్న్యభావనీలత్వైతదుభయం శుద్ధహ్రదేఽవగాహ్యయజ్జ్ఞానంతత్ర వ
హ్న్యభావప్రకారతా భిన్ననీలత్వప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్న
విశేష్యతాయాస్సత్త్వాత్ వహ్న్యభావప్రకారతాభిన్న ప్రకారతానిరూ
పితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాభిన్నాయా వహ్న్యభావనీలత్వైతదు
భయప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాస్సత్త్వాన్న
తాదృశజ్ఞానం వహ్న్యభావవన్నీలహ్రదే లక్షణసమన్వయకాలే ధర్తుం
శక్యతే ఇతి నవహ్న్యభావవన్నీలహ్రదేఽవ్యాప్తిః । నచైవమపి వ
హ్న్యభావవ్యాప్యవద్ధ్రదే లక్షణసమన్వయకాలే వహ్న్యభావవ్యాప్య
హ్రదత్వైతదుభయమేవ యద్రూపపదేన ధర్తవ్యం। తథాచ తాదృ
శోభయధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతాయావహ్న్యభావవ్యాప్య ధర్మితావచ్ఛే
దకహ్రదత్వావగాహిజ్ఞానేపిసత్త్వాత్తద్రూపావచ్ఛిన్నాభావప్రకారతాని
రూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాశూన్యత్వస్యచసత్త్వాత్తత్రచానుమి
తిప్రతిబంధకతాయా అసత్త్వాత్సత్ప్రతిపక్షేఽవ్యాప్తిరితివాచ్యం । నిరు
క్తానుమితిర్యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాంశే యద్ధర్మావచ్ఛిన్నావగాహినీ తద్రూపా
వచ్ఛిన్నాభావతద్వ్యాప్యాన్యతరప్రకారతాన్యప్రకారతానిరూపితత
ద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాభిన్నాసతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావతద్వ్యా
ప్యాన్యతరప్రకారతానిరూపితాయా విశేష్యతా తచ్ఛూన్యత్వస్య నివే
శనీయత్వాన్నదోషః । అత్ర హ్రదోవహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్యభావవ
ద్ధ్రదోదోషః ఏవం హ్రదావృత్తివహ్నిహ్రదవృత్తివహ్న్యభావావ
పి దోషౌ । తత్రతత్ర లక్షణసమన్వయకాలె హ్రదావృత్తిత్వ వహ్ని

త్వైతదుభయం ఏవంవహ్న్యభావత్వహ్రదవృత్తిత్వైతదుభయమేవధర్తవ్యం
తథాచ హ్రదావృత్తిత్వ వహ్నిత్వైతదుభయావచ్ఛిన్నవిషయతాయా
హ్రదావృత్తిత్వధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్నిత్వ ప్రకారకజ్ఞానవృత్తితయా
తత్రచానుమితిప్రతిబంధకతాయాఅసత్త్వాదవ్యాప్త్యాపత్తేః । ఏవంనీలహ్ర
దోవహ్నిమానిత్యత్ర లక్షణసమన్వయకాలే యది వహ్న్యభావనీలత్వ
హ్రదత్వైతత్త్రితయం ధ్రియతే తదాపతత్త్రితయావచ్ఛిన్నవిషయతా
యా హ్రదత్వధర్మితావచ్ఛేదకతయానీలత్వమవగాహ్య హ్రదత్వనీ
లత్వైతదుభయం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య వహ్న్యభావమవగాహతే య
జ్జ్ఞానం హ్రదనీలోవహ్న్యభావవానిత్యాకారకంతత్రాపిసత్త్వాత్తత్ర
నీలత్వధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నహ్రదత్వధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్న్య
నుమితిప్రతిబన్ధకత్వస్యాసత్త్వాత్తత్రావ్యాప్తిరిత్యతః అనుమితిప్రతిబంధ
కతానతిరిక్తవృత్తిముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధి
కరణధర్మవత్త్వమేవ హేత్వాభాసత్వం ఏవంచ హ్రదోవహ్నిమాన్ధూ
మాదిత్యత్ర హ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయాయా వహ్న్యభావప్ర
కారతానిరూపితవిశేష్యతా తస్యాఅనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత
యా నీలత్వధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నహ్రదత్వధర్మితావచ్ఛేదకకనీలహ్రదో
వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవిషయితాయాస్తాదృశప్రతిబంధకతానతిరిక్త
వృత్తితయా తాదృశముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికర
ణధర్మవత్త్వస్యవహ్న్యభావవద్ధ్రదేవహ్న్యభావవన్నీలహ్రదేచసత్త్వాత్తత్ర
లక్షణసమన్వయః। హ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవహ్న్యభావప్ర
కారతాయా హ్రదోవహ్నిమానిత్యనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత
యాతాదృశవిషయితానిరూపకతామాదాయవహ్న్యభావేఽతిప్రసంగః।
అతోముఖ్యవిశేష్యతాపర్యంతానుధావనం। హ్రదోవహ్న్యభావవాని
తిజ్ఞానీయహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపకతావచ్ఛేదక హ్రద
త్వాదిమత్త్వమాదాయ హ్రదే దోషత్వవ్యవహారవారణాయ పర్యాప్తిని

వేశః । పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతవిషయతాయా అప్యనుమితినిరూపిత
జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛే
దకతయా ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ
పాషాణమయత్వపర్వతత్వైతదుభయవత్త్వమాదాయ పాషాణమయత్వ
విశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వనివే
శః । అత్రేదం చింత్యం తే । వహ్న్యభావవత్పాషాణమయకాలీనపర్వతః పాషా
ణమయత్వవానితి జ్ఞానీయవిషయతాయా అనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్త
వృత్తితయా తాదృశపర్వతనిరూపితముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకతావచ్ఛేద
కతాపర్యాప్త్యధికరణ కాలీనత్వపర్వతత్వ పాషాణమయత్వైతత్త్రిత
యమాదాయ తత్రాతిప్రసంగః । ఏవం హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాది
త్యత్ర వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవాన్ హ్రద ఇతి జ్ఞానీయ జలవ
ద్ధ్రదనిరూపితముఖ్యవిశేష్యతాయా అనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి
తయా తాదృశముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికర
ణ జలహ్రదత్వోభయమాదాయ జలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిరతోఽనుమితిప్రతి
బంధకతానతిరిక్తవృత్తిముఖ్యవిశేష్యతాయాం స్వానవచ్ఛిన్నముఖ్యవిశే
ష్యతావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిత్వం నివేశనీయం । తథా
చ వహ్న్యభావవత్పాషాణమయకాలీనపర్వతః పాషాణమయ ఇతి జ్ఞానీయా
యాః పర్వతనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతా తదనవచ్ఛిన్నా పర్వతధర్మికపాషాణ
మయత్వప్రకారకనిశ్చయావచ్ఛిన్నా పాషాణమయో వహ్నిమానితి జ్ఞానీయ
ముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛిన్నా ప్రతిబంధకతా తచ్ఛూన్యత్వస్య తాదృశజ్ఞా
నే విరహాత్ తాదృశజ్ఞానీయవిషయతామాదాయ న తత్రాతివ్యాప్తిః । ఏ
వం వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవాన్ హ్రద ఇతి జ్ఞానీయాయా ము
ఖ్యవిశేష్యతా తదనవచ్ఛిన్నహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయావచ్ఛిన్న
ప్రతిబంధకతా జలవాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీయముఖ్యవిశేష్యతావ
చ్ఛిన్నా తచ్ఛూన్యత్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవాన్హ్ర

దఇతిజ్ఞానేఽసత్త్వాన్న తాదృశజ్ఞానమాదాయ జలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః । ఏవంచ భట్టాచార్యోక్తవిశిష్టద్వయాఘటితత్వమఫలమితి ధ్యేయం ॥ *

*యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నస్య యస్యయస్య తాదృశవిశిష్టఘటకతా తత్తద్రూపావచ్ఛిన్నతత్తద్విషయతాభిన్నకించిదవచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వమిత్యత్ర ఘటకత్వం తద్విషయతావ్యాపకవిషయతాకత్వం। తథాచ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నయద్యన్నిష్ఠవిషయతాత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం తత్తద్రూపావచ్ఛిన్నతత్తన్నిష్ఠవిషయతాత్వావచ్ఛిన్నభిన్నకించిదవచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వమిత్యర్థకత్వే హ్రదోవహ్నిమానిత్యాదిస్థలీయబాధాదావవ్యాప్తిః । హ్రదత్వేన తద్ధ్రదావగాహిహ్రదోవహ్న్యభావవానిత్యాది జ్ఞానీయహ్రదత్వావచ్ఛిన్న తద్ధ్రదాదినిష్ఠవిషయతాత్వస్య హ్రదత్వేన హ్రదాంతరవిషయకజ్ఞాననిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్తాదృశరూపావచ్ఛిన్నవిషయతాభిన్నకించిదవచ్ఛిన్నవిషయతాత్వవత్త్వాత్తాదృశజ్ఞానే తచ్ఛూన్యత్వాభావాదితిచేన్న ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నతదాశ్రయనిష్ఠవిషయతాత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వ సమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నతదాశ్రయనిష్ఠవిషయతాభిన్నకించిదవచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యత్వమితినిష్కర్షః । తథాచ హ్రదోవహ్నిమానిత్యాది స్థలీయబాధవిషయకహ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే తాదృశవిషయతాభిన్నకించిదవచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యత్వస్యసత్త్వాన్న వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ లక్షణాసమన్వయః । వహ్న్యభావత్వేన హ్రదత్వావగాహివహ్న్యభావవాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానమాదాయవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ దోషవారణాయ తదాశ్రయనిష్ఠేతి తత్రాపి తన్నిష్ఠవిషయతాత్వస్య తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వవ్యాపకత్వానవచ్ఛేదకత్వాత్ యద్వ్యక్తినిష్ఠత్వమపహాయ తదాశ్రయనిష్ఠేతి ॥ అస్యానుగమస్తు యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వ

సమానాధికరణభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకరూప విశిష్టవిషయతాభిన్న
కించిదవచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వం । విషయతాయాం రూపవైశిష్ట్యంచ
స్వావచ్ఛిన్నత్వస్వాశ్రయవృత్తిత్వోభయసంబంధేన । భేదప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నం గ్రాహ్యం॥ ఉ
భయసంబంధఘటకస్వావచ్ఛిన్నత్వానుపాదానే ధూమాభావవద్వృత్తి వ
హ్నిరూపవ్యభిచారేఽవ్యాప్తిః । జాతిత్వేన వహ్నిత్వావగాహిజాతిమా
న్ధూమాభావవద్వృత్తిరితి జ్ఞానీయ జాతిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః ధూ
మాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వవిశిష్టవిషయకత్వ సమానాధికరణభేదప్రతియో
గితానవచ్ఛేదకం యదధికరణత్వం తదాశ్రయవృత్తిత్వసంబంధేన తద్విశి
ష్ట్యతయా తాదృశవిషయతాభిన్న కించిదవచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వస్య
జాతిమాన్ధూమాభావవద్వృత్తిరితి జ్ఞానె సత్త్వాత్తత్ర ప్రతిబంధకత్వాస
త్త్వాత్ । స్వాశ్రయవృత్తిత్వానుపాదానేఽభావత్వేన హ్రదత్వావగాహి
జ్ఞానమాదాయ దోషోబోధ్యః ॥ ఏతతుల్పోపరికల్పె । నను అవ్యాపకీ
భూతవిషయితాశూన్యత్వనివేశేవ్యభావత్వేన హ్రదత్వావగాహ్యభావవా
న్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానమాదాయ దోషవారణం నసంభవతీతిచెన్న ।
అవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వమివ పూర్వోక్త యద్యదూప్రెత్యాది
విశేషణస్యాపి దాతవ్యత్వాత్ । తథాచావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్య
త్వేసతి స్వసమానాధికరణత్వాద్యవ్యాపకత్వసంబంధేన స్వవిశిష్టరూపవి
శిష్టవిషయతాభిన్న కించిదవచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వం వివక్షితం । విష
యతాయాం రూపవిశిష్టత్వం పూర్వోక్తసంబంధేన । ఏతాదృశనివేశేనైవలా
ఘవం । నతు పూర్వోక్తసముదాయదళం గౌరవాత్ । అవ్యాపకీభూతవిష
యితాశూన్యత్వం యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణరూపావచ్ఛి
న్నవిషయితాశూన్యత్వం. యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వ సామానాధికరణ్యంచ
స్వరూపసంబంధేనయాదృశవిశిష్టవిషయకత్వాధికరణస్వావచ్ఛిన్నవిషయ
తాత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్వసంబంధేనవృత్తిత్వం ॥ నను యత్రజాత్యవచ్ఛే

దేనవహ్నేస్సాధ్యతా జాతిమాన్వహ్నిమానిత్యనుమితౌ తత్రవహ్న్య భావవజ్జాతిమద్ధ్రదాదిరూపబాధేఽవ్యాప్తిః । జాతిత్వేన ఘటత్వావగాహిజాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేజాతిత్వేన పటత్వావగాహివహ్న్య భావవాన్ జాతిమానితిజ్ఞానీయవిషయితాయా అభావసత్త్వేనాఽవ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్య తాదృశబాధవిషయకజ్ఞానాప్రసిద్ధేరితి చేన్న ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితా శూన్యజ్ఞానీయ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకత్వం తాదృశత్వమేవేతిలక్షణాత్ ॥ తథాచావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యైకైకజ్ఞానమాదాయ లక్షణసమన్వయః ॥

యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం యాదృశ విశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వం జ్ఞానేవిశేషణం అన్యథా జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాస్సత్త్వాత్తత్రచానుమితిప్రతిబంధకతావిరహేణ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసంభవాపత్తేః ॥ హ్రదోజాత్యభావవానిత్యత్ర జాతిమద్ధ్రదత్వరూపదోషతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యజాతిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వే అసత్త్వేపి జాతిమజ్జాతిత్వవిశిష్టావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వస్య జాతిమద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వాధికరణీభూత జాతిమాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానవృత్త్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తాదృశ విశిష్టావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వస్య జాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానే విరహాజ్జాతిమాన్ హ్రతిఇతిజ్ఞానేదసత్త్వాద్ధ్రదోజాత్యభావవానిత్యత్ర జాతిమద్ధ్రదరూపబాధేచ లక్షణసమన్వయాత్ ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యత్వనివేశేహ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవిషయితాయా అపి హ్రదరూ[illegible]షయ[illegible]

గితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకవిషయితానిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వం నివేశ్యం ॥ తథాచాభావవాన్గగనాభావవదభావవత్కాలీన వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేఽభావత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకవిషయితానిరూపితగగనాభావవదభావవత్కాలీనవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః తాదృశవిశిష్టవిషయకగగనాభావవదభావవత్కాలీనవహ్న్యభావవాన్హ్రదఇతి జ్ఞానవృత్త్యభావప్రతియోగిభూతాయాస్సత్త్వాత్ నతాదృశజ్ఞానస్యావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యత్వమితివాచ్యం। ఏవంసతి ఘటోద్రవ్యభిన్న ఇత్యత్ర ద్రవ్యత్వవద్ఘటరూపబాధవిషయితాయా ఘటోజాతిమానితిజ్ఞానేసత్త్వాత్తత్ర ధర్మితావచ్ఛేదకీభూతఘటత్వస్య స్వరూపతోభానాత్ యద్రూపావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకవిషయితానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాతాదృశవిషయిత్వావ్యాపికా తాదృశ విషయితాశూన్యత్వస్య తాదృశజ్ఞానేసత్త్వేన నిరుక్తావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వస్యాక్షతతయా తత్ర ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావిరహేణ తాదృశబాధేఽవ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ నను యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతాకవిషయితానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకవిషయితానిరూపితతద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వం జ్ఞానే నివేశనీయం। తథాచ ఘటో ద్రవ్యభిన్న ఇత్యత్ర ద్రవ్యత్వవద్ఘటరూపబాధవిషయకం యద్ఘటో జాతిమానితిజ్ఞానం తత్ర జాతిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకజాతినిష్ఠవిషయితానిరూపితఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః ద్రవ్యం ఘటఇతి జ్ఞానాన్తర్భావేణ ద్రవ్యత్వవద్ఘటవిషయిత్వావ్యాపకీభూతాయాస్సత్త్వాత్తత్రానుమితి ప్రతిబంధకతావిరహేఽపి నద్రవ్యత్వవద్ఘటేఽవ్యాప్తిరితి వాచ్యం। యత్ర స్వరూపతో జలత్వప్రకారేణ ద్రవ్యత్వమవగాహ్య ఘటో జలవానిత్యాకారకభ్రమోజాతస్తత్ర తాదృశజ్ఞానీయద్రవ్యత్వవద్ఘటవిషయితాయాస్సత్త్వేపి జలత్వస్య స్వరూపతోభానేన యద్రూపావచ్ఛి

న్నప్రకారతాకవిషయితానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితా నతత్రా
స్తి జలత్వనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకద్రవ్యత్వనిష్ఠవిషయితానిరూపిత
ఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాస్సత్త్వేపి యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతా
కవిషయితానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యత్వస్య తత్ర
సత్త్వేన త(త్రా)నుమితిప్రతిబంధకతావిరహేణ త(త్రా)వ్యాప్తిర్దుర్వా
రైవ ॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాకవిషయితానిరూపిత యద్రూ
పావచ్ఛిన్నవిషయితేత్యత్ర సాంసర్గికవిషయితాసాధారణయద్రూపావ
చ్ఛిన్నవిషయితాకవిషయితాత్వేన విషయితాయాః నివేశాన్నైషదోషః
సంభవతి । ఘటో జలవానితి నిరుక్తభ్రమే జలత్వావచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వనిష్ఠ
ప్రకారతానిరూపితాయా సంసర్గతాఖ్యావిషయితా తన్నిరూపిత ఘట
త్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాస్సత్త్వేన తాదృశవిషయితాయాః ఘటో ద్రవ్య
మితిజ్ఞానేఽసత్త్వేన ద్రవ్యత్వవద్ఘటవిషయితావ్యాపకతయా తచ్ఛూన్య
త్వస్య తాదృశజ్ఞానేఽసత్త్వాదితి వాచ్యం । ఏవంసతి సంయోగస్సంయోగా
భావవానిత్యత్ర సంయోగస్సంయోగవానితి బాధభ్రమవిషయేసంయోగే
ఽతివ్యాప్తివిరహేణ సామాన్యపదస్య వ్యావృత్త్యసంగత్యాపత్తేః । సం
యోగస్సంయోగవానితి బాధభ్రమస్యాపి సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయి
తాక సమవాయనిష్ఠాయాసంసర్గతాఖ్యా విషయితా తన్నిరూపితసం
యోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితావత్త్వాత్ తాదృశజ్ఞానీయ సంయోగత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయితాయాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వేపి నసంయో
గత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిరితీతి చెదత్రవదంతి ॥ ఘటో ద్రవ్యభిన్న ఇత్యత్ర
ఘటో ద్రవ్యమిత్యాకారకబాధజ్ఞానవిషయీభూతఘటత్వావచ్ఛిన్నేఽతి
వ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశనం సామా
న్యపదమపి సార్థకం ॥ తాదృశజ్ఞానే ద్రవ్యత్వస్య ఘటత్వస్యచ స్వ
రూపసంబంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాకవిషయితానిరూపిత య
ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాయా అసత్త్వాన్నిరుక్తావ్యాపకీభూతవిషయితా

శూన్యత్వస్యాక్షతత్వేన తజ్జ్ఞానీయఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవత్త్వేన యద్రూపపదేన ఘటత్వస్యధారణాసంభవాత్। ఏవంచ గుణో ద్రవ్యమిత్యత్ర ద్రవ్యభేదవద్గుణరూపబాధవిషయకగుణో ద్రవ్యం నవేత్యాకారకసంశయస్య నిరుక్తావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యతయా త(త్రా)నుమితిప్రతిబంధకతాయాః అసత్త్వేన ద్రవ్యభేదవద్గుణరూపబాధేఽవ్యాప్తివారణాయనిశ్చయత్వనివేశనం సార్థకం భవతి। (హ్ర)దో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర జాతిమాన్ వహ్న్యభావవానితి బాధవిషయకజ్ఞానే జాతిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాకవిశేష్యతాఖ్యవిషయితానిరూపితవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాః సత్త్వేన హ్రదో ద్రవ్యభిన్న ఇత్యత్ర జలత్వేన ద్రవ్యత్వమవగాహమానస్య (హ్ర)దో జలవానిత్యాకారకద్రవ్యత్వవద్ధ్రదవిషయకభ్రమస్య జలత్వావచ్ఛిన్న విషయితాకసమవాయత్వావచ్ఛిన్నసంసర్గతాఖ్యవిషయతానిరూపితవిషయితావత్త్వేన తాదృశజ్ఞానే తాదృశానుమితిప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసత్త్వేపి న త(త్రా)వ్యాప్తిః ॥ కేచిత్తు యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకీభూత విషయితాశూన్యత్వమేవావ్యాపకవిషయితాశూన్యత్వం। సచనియతాభావశ్చైక ఏవ। తథాచ వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయాభావః వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠ విషయితానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నాభావనిష్ఠవిషయతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నహ్రదనిష్ఠవిషయతాశాలినిశ్చయాభావః। ఏవం హ్రదత్వావచ్ఛిన్నహ్రదనిష్ఠవిషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నాభావ నిష్ఠవిషయతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్నినిష్ఠవిషయతాశాలినిశ్చయాభావః। తేషామైక్యేన తాదృశనిశ్చయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం బాధవిషయతాంతఃపాతినాం సర్వాసామేవ విషయితానాం వర్తతే। నతు జాతిమాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయజాతిత్వనిష్ఠవిషయతాయాం అభావవాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయాభావత్వావచ్ఛిన్న ధర్మితావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయితాయాంచ

వర్తతఇతి నవహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽసంభవః । వహ్న్యాదినిష్ఠత్వమపహా
య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతేత్యాదిక్రమేణ తాదృశనిశ్చయాభావస్తు
నయహ్రపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయాభావసమనియతః వహ్నిత్వేన గుం
జాపుంజావగాహిభ్రమకాలేతాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయాభావస్య సత్త్వా
త్ । వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్నివిషయత్వాదిక్రమేణనిశ్చయాభావస్య సమ
నియతత్వాత్ । గురుధర్మస్యైవతల్లక్షణకర్తృణామతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
మస్తి । అన్యథా హ్రదో దాహజనకతేజస్వీత్యత్ర దాహజనకతేజస్త్వస్య
వహ్నిత్వాపేక్షయా గురుతయా తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా తద్ధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావవద్ధ్రదస్యాపక్షత్వానుపపత్తిః । ఏవంచవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవ
హ్నివిషయతేత్యాదిక్రమేణతాదృశవిషయితాశాలినిశ్చయత్వస్య వహ్న్య
భావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయత్వాపేక్షయా గురుత్వేపి నతద
వచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధిః ॥ అథవా యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయత్వ
సమనియతాయాః ప్రతిబంధకతా తదనవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వమవ్యా
పకీభూతవిషయతాశూన్యత్వం । ఏవంచ వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయక ని
శ్చయో జాయతామితీచ్ఛాంప్రతి వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయక నిశ్చయ
త్వేనేవ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితానిరూపితేత్యాదిక్రమేణ పూర్వో
క్తవిషయితాశాలినిశ్చయత్వేనాపి వినిగమనావిరహేణ ప్రతిబంధకత్వ
మస్తీతి బాధవిషయతాంతఃపాతినాంసర్వాసామేవ విషయతానాం ప్రతి
బంధకతావచ్ఛేదకత్వం నతు జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయజాతి
నిష్ఠవిషయతానామితినబాధేఽవ్యాప్తిః । తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వనివే
శే హ్రదో జాత్యభావవానిత్యాదౌ జాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానీయజాతి
నిష్ఠ ధర్మితావచ్ఛేదకతాఖ్యవిషయతాయా అపి జాతిమద్విషయకనిశ్చ
యో జాయతామితీచ్ఛానిరూపితాయాః ప్రతిబంధకతా తదవచ్ఛేదకత్వేన
జాతిమద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతానవ
చ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వస్యసత్త్వేనతాదృశబాధేఽవ్యాప్త్యాపత్తేః ।

నిశ్చయత్వవ్యాప్యత్వనివేశేచ తాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వాభావవతి
జాతిమానితిజ్ఞానే తాదృశప్రతిబంధకతాయాస్సత్త్వేన తాదృశ ప్రతిబంధక
తామాదాయ నదోషః । కేవలనిశ్చయత్వవ్యాప్యత్వనివేశేచ వహ్న్య
భావవజ్జాతిత్వవిశిష్టావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయోజాయతామితీచ్ఛానిరూపి
తప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్య జాతిత్వనిష్ఠవిషయతాయాం సత్త్వేన బా
ధేఽవ్యాప్తిః । వ్యాపకత్వనివేశేచ హ్రదోవహ్న్యభావవానితి నిశ్చయే
తాదృశప్రతిబంధకతాయాః అసత్త్వేన తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయత్వ
వ్యాపకత్వస్య తాదృశప్రతిబంధకతాయామసత్త్వాత్తాదృశప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదకత్వస్య జాతిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాంసత్త్వేపి జాతిమాన్ వ
హ్న్యభావవానితిజ్ఞానే నిరుక్తావ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వంనసంభవతి ।
అత్ర కల్పద్వయఏవ జ్ఞానే నిశ్చయత్వస్య వ్యావృత్తిస్సంభవతి । హ్ర
దోవహ్నిమాన్నవేతి సంశయే వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయ
కనిశ్చయాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదికాయా హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్య
తానిరూపితసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతా
యాశ్చ సత్త్వాత్తాదృశసంశయస్య నిరుక్తావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్య
త్వ విరహాత్ । ఏవం ఘటోద్రవ్యభిన్నఇత్యత్ర ఘటో ద్రవ్యమితిజ్ఞాన
విషయసుఖెహ్రదోవహ్నిమానిత్యత్రహ్రదత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివార
ణాయానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వవిశేషణమపివ్యర్థం । తాదృశ
బాధజ్ఞానే ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయత్వసమనియతప్రతిబంధ
కతానవచ్ఛేదికాయాశ్చ ద్రవ్యత్వాదిప్రకారతాయాః సత్త్వాత్ । ననుప
ర్వతో వహ్నిమానిత్యత్ర పాషాణమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావ
ప్రకారకనిశ్చయ విశిష్టపర్వతధర్మికపాషాణమయత్వప్రకారక నిశ్చయ
నిష్ఠాయా ప్రతిబంధకతా తదవచ్ఛేదకత్వస్య పాషాణమయః పర్వతఇతి
జ్ఞానీయ పాషాణమయత్వవత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాంసత్త్వాత్
పాషాణమయః పర్వతఇతి జ్ఞానస్యచ పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వత విష

యకనిశ్చయాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక విషయతాశూన్యత్వస్యచ సత్త్వాత్పాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తివారణాయానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వమవశ్యం నివేశనీయమితిచేన్న । ఏవమపి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యమనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం తద్రూపవత్వం హేత్వాభాసత్వమిత్యాశంక్య సమానాకారకజ్ఞానీయైకవిషయతామతే పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తిర్భట్టాచార్యేణ దత్తా తత్ర సామాన్యపదస్యైక్యమర్థం దుర్వారమేవ తత్ర సామాన్యపదస్యైకదేశేతివ్యాప్తివారణమేవప్రయోజనం ।తత్ర హ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానం నైకదేశహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా నిరుక్తావ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వవత్త్వం తు హ్రదఇతిజ్ఞానమేవ తజ్జ్ఞానీయహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా అనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాత్ । నచ జాతిమాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానకాలీనజాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాఅనుమితిప్రతిబంధకతా నిరూపితస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వమస్త్యేవేత్యవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వనివేశనం నిష్ప్రయోజనమితి సామాన్యపదవ్యావృత్తిసంగతిరితి వాచ్యం । జాతిసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానస్య జ్ఞానవిశిష్టజ్ఞానత్వేన హ్రదోవహ్నిమానిత్యనుమిత్యప్రతిబంధకత్వాత్ తాదృశజ్ఞానీయవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః అనుమితిప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవిరహేణ తత్కాల్పేఽవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వనివేశనస్యావశ్యకత్వాత్ । నను సంయోగస్సంయోగాభావవానిత్యనుమితిప్రతిబంధకీభూత సంయోగస్సంయోగవానితి బాధభ్రమవిషయే సంయోగత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిః । తాదృశజ్ఞానస్యాపి సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకీభూత విషయతాశూన్యత్వాత్ । నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వం యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి రీత్యా

ఽవ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వం వక్తవ్యం। యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయత్వం యద్రూపనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిషయత్వం। యథా స్వవ్యధికరణప్రకారావచ్ఛిన్నాయా విషయతేత్యత్ర స్వవ్యధికరణప్రకారనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిషయత్వమేవ స్వవ్యధికరణప్రకారావచ్ఛిన్నవిషయత్వం। ఏవంచ సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వాధికరణే సంయోగ ఇతి జ్ఞానే సంయోగనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిషయతాయాః నిరూపకత్వసంబంధేనాభావసత్త్వాత్సంయోగనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిషయత్వమపి సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకం భవతీతి తాదృశవిషయతాశూన్యత్వస్య సంయోగస్సంయోగవానితి జ్ఞానేఽసత్త్వాత్ తజ్జ్ఞానం నలక్షణఘటకం। కింతు సంయోగ ఇతి జ్ఞానమేవ తజ్జ్ఞానీయసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః అనుమితిప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవిరహేణ నసంయోగత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం। ఏవమపి సంయోగాభావస్సంయోగాభావవానిత్యత్ర సంయోగాభావస్సంయోగవానితి భ్రమవిషయీభూతసంయోగాభావత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తిః। తాదృశజ్ఞానస్యసంయోగనిష్ఠ ప్రతియోగిత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిషయతావత్త్వేన సంయోగనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిషయతాయాః సంయోగాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకత్వవిరహాత్॥ నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వం తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితతద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వం నివేశనీయం। ఏవంచ సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత సంయోగాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః సంయోగాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకత్వాత్ తచ్ఛూన్యత్వస్య సంయోగాభావస్సంయోగవానితి జ్ఞానేఽసత్త్వాత్సంయోగాభావేనాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం। ఏవమపి సంయోగవద్వృత్తిసంయోగస్సంయోగవిశిష్టసంయోగాభావవానితి సమవాయసంబం

ధేన సంయోగవిశిష్టసంయోగస్య సామానాధికరణ్యసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావసాధ్యకేసంయోగాంశంపరిత్యజ్య సామానాధికరణ్య సంబంధేన సంయోగవిశిష్ట సంయోగవద్వృత్తిసంయోగేఽతివ్యాప్తిః ॥ తత్ర సంయోగవద్వృత్తిసంయోగస్సంయోగవానితిజ్ఞానే సంయోగత్వా వచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయాస్సత్త్వే న ఏవం సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితసంయోగవద్వృత్తి సం యోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్సత్త్వేన ఏవం సంయోగవద్వృత్తిసం యోగత్వావచ్ఛిన్న విషయతాంతఃపాతిన్యాః సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిష యతానిరూపితసమవాయత్వావచ్ఛిన్న సాంసర్గికవిషయతాయాస్సత్త్వే న తాదృశీకాపివిషయతా నసంయోగవిశిష్టసంయోగవద్వృత్తిసంయోగ త్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపికా సమానేన సంయోగవిశిష్టసంయోగ స్యాప్రసిద్ధ్యా సంయోగవిశిష్టసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత సంయోగవద్వృత్తిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాఅపి నసంయోగ విశిష్టసంయోగవద్వృత్తి సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకత్వంఇ తి నిరుక్తావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిసమానాధికరణ్యసంబం ధేన సంయోగవిశిష్టసంయోగవద్వృత్తి సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా యాః అనుమితిప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేద కత్వాత్। సామాన్యపదనివేశేచ సంయోగవద్వృత్తి సంయోగస్సంయోగ వానితిజ్ఞానీయ సామానాధికరణ్యసంబంధేన సంయోగవిశిష్ట సంయోగవ ద్వృత్తిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్తాదృశవిషయతాసామాన్యా న్తర్గతాయాః తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాత్ నతాదృశవి శిష్టేఽతివ్యాప్తిః । నచాత్ర సంయోగావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత సం యోగవద్వృత్తిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః సంయోగవద్వృత్తి సంయోగస్సంయోగవానితిజ్ఞానేఽసత్త్వాత్సంయోగవిశిష్టసంయోగవద్వృ త్తిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపికా తాదృశవిషయతా జాతా

తద్భాన్యత్వస్య సంయోగవద్వృత్తిసంయోగస్సంయోగవిశిష్ట సంయోగ
వానితి జ్ఞానే విరహాత్తదీయ విషయతాయాః అనుమితిప్రతిబంధక
తావచ్ఛేదకత్వేపి నసంయోగవిశిష్టసంయోగవద్వృత్తిసంయోగేఽతివ్యా
ప్తిరితివాచ్యం ॥ ఏవమపి సంయోగవద్వృత్తిసంయోగస్సంయోగవిశిష్ట
సంయోగవదభావవానిత్యత్ర సంయోగాశ్రయవిశిష్ట సంయోగవద్వృత్తి
సంయోగేతివ్యాప్తిః । తాదృశపక్షస్సంయోగవిశిష్టసంయోగవద్వానితిజ్ఞా
నే సంయోగావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత సంయోగవద్వృత్తి సంయోగ
త్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్సత్త్వేపితాదృశవిషయతాయాః నసంయోగా
శ్రయవిశిష్టసంయోగవద్వృత్తిసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావ్యాపక
త్వమితి సంయోగవద్వృత్తిసంయోగస్సంయోగవిశిష్టసంయోగవద్వానితి
జ్ఞానస్యావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యతయా తదీయ విషయతాయాఅను
మితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ నచ యత్సంబంధావచ్ఛిన్న య
ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వంతా
దృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తత్సంబంధావచ్ఛిన్న తద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయతానిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వస్య జ్ఞానేవి
శేషణత్వేనైతాదృశస్థలేఽతివ్యాప్తిః । సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న సం
యోగత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయతా
యాఃసంయోగవద్విశిష్టసంయోగవద్వృత్తిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయిక
త్వావ్యాపకతయా తద్భాన్యత్వస్య తాదృశభ్రమేఽసత్త్వాదితివాచ్యం ।
ఏవంసతి యద్రూపపదేన ఘటత్వపటత్వాదీనాం బహూనాం ధారణసం
భవేన తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వాభావకూటస్య అసర్వజ్ఞదుర్జ్ఞేయ
త్వాపత్తిః । అస్మాభిస్తు స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికరణభేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యత్వంనివేశ్యతే। భేదప్రతియో
గితావచ్ఛేదకతాచ । స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావత్త్వసంబంధావచ్ఛిన్నా ।
ఏవంచాభావత్వేన హ్రదత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య యదభావవాన్వ

హ్న్యభావవానితిజ్ఞానం తత్ర ఏతాదృశావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్య
త్వసత్వాత్ తత్రానుమితిప్రతిబంధకతాయాః అసత్వాదసంభవాత్ ఇ
స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం య
త్తదవచ్ఛిన్నవిషయతావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబంధకతాతచ్ఛూన్యత్వం ని
వేశనీయం। తథాచ వహ్నిధర్మికసంబంధవిశేషానియంత్రితాభావాధికర
ణవృత్త్యభావప్రతియోగిత్వసామాన్యాభావవత్తా బుద్ధింప్రతి సంబంధవిశే
షానియంత్రితాభావధర్మితావచ్ఛేదకతాక వహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చ
త్వేన ప్రతిబంధకతానుభవసిద్ధేతిస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికర
ణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్వహ్న్యభావవిశిష్టాభావత్వావచ్ఛిన్న
మభావాదితదవచ్ఛిన్నవిషయితావచ్ఛిన్నాయా అభావధర్మితావచ్ఛేదకక
వహ్న్యభావప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్ననిరుక్తప్రతిబన్ధకతాతస్యా అభావ
త్వేనహ్రదత్వం సమవాయేన ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్య వహ్న్యభావవాగా
హిజ్ఞానే సత్వాన్నతాదృశజ్ఞానమాదాయాసంభవః ॥ఏవమభావత్వావచ్ఛి
న్నావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాకవహ్న్యభావప్రకారకజ్ఞానం జాయతామి
తీచ్ఛాంప్రతి అభావత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాకవహ్న్యభా
వప్రకారకజ్ఞానత్వేనాభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం సంబంధవిశేషం అనివే
శ్య ఏకా ప్రతిబంధకతాఽస్తి। తథాచ తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వసమానా
ధికరణనిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావాన్యః తద
వచ్ఛిన్నవిషయతావచ్ఛిన్నేచ్ఛాత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతి
బంధకతాయా తచ్ఛూన్యత్వస్య జ్ఞానేఽసత్వాన్నాభావవాన్వహ్న్యభా
వవానితి జ్ఞానమాదాయ దోషః ॥ వహ్న్యభావవిశిష్టోయఃకాలికసంబ
న్ధేనాభావత్వవిశిష్టస్తస్య స్వావచ్ఛిన్న విషయత్వసంబంధావచ్ఛిన్న వ
హ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికరణ భేదప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వాత్తదవచ్ఛిన్నవిషయతావచ్ఛిన్నాయానిరుక్తేచ్ఛానిరూ
పితప్రతిబంధకతాతచ్ఛూన్యత్వస్య స్వరూపసంబంధేన అభావత్వంహ్రద

త్వేఽవగాహ్య తదభావత్వావచ్ఛిన్నధర్మితావచ్ఛేదకతాకవహ్న్యభావప్రకారకం యజ్జ్ఞానం తత్ర సత్త్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నంగ్రాహ్యమన్యథాజాతిమాన్ జాతిత్వవానిత్యత్ర జాతిత్వాభావవజ్జాతిమతి బాధే యథాశ్రుతేఽవ్యాప్తిః । యద్రూపవదేన జాతిత్వాభావవదేతజ్జాతేరపి ధారణం సంభవతి । జాతిత్వాభావవదేతజ్జాత్యవచ్ఛిన్నవిషయితాయా అభావస్య జాతిత్వరూపేణజాత్యంతరావగాహిజాతిమాన్ జాతిత్వాభావవానితిజ్ఞానేఽసత్త్వాదేవం జాతిత్వాభావవిశిష్టజాత్యంతరస్యాపి యద్రూపవదేనధర్తుం శక్యతయా తదవచ్ఛిన్నవిషయిత్వాభావకూటస్య జాతిమాన్ జాతిత్వాభావవానితిజ్ఞానేఽసత్త్వాత్తత్ర వ్యాప్తిః । తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానివేశేచ జాత్యంతరావగాహిజాతిమాన్ జాతిత్వాభావవానితిజ్ఞానేజాతిత్వాభావవజ్జాతేరపి స్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నాయా జాత్యవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతాకజాతిత్వాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకజ్ఞానంజాయతామితీచ్ఛానిష్ఠప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతాతస్యాసత్త్వాజ్జాతిత్వాభావవిశిష్టా కాపిజాతిఃనజాతిత్వాభావవజ్జాతిత్వవిశిష్టావచ్ఛిన్నవిషయకత్వ సమానాధికరణభేదప్రతియోగితానిరూపిత పరంపరాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతావతీతి యద్రూపవదేనజాతిత్వాభావవజ్జాతేర్ధారణంనసంభవతి । వహ్న్యభావవజ్జాతిత్వవిశిష్టస్య స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసంబంధేనహ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేఽసత్త్వాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వవిశిష్టవిషయకత్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తత్రాక్షదమేవ తదవచ్ఛిన్నవిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాశూన్యత్వస్య జాతిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవానితి జ్ఞానేఽసత్త్వాన్నతాదృశజ్ఞానమాదాయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽసంభవః ॥ ఏవంచ సంయోగస్సంయోగాభావవా

యాం వ్యభిచారరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్యత్వనియమాదతఉభ యాభావప్రయోజకీభూతాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయిత్వా ప్రయోజ్యత్వ నివేశనం । తథాచోభయాభావ ప్రయోజకీభూతాయాప్ర కృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాతస్యాంవ్య భిచారవిషయతాత్వవ్యాపకరూపేణవ్యభిచారవిషయతాయాఅప్రయోజ కతయావ్యభిచారరూప విశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నా ప్రయోజ్యత్వమక్షతమేవ॥ నచయత్ర ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమా భావవానితిబాధనిశ్చయోత్తరం ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవ్యాప్య వహ్నిమానిత్యాహార్యజ్ఞానం తజ్జ్ఞానీయాయాఉభయాభావాధికరణతా త స్యాంనవ్యభిచారవిషయతాత్వేనవ్యభిచారవిషయతాయాఃప్రయోజకత్వం కింతు బాధత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేనేతి తదధికరణతామాదాయైవ స్వ విషయతాప్రయోజ్య విశిష్టాంతరవిషయత్వాప్రయోజ్యోభయాభావాధికర ణతాకత్వం వ్యభిచారఘటితబాధే స్తాస్యతీతి తాదృశోభయాభావప్రయో జకాభావాధికరణతాపర్యంతనివేశనం వ్యర్థమితివాచ్యం। యాదృశవ్యభి చారఘటితబాధవిషయకజ్ఞానానంతరం ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్య హేతువైశిష్ట్యావగాహ్యాహార్యజ్ఞానం నజాతం తాదృశవ్యభిచారఘటితబా ధేఽవ్యాప్తివారణాయ ఉభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాపర్యం తానుధావనం । ఏవంయత్ర హ్రదోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర హ్రదత్వా వచ్ఛేదేన వహ్న్యభావేస్సాధ్యతా తత్ర హ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్య భావస్య దోషత్వానుపపత్తిః ॥ హ్రదత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావవ త్తానిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠోభయాభావాధికరణతాయాం హ్రదత్వసా మానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్యత్వ నియమాత్ అతఉభయాభావప్రయోజకీభూతాభావాధికరణతాయాం వి శిష్టాన్తరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వనివేశః ॥ తత్ర పూర్వోక్తక్రమేణ సం యోగత్వావచ్ఛిన్న సంసర్గతాకహ్రదత్వవిశిష్టవహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వా భావాధికరణతాయాః హ్రదత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావరూ

* యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమిత్యవృత్తితాదృశవిశిష్టద్వయవిషయతాశూన్య ప్రతీతివిషయత్వనివేశే హ్రిదోవహ్నిమాన్మీనాదిత్యత్రి వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రిదాదేర్వారణం నసంభవతి। యత్రాదౌ నజలవాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానం కింతు హ్రిదోవహ్నిమాన్ జలవాంశ్చేతి సమూహాలంబనానుమితిః తదుత్తరక్షణే జలవాన్వహ్న్యభావవాంశ్చేతి జ్ఞానం తాదృశజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకజ్ఞానస్యైకక్షణావచ్ఛేదేన ఏకాత్మవృత్తిత్వరూపవైశిష్ట్యం జలవద్ధ్రిదవిషయకనిశ్చయాత్మకపూర్వానుమితౌవర్తతే ఇత్యేకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వసంబంధేన జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్టజలవద్ధ్రిదవిషయకనిశ్చయత్వం నప్రకృతానుమిత్యవృత్తిః। ఏవం యత్రాదౌ జలవాన్వహ్న్యభావవాన్ హ్రిదశ్చ వహ్నిమానితి సమూహాలంబనానుమితిః తతశ్చ జలవాన్హ్రిదఇతిజ్ఞానం తత్రి నిరుక్తసంబంధేన జలవద్ధ్రిదవిషయకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయకనిశ్చయత్వస్యాపి ధారణంనసంభవతి కింతు మీనవద్ధ్రిదవిషయకనిశ్చయవిశిష్టమీనావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వస్యైవ తాదృశస్థలీయసమూహాలంబనానుమితేః హ్రిదోవహ్నిమాన్ వహ్నివ్యాప్య మీనవాంశ్చేత్యాకారకతయా తాదృశానుమితేర్మీనావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయకత్వే హ్రిదధర్మికవహ్నిప్రకారకతావ్యనుపపత్తిః। హ్రిదధర్మిక వహ్నిమత్తా బుద్ధింప్రతి మీనావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్ట హ్రిదధర్మిక మీనప్రకారక నిశ్చయస్యాభావః కార్యసహవృత్తితయా హేతురితి తాదృశ విశిష్టద్వయోపాత్త మీనవద్ధ్రిదమీనావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయతాశూన్యం యజ్జ్ఞానం తద్విషయత్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రిదేసత్త్వాదతో యాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వేఽనుమిత్యవృత్తిత్వముపేక్ష్య

అనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వం నివేశితం । తథాచ జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వస్య ఏవం జలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయత్వస్యచానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వేన తాదృశ విశిష్టద్వయపదేన తాదృశవిశిష్టద్వయోపాదానసంభవాత్ నతాదృశ విశిష్టద్వయఘటితలెతి వ్యాప్తిః । నచ తాదృశ విశిష్ట విషయక నిశ్చయస్యైకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వరూప వైశిష్ట్యం నని వేశ్యతే । కింతు తాదృశ విశిష్టవిషయక నిశ్చయత్వస్య స్వరూపసంబంధేన వైశిష్ట్యం నివేశ్యతే । తథాచ జలవాన్వహ్న్యభావవాన్ జలవాన్ హ్రదఇతి జ్ఞానే హ్రదోవహ్నిమానిత్యాకారకానుమితిత్వం నసంభవతి । తథాహిహ్రదధర్మికవహ్ని ప్రకారకబుద్ధిం ప్రతి జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలవత్తానిశ్చయాభావస్య కార్యసహభావేన హేతుత్వసంభవాత్ జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తావిషయకత్వవిశిష్ట హ్రదధర్మికజలవత్తానిశ్చయత్వమనుమిత్యవృత్తిభవతీతి తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య నిరుక్తవిశిష్టేఽసత్త్వాత్ ఇతి తత్ర తద్విశేషణేనైవ వారణసంభవాత్ ద్విధానిశ్చయత్వంనివేశ్య ఏకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వంనివేశ్యానతిరిక్తత్వనివేశోఽనుచితఇతివాచ్యం। యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమిత్యవృత్తిత్యత్ర యాదృశయాదృశ విశిష్టవిషయకత్వవిశిష్టయాదృశయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమవశ్యంవాచ్యం । అన్యథా మీనావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయకత్వ విశిష్టమీనవద్ధ్రదవిషయక నిశ్చయత్వస్యాపి ప్రకృతానుమిత్యవృత్తితయా తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేసత్త్వాత్తాదృశ విశిష్టేఽతివ్యాప్తివారణం దుష్కరమేవ । ఏవంచ యత్ర పాషాణమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావస్య సాధ్యతా తత్ర పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతవిషయక నిశ్చ

యత్వవిశిష్టవహ్నిమత్పర్వతవిషయక నిశ్చయత్వం యాదృశేత్యనేనోపాదాతుం శక్యతే పర్వతోవహ్నిమానితిబుద్ధింప్రతిపాషాణమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయవిశిష్టపర్వతధర్మికపాషాణమయత్వప్రకారకనిశ్చయాభావస్య కార్యసహభావేన హేతుతయా పాషాణమయోనవహ్నిమాన్పర్వతశ్చ పాషాణమయః పర్వతోవహ్నిమాంశ్చేత్యాకారకసమూహాలంబనానుమితేరప్రసిద్ధేః। ఏవంచతాదృశస్థలేపాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతవహ్నిమత్పర్వతరూప విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశే గౌరవం। యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వేఽనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వవివక్షణేచ పాషాణమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావబుద్ధింప్రతి పర్వతధర్మిక పాషాణమయత్వప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టపర్వతధర్మిక వహ్నిమత్తానిశ్చయత్వేనాప్రతిబంధకత్వాత్ యాదృశవిశిష్టపదేన తయోరుపాదానాసంభవాత్ తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య తత్రానివేశాల్లాఘవం। ఏవం వహ్న్యధికరణవృత్తిత్వాభావవత్ప్రమేయకాలీనహ్రదః ప్రమేయత్వవదభావకాలీన వహ్నిమాన్ జలాదిత్యత్ర ప్రమేయత్వవదభావకాలీన వహ్న్యధికరణవృత్త్యభావప్రతియోగ్యభావప్రతియోగిజలరూపాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః। అభావధర్మికవహ్న్యధికరణవృత్తిత్వవత్తాబుద్ధింప్రతిప్రమేయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యధికరణవృత్తిత్వాభావావగాహినిశ్చయవిశిష్టాభావధర్మిక ప్రమేయత్వప్రకారకనిశ్చయాభావస్య కార్యసహభావేన హేతుతయాప్రమేయత్వవిశిష్టాభావవిషయకత్వవిశిష్టవహ్న్యధికరణవృత్తిత్వవిశిష్టాభావవిషయకనిశ్చయత్వస్యాపి ప్రమేయత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యధికరణవృత్తిత్వాభావావగాహిప్రకృతానుమిత్యవృత్తితయా తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య నిరుక్తాసాధారణ్యే విరహాత్ । ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వఘటితనిరుక్తవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య నివేశేచ ప్రమేయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యధికరణవృత్తిత్వాభావవత్తాబుద్ధింప్రతి అభా

వధర్మికప్రమేయత్వప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టఅభావధర్మికవహ్న్యధికర
ణావృత్తిత్వప్రకారకనిశ్చయత్వేనాప్రతిబంధకత్వాత్తాదృశ విశిష్టద్వయప
ఞ్చేన అసాధారణ్యఘటకయోర్నిరుక్తవిశిష్టయోరుపాదానాసంభవాత్ న
తాదృశాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః । నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ
చ్ఛిన్నజ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితా యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వా
వచ్ఛిన్నానుమితిప్రతిబంధకతా తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయతాశూన్యప్రతీ
తివిషయత్వనివేశేనైవ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతి
వ్యాప్తివారణం సంభవతి । హ్రదధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి జలావ
చ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారక నిశ్చ
యత్వేన ప్రతిబంధకత్వాత్ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్విషయకత్వావచ్ఛి
న్నాయా జ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతా తన్నిరూపికాయా జలవద్ధ్రదవిషయక
త్వావచ్ఛిన్నా ప్రతిబంధకతా సాపి ప్రకృతానుమితినిరూపితాభవతీతి
తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయతాశూన్యప్రతీతివిషయత్వస్య నిరుక్తవిశిష్టేఽస
త్వాత్ ।యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయ
త్వం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశ విశిష్టద్వయా
ఘటితత్వస్య నివేశే వహ్న్యభావత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టవహ్న్య
భావవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వస్యాపి ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతాన
తిరిక్తవృత్తితయా తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితాశూన్యప్రతీతివిషయత్వస్య
వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసత్త్వాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసంభవః ।
అతశ్చరమయద్రూపవిశిష్టవిషయతాయామనుమితిప్రతిబంధకతాతిరిక్త
వృత్తిత్వంనివేశనీయం । ఏవం ప్రథమయాదృశవిశిష్టవిషయకజ్ఞానేఽప్రా
మాణ్యజ్ఞానానాస్కందితత్వస్య అనాహార్యత్వస్యచ నివేశనమావశ్యకం ।
ఏవం చరమజ్ఞానేపి తాదృశవిశేషణం దాతవ్యం । అతస్తదపేక్షయాస్వ
రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశనమేవ లాఘవం । స్వరూపసంబం
ధావచ్ఛేదకత్వనివేశే పునః యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యేవ

చ్ఛిన్నత్వం జ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం నివేశనీయంఅన్యథా హ్రదోవ
హ్నిమాన్ జలాదిత్యత్ర హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవైశిష్ట్యావచ్ఛి
న్నాయా వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలవిషయక నిశ్చయత్వా
వచ్ఛిన్నా ప్రతిబన్ధకతా తస్యాఅపి జలత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛి
న్నజ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతాకవహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలరూ
పాసాధారణ్యవిషయకత్వావచ్ఛిన్నతయా ప్రథమయాదృశపదేన జల
త్వావచ్ఛిన్నస్య ద్వితీయయాదృశపదేన వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతి
యోగిజలరూపాసాధారణ్యస్యచ ధారణసంభవాత్ తాదృశవిశిష్టద్వయవి
షయతాశూన్యప్రతీతివిషయత్వస్య వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియో
గిజలరూపాసాధారణ్యేవిరహాత్ తత్రావ్యాప్తిః యద్రూపావచ్ఛిన్న
విషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వస్య జ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం నివేశేజ
లత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యాంతర్గతాయాం జలమిత్యాకారకజ్ఞా
నీయ విషయతాయాం నిరుక్తాసాధారణ్యవిషయకజ్ఞానప్రతిబన్ధకతావచ్ఛే
దకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాన్న ప్రథమయాదృశపదేన జలత్వావచ్ఛిన్నస్య
ధారణం సంభవతి । ఏవం ప్రతిబన్ధకతాయాం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిష
యతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వంనివేశనీయం । అన్యథాజలధర్మికవహ్నివ్యా
పకీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వప్రకారక నిశ్చయవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాయా
హ్రదధర్మిక జలప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా తస్యాఅపి
నిరుక్తాసాధారణ్యవిషయకత్వసామాన్యావచ్ఛిన్నజ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతాకజ
లత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నతయా తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వ
స్య నిరుక్తాసాధారణ్యవిరహాత్తత్రావ్యాప్తేః తాదవస్థ్యమితి ॥ ప్రతి
బన్ధకతాయాం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వనివే
శేచాసాధారణ్యవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబన్ధ
కతాయాం జలత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వవిరహాత్ప్ర
థమయాదృశవిశిష్టపదేనాసాధారణ్యంధృత్వా చరమయాదృశవిశిష్టపదేన

జలస్య ధారణం నసంభవతీతి నాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిరితి వాచ్యం । కిం
త్వనుమితింప్రతీచ్ఛాసామగ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వమతే పాకో మత్కృతి
సాధ్యోభవత్వితీచ్ఛాం ప్రతి కారణీభూతస్య పాకధర్మికకృతిసాధ్యత్వప్ర
కారకజ్ఞానవిశిష్టపాకధర్మికేష్టసాధనత్వప్రకారకజ్ఞానస్య పాకధర్మికసిద్ధ
త్వజ్ఞానాభావవిశిష్ట పాకధర్మికకృతిసాధ్యత్వప్రకారక జ్ఞానవిశిష్ట పాకధ
ర్మికేష్టసాధనత్వప్రకారకజ్ఞానత్వాదినా ప్రతిబంధకత్వంవక్తవ్యం । తథా
చ కృతిసాధ్యత్వవిశిష్టపాకవిషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నజ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేద
కతాకపాకధర్మికేష్టసాధనత్వప్రకారకజ్ఞానస్య యా ఇష్టసాధనభూతపా
కవిషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా।సానుమితినిరూపితాభవతి ఇతికృతి
సాధ్యత్వవిశిష్టపాకేష్టసాధనీభూతపాకైతద్విశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యాపి ని
వేగౌరవం। ఏవమిష్టసాధనీభూతపాకకాలీనవహ్నిమాన్ కృతిసాధ్యీభూ
తపాకకాలీన జలాదిత్యత్ర తాదృశసాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగితా
దృశసాధనరూపాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః । ఏవం హ్రదోవహ్నిమాన్ధూ
మాదిత్యత్ర నీలపర్వతోఽరుణవహ్నిమానితి ప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టతాదృశ
ప్రత్యక్షసామగ్ర్యం విశేష్యతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానవిధయానీలత్వవి
శిష్టపర్వతవిశేష్యకనిశ్చయస్యవిశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానయావిధ
ఽరుణత్వవిశిష్టవహ్నివిషయకనిశ్చయస్య ప్రవేశాన్నీలపర్వతత్వవిశిష్టవి
షయకత్వసామాన్యావచ్ఛిన్నజ్ఞాననిష్ఠావచ్ఛేదకతాకారుణవహ్నిత్వవిశిష్ట
విషయకత్వసామాన్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాపి హ్రదో వహ్నిమాని
త్యనుమితినిరూపిత ప్రత్యక్షసామగ్రీనిష్ఠప్రతిబంధకతేతి తాదృశతాదృ
శవిశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశే గౌరవాపత్తిరతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశః॥
తన్నివేశేచ పాకధర్మికసిద్ధత్వజ్ఞానకాలీనజ్ఞానేపి కృతిసాధ్యత్వవిశిష్టపాక
విషయకనిశ్చయవిశిష్టేష్టసాధనీభూతపాక విషయకనిశ్చయత్వస్య సత్త్వా
త్తత్రానుమితిప్రతిబంధకతాయాః అసత్త్వాద్యాదృశపదేన కృతిసాధ్య
త్వవిశిష్టపాకస్య ఇష్టసాధనీభూతపాకస్యచ ధారణాసంభవాన్నతాదృశ

విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశే ప్రయుక్తగౌరవం। ప్రత్యక్షేచ్ఛాశూన్యకాలీన
జ్ఞానేపి నీలపర్వతత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టారుణ వహ్నిత్వవిశిష్టవిష
యకనిశ్చయత్వస్య సత్త్వాత్తత్రానుమితి ప్రతిబంధకతాయా అసత్త్వా
దేవం నీలపర్వతోఽరుణవహ్నిశూన్యఇతి బాధనిశ్చయకాలీనజ్ఞానేపి తాదృ
శవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టతాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వస్యాసత్త్వాన్న
యాదృశవిశిష్టపదేన తస్య ధారణం సంభవతి ॥ నను యాదృశవిశిష్టవిషయ
కనిశ్చయవిశిష్టయాదృశవిశిష్టావిషయక యాదృశవిశిష్టవిషయక నిశ్చయ
త్వం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశవిశిష్టద్వయాఘ
టితత్వమేవ నివేశ్యతే । ప్రథమయాదృశవిశిష్టోపగతం ద్వితీయయాదృశ
విశిష్టోపగతమేకమేవ । ఏవంచవహ్న్యభావత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశి
ష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వస్యానుమితిప్రతిబంధకతానతిరి
క్తవృత్తిత్వేపి వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయే వహ్న్యభావత్వవి
శిష్టావిషయకత్వాభావాత్ ప్రథమయాదృశవిశిష్టపదేనవహ్న్యభావత్వా
దివిశిష్టస్య ద్వితీయయాదృశవిశిష్టపదేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదస్య ధారణం
నసంభవతీతి నవహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽసంభవః । ఏవంచ మేయత్వవిశిష్ట
వ్యభిచారవిషయకనిశ్చయవిశిష్టతాదృశవిశిష్టావిషయక శుద్ధవ్యభిచారత్వా
వచ్ఛిన్న విషయక నిశ్చయత్వస్యాప్యనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి
త్వాత్ తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽస
త్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తివిరహాద్దీధితికారోక్త విశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశ
నం విఫలమితిచేన్న । ఏవమపి ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వ
హ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్ధ్రదబాధేఽ
వ్యాప్తిః । ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్విషయక నిశ్చయవిశి
ష్టధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమదవిషయక వ్యభిచార నిశ్చయ
స్యాపి సమూహాలంబనానుమితినిరూపితవ్యాప్తిగ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతి
బధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితయా తాదృశ విశిష్టద్వయా

ఘటితత్వస్య బాధేఽసత్త్వాత్ । నచ విశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశేప్యేతాదృశదోషస్త్యేవేతివాచ్యం । యతో యత్పదార్థే విశిష్టాంతరాఘటితత్వం నదీయతే । కింత్వనుమితిప్రతిబంధకతాయామేవ స్వావచ్ఛిన్నానిరూపితవిశిష్టవిషయత్వానవచ్ఛిన్నత్వం । ఏవంచ నతత్రావ్యాప్తిః ॥ అత్రేదమవధేయం॥స్వావచ్ఛిన్నానిరూపితవిషయిత్వానవచ్ఛిన్నత్వమిత్యత్ర నావచ్ఛిన్నత్వంవ్యాపకత్వం ॥ కింతు స్వావచ్ఛిన్నానిరూపితాయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యనిష్ఠావచ్ఛేదకతా నిరూపకత్వమేవ । ఏవంచ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితాయాశ్శుద్ధజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా తత్సామాన్యావచ్ఛిన్నత్వస్య జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయాం సత్త్వాత్ । ఏవం వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితాయా వహ్న్యభావవజ్జలవత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయతా తత్సామాన్యావచ్ఛిన్నత్వస్య హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తాప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయాం సత్త్వాత్ తాదృశప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాంసత్త్వేపి నవహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః । ఏవం మేయత్వవిశిష్టాసాధారణ్యానిరూపితాయా అసాధారణ్యవిషయతా తత్సామాన్యావచ్ఛిన్నత్వస్య హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలత్వావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాం సత్త్వాత్ తాదృశప్రతిబంధకతామాదాయ ప్రమేయత్వవిశిష్టాసాధారణ్యేనాతివ్యాప్తిః । ఏవంచ తత్కల్పానుసరణే విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనమఫలం ॥ నను యాదృశ విశిష్టవిషయకత్వవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనియత్వమనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితాద్వ

శవిశిష్టద్వయాఘటితత్వం నివేశ్యతాం కిం సామానాధికరణ్యసంబంధేన యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వనివేశేన । తథాసతి సామానాధికరణ్యాంశస్య ఏవం నిశ్చయత్వాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాదీనాం ద్విధానివేశే గౌరవమితిచేన్న॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వవిశిష్టయాదృశ విశిష్టవిషయకత్వమిత్యుక్తావసంభవః । జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయకత్వవిశిష్టజలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వస్య జలవాన్ వహ్న్యభావవాఞ్జాతిమాంశ్చ జలవానితిజ్ఞానేపి సత్త్వాత్తత్రచానుమితిప్రతిబంధకతాయాశ్చాసత్త్వాద్యాదృశ విశిష్ట విషయకత్వ విశిష్ట యాదృశవిశిష్టపదేన కస్యాపి ధారణాసంభవాదితి ॥ నచ యాదృశవిశిష్ట విషయకత్వవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకత్వావ్యాపకీభూత విషయతాశూన్యత్వం జ్ఞానే నివేశనీయం॥ ఏవమపి హ్రదో జాతిమజ్జాతిమత్కాలీనజాతిత్వవానిత్యత్ర జాతిమజ్జాతిమత్కాలీనజాతిత్వాభావవజ్జాతిమద్వృత్తిజాతిమద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః । జాతిమజ్జాతిమత్కాలీన జాతిత్వాభావవజ్జాతిమద్విషయకత్వవిశిష్టజాతిమద్ధ్రదవిషయకత్వస్య జాతిమాఞ్జాతిమజ్జాతిమత్కాలీనజాతిత్వాభావవాఞ్జాతిమాంశ్చ జాతిమానితిసమూహాలంబనజ్ఞానేసత్త్వాత్తత్రచ జాతిమజ్జాతిమత్కాలీనజాతిత్వాభావవజ్జాతిమద్విషయకత్వవిశిష్టజాతిమద్ధ్రదవిషయకత్వావ్యాపకీభూత విషయతాశూన్యత్వమస్తి తత్రానుమితిప్రతిబంధకతాయాఅసత్త్వాద్యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయక నిశ్చయత్వపదేన జాతిమజ్జాతిమత్కాలీన జాతిత్వాభావవజ్జాతిమద్విషయకత్వ విశిష్టజాతిమద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వస్య ధారణాసంభవాత్ ॥ సామానాధికరణ్యసంబంధేన యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వనివేశేచ ద్వితీయయాదృశవిశిష్టవిషయకత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వస్యాపి నివేశనీయతయా జాతిమజ్జాతిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః జాతిమజ్జాతిమత్కాలీన జాతిత్వాభావవజాతిమద్విషయకత్వ విశిష్టజాతిమద్ధ్రదవిషయకత్వావ్యా

పకత్వవిరహేఽపి హ్రదో జాతిమానితిజ్ఞానసాధారణజాతిమద్ధ్రదవిషయకత్వావ్యాపకతయా తచ్ఛూన్యత్వస్య జాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానే విరహాదితి నిరుక్తావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యం జాతిమాన్ హ్రదఇతి జ్ఞానమేవ । జాత్యవచ్ఛేదేన తాదృశజాతిత్వాభావవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట తాదృశావ్యాపకీభూత విషయతాశూన్య జాతిమద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వస్య ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితయా తాదృశ విశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య నిరుక్తవిశిష్టేఽసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః నచ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపకీభూత విషయతాశూన్యజ్ఞానీయయద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వ విశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వా వ్యాపకీభూత విషయతా శూన్యజ్ఞానీయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయక నిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా నతిరిక్తవృత్తి తాదృశ విశిష్టద్వయాఘటితత్వం నివేశనీయం, తథాచ జాతిమాన్జాతిమానితి జ్ఞానీయజాతిమద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వం న జాతిమద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తి । జాతిమాన్జాతిమజ్జాతిమత్కాలీన జాతిత్వాభావవాన్ జాతిమాంశ్చ హ్రదఇతిజ్ఞానీయజాతిమద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాచ జాతిమద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞాన వృత్తిస్సమానాకారకజ్ఞానీయ విషయతానామైక్యాత్। కేవలహ్రదో జాతిమానితిజ్ఞానీయ జాతిమద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తివిషయతాయాస్సైవ జాతిమాన్ జాతిమజ్జాతిమత్కాలీనజాతిత్వాభావవాన్జాతిమాన్ హ్రదఇతిసమూహాలంబనజ్ఞానీయాపి । అతఏవ భ్రమాన్యవృత్తి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యనిరూపితవ్యాప్తివిశిష్టహేతువైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయావృత్తి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకః నిరుక్తోభయాభావస్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వమితి వక్ష్యమాణలక్షణే ని

ర్వహ్నిర్వహ్నిమాన్ వహ్నివ్యాప్యధూమవాంశ్చ ఘటఇతి సమూహాలం
బనజ్ఞానేపిసత్త్వాత్ భ్రమాన్యవృత్తిఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్తాదృ
శనిశ్చయవృత్తిత్వమితిఘటే నాతివ్యాప్తిప్రసంగఇతివాచ్యం । సమానా
కారకజ్ఞానీయవిషయతాయాః ఐక్యాభ్యుపగమే జ్ఞానభేదేన విషయతాభే
దాభ్యుపగమేచ సామానాధికరణ్యసంబంధేన యాదృశ విశిష్టవిషయకని
శ్చయవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధ
కతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశ విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనంతు సంభవతి ।
యాదృశవిశిష్టవిషయకత్వవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకత్వమనుమితిప్రతిబ
న్ధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనంతు సమానా
కారకజ్ఞానీయైకవిషయతామతఏవేతి సర్వమతసిద్ధపరిష్కారార్థం యా
దృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టయాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయేత్యుక్తం ॥
వక్ష్యమాణభ్రమాన్యవృత్తియద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితా ప్రకృతపక్షేప్ర
కృతసాధ్యతాదృశసాధ్యవ్యాప్య హేతుమత్తానిశ్చయాన్యవృత్తిరిత్యాది కల్ప
స్య స్వయం దూషణీయతయా జ్ఞానభేదేన విషయతాభేదమతే నిర్వహ్ని
ర్వహ్నిమానితిస్థలేపి ఘటాదావతిప్రసంగస్యాపి తత్కల్పస్యాసద్గ్రస
త్వాత్ । అన్యథా సమానాకారకజ్ఞానీయైకవిషయతామతేపి యాదృశవ
స్తువిషయకం నిర్వహ్నిర్వహ్నిమానితిజ్ఞానం నజాతం తాదృశవస్తువిశేషే
ఽతివ్యాప్తేః తత్కల్పే వజ్రలేపాయమానత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ స్వావ
చ్ఛేదకత్వసంబంధేన ప్రతిబంధకతా విశిష్టాన్యత్వం యద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయకజ్ఞానే విశేషణీయం ॥ తథాచ హ్రదోవహ్నిమాన్జలాదిత్యత్ర
వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానే జలావచ్ఛేదేన
వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారక నిశ్చయత్వావ
చ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతా తదవచ్ఛేదకత్వసత్త్వాత్ నతాదృశం లక్షణ
ఘటకం । వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదిరూపబాధవిషయకనిశ్చయేతు స్వావ
చ్ఛేదకత్వసంబంధేన నానుమితిప్రతిబంధకత్వం బాధవిషయకజ్ఞానత్వే

ప్రతిబంధకతాయాం బాధజ్ఞానస్యానవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ నచ హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర హ్రదధర్మికధూమవత్తాబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితాయా హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావావచ్ఛేదేన ధూమాభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాప్రతిబంధకతా తస్యా అవచ్ఛేదకత్వస్య హ్రదో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానే సత్త్వాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽవ్యాప్తిః ॥ ఏవం హ్రదో వహ్నిమాన్జలాదిత్యత్ర జలధర్మికవహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వప్రకారక నిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతా తస్యా అవచ్ఛేదకత్వస్యాసాధారణ్యజ్ఞానే సత్త్వాదసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిరితి వాచ్యం । ప్రతిబంధకాంశే యద్విశేషణం తస్యైవావచ్ఛేదకతయా వహ్న్యభావవాన్ధూమాభావవానితి జ్ఞానాసమానకాలీనం యద్ధ్రదో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానం తత్ర హ్రదధర్మికధూమప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా నిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వసత్త్వాత్ తాదృశజ్ఞానమాదాయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదే లక్షణసమన్వయాత్ । ఏవం హ్రదో జలవానితి జ్ఞానాసమానకాలీనం యజ్జాత వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వప్రకారకం జ్ఞానం తత్ర జలధర్మికవహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్య అసత్త్వాన్నాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః । నహి ప్రతిబంధకాంశే యదవిశేషణం తస్య ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకరూపేణ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం సంభవతి । అతఏవ సంశయనిశ్చయీయవిషయతయోర్భేదే వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేనాపి నిశ్చయనిష్ఠప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వవిరహాత్ సంశయనిశ్చయీయవిషయతయోరైక్యమభ్యుపగమ్య సంశయీయవిషయతాయా నిశ్చయనిష్ఠప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వముపపాదితం భట్టాచార్యేణ । నచ వహ్న్యభావవజ్జ

లాదిమద్వృత్తిజలాభావవాన్ హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్య
భావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదరూపాశ్రయాసిద్ధావవ్యాప్తిః । తాదృ
శాశ్రయాసిద్ధివిషయకజ్ఞానే హ్రదధర్మికవహ్నిప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛి
న్నాయాః ప్రతిబధ్యతా తన్నిరూపితాయా జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభా
వప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా
ప్రతిబంధకతా తస్యా అవచ్ఛేదకత్వస్య సత్త్వాదితి వాచ్యం । అవచ్ఛేదక
తాసంబంధేన యాదృశ ప్రతిబంధకతావదన్యద్యజ్జ్ఞానం తజ్జ్ఞానవృత్తిత్వ
విశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపికా ప్రకృతానుమితిత్వవ్యా
పక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత తాదృశ ప్రతిబంధకతాతద్రూపవత్త్వమేవ
హేత్వాభాసత్వం । తథాచ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి జలాభావప్ర
కారక హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాని
రూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం న తాదృశజ్ఞానే కింతు అప్రామాణ్య
జ్ఞానాభావాదేరేవ తద్భిన్నత్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవ
ద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానే సత్త్వాత్తద్వృత్తిత్వవిశిష్ట వహ్న్యభావవజ్జలాదిమ
ద్వృత్తి జలవద్ధ్రదవిషయకత్వవ్యాపకత్వస్య తాదృశ ప్రతిబంధకతా
యామపి సత్త్వాదితి తత్ర లక్షణసమన్వయః ॥ కేచిత్తు ॥ యద్రూపావ
చ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయత్వమ
నుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్యత్ర ప్రతిబంధకతాయాం స్వవ్యా
పకత్వసంబంధేన జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా విశిష్టాన్యత్వం
విశేషణం దేయం । తథాచ హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్య
భావత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయక నిశ్చయ
త్వం బాధప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్త్యేవ బాధప్రతిబంధకతాయాం స్వ
వ్యాపకత్వసంబంధేన జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాస్సత్త్వా
త్ న జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావిశిష్టాన్యత్వం । వహ్న్యభా
వవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలాభావవాన్ హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర జ

లావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయవిశిష్టజలహ్రదవిషయకని
శ్చయత్వం తాదృశ నిశ్చయవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్న హ్రదధర్మికజలప్రకారక
నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశప్రతిబంధకతా
యాం జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నానుమితిప్రతిబంధకతాయాస్సత్త్వాన్న
వ్యాపకత్వసంబంధేన జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావిశిష్టాన్య
త్వం ఇతి విశిష్టవ్యాప్యాఘటితత్వస్య నిరుక్తాసిద్ధౌ సత్త్వేన నతత్రా
వ్యాప్తిరిత్యాహుః । తన్న । తథాసతి వహ్న్యభావవజ్జలాదిమత్కాలీన
జలవద్ధ్రదే వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తి జలాభావవాన్ హ్రదో వహ్ని
మాన్ధూమాదిత్యత్రాతివ్యాప్తేః । తత్ర వహ్న్యభావవజ్జలవత్కాలీన జ
లవద్ధ్రదస్యాపి వహ్న్యభావవజ్జలజలవద్ధ్రదఏతదుభయఘటితత్వేనైవ
తత్రాతివ్యాప్తివారణంనసంభవతి । తాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం
తు తాదృశప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిర్భవతి తస్యాం జ్ఞానవైశిష్ట్యానవ
చ్ఛిన్నాయా అసిద్ధిప్రతిబంధకతావ్యాపకత్వసంభవేన తద్విశిష్టత్వస్య స
త్త్వాన్న తాదృశప్రతిబంధకతావిశిష్టాన్యత్వం । అపరేతు । యాదృశవిశి
ష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం స్వావచ్ఛిన్న
విషయకత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తి తాదృశవిశిష్ట
వ్యాప్యాఘటితత్వస్య నివేశనీయతయోక్తస్థలీయాసిద్ధౌ నావ్యాప్తిః ।
తాదృశాసిద్ధివిషయకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గ
తాయాః హ్రదధర్మికవహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలప్రకారకనిశ్చ
యత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాః అనతిరిక్తవృత్తిత్వస్య జలవాన్ వ
హ్న్యభావవానితి నిశ్చయవిశిష్టజలవాన్హ్రదఇతినిశ్చయత్వేఽసత్త్వాత్
తాదృశవిశిష్టనిశ్చయత్వస్య ధారణం నసంభవతీతి తాదృశవిశిష్టవ్యాప్యాఘ
టితత్వస్య నిరుక్తాసిద్ధౌ సత్త్వాదిత్యాహుః । ఏతన్మతే హ్రదో వహ్ని
మాన్ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్యభావత్వ విశిష్టవిషయక నిశ్చయవిశిష్టవ
హ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయక

నిశ్చయత్వవ్యాపక. ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృ
త్తితయా తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽసత్త్వా
ద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసంభవవారణమశక్యమేవ ॥ ఇదంతుబో
ధ్యం ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయత్వవ్యాపికా సతి యద్రూపా
వచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదికా యా ప్రకృతాను
మితిప్రతిబంధకతా తద్రూపవత్త్వమేవ హేత్వాభాసత్వం । భేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతా అవచ్ఛేదకత్వసంబంధేన గ్రాహ్యా । తథాచ వహ్న్య
భావవద్ధ్రదవిషయక నిశ్చయత్వ వ్యాపికాయా హ్రదధర్మిక వహ్న్య
భావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా ప్రతిబంధకతా తస్యాం వహ్న్యభా
వవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయనిష్ఠో యోఽవచ్ఛేదకతాసంబంధేన బాధప్రతిబ
న్ధకతావిశిష్టాప్రామాణ్యజ్ఞానాభావభేదః తదవచ్ఛేదకత్వస్య బాధప్రతిబ
న్ధకతాయాం సత్త్వాద్బాధే లక్షణసమన్వయః । హ్రదో వహ్నిమానిత్య
త్ర జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట హ్రదధర్మిక జ
లప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాః విశిష్టనిశ్చయత్వవ్యా
పకత్వేపి నిశ్చయే తాదృశప్రతిబంధకతాయాః అవచ్ఛేదకతాసంబంధేన
సత్త్వాన్నతాదృశ నిశ్చయనిష్ఠ భేదప్రతియోగితానిరూపితావచ్ఛేదకత్వ
సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వమితి న తత్రాతివ్యాప్తిః । వహ్న్యభా
వవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలాభావవాన్ హ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్య
భావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్వృత్త్యాదిరూపాశ్రయాసిద్ధ్యాదివిషయక నిశ్చ
యత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబంధకతా తస్యాః అసిద్ధివిషయక నిశ్చయని
ష్ఠో యోఽవచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశప్రతిబంధకతానిష్ఠాఽ
వచ్ఛేదకతాకా ప్రామాణ్యజ్ఞానాభావ ప్రతియోగితాకభేదః తత్ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వస్య సత్త్వాత్తత్ర లక్షణసమన్వయః । నన్వత్ర
ఘటో గగనాభావవదభావవత్త్వాలీన గగనవానిత్యత్ర గగనాభావవ
దభావవత్త్వాలీనగగనాభావవద్ఘటరూపబాధేఽవ్యాప్తిః । తథాహి
ఘటధర్మికగగనవత్తాబుద్ధింప్రతి అభావావచ్ఛేదేన గగనాభావప్రకారక

నిశ్చయవిశిష్టఘటధర్మికాభావప్రకారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వమవ
శ్యంవక్తవ్యం । అన్యథా ఽభావవాన్గగనాభావవానభావవాంశ్చ ఘటఇతి
జ్ఞానోత్తరమపి ఘటో గగనవానితి బుద్ధిప్రసంగః । తథాచ ఘటో గ
గనాభావవదభావవత్కాలీనగగనాభావవానితి నిశ్చయస్యాప్యభావావ
చ్ఛేదేన గగనాభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట ఘటధర్మికాభావప్రకారక
నిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వం । తదనంతరం ఘటో గగనాభావవదభా
వవత్కాలీనగగనవానితి బుద్ధేరుత్పాదాసంభవాత్ । ఘటధర్మిక గగనా
భావవదభావవత్కాలీన గగనవత్తాబుద్ధింప్రతి ఘటధర్మికగగనాభావవ
దభావవత్కాలీనగగనాభావప్రకారకనిశ్చయత్వేన జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛి
న్నప్రతిబంధకతాంతరే మానాభావాత్ । తథాచ బాధనిశ్చయస్య గగనా
భావవదభావవత్కాలీనగగనాభావవద్ఘటవిషయకత్వావచ్ఛేదకతాసంబం
ధేన ప్రతిబంధకతావత్వేన తాదృశనిశ్చయనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వం నానుమితిప్రతిబంధకతాయాం సంభవతీతి తాదృశబాధేఽవ్యా
ప్తిః । అత్ర యత్ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్య
తావచ్ఛేదకవిషయతానవచ్ఛిన్నం యదవచ్ఛేదకత్వం తత్సంబంధావచ్ఛి
న్నయా యద్రూపావచ్ఛిన్న నిశ్చయనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
తదాశ్రయత్వస్య ప్రతిబంధకతావిశేషణత్వే గగనాభావవదభావవత్కా
లీనగగనాభావప్రకారకనిశ్చయీయాప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకతా సా న ప్రకృతానుమితినిష్ఠప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావ
చ్ఛేదకీభూతవిషయితానవచ్ఛిన్నా । ఘటధర్మిక గగనాభావవదభావవ
త్కాలీన గగనాభావబుద్ధింప్రతి ఘటధర్మికగగనాభావవదభావవత్కా
లీనగగనవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వాత్ । హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాది
త్యత్ర వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి జలవద్ధ్రదవిషయకే నిశ్చయే యా
ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతా సానుమితినిష్ఠప్రతిబంధకతా
నిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకవిషయితానవచ్ఛిన్నైవ । హ్రదధర్మిక

వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలప్రకారకబుద్ధింప్రతి హ్రదధర్మిక వ
హ్నిప్రకారబుద్ధిత్వేనా ప్రతిబంధకత్వాత్ ఇతి। ఏవమపి హ్రదోవహ్ని
వ్యాప్యవానిత్యత్ర వహ్నివ్యాప్యాభావవద్వహ్న్యభావవద్వృత్తి వహ్న్య
భావవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః। హ్రదధర్మిక వహ్నివ్యాప్యవత్తాబుద్ధింప్రతి
హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట వహ్న్యభావావచ్ఛే
దేన వహ్నివ్యాప్యాభావప్రకారత్వావచ్ఛిన్నాయాప్రతిబంధకతా తన్ని
రూపితాయా హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకతా తస్యాశ్చ హ్రదధర్మిక వహ్నివ్యాప్యప్రకారకానుమితి
నిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత విషయిత్వావచ్ఛిన్నతయా తాదృ
శప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత విషయితానవచ్ఛిన్నాఽవచ్ఛేదకతాసంబం
ధేన తాదృశానుమితినిరూపితప్రతిబంధక తావద్యదప్రామాణ్యజ్ఞానాభా
వాది తద్భిన్నత్వస్య వహ్నివ్యాప్యాభావవద్వహ్న్యభావవద్వృత్తి వ
హ్న్యభావవద్ధ్రదనిశ్చయే సత్త్వాత్। నను ప్రకృతానుమితిత్వవ్యా
పక ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాయాం ప్రకృతాను
మితిత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతావిశిష్టా యా ప్రతిబధ్యతా తదవచ్ఛేదకీ
భూత విషయిత్వానవచ్ఛిన్నత్వం దేయం। ప్రతిబధ్యతాయాం ప్రతిబం
ధకతావైశిష్ట్యంచ స్వనిరూపితత్వ స్వావచ్ఛేదకీభూతవిషయిత్వావచ్ఛిన్న
ప్రతిబధ్యతానిరూపిత జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూ
తవిషయిత్వావచ్ఛిన్నత్వైతదుభయసంబంధేన। తథాచ హ్రదోవహ్నివ్యా
ప్యవానిత్యత్ర వహ్నివ్యాప్యాభావవద్వహ్న్యభావవద్వృత్తి వహ్న్యభా
వవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయో హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట
వహ్న్యభావావచ్ఛేదేన వహ్నివ్యాప్యాభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛి
న్నప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతాయా హ్రదధర్మికవహ్నివ్యాప్య ప్రకారకని
శ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవిష
యిత్వావచ్ఛిన్నత్వేపి హ్రదధర్మికవహ్నివ్యాప్యప్రకారకానుమితిత్వవ్యా

పక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత విషయిత్వావచ్ఛిన్నత్వస్య హ్రదధర్మికవహ్న్యభావ ప్రకారక బుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయామసత్త్వాత్ నిరుక్తోభయసంబంధేనానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతావిశిష్టప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత విషయిత్వానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకతయా నిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశప్రతిబంధకతావిశిష్ట ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవిషయిత్వానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాసంబంధేనానుమితిప్రతిబంధకతావతి తాదృశనిశ్చయే నిరుక్తసంబన్ధేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదస్యాసత్త్వాత్ నతాదృశవిశిష్టేఽతివ్యాప్తిరితి చేన్న । ఏవంసతి ఘటో గగనాభావవదభావవత్కాలీనగగనవానిత్యత్ర గగనాభావవదభావవత్కాలీన గగనాభావవద్ఘటరూపబాధేఽవ్యాప్తిః । తాదృశనిశ్చయే తాదృశప్రతిబంధకతాయా నిరుక్తోభయసంబంధేన ప్రకృతానుమితిత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతా విశిష్టప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవిషయిత్వానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాసంబంధేన సత్త్వాదితి చేత్ ॥ అత్రోచ్యతే ॥ అనుమితిత్వవ్యాపికాయా ప్రతిబంధకతా తన్నిరూపితాయా ప్రతిబధ్యతా తదవచ్ఛేదక విషయిత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతా తన్నిరూపితాసతీ నిరుక్తప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత విషయితావచ్ఛిన్నాయావచ్ఛేదకతా తదన్యావచ్ఛేదకతాసంబంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షితత్వాన్నదోషః ॥ తథాహి ఘటో గగనాభావవదభావవత్కాలీన గగనవానిత్యత్ర గగనాభావవదభావవత్కాలీన గగనాభావవద్ఘటవిషయకనిశ్చయే యా ప్రకృతానుమితినిరూపిత జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా తస్యాః అనుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతబాధవిషయకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నతయా ఏవం తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాయా అపి తాదృశనిశ్చయీయవిషయిత్వావచ్ఛిన్నతయా తద్భిన్నత్వం నతాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాయాం కింత్వప్ర

మాణ్యత్వజ్ఞానాభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయామేవ తద్భేదస్య తాదృశనిశ్చయే సత్త్వాత్ । హ్రదో వహ్నివ్యాప్యవానిత్యత్ర వహ్నివ్యాప్యాభావవద్వహ్న్యభావవద్వృత్తి వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయే యా అనుమితినిరూపితవహ్న్యభావావచ్ఛేదేన వహ్నివ్యాప్యాభావప్రకారక నిశ్చయవిశిష్ట హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా తన్నిరూపితాయా అవచ్ఛేదకతా సా నానుమితినిష్ఠప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవిషయిత్వావచ్ఛిన్నాయా చ హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావావచ్ఛేదేన వహ్నివ్యాప్యాభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపితా సా చ నానుమితినిష్ఠప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపితేతి అనుమితినిష్ఠప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూత విషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపితాసతీ అనుమితిత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవిషయిత్వావచ్ఛిన్నాయా అవచ్ఛేదకతా తదన్యత్వం తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాయాం వర్తతఇతి తాదృశావచ్ఛేదకతాసంబంధేన తాదృశనిష్ఠ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం న తాదృశ ప్రతిబంధకతాయామస్తీతి న తత్రాతివ్యాప్తిః ॥ నను యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యం జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాసాధారణ్యవిషయిత్వానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవిశిష్టాయా పక్షకృతానుమితినిష్ఠప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతా తస్యాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావత్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం హేత్వాభాసత్వం ॥ ఏవంచ జలావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట జలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతా తస్యాం జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వయోస్సత్త్వాన్న తాదృశ ప్రతిబంధకతామాదాయ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదే దోషః ॥ ఏవం పర్వతో వహ్నిమానిత్యత్ర

పాషాణమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట పాషాణమయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతా తస్యామసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వోభయోస్సత్త్వాన్న తాదృశ ప్రతిబంధకతామాదాయ పాషాణమయత్వవిశిష్ట పర్వతేతివ్యాప్తిః ॥ హ్రదో వహ్నిమాన్జలాదిత్యత్ర వహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతా తస్యామసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేపి జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వవిరహాత్ నిరుక్తోభయాభావవత్వమితి తాదృశ ప్రతిబంధకతామాదాయ బాధే లక్షణసమన్వయః । హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టవహ్నివ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిజలత్వావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతా తస్యాం జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేపి అసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వవిరహాత్ తాదృశోభయాభావవత్వమితి తాదృశ ప్రతిబంధకతామాదాయాసాధారణ్యే లక్షణసమన్వయః । అనతిరిక్తవృత్తిత్వకల్పేతు అసాధారణ్యే లక్షణసమన్వయార్థం అనుమిత్యప్రతిబంధకత్వే హేతుమత్తానిశ్చయకాలీనత్వోభయాభావే యాదృశ్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వనివేశనం విఫలం । నచ జలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాపకీభూతాభావ ప్రతియోగిజలమేవాసాధారణ్యం న కేవలప్రతియోగిజలమితి కేవలప్రతియోగిజలేఽతివ్యాప్తిః తథాహి ప్రతియోగిత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట ప్రతియోగిత్వప్రకారకజలవిశేష్యక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతా తస్యాః ప్రతియోగిత్వప్రకారతానిరూపిత జలత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయా అపి అవచ్ఛేదకత్వాత్తత్ప్రతిబన్ధకతాయాం నాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వమితి జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వైతదుభయాభావవత్త్వం తత్ప్రతిబన్ధకతాయామస్తి తత్ప్రతిబంధకతాయాశ్చావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగిజలత్వావచ్ఛిన్నవిష

యతాసామాన్యేస్తీతి తత్రాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం। అసాధారణ్యవిషయి
తాత్వేనాసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వే
తదుభయాభావస్య ప్రతిబన్ధకతాయాం వివక్షణీయత్వాత్ । ప్రతియోగి
త్వప్రకారతానిరూపితజలవిశేష్యతాకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబ
న్ధకతాతస్యాఅవచ్ఛేదకత్వం నాసాధారణ్యవిషయితాత్వేనేతినతత్ప్రతిబన్ధ
కతామాదాయ తత్రాతివ్యాప్తిరితిచేత్॥ అత్రోచ్యతే॥ అసాధారణ్యవి
షయతాత్వం యది వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలత్వావచ్ఛి
న్నవిషయతాత్వం తదా వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయతాత్వస్య వహ్నిత్వేన గుంజాపుంజావగాహిభ్రమాత్మక వ
హ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలమితి జ్ఞానీయవిషయతాయామవ
ర్తమానతయా తస్య ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వానుపపత్తిః ।
యదిచ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత వ్యాపకత్వావచ్ఛిన్న విష
యతానిరూపితప్రతియోగిత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత జలత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయతాత్వంప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకం తథాపివహ్న్య
భావవద్వృత్తిజలమితి జ్ఞాననిష్ఠాయా వహ్న్యభావవద్వృత్తి జలత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయతా తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మిక జలప్ర
కారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతామాదాయ వహ్న్యభావవద్వృ
త్తిజలమప్యసాధారణ్యం గదాధరసమ్మతం తస్యాసంగ్రహాపత్తిః । ఏవం
వ్యాపకత్వస్యాప్యత్యన్తాభావాన్యోన్యాభావభేదేన భిన్నతయా ఏకరూ
పేణ ప్రవక్తుమశక్యత్వాత్ ఏవం ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యఘ
టితస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యఘటితస్య భిన్నతయాఽసాధారణ్యంనా
నావిధమితి ఏకాసాధారణ్యే లక్షణసమన్వయకాలేఽన్యాసాధారణ్యేఽ
వ్యాప్తిరతస్సధర్మితావచ్ఛేదకకహేతుమత్తానిశ్చయకాలీన యాదృశవిశిష్ట
విషయకనిశ్చయసామాన్యం స్వసమానకాలీనహేతుమత్తానిశ్చయ సమాన
ధర్మితావచ్ఛేదకకానుమితిసామాన్యవిరోధి తాదృశవిశిష్టవిషయకత్వానవ

చ్ఛిన్నత్వమేవ అసాధారణ్యవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వమిత్యస్యార్థో వక్తవ్యః । తథాచ హ్రదో జలవానిత్యాకారక సధర్మితావచ్ఛేదకక హేతుమత్తానిశ్చయకాలీనవహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలమిత్యాకారకనిశ్చయః స్వసమానకాలీనహేతుమత్తానిశ్చయసమానధర్మితావచ్ఛేదకక వహ్న్యనుమితిసామాన్యవిరోధి ఏవం ఘటో జలవానితి నిశ్చయకాలీన వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి జలత్వావచ్ఛిన్నవిషయక నిశ్చయోపి తత్కాలీనహేతుమత్తానిశ్చయసమానధర్మితావచ్ఛేదకక వహ్న్యనుమితిసామాన్యవిరోధీతి వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలే ఏవం వహ్న్యభావాన్వయవ్యాప్తివిశిష్టజలాదిరూపాసాధారణ్యే చ లక్షణసమన్వయః । ఏవంచ యద్రూపపదేనాస్య ధారణీయతయా జలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజల ఇవ ప్రతియోగిజలే లక్షణగమనం సంభవతీతి తత్రాతివ్యాప్తిరతః ఏతాదృశోపేక్షా కృతా ॥ కేచిత్తు ॥ వృక్షః కపిసంయోగవానిత్యత్ర కపిసంయోగాభావవద్వృక్షో న లక్ష్యః నిరవచ్ఛిన్నాధారతాసంబంధేన సాధ్యాభావప్రకారకజ్ఞానవిషయస్యైవ ఆభాసత్వాత్ తథాచ అవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానస్యోత్తేజకతాపక్షే స్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకత్వకల్పే కపిసంయోగాభావవద్వృక్ష విషయతాసామాన్యస్యాపి అనుమితిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ కేవలవిశేషణతాసమ్బన్ధేన కపిసంయోగాభావవద్వృక్షస్యాపి లక్ష్యత్వాపత్తేరతః అవ్యాప్యవృత్తిత్వభ్రమాభావవిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వం అనుమితిప్రతిబన్ధకతాయాం నివేశితం తథాచావ్యాప్యవృత్తిత్వప్రమాకాలీనస్య వృక్షః కపిసంయోగాభావవానితి జ్ఞానస్యాప్యనుమిత్యప్రతిబన్ధకతయా యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయత్వవ్యాపకత్వం సానుమితిప్రతిబన్ధకతాయామితి న కేవలస్వరూపసంబంధేన కపిసంయోగాభావవద్వృక్షేఽతివ్యాప్తిరిత్యాహుః ॥ నను ప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్య జ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపికా అనుమితిప్రతిబన్ధకతా

తద్రూపవత్త్వమేవ ఆభాసత్వం। ఏవంచ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారే నాతివ్యాప్తిః। ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూత ప్రమేయత్వత్వవిశిష్టవిషయితాయాః ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకజ్ఞానే సత్త్వాద్యద్రూపపదేన మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వస్య ధారణాసంభవాదితి దీధితికారోక్తవిశిష్టాంతరాఘటితత్వంవిఫలమితి ॥ ఏవం జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబంధకతా తదనవచ్ఛేదకీభూతాయా హ్రదధర్మిక జలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబంధకతాతదనవచ్ఛేదకీభూతాయావృత్తిత్వవిషయతాయా వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి జలవద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానే సత్త్వాన్నానుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వం తాదృశజ్ఞానఇతి యద్రూపపదేన వహ్న్యభావవజ్జల వద్వృత్తి జలవద్ధ్రద త్వస్య ధర్తుమశక్యత్వాదతివ్యాప్తివిరహాద్విశిష్టద్వయాఘటితత్వం వ్యర్థం ॥ నచ హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్యభావేఽతివ్యాప్తిః। వహ్న్యభావఇతిజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూత విషయతాశూన్యత్వవిరహాద్ధ్రదో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానస్య తథావిధతయా తద్వృత్తిత్వవిశిష్టవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతావ్యాపకత్వస్యానుమితిప్రతిబంధకతాయాం సత్త్వాదితివాచ్యం। యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వస్య భవతాపిజ్ఞానే విశేషణీయతయా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యానుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూత విషయితాశూన్యజ్ఞానాప్రసిద్ధ్యా యద్రూపపదేన వహ్న్యభావత్వస్య ధారణాసంభవాదితివహ్న్యభావేఽతివ్యాప్తివిరహాత్ । వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయితావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యానుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయితాశూన్యస్యహ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానస్య ప్రసిద్ధ్యా వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదౌ లక్షణసమన్వయసంభవాత్। నచ సంయోగస్సం

యోగాభావవానిత్యాదౌ సంయోగస్సంయోగవానితిబాధభ్రమః । తత్ర సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యత్వం అనుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయితాశూన్యత్వంచాస్తీతి తజ్జ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్టసంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వం ప్రతిబంధకతాయామస్తీతి తత్రాతివ్యాప్తిరతః ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయితాశూన్యత్వం జ్ఞానవిశేషణం న దేయం । తథాచ సంయోగ ఇతి జ్ఞానస్యాపి సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యతాయా తద్వృత్తిత్వవిశిష్ట సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వస్యానుమితిప్రతిబంధకతాయాం అసత్త్వాన్న సంయోగేఽతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాశూన్యం యజ్జ్ఞానం తద్వృత్తిత్వవిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితావ్యాపకత్వం అనుమితిప్రతిబంధకతాయాం నివేశనీయం । తథాచ తత్ర సంయోగేన దోషః । వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయితావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యంయద్ధ్రదపక్షకవహ్నిసాధ్యకానుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూత విషయితాశూన్యంజ్ఞానం తస్యాప్రసిద్ధత్వాన్న వహ్న్యభావేఽతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే । యది । తదా హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర హ్రదవృత్తిర్యో వహ్న్యభావస్తద్వద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః । హ్రదవృత్తివహ్న్యభావవాన్హ్రద ఇతి జ్ఞానస్యానుమితినిష్ఠప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయితాశూన్యత్వాత్ ॥ నచ స్వానవచ్ఛేదకవిషయితాశూన్యజ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్ట యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితావ్యాపికాస్వాత్మకప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతా తద్రూపవత్త్వమేవ హేత్వాభాసత్వం । తథాచ హ్రదవృత్తివహ్న్యభావవాన్హ్రద ఇతిజ్ఞానేఽనుమితిప్రతిబంధకతాద్వయం । ఏకావహ్న్యభావవిశేష్యకహ్రదవృ

త్తిత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా । అపరా చ హ్రదవిశేష్యక వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా । తథా చ తాదృశప్రతిబంధకతాంతర్గతా ఏకాపి ప్రతిబంధకతా నస్వపదేనధర్తుంశక్యతే । తాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయస్య తయోః పరస్పరమనవచ్ఛేదకవిషయతావత్త్వాదితి స్వానవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వసంబంధేన ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావిశిష్టహ్రదవృత్తివహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాశాలినిశ్చయస్యాప్రసిద్ధ్యా హ్రదవృత్తివహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వస్యయద్ధర్మపదేన ధారణాసంభవాదితి తదవచ్ఛిన్నేనాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం । ఏవంసతి వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసంభవః । తాదృశజ్ఞానే ప్రతిబంధకతా నానావిధా । ఏకా హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాశాలి నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా । అపరా చ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాశాలి నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా । అపరా చ హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితా సతీ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాయా అభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతా తాదృశవిషయతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా । తథా చ స్వపదేన కస్యా అపి ప్రతిబంధకతాయా ధారణం నసంభవతి । ప్రత్యేకం తత్తత్ప్రతిబంధకతానాం సాక్షాదనవచ్ఛేదకీభూతవిషయతాయాః తాదృశవిశిష్టవిషయకజ్ఞానేసత్త్వాత్ । సాక్షాత్పరంపరాసాధారణమవచ్ఛేదకత్వం దుర్వచం । ఏకం తన్నిరూపితావచ్ఛేదకత్వం అపరంచ తన్నిరూపితావచ్ఛేదకత్వస్యావచ్ఛేదకత్వం ।యదిచ కథంచిత్సాక్షాత్పరంపరాసాధారణమవచ్ఛేదకత్వం నివేశ్యైవపతాదృశాసంభవఃవార్యతే । తథాపియత్రసాధ్యాభావత్వేన నకస్యాపి భ్రమోజాతః ఏవం సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణ ప్రతియోగితాసంబంధేన నకస్యాపి భ్రమోజాతః తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధేన సాధ్యవిశిష్టాభావవిశిష్టపక్షవిష

యకనిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకతాలాఘవాన్నతు తత్రాపి నిరూప్య నిరూపకభావాపన్నవిషయతాశాలినిశ్చయత్వేనగౌరవాత్ । తథాచ తాదృశప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూతాయా సాధ్యతావచ్ఛేదకాదివిషయతాతస్యాస్తాదృశస్థలీయ దోషవిషయకజ్ఞానే నియమతస్సత్వాత్తాదృశస్థలీయ దోషేఽవ్యాప్తిః । ఏవం వహ్న్యభావో వహ్నిమాన్నిత్యత్ర వహ్న్యభావవిశిష్టో యోవహ్న్యభావస్తద్విశిష్టవహ్న్యభావేఽతివ్యాప్తిః । తాదృశజ్ఞానీయవిషయతాసామాన్యస్యైవ వహ్న్యభావధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥

*అనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితనిశ్చయవృత్తిత్వవిశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకత్వం తద్రూపవత్త్వమితి హేత్వాభాసలక్షణే హ్రదపక్షకవహ్నిసాధ్యకస్థలే వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తివారణార్థం యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వం యద్రూపావచ్ఛిన్నే భట్టాచార్యేణ నివేశితం। తథాచ హ్రదధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తా నిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వాద్వహ్న్యభావవజ్జలవద్విషయక నిశ్చయవిశిష్టజలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వం అనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిభవతి । ఏవం హ్రదధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధింప్రతి వినిగమనావిరహేణ హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వేనాపి ప్రతిబంధకత్వాత్ జలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావవజ్జలవద్విషయక నిశ్చయత్వమప్యనుమితిప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తిభవతీతి తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదే విరహాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ నను స్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబన్ధేనానుమితిప్రతిబన్ధకతావిశి

ష్టో యోఽనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కన్దితనిశ్చయస్తద్వృత్తిత్వ విశిష్టయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకం అనుమితిప్రతిబంధకత్వం తద్రూపవత్త్వమిత్యనేనైవ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి జలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తివారణం సంభవతీతి గురుతరవిశిష్టద్వయఘటితత్వనివేశో వ్యర్థః । తథాహి వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయే ప్రాగుక్తప్రతిబంధకతాద్వయం వర్తతే । తథాచ స్వపదేన జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా ధర్తుం న శక్యతే । తాదృశప్రతిబంధకతాయాః జలవాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానావ్యవహితోత్తరవృత్తిహ్రదో జలవానితి జ్ఞానేపి సత్త్వాత్ తత్ర జలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయాః అసత్త్వాదేవం రీత్యైవ ప్రథమప్రతిబంధకతాయాః ద్వితీయజ్ఞానేసత్త్వాత్తాదృశప్రథమప్రతిబంధకతాయా అవ్యాపికాయా ద్వితీయ ప్రతిబంధకతా తచ్ఛిన్నత్వస్య తాదృశజ్ఞానేవిరహాదితి స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేనానుమితిప్రతిబంధకత్వస్య తాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయే విరహాద్యద్రూపపదేన వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వస్య ధారణాసంభవాత్ । హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపబాధవిషయకనిశ్చయే తు బాధనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబంధకతాతదవ్యాపకీభూతవ్యభిచారప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేనానుమితినిరూపితప్రతిబంధకతాసత్త్వాద్యద్రూపపదేన బాధత్వస్య ధర్తుం శక్యతయా బాధాదౌ లక్షణసమన్వయః । ఏవంచ తాదృశనిశ్చయేఽవ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వనివేశనమస్యఫలం । హ్రదో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయక జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే ప్రకృతానుమితినిరూపితాయా నిరవచ్ఛిన్న హ్రదత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాకవహ్న్యభావప్రకారక

నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా తదవ్యాపికాయా జాతిత్వావచ్ఛిన్న
జాతినిష్ఠావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతానిరూపిత వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చ
యత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా తస్యాస్సత్త్వాన్న తాదృశజ్ఞానే స్వావ్యా
పకీభూత ప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేన అనుమితి ప్రతిబంధకతావ
త్త్వం । నహి సంబంధఘటకీభూత స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాయాం
ప్రకృతానుమితినిరూపితత్వనివేశస్య ప్రయోజనమస్తి । యేన జాతి
త్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయాం ప్రకృతా
నుమితినిరూపితత్వవిరహేణ స్వావ్యాపకీభూత ప్రతిబంధకతాశూన్యత్వ
సంబంధేన ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావత్త్వం సంభావనీయం । ఏ
వం విశిష్టాంతరాఘటితత్వ విశేషణమప్యఫలం । మేయత్వవిశిష్టవ్యభి
చారవిషయకనిశ్చయేవ్యభిచారజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాయా అవ్యా
పికాయా వ్యభిచారో మేయత్వాభావవానితిజ్ఞాననిరూపితవ్యభిచారధర్మి
కమేయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా తస్యాస్సత్త్వాన్న
నిరుక్తసంబంధేన ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావత్త్వమితియదుపపాదే
న మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వస్య ధారణం నసంభవతీత్యతో మేయత్వవిశి
ష్టేఽతివ్యాప్తివిరహాదితిచేత్ ।అత్రకేచిత్॥యత్రహ్రదో వహ్నిమాన్ ధూ
మాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవాన్ ధూమాభావవానితి జ్ఞానస్య పూర్వం ప
శ్చాద్వా వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదవిషయకం జ్ఞానంభవతి నాన్యథా । కింతు
వహ్నిత్వేన గుంజాపుంజావగాహ్యభావత్వేనఘటాభావావగాహివహ్న్య
భావవాన్ హ్రదఇతి భ్రమాత్మకజ్ఞానమేవ తత్ర వహ్న్యభావవిశిష్టహ్ర
దాదిరూపబాధవిషయకజ్ఞానీయాయా తాదృశ భ్రమసాధారణ ప్రతిబం
ధకతా తస్యా అవ్యాపికాయా హ్రదధర్మిక ధూమప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత వహ్న్యభావావచ్ఛేదేన ధూమాభావప్రకార
కనిశ్చయవిశిష్టహ్రదాదిధర్మికవహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయత్వావ
చ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా తస్యాస్తాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయమాత్రే సత్త్వా

ద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽవ్యాప్తిః । తాదృశ భ్రమాత్మకజ్ఞానస్య నిరుక్త సంబంధేన బాధప్రతిబంధకతావత్త్వేపి తత్ర వహ్న్యభావవిశిష్టహ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా అసత్త్వాత్ భ్రమాత్మకజ్ఞానమాదాయాపి లక్షణ గమనాసంభవాత్ । నచ తద్ఘటకస్వావ్యాపకత్వం స్వాధికరణనిష్ఠ భేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం । తత్ర భ్రమసామాన్యభిన్నత్వం స్వాధికరణే నివేశనీయం । తథాచ తాదృశబాధప్రతిబంధకత్వావ్యాపకత్వం తాదృశజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాః ససంభవతీతి నతాదృశబాధేఽవ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ ఏవమపి హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర జలవ్యాపక వహ్న్యభావసమానాధికరణ జలవద్ధ్రదరూపసత్ప్రతిపక్షేఽవ్యాప్తిః । తాదృశ సత్ప్రతిపక్షజ్ఞానే వహ్న్యభావధర్మికజలవ్యాపకతానిశ్చయవిశిష్ట హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయా జలవాన్ హ్రదఇతి జ్ఞానోత్తరవృత్తిజలవ్యాపకో వహ్న్యభావఇతిజ్ఞానేఽసత్త్వాత్స్వపదేన ప్రథమప్రతిబంధకతాపి ధర్తుంనశక్యతే । ఏవం హ్రదధర్మికజల ప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావధర్మికజలవ్యాపకతానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయా జలవ్యాపకోవహ్న్యభావఇతి జ్ఞానోత్తరవృత్తిజలవాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానేఽసత్త్వాత్తాదృశ ప్రతిబంధకతయోః పరస్పరమవ్యాపకత్వాద్ద్వితీయ ప్రతిబంధకతాపి నతథా। ఏవంచ స్వావ్యాపకీభూత ప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేన వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయకజ్ఞానఇవ నిరుక్తసత్ప్రతిపక్షజ్ఞానేప్యనుమితిప్రతిబన్ధకత్వాసంభవాత్ ।తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వోక్త్యా చ తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయతాయాం సత్ప్రతిపక్షవిషయితాభిన్నత్వం నివేశ్య సత్ప్రతిపక్షే లక్షణసమన్వయో భట్టాచార్యేణ స్వయమేవకృతః। నచాత్రాపి స్వావ్యాపక ప్రతిబంధకతాయాం సత్ప్రతిపక్షవిషయిత్వావచ్ఛిన్నత్వంనివేశ్య సత్ప్రతిపక్షే లక్షణగమనంసంభవతీతివాచ్యం । ఏవంసతి వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తివారణం న

సంభవతి । తథాహి జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్ట హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబంధకతా తస్యాః జలవ్యాపకవహ్న్యభావసమానాధికరణజలవద్హ్రదవిషయతాయా అపి జలత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాత్వేనానవచ్ఛేదకత్వాత్ । యద్ధర్మావచ్ఛేదేన తదభావవత్తానిశ్చయస్తద్ఘటితధర్మనిష్ఠప్రకారతానిరూపితాయా అపి విశేష్యతాయాః వ్యావర్తకధర్మదర్శనవిధయా ప్రతిబంధకతాయామవచ్ఛేదకత్వాత్ । హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబంధకతాయాః సత్ప్రతిపక్షవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వేపి తత్ప్రతిబంధకత్వావ్యాపకత్వవిరహాత్ తాదృశనిశ్చయే నిరుక్తసంబంధేన ప్రథమప్రతిబంధకతావత్త్వవిరహేపి స్వావ్యాపకీభూత సత్ప్రతిపక్షవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేన ద్వితీయతత్ప్రతిబంధకతావత్త్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయేసత్త్వాత్ ॥ యదిచ ప్రతిహేతువ్యాపకసాధ్యాభావసమానాధికరణ తద్ధేతుమత్పక్షస్య నసత్ప్రతిపక్షతా । కింతు హేత్వఘటితసాధ్యాభావాభావపదవృత్తిమత్పక్షస్యైవ సత్ప్రతిపక్షతా । తదా ప్రతిబంధకతాయాస్సత్ప్రతిపక్షవిషయకత్వానవచ్ఛిన్నత్వనివేశస్య ప్రయోజనవిరహాన్న వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే । తథాహ్యేతాదృశనివేశాభావే వహ్నిమానిత్యత్ర యత్ర సంయోగసంబంధేన వహ్నిస్సాధ్యతా తత్ర సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావస్య హేత్వాభాసత్వాపత్తిః । తత్రాభావత్వధర్మితావచ్ఛేదకక సంయోగసంబంధేన వహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్న్యవచ్ఛేదేన సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వేనాభావత్వధర్మితావచ్ఛేదకక సంయోగసంబంధావ

చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్ని ప్రకారకత్వఘటితైన ప్రతిబంధకత్వం। నతు నిరుక్తసంబంధేన వహ్న్యవచ్ఛేదేన సంయోగ సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక వహ్న్యభావనిశ్చయవిశిష్ట అభావత్వ ధర్మితావచ్ఛేదకక సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్ని ప్రకారకనిశ్చయత్వేన గౌరవాత్। తథాచ స్వావ్యాపక ప్రతిబంధకతాన్యత్వసంబంధేన సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధేన వహ్న్యవచ్ఛేదేన సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకవహ్న్యభావ ప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయా వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయకజ్ఞానేసత్త్వాత్॥ ఏవం హ్రదో జలవద్ధ్రదకాలీన వహ్నిమానిత్యత్ర జలావచ్ఛేదేన జలవద్ధ్రదకాలీన వహ్న్యభావ ప్రకారకనిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వం। నతు జలావచ్ఛేదేన జలవద్ధ్రదకాలీన వహ్న్యభావ ప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజల ప్రకారకనిశ్చయత్వేన గౌరవాత్। తథాచ తాదృశ ప్రతిబంధకతాయాః స్వావ్యాపకీభూత ప్రతిబంధకతాన్యత్వసంబంధేన జలావచ్ఛేదేన జలవద్ధ్రదకాలీన వహ్న్యభావవిషయకనిశ్చయేసత్త్వాత్తత్రచానుమితిప్రతిబంధకతాయాస్సత్త్వాజ్జలావచ్ఛేదేన జలవద్ధ్రదకాలీనవహ్న్యభావస్యాపి తత్ర దోషత్వాపత్తిరతో విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనం॥ నచ విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశేపి యాదృశ విశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమనుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూత తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయతాన్య ప్రతీతివిషయత్వమేవ నిరుక్తవిశిష్టద్వయాఘటితత్వస్యార్థోఽవక్తవ్యః। అన్యథా వహ్న్యభావత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయత్వస్యాపి తాదృశానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితయా తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయతాన్యప్రతీతివిషయత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽసత్త్వాదసంభవాపత్తేః। ఏ

వంవిధనివేశేచ వహ్న్యభావత్వవిశిష్టవిషయిత్వ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వ విశిష్టవిషయిత్వయోర్జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నాయా హ్రదధర్మికవహ్ని ప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితబాధనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా తస్యామవచ్ఛేదకత్వేన జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదికా నతాదృశవిశిష్టద్వయవిషయితా కింతు జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావజలవద్ధ్రదైతదుభయవిషయతైవ తచ్ఛూన్యస్య ప్రతీతివిషయత్వం బాధేఽక్షతమేవ । ఏవంచాభావో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయాః జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నతయా ఏవం హ్రదోఽజలవద్ధ్రదకాలీనవహ్నిమానిత్యత్ర జలావచ్ఛేదేన జలవద్ధ్రదకాలీనవహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాఅపి జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నతయా వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయతాయా జలావచ్ఛేదేన జలవద్ధ్రదకాలీన వహ్న్యభావవిషయతాయాశ్చ నజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వం । కింత్వన్యాసామేవ విషయతానాం । తచ్ఛూన్య ప్రతీతివిషయత్వస్య వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావే జలావచ్ఛేదేన తాదృశవహ్న్యభావేచసత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమితివాచ్యం । యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వమనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిప్రకృతానుమితిప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వవిశిష్ట ప్రకృతానుమితివిరోధ్యనుమితిజనకతానవచ్ఛేదకత్వ విశిష్టాయా తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయతా తచ్ఛూన్యప్రతీతివిషయత్వస్య వివక్షితత్వాత్ । తథాచ బాధస్థలే హ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయాయా వహ్న్యభావత్వవిశిష్టవిషయితాయాచ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా తయోరనుమితిప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వవిరహేణ సత్ప్రతిపక్షస్థలేచ వహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్ హ్రద ఇతిజ్ఞానీయాయా వహ్న్యభావత్వవిశిష్టవిషయతాయాచ వహ్న్యభావవ్యాప్యవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిష

యత్తా తయోః ప్రకృతానుమితి విరోధ్యనుమితిజనకతానవచ్ఛేదకత్వవిరహేణ తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయతాపదేన తాసాం ధారణం నసంభవతి కింత్వన్యాసాం విషయతానామేవ అతో నక్షతిః ॥ అభావో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్నిత్వవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయక నిశ్చయత్వస్యానుమితి ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తితయాతాదృశ విశిష్టద్వయవిషయతయోశ్చ ప్రకృతానుమితిప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వవిరోధ్యనుమితిజనకతానవచ్ఛేదకత్వయోశ్చ సత్త్వాత్తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయతాపదేన తయోరేవధారణం। ఏవం హ్రదో జలవద్ధ్రదకాలీన వహ్నిమానిత్యత్ర తాదృశ విశిష్టద్వయవిషయతాపదేన వహ్నిత్వవిశిష్టవిషయత్వ జలవద్ధ్రదకాలీన వహ్న్యభావవజ్జలవిశిష్టవిషయిత్వయోరేవ ధారణం సంభవతి తాదృశవిశిష్టద్వయవిషయతాశూన్యప్రతీతివిషయత్వస్య వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావే జలావచ్ఛేదేన తాదృశవహ్న్యభావేచ అసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః। యద్యప్యేవం యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం అనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తినిరుక్తవిశేషణద్వయాక్రాంత తాదృశవిశిష్టవిషయితాశూన్యప్రతీతివిషయత్వనివేశేనైవ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తివారణంసంభవతి అనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయతాయా నిరుక్తధర్మద్వయాక్రాంతత్వాదితి తచ్ఛూన్యప్రతీతివిషయత్వస్యవహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదేఽసత్త్వాత్। ఏవమభావో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్యవచ్ఛేదేన వహ్న్యభావేఽపి నాతివ్యాప్తిః। హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయతాయా అనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వేఽపి తాదృశవిషయతాయా అనుమితిప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వవిరహేణ నిరుక్తోభయధర్మాక్రాంతతేతి వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయతాయాస్తాదృశవిశిష్టవిషయతాపదేన ధారణాసంభవాత్ నాసంభవోఽపీత్యుచ్యతే। తదా యాదృ

శైత్యాదేరననుగతత్వేన ప్రాతిస్వికరూపేణైవాభావస్య నివేశనీయతయా వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదే వహ్న్యభావవజ్జలాదిమత్కాలీనజలవద్ధ్రదే వహ్న్యభావవజ్జలవద్వృత్తిప్రమేయత్వవజ్జలవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తివారణార్థం తాదృశవిశిష్టవిషయతానామభావకూటనివేశాదతివ్యాప్తివారణమపేక్ష్య జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావ జలవద్ధ్రదే తద్విశిష్టద్వయవిషయతాశూన్యత్వస్య ప్రతీతౌ నివేశనేన తాదృశవిశిష్టద్వయఘటితపదార్థమాత్రేఽతివ్యాప్తివారణస్యైవ లఘుత్వాదితి సూచయితుం నిరుక్తవిశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశనం ॥ నను స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాశూన్యత్వస్యజ్ఞానే నివేశే కథమవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వస్య వైయర్థ్యం ॥ శుద్ధహ్రదత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవహ్నిప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితాయా హ్రదధర్మిక జాతిప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజాతిమత్త్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేన తద్వత్త్వస్య హ్రదో జాతిమానితి జ్ఞానాసమానకాలీనజాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేపి సత్త్వాత్తత్ర చానుమితి ప్రతిబంధకతావిరహేణాసంభవతాదవస్థ్యాత్ । ఏవం హ్రదో వహ్నిమాన్వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్కాలీన ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవజ్జాతిమత్కాలీన ధూమాభావవద్ధ్రదరూపస్వరూపాసిద్ధివిషయకనిశ్చయనిష్ఠాయా ప్రతిబంధకతా తదవ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాశూన్యత్వస్య జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానే సత్త్వాత్తత్ర చానుమితిప్రతిబంధకతాయా అసత్త్వాదవహ్న్యభావవద్ధ్రదరూపబాధేఽవ్యాప్తిః తథాచ కథం తస్య వైయర్థ్యముక్తమితి । ఏవం హ్రదో వహ్నిమాన్వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిమేయత్వవిశిష్టజలాభావాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి మేయత్వవిశిష్టజలప్రకారకహ్రదవిశేష్యక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా స్వరూపాసిద్ధి ప్రతిబంధకతా తదవ్యాపికా నజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావ

ప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా । నాపి హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతేతి స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబన్ధకతాశూన్యత్వసంబన్ధేన స్వరూపాసిద్ధిప్రతిబన్ధకతాయా ఏవ నిరుక్తనిశ్చయే సత్త్వాత్ తత్ర చానుమితిప్రతిబన్ధకతాయాస్సత్త్వాత్ తత్త్రలీయ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదాతివ్యాప్తివారణార్థమేవ అవశ్యం విశిష్టద్వయాఘటితత్వమపి నివేశనీయం ఇతి । కథం తస్య వైయర్థ్యముక్తం । ఏవం ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ మేయత్వవాన్ ధూమాభావవాన్ మేయత్వవాన్ ధూమవ్యభిచారివహ్నేరితి జ్ఞానవృత్తిర్యా మేయత్వావచ్ఛేదేన ధూమాభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నిధర్మికమేయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా తస్యాః నిరుక్తసంబన్ధేన మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయకనిశ్చయే సత్త్వాత్ తత్ర చానుమితిప్రతిబన్ధకతాయా అపి సత్త్వాన్మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నావతివ్యాప్తివారణార్థం విశిష్టాన్తరాఘటితత్వమపి నివేశనీయమితి చేత్ । స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబన్ధకతాశూన్యత్వసంబన్ధేన ప్రకృతానుమితినిరూపిత యత్ప్రతిబన్ధకతావిశిష్ట యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వవ్యాపికా అనుమితినిరూపితతత్ప్రతిబన్ధకతా తాదృశవిశిష్టత్వం హేతుదోషత్వమిత్యుక్తౌ దీధితికారోక్తవిశిష్టాన్తరాఘటితత్వం గదాధరోక్తావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వం విశిష్టద్వయాఘటితత్వం చాఫలమేవ । మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకజ్ఞానత్వవ్యాపికా న నిరుక్తజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా కిన్తు వ్యభిచారజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతైవ తదవ్యాపికాయా వ్యభిచారధర్మికమేయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా తచ్ఛూన్యత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయక నిశ్చయే విరహాద్యాదృశవిశిష్టపదేన మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారస్య ధారణా

సంభవాత్ । ఏవం హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర శుద్ధహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబన్ధకతాతదవ్యాపికాయా జాతిత్వవిశిష్టావచ్ఛిన్నధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా తస్యాః జాతిమాన్ వహ్న్యభావవానిత్యాకారకజ్ఞానేసత్త్వాజ్జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానం స నిరుక్తసంబన్ధేనఅనుమితిప్రతిబన్ధకతావద్భవతి కింతు హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానమేవ తత్రచానుమితిప్రతిబన్ధకతాయాస్సత్త్వాద్వహ్న్యభావవద్ధ్రదే లక్షణగమనం । ఏవం హ్రదో వహ్నిమాన్స్వవహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిమేయత్వవిశిష్టజలాభావాదిత్యత్ర స్వరూపాసిద్ధిప్రతిబంధకతా నవహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయక నిశ్చయత్వవ్యాపికా అపితు జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతైవ తస్యాశ్చ నిరుక్తసంబన్ధేన వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయేన సత్త్వమితితు ప్రాగేవోపపాదితం ॥ వస్తుతస్తు ॥ స్వావ్యాపకప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతవిరోధ్యనుమితిజనకతానవచ్ఛేదకీభూత విషయతాశూన్యత్వసంబన్ధేన ప్రకృతానుమితినిరూపిత యత్ప్రతిబన్ధకతావిశిష్టాబాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందితజ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్ట యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపికా ప్రకృతానుమితినిరూపిత తత్ప్రతిబన్ధకతాతద్రూపవత్త్వమేవ హేత్వాభాససామాన్యలక్షణం ॥ ఏవంచ గదాధరోక్తం జ్ఞానే నిశ్చయత్వవిశేషణమప్యసఫలం । హ్రదో వహ్నిమాన్నవేత్యాకారకసంశయేఽనుమితినిరూపితాయా బాధప్రతిబన్ధకతా తదవ్యాపికాయా హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధతానిరూపితహ్రదధర్మికవహ్నిప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాతదవచ్ఛేదకీభూతవిషయతాసత్త్వాత్ ।సంశయీయవిషయతాయా అపిసమానాకారకజ్ఞానస్యైకవిషయతావాదిమతేనిశ్చయవిశేషణతయా నిశ్చయవృత్తిప్రతిబన్ధకతాయామవచ్ఛేదకత్వాత్ । నచ పర్వతో వహ్నిమా

న్నవేతి సంశయే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత పర్వతత్వావ
చ్ఛిన్నవిశేష్యతాతో నైవ వహ్న్యభావప్రకారతానిరూపితపర్వతత్వా
వచ్ఛిన్నవిశేష్యతేతి మతేనైవ సంశయనిశ్చయవిశేష్యతయో రైక్యం ॥ న
తూభయప్రకారతానిరూపితైకవిశేష్యతామతే । తన్మతేపర్వతో వహ్ని
మానితినిశ్చయీయవిశేష్యతాయా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారత్వాన్యప్ర
కారత్వానిరూపితతయా పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతిసంశయీయ విశేష్య
తాయా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారత్వాన్యప్రకారతానిరూపితతయా సం
శయనిశ్చయవిషయతయో రైక్యాసంభవాత్ ॥ ఏవంచపర్వతో వహ్న్యభావ
వాన్వహ్నిమాంశ్చేతి సముచ్చయాత్మకజ్ఞానస్య వహ్నివహ్న్యభావయో
రవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానదశాయాం ఉత్పన్నస్య విషయతాయాః పర్వతో వ
హ్నిమాన్నవేతి సంశయవిషయతాతో వైలక్షణ్యోపపాదనాయ సంశ
యే వహ్న్యభావవిరుద్ధవహ్నిప్రతియోగిక సంయోగసంబంధేన వహ్ని
ర్భాసతే సముచ్చయేతు శుద్ధసంయోగసంబంధేన వహ్నిర్భాసతఇతిసం
శయసముచ్చయయోర్విషయతావైలక్షణ్యం సత్ప్రతిపక్షగ్రంథే భట్టాచా
ర్యేణోపపాదితం ॥ తథాచ సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక
వహ్న్యభావప్రకారక బుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితాయాసం
యోగసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్నిప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధ
కతా తదవచ్ఛేదకశుద్ధసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారతాయాః ప్రహ్లాదో వహ్నిమాన్నవేతిసంశయే ఽసత్త్వాన్నిశ్చయప
దోపాదానమావశ్యకమితివాచ్యం । యత్ర వహ్న్యభావవిరుద్ధవహ్నిప్ర
తియోగిక సంయోగసంబంధేన ప్రహ్లాదధర్మికవహ్నిప్రకారకనిశ్చయ
స్తన్నిశ్చయీయవిషయతాయాఅపి వహ్న్యభావబుద్ధినిరూపితప్రతిబం
ధకతావచ్ఛేదకతయా తాదృశవిషయతాయాశ్చ సమానాకారకజ్ఞానీయ
విషయతాయాః ఐక్యమతే సంశయే విరోధభానమతేచ సత్త్వాత్తాదృశ
సంశయస్య ననిరుక్తసంబంధేన ప్రకృతానుమితినిరూపితప్రతిబంధకతా

వత్త్వం । అపితు హ్రదోవహ్న్యభావవానితి నిశ్చయస్యైవేతి నిశ్చయపదోపాదానమనర్థకమేవ । హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర జలవ్యాపకవహ్న్యభావసమానాధికరణజలవద్ధ్రదరూపసత్ప్రతిపక్షవిషయకనిశ్చయే వహ్న్యభావధర్మికజలవ్యాపకతానిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావ్యాపకహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టవహ్న్యభావధర్మికజలవ్యాపకతానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాస్సత్త్వేపి ఏవం ప్రాగుక్తద్వితీయప్రతిబంధకతావ్యాపకప్రాగుక్తప్రథమప్రతిబంధకతాయాస్సత్త్వేపితాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతాయావిరోధ్యనుమితిజనకతానవచ్ఛేదకవిషయతా తద్వత్త్వస్య సత్ప్రతిపక్షవిషయకజ్ఞానే విరహాన్నిరుక్తసంబంధేనానుమితినిరూపితప్రతిబంధకతావత్త్వం సత్ప్రతిపక్షవిషయకజ్ఞానేఽబాధితమేవేతి నప్రాగుక్తసత్ప్రతిపక్షావ్యాప్తిరపీతి। ప్రతిబంధకతాయాం యత్త్వతత్త్వనివేశాదననుగమోప్యనుగమప్రకారేణ వారయితుం శక్యతే । తథాహి । యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయవృత్తిత్వేసతియద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయనిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదికాప్రకృతానుమితినిరూపితప్రతిబంధకతా తద్రూపవత్త్వమిత్యర్థః ॥ నిశ్చయవృత్తిత్వంచ స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వసంబంధావచ్ఛిన్నంగ్రాహ్యం । భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంచ స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవత్త్వసంబంధేన గ్రాహ్యం ।స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాచ స్వాభావవత్త్వస్వావ్యాపకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వైతదుభయసంబంధేన । వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయేఽనుమితినిరూపితాయాః ప్రతిబంధకతావర్తతే ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకనిశ్చయేదయాఽనుమితినిరూపితప్రతిబంధకతా సా నస్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వసంబంధేనేతి తయోర్వ్యుదాసః । హ్ర

దో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదిరూప దోషవిషయకత్వ
స్య జాతిమాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేసత్త్వేపి తత్రానుమితిప్రతిబం
ధకతాయా అసత్త్వేపి. తత్ర స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీ
భూతవిషయతాశూన్యత్వవిరహేణ హ్రదో వహ్న్యభావవానిత్యాకార
కనిశ్చయే స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వ
సత్త్వేపి స్వాభావవత్త్వవిరహేణ. నిరుక్తోభయసంబంధావచ్ఛిన్న స్వని
ష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాక భేదవత్త్వసత్త్వాత్తాదృశసంబంధావచ్ఛి
న్న యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయనిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదక
త్వమనుమితినిరూపితప్రతిబన్ధకతాయామక్షతమేవేతిలక్షణసఙ్గతిః। నిరుక్త
సబన్ధావచ్ఛిన్నతాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంతుబాధాదిధర్మికమే
యత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాం ప్రసిద్ధం॥ అ
త్రకల్పే హ్రదో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర సత్ప్రతిపక్షసంగ్రహాయ య
ది ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత విషయతాయాం విరోధ్యనుమితిజనక
తానవచ్ఛేదకత్వం నివేశ్యతే తదా వహ్న్యభావవిశిష్టజలవ్యాపకవహ్న్య
భావసమానాధికరణజలవిశిష్టహ్రదేఽతివ్యాప్తిః। తాదృశజ్ఞానే బాధనిశ్చ
యత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావ్యాపకసత్ప్రతిపక్షవిషయకనిశ్చయత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాయాఏవ సత్త్వాన్నిరు
క్తసంబంధేన బాధప్రతిబంధకతావత్త్వం నిరుక్తవిశిష్టవిషయకజ్ఞానేఽక్ష
తమేవేత్యతో విశిష్టాంతరాఘటితత్వమవశ్యం నివేశనీయమితి చేదనుమత
మేవైతత్ గదాధరోపరిపూర్వక్షిణామస్మాకం। ఏతేననహి తాదృశసిద్ధాన్తః
కర్తుంశక్యతే దీధితికారోక్తవిశిష్టాంతరాఘటితత్వసార్థక్యాత్॥ తస్మాదే
తాదృశరీతిమనాదృత్య అవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యత్వనివేశనం విశిష్ట
ద్వయాఘటితత్వనివేశనంచ తేనకృతమితినిరస్తం। ఏతాదృశలాఘవరీత్యను
సారేపి విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్యాత్ర సార్థక్యసంభవాదితి॥ అత్రేదంస
మాధానం॥ యత్ర వహ్న్యభావవాన్ ఘటాభావవానితిజ్ఞానపూర్వంత

త్పర్వతో వా హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానం క్వచిచ్చ వహ్న్యభావ
వాన్ పటాభావవానితిజ్ఞానోత్తరం తత్పూర్వం వా హ్రదో వహ్న్య
భావవానితిజ్ఞానం తత్ర బాధేఽవ్యాప్తిః । తాదృశబాధవిషయకజ్ఞానే హ్ర
దధర్మికఘటప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితాయా
జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా బాధవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తిబంధకతావ్యాపికాయాశ్చ పటప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్య
తానిరూపితా తథావిధయోః ప్రత్యేకం సత్త్వేన నిరుక్తసంబంధేన బా
ధప్రతిబంధకతావత్త్వస్య తత్రాసత్త్వాదితి ధ్యేయం । అత్ర స్వావ్యాప
కప్రతిబంధకతాయాం యద్విజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యతే తదా
తాదృశస్థలవిశేషేఽపి నావ్యాప్తిః ॥ కింతు హ్రదో జాత్యభావవానిత్యా
దౌ జాతిమద్ధ్రదరూపబాధేఽవ్యాప్తిః । జాతిమాన్ జాతిమానితి జ్ఞానే
స్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేన బాధప్రతిబంధకతావ
త్త్వం సంభవతి ॥ జాతిమాన్ జాత్యభావవానితిజ్ఞానస్యాహార్యతయా జా
తిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత జాతిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక వి
శేష్యతాయాః కస్యా అపి ప్రతిబంధకతాయా అనవచ్ఛేదకత్వాత్ తత్ర
జ్ఞానే జాతిమద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా అసత్త్వాత్ ప్రకృతాను
మితిప్రతిబంధకతాయాశ్చ సత్త్వాదిత్యవ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వనివేశ
నమావశ్యకం । ఏవం పర్వతో వహ్న్యభావవానిత్యత్ర వహ్నివిశిష్టవహ్ని
మత్పర్వతేఽతివ్యాప్తిః తాదృశజ్ఞానీయవహ్నిప్రకారతానిరూపితవహ్ని
పర్వతత్వైతదుభయావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితవహ్నినిష్ఠధర్మితావ
చ్ఛేదకతాయాః కస్యా అపి ప్రతిబంధకతాయా అనవచ్ఛేదకతయా తత్ర
స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేనానుమితిప్రతిబంధ
కతాసత్త్వాత్ తత్ర చ ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతాయాశ్చ సత్త్వాదతో విశి
ష్టాంతరాఘటితత్వమపి నివేశ్యం । తత్ర యదిప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకీభూతా
చ్ఛేదకతానిరూపితముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వం జ్ఞానే నివేశ్యతే । తద్వై

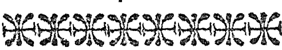
తద్దోషద్వయంవారయితుంశక్యతే।తథాహి జాతిమాన్జాతిమానితిజ్ఞానీయా యాః జాతిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితజాతిమన్నిష్ఠ విశేష్యతానిరూపితజాతిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాయాః కస్యాశ్చిదపి ప్రతిబంధకతాయాఅనవచ్ఛేదకత్వాత్ ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూత జాతిత్వావచ్ఛిన్నధర్మితావచ్ఛేదకతానిరూపితముఖ్యవిశేష్యత్వనిరూపకత్వస్య జాతిమాన్ జాతిమానితిజ్ఞానేసత్త్వాదనుమితిప్రతిబంధకతాయాస్తత్రాసత్త్వేపి నజాతిమద్ధ్రదేఽవ్యాప్తిః। ఏవం వహ్నివిశిష్టవహ్నిమత్పర్వతవిషయతాంతఃపాతిశుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత వహ్నిపర్వతత్వైతదుభయధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్నినిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతాయాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వవిరహేణ ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితోభయధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ధర్మితావచ్ఛేదకతానిరూపితముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వస్య వహ్నివిశిష్టవహ్నిమత్పర్వతవిషయకజ్ఞానేసత్త్వాద్వ్యమ్రిహావచ్ఛిన్నవిషయతాపదేన తాదృశవిషయత్వోపాదానం నసంభవతి। వహ్నిమాన్పర్వతో మహానసీయ వహ్న్యభావవానిత్యనాహార్యసంభవేపి వహ్నిమాన్పర్వతో మహానసీయవహ్నిమానిత్యాదిజ్ఞానీయ మహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపితవహ్నిపర్వతత్వైతదుభయావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాయాః వహ్నిమాన్పర్వతో మహానసీయవహ్న్యభావవానిత్యనాహార్యజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేపి తాదృశజ్ఞానస్య తాదృశముఖ్యవిశేష్యత్వానిరూపకత్వేపి స్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వసంబంధేనబాధప్రతిబంధకతావత్త్వవిరహాద్వ్యద్రిహావచ్ఛిన్నవిషయతాపదేన వహ్నివిశిష్టవహ్నిమత్పర్వతవిషయతాయాఉపాదానం నసంభవతీతి నవహ్నివిశిష్టవహ్నిమత్పర్వతేఽతివ్యాప్తిః। వస్తుతో వహ్నిమాన్ వహ్నిమాన్పర్వతో ద్రవ్యమిత్యాకారకప్రత్యక్షసామగ్రీతాదృశాకారక

ప్రత్యక్షేచ్ఛావిశిష్టాసతిభిన్నవిషయకానుమితిప్రతిబంధికా తాదృశసామగ్రీచతాదృశప్రత్యక్షైకకారణవిశిష్టాపరకారణరూపా। తథాచవహ్నిమత్పర్వతత్వధర్మితావచ్ఛేదకకవహ్నిప్రకారకజ్ఞానస్యాపి ధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానవిధయాతాదృశసామగ్ర్యంతర్గతత్వాత్తన్నిష్ఠాయాస్తాదృశప్రతిబంధకతా తస్యాః బాధప్రతిబంధకత్వావ్యాపకతయాతదవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వస్య వహ్నిమాన్పర్వతో వహ్నిమానితిజ్ఞానేఽసత్త్వాత్సవ్యాపకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతాశూన్యత్వసంబంధేన బాధప్రతిబంధకతాయాస్తత్రాసత్త్వాన్నతత్రాతివ్యాప్తిః। ఏవంచ స్వావ్యాపకత్వమపి స్వావచ్ఛేదకీభూతవిషయత్వసంబంధేన గ్రాహ్యమన్యథా వహ్నిమాన్పర్వతో ద్రవ్యమిత్యాకారకప్రత్యక్షసామగ్రీవిధయా పర్వతవిశేష్యకవహ్నిప్రకారకజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిబంధకతా తస్యాః ప్రత్యక్షేచ్ఛాకాలీనాన్యబాధజ్ఞానేసత్త్వాద్బాధప్రతిబంధకత్వావ్యాపకతయా తదవచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వస్య బాధజ్ఞానేఽసత్త్వేపినబాధాదావవ్యాప్తిః। సమానాకారకజ్ఞానీయవిషయతాయాః ఐక్యాత్ప్రత్యక్షేచ్ఛాకాలీనాన్యబాధజ్ఞానే స్వావచ్ఛేదకీభూత విషయతాసంబంధేన ప్రత్యక్షసామగ్రీవిధయా ప్రతిబంధకతాయాః సత్త్వాత్। ఏవం సిద్ధివిధయాయా బాధప్రతిబంధకతా తస్యా స్వావచ్ఛేదకీభూత విషయతావత్త్వసంబంధేన బాధప్రతిబంధకత్వావ్యాపకత్వవిరహాన్నావ్యాప్తిః॥

పరంతు స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాశూన్యత్వమపహాయ స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాశూన్యత్వ నివేశపక్షఏవావ్యాపకత్వం స్వావచ్ఛేదకవిషయత్వసంబంధావచ్ఛిన్నం। స్వావ్యాపకప్రతిబంధకతాశూన్యత్వపక్షేతు స్వరూపసంబంధేనావ్యాపకత్వం బోధ్యం। వహ్నివిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవహ్నిప్రకారకజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నేచ్ఛాంప్రతి వహ్నివిశిష్టపర్వతవిశేష్యకవహ్నిప్రకారక జ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకత్వాత్తాదృశప్రతిబంధకతాయాశ్చ వహ్నివిశిష్టపర్వత

రూపబాధప్రతిబంధకతావ్యాపకత్వాత్తద్భిన్నత్వస్య వహ్నివిశిష్టవ
హ్నిమత్పర్వతవిషయకజ్ఞానేఽసత్త్వాత్తత్ర నాతివ్యాప్తిరితితునసత్ ॥ వ
వంసతి హ్రదధర్మికవహ్న్యభావప్రకారకానుమితిర్జాయతాం ఇతీ
చ్ఛానిరూపితప్రతిబంధకతాయాః ప్రత్యక్షావృత్తితయా హ్రదవిశేష్య
కవహ్న్యభావప్రకారకానుమిత్యన్యజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛానిరూపిత
ప్రతిబంధకతాయా అనుమిత్యవృత్తితయా తాదృశబాధప్రతిబంధకతావ్
యాపకయోస్తాదృశేచ్ఛానిరూపితప్రతిబంధకతయోరన్యతరస్య బాధజ్ఞా
నమాత్రేసత్త్వాత్తావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూ
న్యత్వసంబంధేన బాధప్రతిబంధకతావిశిష్టజ్ఞానస్యాప్రసిద్ధ్యా బాధా
భావసంభవవారణాయ ఇచ్ఛానిరూపితాన్యత్వస్య జ్ఞాననిరూపితత్వస్య
వాస్వావ్యాపకీభూతప్రతిబంధకతాయాంనివేశనేనైవబాధప్రతిబన్ధకతావ్
యాపకేచ్ఛాప్రతిబన్ధకత్వస్య వహ్నివిశిష్టవహ్నిమత్పర్వతవిషయక జ్ఞా
నేసత్త్వేపి వహ్నివిశిష్టవహ్నిమత్పర్వతేఽతివ్యాప్తివారణాసంభవాత్ ॥
జ్ఞాననిరూపితప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకీభూతవిషయితావచ్ఛిన్నేచ్ఛా
నిరూపితప్రతిబన్ధకతాభిన్నత్వస్య స్వావ్యాపకీభూతప్రతిబన్ధకతాయాం
నివేశేతు నకోపిదోషఇతిధ్యేయం ॥ సర్వం గగనవదిత్యాదౌ సర్వత్వావ
చ్ఛేదేన గగనవత్తాబుద్ధింప్రతి సద్ధర్మితావచ్ఛేదకక గగనాభావప్రకా
రకనిశ్చయత్వేన ఘటోగగనాభావవాన్ పటోగగనాభావవానిత్యాది
సాధారణరూపేణ ప్రతిబన్ధకతామతే తాదృశస్థలే గగనాభావవద్ఘటరూ
పబాధేఽవ్యాప్తిః ॥ తత్రబాధప్రతిబన్ధకతాయాః పటోగగనాభావవానితి
జ్ఞానేపి సత్త్వాత్తదవ్యాపికాయా ఘటత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకగగనాభా
వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాఘటత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్య
కగగనవత్తాబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితా తద్భిన్నత్వస్యగ
గనాభావవద్ఘటవిషయకజ్ఞానేఽసత్త్వాదితినసమీచీనం ॥ నిశ్చయత్వస్యధ
ర్మితావచ్ఛేదకఘటితమూర్తికతయాఘటత్వపటత్వధర్మితావచ్ఛేదక

కగగనాభావప్రకారకనిశ్చయసాధారణైకనిశ్చయత్వస్య దుర్వచతయా
ఉప్రామాణ్యజ్ఞానానాం గగనాభావాభావవతి ఘటే గగనాభావప్రకా
రకం గగనాభావాభావవతి పటే గగనాభావప్రకారకమిత్యాకారకా
ణాం అభావస్య ఏకత్ర గగనాభావప్రకారకనిశ్చయేనివేశే తేషాం వి
శేషణవిశేష్యభావే వినిగమనావిరహాదనన్తప్రతిబన్ధకత్వాపత్తిరతఃపృ
థక్పృథగప్రామాణ్యజ్ఞానాభావంనివేశ్య ఘటత్వపటత్వధర్మితావచ్ఛేద
కకగగనాభావప్రకారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకత్వం లాఘవాత్ ॥ దీధి
తికృతా గగనవత్తాబుద్ధిసామాన్యం ప్రతి సర్వత్వావచ్ఛేదేన గగనాభావ
ప్రకారకనిశ్చయస్య యత్ప్రతిబన్ధకత్వముక్తం తత్ప్రతిబధ్యతాదిశ్యప్రా
మాణ్యజ్ఞానాభావనిశ్చయత్వయోరనివేశేన ఘటోఽగగనవానిత్యాదిసాధార
ణగగనప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నస్య ప్రతిబధ్యత్వసంభవాత్ నతథావి
రుద్ధం॥ వస్తుతస్తదపి నగదాధరానుమతం ॥ ఘటత్వావచ్ఛిన్నధర్మికగ
గనవత్తాబుద్ధింప్రతి సర్వత్వావచ్ఛేదేన గగనాభావప్రకారక నిశ్చయవిశి
ష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నధర్మికసర్వత్వప్రకారకనిశ్చయత్వేన తస్యతే ప్రతిబ
న్ధకత్వాత్ ॥ అస్తువా సర్వత్వావచ్ఛేదేన గగనవత్తాబుద్ధింప్రతి సధర్మి
తావచ్ఛేదకకగగనాభావప్రకారకనిశ్చయత్వేనైకప్రతిబన్ధకతా । తథాపి
స్వావ్యాపకత్వ స్వావ్యభిచారిత్వైతదుభయసంబంధేనానుమితిప్రతిబన్ధక
తావిశిష్టం యత్తద్విశిష్టాన్యత్వమేవ జ్ఞానేనివేశ్య తద్దోషస్యవారణీయత్వా
త్ । తథాహి సర్వత్వావచ్ఛేదేన గగనవత్తాబుద్ధింప్రతి యా సధర్మితా
వచ్ఛేదకక గగనాభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా ప్రతిబన్ధకతా తద
వ్యాపకత్వస్య ఘటధర్మికగగనాభావప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నాయాం
ప్రతిబన్ధకతాయాంసత్త్వేపి తదవ్యభిచారిత్వవిరహాత్ తాదృశోభయసం
బంధేన ప్రతిబన్ధకతావిశిష్టా నఘటధర్మికగగనాభావప్రకారక నిశ్చయ
త్వావచ్ఛిన్నా ప్రతిబన్ధకతాభవతి । ఏవంచ ధూమాభావవద్వృత్తి వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకమేయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతి

బన్ధకతా తస్యాం వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా వ్యభిచారిత్వవిర హేఽపి వహ్నిత్వధర్మితావచ్ఛేదకక మేయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛి న్నాయాః ప్రతిబన్ధకతా తస్యాః ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వధర్మితావచ్ఛే దకక మేయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబన్ధకతా తస్యాశ్చ వ్యభిచారజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతావ్యభిచారిత్వాదవ్యాపకత్వాచ్చ తాదృశోభయసంబంధేన ప్రతిబన్ధకతావిశిష్టప్రతిబన్ధకతావత్త్వాన్న మేయ త్వవిశిష్టదోషేఽతివ్యాప్తిః ॥ స్వవ్యభిచారిత్వమాత్రోక్తౌ సుందరపర్వ తో వహ్న్యభావవానిత్యత్ర వహ్నిమత్సుందరత్వవిశిష్టపర్వతేఽవ్యాప్తిః॥ పర్వతధర్మిక సుందరత్వప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతా యాః ప్రకృతానుమితి ప్రతిబన్ధకతావ్యభిచారిత్వాత్ తచ్ఛూన్యత్వస్య బాధవిషయకజ్ఞానేఽసత్త్వాదతః స్వావ్యాపకత్వనివేశః । తథాచ పర్వత ధర్మికసుందరత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాయాః తా దృశబాధప్రతిబన్ధకత్వావ్యాపకత్వవిరహాన్నావ్యాప్తిః । అథవా స్వవ్య భిచారిత్వంపరిత్యజ్య స్వానవచ్ఛేదకీభూతప్రకారత్వావచ్ఛిన్నత్వఘటి తోభయసంబంధేన ప్రతిబన్ధకతావైశిష్ట్యంబోధ్యం । తథాచ నగత్వావ చ్ఛేదేన గగనవత్తాబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితాయాః ప్రతిబ న్ధకతా తదనవచ్ఛేదకీభూతప్రకారత్వావచ్ఛిన్నత్వస్య ఘటత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికగగనాభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాయామస త్త్వాన్నతత్ర గగనాభావవద్ఘటేఽవ్యాప్తిః ॥

*స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకంయదనుమితిప్రతి బంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకంతదవచ్ఛిన్నావిష యక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతానతి రిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకంతద్ధర్మవత్త్వమితిసముదితార్థః తథాచ స్వపదస్య లక్ష్యతావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతపరత్వాత్ మేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారత్వానవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద

నుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకం వ్యభిచారత్వం తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వే విరహాన్న తస్య దోషత్వమితి గదాధరః ॥ అత్ర స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్ధ్రదత్వం వహ్న్యభావత్వం వా తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వేఽసత్త్వాత్ అతస్స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకరూపమనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వేన విశేషితం । తథా చ తాదృశో ధర్మః న వహ్న్యభావత్వాదికం కింతు హ్రదవృత్తివహ్న్యభావత్వం వహ్న్యభావవ్యాప్యవద్ధ్రదత్వం చ । తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వే సత్త్వాన్నాసంభవః ॥ నను స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకేఽనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యకత్వనివేశేనైవ వహ్న్యభావత్వస్య వారణం సంభవతి ॥ వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయితాసామాన్యాంతర్గతాయా వహ్న్యభావ ఇతి జ్ఞానీయవిషయితాయాః అనుమితిప్రతిబన్ధకతానిరూపితస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వవిరహాదితి గురుతరానుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వనివేశనమఫలమితి చేన్న । ఏవం సతి జలవాన్ హ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్యభావవజ్జలవద్ధ్రదేఽవ్యాప్తిః । హ్రదధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వాత్ జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యస్యాపి సమానాకారకజ్ఞానీయైకవిషయితాస్వీకర్తృణామతేఽనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాత్ వహ్న్యభావవజ్జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం సదనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతస్వవిషయితాసామాన్యకం జలవద్ధ్రదత్వమపి భవతి తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్ర

తీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య తస్మిన్నసత్త్వాత్ । అనతిరిక్తవృత్తిత్వనివే
శేచ జలవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః జలవాన్వహ్న్యభావవాని
తి జ్ఞానాసమానకాలీన జలవాఙ్హ్రదఇతిజ్ఞానేసత్త్వాత్ నజలవద్హ్రదస్య
తాదృశవిశిష్టాంతరత్వం సంభవతీతినావ్యాప్తిః । నచ స్వావచ్ఛిన్నావిష
యకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకంసత్ అనుమిత్యవృత్తి స్వావచ్ఛిన్నవిషయ
తాసామాన్యకం యత్తదఘటితత్వస్య నివేశేనైవ నతస్య విశిష్టాంతరత్వం
సంభవతి । జలవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యస్య ప్రకృతాను
మిత్యవృత్తిత్వవిరహాదితివాచ్యం ॥ పర్వతోవహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్పర్వ
తీయవహ్న్యభావాదిత్యత్ర పర్వతీయవహ్నిమత్పక్షరూప స్వరూపాసి
ద్ధ్యాదావవ్యాప్తేః ॥ పర్వతోవహ్న్యభావవ్యాప్యవాన్ వహ్న్యభావ
వ్యాప్యవ్యాప్యపర్వతీయవహ్న్యభావవాంశ్చేతి సమూహాలంబనానుమి
తేర్వహ్నిమత్పర్వతావిషయకతయా వహ్నిమత్పర్వతత్వస్యాపి ప్రకృతా
నుమిత్యవృత్తి స్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యకత్వేన పర్వతీయ వహ్ని
మత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వేనచ తదఘ
టితత్వస్య పర్వతీయవహ్నిమత్పర్వతేఽసత్త్వాత్ । అనతిరిక్తవృత్తిత్వని
వేశేచ పర్వతధర్మికవహ్నిసామాన్యాభావవ్యాప్యవత్తాబుద్ధింప్రతి ప
ర్వతధర్మికవహ్నిమత్తానిశ్చయత్వేనాప్రతిబంధకత్వాత్ ప్రకృతా
నుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తి విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వస్య
వహ్నిమత్పర్వతేఽసత్త్వాన్నవహ్నిమత్పర్వతత్వస్య విశిష్టాంతరత్వమితి
నతత్రావ్యాప్తిః ॥ తత్ర స్వాశ్రయావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక
త్వస్య నివేశే మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాశ్రయావిషయక ప్రతీతివిషయ
తావచ్ఛేదకం నవ్యభిచారత్వంభవతి । అపితు బాధత్వాదికమేవ । తదఘ
టితత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేసత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తిః। అతస్స్వావ
చ్ఛిన్నావిషయకేతితి॥ యద్యపి ప్రమేయం గగనవదిత్యత్ర గగనాభా
వవత్ప్రమేయత్వరూపబాధత్వాశ్రయావిషయకప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యాఽవ్యా

ప్తిరేవసంభవతి తత్ కథం తదుపేక్ష్య అతివ్యాప్తిరుక్తా। తథాపి మేయత్వ
విశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తివారణార్థమేవ విశిష్టాంతరాఘటితత్వస్యని
వేశనీయతయా స్వాశ్రయావిషయకత్వనివేశే తత్రైవాతివ్యాప్తివారణం
నసంభవతీత్యతో లక్షణేఽవ్యాప్త్యపేక్షయాఽతివ్యాప్తిదోషస్య ఇతరభే
దానుమానే వ్యభిచారదోషసంపాదకతయాఽధికత్వాచ్చ అవ్యాప్తిము
పేక్ష్యాతివ్యాప్తిరుక్తా। నచ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాశ్రయావిషయ
కప్రతీతిః వ్యభిచారత్వేన ఘటావగాహిన్యపిభవతి। తత్ప్రతీతివిషయతా
వచ్ఛేదకం వ్యభిచారత్వమపి తదఘటితత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారే
ఽసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం। ఏవంసతి వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వా
శ్రయావిషయిణీ వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వేన ఘటావగాహిన్యపిభవతి త
త్ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకబాధత్వాద్యఘటితత్వస్యబాధాదావసత్త్వాదస
మ్భవః। అతస్స్వాశ్రయావిషయకప్రతీతివిషయవృత్తిత్వమేవనివేశనీయం
నతు స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వం ప్రమేయత్వే
నవహ్న్యభావవద్వృత్తివిషయిణీయా ప్రతీతిః తద్విషయవృత్తిత్వస్య బాధ
త్వేసత్త్వేపి తాదృశప్రతీతౌ బాధత్వాశ్రయావిషయకత్వస్య విరహాదస
మ్భవరూపదోషవిరహాత్। ఏవంచ బాధత్వాశ్రయావిషయిణీయా ప్రతీ
తిః తద్విషయవృత్తిత్వస్య బాధత్వేవిరహః। తథాచ మేయత్వవిశిష్టవ్య
భిచారత్వాశ్రయావిషయక ప్రతీతివిషయవృత్తిత్వమపి వ్యభిచారత్వేనా
స్తీత్యతివ్యాప్తిరితిభావః। స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛే
దకం యదనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛే
దకం తదాశ్రయావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వోక్తౌ గగనాభావ
వత్ప్రమేయత్వాశ్రయావిషయక ప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తిరతః తదవచ్ఛి
న్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వంనివిష్టం। తథాచ గగనాభా
వవత్ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వ్య
భిచారత్వేసత్త్వాన్నావ్యాప్తిః। నను వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నా

విషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్విపరీతబాధత్వంతదాశ్రయావిష
యకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వేఽసత్త్వాదసం
భవసంభవే కథంస్థలవిశేషేఽవ్యాప్తిరుక్తా॥నచస్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్ర
తీతివిషయతావచ్ఛేదకం యదనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయి
తానిరూపకతావచ్ఛేదకం తదాశ్రయనిష్ఠ ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకప్ర
తీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వవివక్షణాన్నాసంభవః ॥ స్వావచ్ఛిన్నావిషయక
ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకంయద్విశిష్టాంతరంహ్రదవృత్తివహ్న్యభావత్వా
ది తదాశ్రయనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితాయాపక్షవిశేష్యకప్రతీతిః
తద్విషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వేసత్త్వాదితివాచ్యం॥
ఏవమప్యనుమితిప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తివిషయితా నిరూపకతావచ్ఛేద
కీభూత విశిష్టాంతరం వహ్న్యభావవ్యాప్యవద్వృత్తిత్వం తదాశ్రయనిష్ఠ
ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావ
వద్వృత్తిత్వేఽసత్త్వాదసంభవతాదవస్థ్యమేవేతి చేదత్ర కేచిత్॥ హ్రదో గగ
నవానిత్యత్ర గగనాభావవద్వృత్తో బాధః । గగనాభావవ్యాప్యవద్వృత్తస్తున
సత్ప్రతిపక్షః । గదాధరమతే సాధ్యాభావాభావవదవృత్తిమత్పక్షస్యైవ
సత్ప్రతిపక్షత్వాత్ తత్ర గగనాభావాభావవతోఽప్రసిద్ధ్యా నతత్ర సత్ప్ర
తిపక్షప్రసిద్ధిః । ఏవంచ గగనాభావవద్వృత్తత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్ర
తీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్విపరీతబాధత్వం తదాశ్రయవృత్తిముఖ్యవిశే
ష్యతాశూన్య గగనాభావవద్వృత్తవిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వ
స్య గగనాభావవద్వృత్తేసత్త్వాద్గగనాభావవద్వృత్తేనావ్యాప్తిః । నచహ్ర
దో గగనవానిత్యత్ర యది ధూమస్య హేతుతా తదా ధూమాభావ
వద్వృత్తస్వరూపాసిద్ధిః । తదాతాదృశవిశిష్టాంతరం ధూమాభావవద్వృత్త
త్వం తదాశ్రయనిష్ఠ ముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వ
స్య బాధత్వేఽసత్త్వాదవ్యాప్తిరస్త్యేవ । యదిచ మీనస్య హేతుతా తదా
గగనాభావవన్నిష్ఠవత్త్వాద్వ్యభిచారత్వేన గగనాభావవద్వృత్తత్వావచ్ఛిన్నా

విషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్గగనాభావవన్మీనవత్త్వంతదాశ్రయనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాశూన్య ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య గగనాభావవద్ధ్రదత్వే విరహాత్ తాదృశస్థలే గగనాభావవద్ధ్రదే లక్షణగమనంనసమ్భవతి । మీనధర్మికగగనవ్యాప్తిమత్తాబుద్ధింప్రతి మీనధర్మితావచ్ఛేదకకగగనాభావప్రకారకనిశ్చయస్య విరోధితాయామపి మణికారసమ్మతత్వాత్ । అతఏవ వహ్నిమాన్ఘటత్వాదిత్యత్ర ఘటత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావస్యాప్యాభాసత్వం స్వీకృతం జగదీశేన ॥ బాధితేఽపక్షధర్మే నైకాన్తికో వా హేతురితినియమాత్ అపక్షధర్మహేతౌ హేత్వభావవత్పక్షతావచ్ఛేదకమాదాయ వ్యభిచారిహేతౌతు సాధ్యాభావవద్ధేతుమత్వమాదాయ లక్షణాసంభవాదితివాచ్యం । మీనవాన్గగనవాన్మీనాదిత్యత్ర మీనావచ్ఛేదేన గగనస్య యత్ర సాధ్యతా తత్ర సామానాధికరణ్యేన గగనాభావవన్మీనవతి లక్షణగమనసంభవాత్ । తత్ర గగనాభావవన్మీనవత్త్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య గగనాభావవన్మీనవత్త్వరూపవ్యభిచారత్వే విరహాత్ స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకంనవ్యభిచారత్వం కింతు మీనవతి గగనాభావత్వమేవ । తదాశ్రయనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య గగనాభావవన్మీనవత్త్వరూపబాధత్వేసత్త్వాత్ తత్రలక్షణగమనసంభవాత్ ॥ యది సాధనధర్మితావచ్ఛేదకక సాధ్యాభావప్రకారకజ్ఞానం యథా సమానాకారకతయా వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబంధకం తథా సాధ్యాభావధర్మితావచ్ఛేదకక సాధనప్రకారకజ్ఞానమపి తుల్యన్యాయేన వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబంధకంభవతి తదాగగనాభావవన్మీనవత్త్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్తాదృశం విశిష్టాంతరం మీనవద్గగనాభావవత్త్వంతదాశ్రయనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాశూన్య ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య గగనాభావవన్మీనవత్త్వేఽసత్త్వాత్తస్మిన్నపి నలక్షణగమనం సంభవతీతి ధ్యేయం ॥ యత్తు ॥ బాధత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకంతాదృశం

విశిష్టాంతరం వ్యభిచారకాలీనమేయత్వం ఏవం వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వా
వచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం హ్రదవృత్తి వహ్న్యభావ
కాలీనమేయత్వం తదాశ్రయముఖ్యవిశేష్యతాశూన్య ప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యా
ముఖ్యవిశేష్యతాప్రవేశేఽప్యప్రసిద్ధినిబంధనాసంభవ ఏవేతి ॥ తన్న॥ స్వా
వచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం సత్ అనుమితిప్రతిబంధక
తానతిరిక్తవృత్తివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకం యద్యత్ తత్తదాశ్ర
యావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వమేవ వక్తవ్యం । అన్యథా హ్ర
దో ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్ర బాధత్వరూప తాదృశవిశిష్టాంతరాఘటిత
త్వాత్ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారస్య తత్రాతివ్యాప్తేః । ఏవంచ తత్ర
వ్యభిచారే లక్షణసమన్వయకాలే యద్యత్పదేన బాధకాలీన ఘటత్వపట
త్వాదేరపి ధారణసంభవాత్ తత్తదాశ్రయావిషయకప్రతీతివిషయతావ
చ్ఛేదకత్వస్య నివేశే గౌరవం ॥ అతోఽనతిరిక్తవృత్తిత్వవిశిష్టస్వరూపసంబ
న్ధరూపావచ్ఛేదకతావత్ విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వమేవ విశిష్టాం
తరాఘటితత్వశరీరే ప్రవేశనీయం। తథాచ వ్యభిచారకాలీనమేయత్వస్య
స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావత్ విషయితానిరూపకతానవచ్ఛే
దకత్వాన్న వ్యభిచారకాలీనమేయత్వాశ్రయావిషయకప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యా
దోషః॥ అథ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకయద్యద్రూ
పావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకమనుమితిప్రతిబంధకత్వం తత్తద్రూపమే
వ యది తాదృశవిశిష్టాంతరపదార్థః । తదా తత్తద్రూపభేదేన తస్య భి
న్నతయా బాధకాలీన ఘటత్వాదేరపి ప్రాతిస్వికరూపేణ నివేశే గౌరవం
అతస్స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశనం లాఘవాయ భవతి । త
దేవన। కింత్వనుమితిప్రతిబంధకతావృత్తిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన
ఏకరూపేణైవ తస్య నివేశః కర్తవ్యః। భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా చ॥ స్వా
వచ్ఛిన్నవిషయకత్వాధికరణనిష్ఠ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సంబం
ధావచ్ఛిన్నా। బాధత్వం చైతాదృశం భవతి । ప్రకృతానుమితినిరూపిత బా

విషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాం బాధత్వస్యస్వావచ్ఛిన్నవిషయ
కత్వాధికరణనిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సంబంధేనాసత్త్వాత్తాదృ
శ బాధప్రతిబంధకతాయాం తాదృశబాధత్వవచ్ఛేదస్య సత్త్వాత్ అను
మితిప్రతిబంధకతావృత్తి తాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం బాధత్వే
ఽస్త్యేవేతి బాధకాలీన ప్రమేయత్వాదేరపి తాదృశభేద ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకత్వేన తదాశ్రయావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య బా
ధత్వేఽసత్త్వాత్తాదృశబాధేపి లక్షణగమనం నసంభవతీతీ సుధీభిర్విభావ
నీయం ॥ అపరేతు స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం
యత్ తాదృశం రూపం తదఘటితత్వస్యస్వపదార్థవిశేషణత్వమపహా
య స్వానవచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకం యత్తాదృశం విశిష్టాంతరం తదన
వచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వపదార్థవిశేషణత్వేపి మేయత్వ
విశిష్టవ్యభిచారే హేత్వాభాసత్వవ్యవహారవారణం సంభవతి మేయత్వ
విశిష్టవ్యభిచారత్వానవచ్ఛిన్నాయా వ్యభిచారవానితిజ్ఞానీయ్యా వ్యభిచా
రత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతా తదవచ్ఛేదకీభూతం వ్యభిచారత్వంతదనవచ్ఛి
న్న ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వేవిరహాత్ । అ
తోయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపికా ప్రకృతానుమితిప్రతిబం
ధకతాతద్రూపమేవతాదృశమిత్యనుగతయత్పదార్థనివేశాభిప్రాయేణై
వాయంగ్రంథః। తథాచ వ్యభిచారత్వానవచ్ఛిన్నాయా వ్యభిచారకాలీన
మేయత్వావచ్ఛిన్నా ప్రకారతా ఏవం వ్యభిచారకాలీనబాధత్వావచ్ఛి
న్నప్రకారతాతదవచ్ఛేదకంయత్ వ్యభిచారకాలీన మేయత్వాదికం తదన
వచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వస్యాపి భవన్మతేనివేశనీయతయాగౌరవం।
స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యనివేశేచ వ్యభిచార
కాలీనమేయత్వాదేర్వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతా
వచ్ఛేదకత్వాభావాత్ యద్రూపపదేన ధర్త్తుమశక్యత్వాత్ యద్రూపా
వచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యనివేశే లాఘవం । ఏవం

చ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తి జలవద్ధ్రదత్వస్య స్వావచ్ఛిన్నావిషయతా వ్యాపకానుమితిప్రతిబంధకతాకతయా తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య నివేశే గౌరవమతో విశిష్టద్వయావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వమపి లాఘవాత్ యద్రూపే దాతవ్యం। ఏవంచ హ్రదో గగనవాన్ధూమాదిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధ్రదస్య దోషత్వసంభవేపి హ్రదో గగనవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యత్ర గగనాభావవద్ద్రవ్యత్వవతః వ్యభిచారత్వేపి గగనవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర గగనాభావవత్పర్వతరూపఆశ్రయాసిద్ధిరేవ దోషః। నతు తత్ర వ్యభిచారాదిః స్వరూపాసిద్ధిర్వా దోషః। తత్ర గగనాభావవత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకస్య హ్రదవృత్తి గగనాభావత్వస్యైవ విశిష్టావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకస్య యద్రూపపదేన ధర్తవ్యతయా తద్రూపనిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య గగనాభావవద్ధ్రదత్వేసత్త్వాత్తత్ర లక్షణగమనం సంభవతీత్యసంభవో నాభిహితః । ఏవంచ వ్యభిచారానవచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకం వ్యభిచారావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకంవా యద్వ్యభిచారత్వం తదనవచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభిచారేసత్త్వాద్వ్యభిచారవత్యతివ్యాప్తిరతస్తద్రూపావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వనివేశః॥

* స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నేత్యత్ర స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నత్వంస్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపితవ్యాపకత్వంప్రతిబంధకతాసామాన్యమిత్యత్ర ప్రతిబంధకతాసామాన్యం ప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపకం అవచ్ఛేదకంవ్యాపకతానిరూపితవ్యాప్యతాశాలితాదృశరూపాన్తరాఘటితత్వమిత్యస్య స్వావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదతాదృశరూపాఘటితత్వమిత్యర్థః।తథాచయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయ

తావ్యాపక ప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపకవ్యాపకతానిరూపిత వ్యాప్యతాశాలినీస్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వం తద్వత్త్వమిత్యర్థః । ఇదంచ హ్రదో వహ్న్యభావవాన్ హ్రదేవహ్న్యభావ ఇత్యనయోరేకరూపేణప్రతిబన్ధకత్వమిత్యభిప్రేత్య।స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకత్వమనివేశ్య తాదృశ విషయతానిష్ఠస్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకతాకత్వస్యతత్సామాన్యావచ్ఛిన్నత్వస్యవానివేశేసర్వత్రాసంభవః వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిషయితావచ్ఛిన్నత్వాదేః వహ్న్యభావవాన్ హ్రదో ఘటాభావవానితిజ్ఞాననిష్ఠ ప్రతిబంధకతాయామపి సత్వేన తాదృశప్రతిబంధకతాయాం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకత్వస్యాసత్వేన తాదృశప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపకవ్యాపకతానిరూపిత వ్యాప్యతాశాలివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదక యద్రూపస్యాప్రసిద్ధత్వాత్ అతస్స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వం ప్రతిబంధకతాయాం నివేశనీయం । ప్రథమతఅనతిరిక్తవృత్తిత్వం నివేశ్యోత్తరత్ర తాదృశప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపక స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య నివేశే సర్వత్రాసంభవః । ఏకదేశ విషయతాయా అపి తాదృశావచ్ఛేదకతాశాలిత్వాత్ వహ్న్యభావత్వాదేరపి యద్రూపపదేన ధర్తుంశక్యతయా తద్రూపావచ్ఛిన్నాఘటితత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వాదావభావాదతస్తాదృశప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపక వ్యాపకతానిరూపితవ్యాప్యత్వమేవ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం నివేశనీయం। నను తథాపి హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయ వహ్న్యభావనిరూపితవిషయితావ్యక్తేః ప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపకవ్యాపకతానిరూపితవ్యాప్యతాశాలిత్వేన వహ్న్యభావత్వాదేరపి యద్రూపపదేన ధర్తుంశక్యతయా అసంభవతాదవస్థ్యమితి చేన్న॥ తాదృశ ప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపికాయాద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకతా తద్రూపాఘటితత్వస్య వివక్షితత్వాద

సంభవాభావాత్ ॥ఏవముత్తరత్రాపి బోధ్యం ॥
స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపక ప్రతిబన్ధకతాత్వవ్యాపకవ్యాపకతానిరూపితవ్యాప్యతాశాలివిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకః కశ్చిత్స్వావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకో యస్య ఏవంభూతం యద్యత్స్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపికా ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతా తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వంవిశిష్టలక్షణార్థః॥అత్రస్వపదద్వయంలక్ష్యతానవచ్ఛేదకీభూతైతదర్థపరం। ఉభయత్రానతిరిక్తవృత్తిత్వనివేశనప్రయోజనంపూర్వవదేవ । యద్యత్స్వమిత్యత్ర యద్యదితి వీప్సానుపాదానే ఏకం ప్రమేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వమాదాయ యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాశూన్యప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య హ్రదవృత్తిత్వవిశిష్టప్రమేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావత్వరూపతథావిధబాధత్వాదౌసత్త్వేనాతివ్యాప్తిరతో యద్యదితి వీప్సానిర్దేశః । తాదృశవిషయితాయానిరూపకతావచ్ఛేదకః కశ్చిదిత్యత్ర కశ్చిదితి విహాయ సామాన్యేత్యుక్తౌ ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాదేరపి తాదృశనిరూపకతావచ్ఛేదక సామాన్యాంతర్గతత్వేన తాదృశస్వపదార్థస్యాప్రసిద్ధత్వేనాసంభవాపత్తిరతస్తాదృశ నిరూపకతావచ్ఛేదకః కశ్చిదిత్యుక్తం । తేన తాదృశయత్కించిచ్ఛుద్ధవ్యభిచారత్వాదికమాదాయ లక్షణసమన్వయఇతి నాసంభవః ॥ ఏకదేశాతివ్యాప్తివారణాయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపికా ప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతేతిచరమాంశస్యనివేశః । అత్ర వహ్న్యభావవాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానీయవిషయితావ్యక్త్యాబాధవిషయితావ్యాపక ప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపకవ్యాపకతానిరూపితవ్యాప్యతాశాలిత్వాత్తన్నిరూపకతావచ్ఛేదక వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నఘటితత్వాద్బాధాదావసంభవఇతితు నాశంకనీయం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపక ప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపికా యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకతా తాదృగ్రూపకః కశ్చిత్స్వావచ్ఛి

న్న విషయితాశూన్య ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకః యస్య ఏవంభూతం యత్స్వమిత్యేవ వివక్షితత్వాత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ ప్రథమస్వపదం లక్ష్యతావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతపరం ద్వితీయస్వపదం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాశూన్య ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకస్తాదృశః కశ్చిద్ధర్మః తత్పరం। ఏవంచ చరమయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకేత్యస్యానుపాదానేన లాఘవమపీత్యాహుః ॥ ఏవంసతి వ్యభిచారఘటితబాధేఽవ్యాప్త్యసంగత్యాపత్తేః । స్వపదేన ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్వస్యైవ గృహీతుముచితత్వేన తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభిచారత్వేఽభావేన ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారఘటితబాధత్వస్యైవ తాదృశతయా తదవిషయక ప్రతీతివిషయత్వస్య శుద్ధవ్యభిచారఘటితబాధసత్వేన లక్షణసమన్వయసంభవాత్ ॥ నచైవం నిరుక్తమేవేతి వాచ్యం । బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తేః । బాధవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వస్య శుద్ధబాధత్వాదావభావేన ఏవంభూతం యత్స్వం న ధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వం కింతు ప్రమేయత్వవిశిష్టబాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వం తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వే సత్త్వాదితి బోధ్యం ॥ నచ స్వావచ్ఛిన్నేతి । అత్రాపి వహ్న్యభావవాన్ హ్రద ఇతి జ్ఞానీయవిషయితావ్యక్తిమాదాయాసంభవవారణాయ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపక ప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపకం యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతావ్యాపకత్వం తత్తద్రూపావచ్ఛిన్నయత్కించిద్విషయిత్వమితిరీత్యా నివేశ్యం । అథవేతి ॥ అత్ర యత్పదం లక్ష్యతావచ్ఛేదకత్వేన అభిమతపరం వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతావ్యాపక ప్రతిబంధకతాత్వవ్యాపికా యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకతా తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయితాత్వం యద్రూపావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వవ్యాప్యం తద్రూపావ

చ్ఛిన్నత్వంబోధ్యం । అన్యథా పూర్వవదేకదేశవిషయితావ్యక్తిమాదాయాసంభవస్స్యాదితి ॥

*స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూత యత్కించిద్విషయకత్వం యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితం తాదృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వమేవార్థః । యద్రూపావచ్ఛిన్నే లక్షణసంగమనీయం తద్రూపపరం స్వపదం ॥ తథాచ వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రకృతానుమితినిరూపితప్రతిబన్ధకతాప్రకృతహేతుధర్మికవ్యాప్తిగ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితాతస్యామవచ్ఛేదకత్వంవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయామేవ । తస్యాం చ నవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వం । కింతు ఘటత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వమేవతాదృశధర్మోఘటత్వమేవ । తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వం వ్యభిచారత్వేఽస్తీతి తద్వత్త్వమాదాయ వ్యభిచారే లక్షణసమన్వయః । మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వంతు నస్వపదేనధర్తుం శక్యతే । తథాహి మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రకృతానుమితినిరూపిత హేతుధర్మికసాధ్యవ్యాప్తిగ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతా తదవచ్ఛేదకత్వంతుశుద్ధవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయామస్తి । తస్యాంచ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వమస్తి తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వం మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వే నాస్తీతి నమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిః ॥ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌతు ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వం స్వపదేన గృహీతుంశక్యతే। ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతాయాధూమవ్యభిచారివహ్నిధర్మితావచ్ఛేదకక ధూమాభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న

ప్రతిబంధకతా తస్యా అనతిరిక్తవృత్తిరూపావచ్ఛేదకత్వం శుద్ధవ్యభిచార త్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం నాస్తి కింతు తాదృశబాధత్వావచ్ఛిన్న విష యితాయామేవ । తస్యాంచ నతాదృశ బాధత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వం। కింతు ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నానిరూపితత్వమేవ। తద్ధర్మావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యనిరుక్తబాధత్వేసత్త్వాదితి॥అత్రచరమవిషయ తాయాం యత్కించిత్వనివేశనం తాదృశవిషయితాత్వసామానాధికరణ్యే న యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వలాభాయ । అన్యథా తా దృశవిషయతాత్వావచ్ఛేదేన యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపిత త్వనివేశే మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్ర తిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూతవిషయితాంతర్గతా మేయత్వవిశి ష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాపి తస్యాంచ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచా రత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వవిరహాత్ స్వపదేన మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచా రత్వస్యాపి ధారణసంభవాన్మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తిః। ప్ర తిబంధకతాయాం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నత్వానివేశే పర్వతో ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ వ్యభిచారేఽవ్యాప్తిః । అనుమితిప్రతిబం ధకతాసామాన్యాంతర్గతపర్వతధర్మికధూమవత్తాబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభిచారత్వావ చ్ఛిన్నవిషయతాయాం విరహాత్ । పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన సాధ్య సిద్ధేరుద్దేశ్యతాయాం పర్వతత్వావచ్ఛేదేన ధూమాభావప్రసిద్ధ్యా బా ధరూపదోషాసంభవాత్ బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా అపి తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకత్వాసంభవాదితి । అత్ర స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకమి త్యత్ర ప్రతిబంధకతాయాం స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నత్వంస్వా వచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకత్వమేవ నతు స్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిష్ఠస్వ రూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాకత్వం । తథాసతి హ్రదోధూమవాన్

ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ హ్రదో ధూమాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాభావవాన్ ఇత్యేకత్ర ద్వయమితిరీత్యా యత్ జ్ఞానం తదీయధూమాభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయామపి ద్రవ్యత్వాభావప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేన హ్రదధర్మికద్రవ్యత్వవత్తాబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకతయా ధూమాభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకతావద్విషయిత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తేః। స్వావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యనిష్ఠస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాకత్వం ప్రతిబంధకతాయాం నివేశ్య తద్దోషవారణేఽపి హ్రదో ధూమవాన్వహ్నిరిత్యత్ర ధూమాభావవద్ధ్రదరూపబాధేఽవ్యాప్తిః। తథాహి హ్రదధర్మికధూమవత్తాబుద్ధిం ప్రతి యథా హ్రదధర్మికధూమాభావవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకత్వం తథా హ్రదధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి ధూమాభావావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికధూమాభావప్రకారకనిశ్చయత్వేనాపి ప్రతిబంధకతా। ఏవంచ ధూమాభావవద్ధ్రదవిషయతాసామాన్యనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపికాయా ప్రకృతానుమితినిరూపితనిరుక్తజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా తస్యాః ధూమాభావవాన్వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానాకాలీనధూమాభావవాన్ హ్రద ఇతిజ్ఞానాంతర్భావేణ వ్యభిచారస్య ధూమాభావవద్ధ్రదవిషయతాయాం సత్త్వాద్ధూమాభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయామపి ధూమాభావవద్ధ్రదవిషయతాసామాన్యనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తిత్వవిరహాత్ । ధూమాభావావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావాప్రసిద్ధ్యా వహ్న్యభావవద్ధూమాభావవద్వృత్తిధూమాభావవద్ధ్రదత్వస్యాప్రసిద్ధ్యా తదవచ్ఛిన్నవిషయతాయామపి తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యానతిరిక్తవృత్తిత్వసమ్భావనావిరహాత్ ॥ నచ స్వావచ్ఛివిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకత్వమిత్యత్రాపి ప్రతిబంధకతాసామాన్యస్య స్వరూ

పసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వంనివేశ్యం తథాచోభయత్ర స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వనివేశే ఉక్తస్థలే ధూమాభావవద్ధ్రదే లక్షణసమన్వయస్సంభవతీతివాచ్యం । పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేతివ్యాప్తేః । తథాహి పాషాణమయత్వ విశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్న విషయతాసామాన్యనిష్ఠ స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకతాకాయా ప్రకృతానుమితినిరూపితా పాషాణమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్రకారక నిశ్చయవిశిష్ట పర్వతధర్మికపాషాణమయత్వప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా ప్రతిబంధకతా తస్యాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వం పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితవిషయితాయామేవ తద్విషయితాయాం యాదృశయాదృశ ధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వం తాదృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతత్వే సత్త్వాత్తాన్నవచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకత్వనివేశేచ పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపక ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకత్వాప్రసిద్ధ్యాస్వపదేన పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతత్వస్య ధర్తుమశక్యతయా నపాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తిః । ఏవం హ్రదో ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావపి ధూమాభావావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికధూమాభావప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాయా ధూమాభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూతతయాతాదృశప్రతిబంధకతా నస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతా కింతు హ్రదధర్మికధూమప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితహ్రదధర్మికధూమాభావప్రకారక నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతైవ తత్ప్రతిబంధకతానతిరిక్తవృత్తిర్ధూమాభావవద్ధ్రదవిషయతైవ తస్యాంచ యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వం తాదృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక

త్వస్య ధూమాభావవద్ధ్రదత్వేసత్త్వాత్ ధూమాభావవద్ధ్రదేలక్షణస
మన్వయః । స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతాసామాన్యావ
చ్ఛేదకమిత్యత్ర ప్రతిబంధకతాయాం సామాన్యపదానుపాదానే ధూమ
వ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్ర ధూమాభావవద్ధూమవ్య
భిచారి వహ్నిమత్స్వరూపబాధేఽవ్యాప్తిః। తథాహి ధూమాభావవద్ధూ
మవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపికాయాం ఉక్తసమూ
హాలంబనానుమితినిష్ఠవహ్నిధర్మికధూమవ్యాప్తిగ్రహత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
తిబధ్యతానిరూపితవహ్నిధర్మికధూమవ్యభిచారప్రకారకనిశ్చయత్వావ
చ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయామవచ్ఛేదికా ధూమవ్యభిచారీ వహ్నిరితి జ్ఞానీ
యాయా ధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా తస్యాః ప్రకృ
తబాధత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వేన తాదృశ బాధత్వావచ్ఛిన్నావిషయక
ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రకృతబాధత్వేఽసత్త్వాదతస్సామాన్యప
దోపాదానం । సామాన్యపదోపాదానేచ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచా
రివహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతాసామాన్యాంత
ర్గతధూమవ్యభిచారివహ్నిధర్మికతావచ్ఛేదకక ధూమప్రకారకబుద్ధి
త్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ధూమవ్యభిచారివహ్నిధర్మికతావ
చ్ఛేదకక ధూమాభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకత్వం న కేవలధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయామపి
తు ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్న విషయితాయా
మేవ తస్యాంచ బాధత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వవిరహాత్తాదృశబాధే నా
వ్యాప్తిః ॥ యత్కించిద్విషయితాయాం ప్రతిబంధకతాసామాన్యావ
చ్ఛేదకత్వమపి నస్వరూపసంబంధవిశేషః । తథాసతి వహ్నిత్వా
వచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత అభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూ
పిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాశాలి నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబం
ధకతా యథా వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపికా త

ధూ హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాని రూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాప్రతిబంధకతాపి। తాదృశప్రతిబంధకతానాం సాక్షాత్స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య కస్యాశ్చిదపివిషయతాయాః విరహాత్ హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావసంభవః। సాక్షాత్పరంపరాసాధారణస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వంనివేశ్య ఉక్తదోషవారణేపివహ్నిత్వేన గుంజాపుంజావగాహ్యభావత్వేన ఘటావగాహిహ్రదోవహ్న్యభావవానితి భ్రమాత్మక జ్ఞానీయవిషయతాయాఅపి తాదృశప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకత్వేన తస్యాశ్చ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వేనయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వమిత్యత్ర యాదృశధర్మపదేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వస్య ధర్తుంశక్యతయా తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వేఽసత్త్వాదసంభవః। అతః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకమిత్యత్ర అవచ్ఛేదకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వం బోధ్యం। తచ్చ నతదభావవదవృత్తిత్వరూపం। తాదృశ భ్రమజ్ఞానీయ విషయతావ్యక్తేస్తాదృశప్రతిబంధకత్వాభావవదవృత్తితయా తద్దోషతాదవస్థ్యాత్కింతు స్వవ్యాపకతత్కత్వం। తథాచ స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబంధకతాసామాన్యం యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతావ్యాపకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వైవ భట్టాచార్యోక్త యత్కించిద్విషయిత్వాంతస్యార్థః। ఏవంచ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యాంతర్గతహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాఅపి వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతావ్యాపకతయా యత్కించిద్విషయతావదేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయత్వైవ ధర్తుంశక్యతఇతి తాదృశవిషయతాయాం వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వవిరహ

హాత్ నవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసంభవః । నచ వహ్న్యభావవద్ధ్ర దాదావసంభవః । వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వేనానిరూపితత్వవిరహేపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వసత్త్వాత్ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వేఽసత్త్వాదితివాచ్యం। యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితమిత్యత్ర సాక్షాత్పరంపరాసాధారణ యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వస్య వివక్షితత్వాత్ । సాక్షాత్పరంపరాసాధారణనిరూపితత్వాస్వీకారేతు యాదృశయాదృశధర్మానిరూపితత్వమిత్యనేన యద్యద్ధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకజ్ఞానవృత్తిత్వమేవ వివక్షణీయం । తథాచ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయాం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నావిషయకజ్ఞానవృత్తిత్వవిరహాత్ నవహ్న్యభావవద్ధ్రదావసంభవః । అత్ర ప్రకృతసమూహాలంబనానుమితినిరూపిత యద్యత్ప్రతిబంధకతానాశ్రయత్వపక్షధర్మికహేతుమత్తానిశ్చయకాలీనత్వైతదుభయాభావ స్వావచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపకత్వం తత్తత్ప్రతిబంధకత్వైవస్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యమిత్యనేన వివక్షణీయా । అన్యథా వహ్నిమాన్ జలాదిత్యాదౌ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలరూపాసాధారణ్యవిషయకత్వస్య జలవాన్ హ్రద ఇతి జ్ఞానాసమానకాలీనజ్ఞానేపి సత్త్వాత్తత్రానుమితి ప్రతిబంధకతాయాః విరహాత్స్వపదేన వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలత్వరూపాసాధారణత్వస్య ధర్తుమశక్యతయా అసాధారణ్యేఽవ్యాప్తేః ఉక్తవివక్షణేచహేతుమత్పక్షజ్ఞానకాలీన తాదృశాసాధారణ్యవిషయకజ్ఞానే నిరుక్తసమూహాలంబనానుమితినిరూపితాసాధారణ్యవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానాశ్రయత్వవిరహేణ హేతుమత్పక్షజ్ఞానాకాలీనతాదృశాసాధారణ్యవిషయకజ్ఞానేచ హేతుమత్పక్షజ్ఞానకాలీనత్వవిరహేణచ నిరుక్తోభయాభావస్యాసాధారణ్యవిషయకత్వవ్యాపకత్వాత్ తత్ప్రతిబంధకతాపదేన అసా

ధారణ్యవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా ధర్తుంశక్యతఇతి నాసాధా
రణ్యావ్యాప్తిః । ఏవంచ తత్తత్ప్రతిబంధకతాసామాన్యే యద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయతావ్యాపకత్వమపహాయ తత్తత్ప్రతిబన్ధకతానాశ్రయత్వపక్షధ
ర్మికహేతుమత్తానిశ్చయకాలీనత్వైతదుభయాభావే యద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయతావ్యాపకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయత్వైవ భట్టాచార్యో
క్తయత్కించిద్విషయకత్వాంతస్యార్థః వక్తవ్యః ॥ అన్యథా హ్రదో వ
హ్నిమాన్జలాదిత్యాదౌ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలరూపాసా
ధారణ్యవిషయకత్వవ్యాపక నిరుక్తోభయాభావప్రతియోగ్యంతర్గతాసాధా
రణ్యవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాంయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయ
తావ్యాపకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వస్యైవాప్రసిద్ధేరసాధార
ణ్యావ్యాప్తేః॥నిరుక్తోభయాభావే తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకత్వ
స్య నివేశేచ నిరుక్తోభయాభావస్య అసాధారణ్యవిషయకత్వ వ్యాపకత
యాఽసాధారణ్యవిషయిత్వైవ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాపదేన ధర్తుం
శక్యతఇతి నాసాధారణ్యాఽవ్యాప్తిః ॥ అథతత్ప్రతిబంధకతానాశ్రయత్వ
హేతుమత్పక్షజ్ఞానకాలీనత్వైతదుభయాభావే యద్రూపావచ్ఛిన్నవిష
యకత్వవ్యాపకత్వాపేక్షయా తత్తత్ప్రతిబంధకతాయాం యద్రూపావ
చ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యనిష్ఠస్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకతాకత్వం
తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకత్వస్యైవ భట్టాచార్యోక్తయత్కించిద్విష
యిత్వాంతార్థస్యలఘుత్వం । ఏవంసత్యసాధారణ్యేనావ్యాప్తిః । తథా
హి అసాధారణ్యవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాయాఅసాధారణ్యవిష
యతావ్యాపకత్వవిరహేపి సమానాకారకజ్ఞానీయైకవిషయతాంగీకర్తౄ
భట్టాచార్యమతేఽసాధారణ్యవిషయతాసామాన్యనిష్ఠ స్వరూపసంబంధ
రూపావచ్ఛేదకతాకతయా యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాపదేనాసాధా
రణ్యవిషయితా ధర్తుంశక్యతే తస్యాశ్చ యాదృశయాదృశ ధర్మావచ్ఛి
న్నానిరూపితత్వం తాదృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిష

యతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలత్వరూప దోషతావచ్ఛేదకేన త్వాదితి॥నచైవమపిధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమ వాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వావచ్ఛి న్నవిషయకజ్ఞానత్వావచ్ఛేదేన బాధప్రతిబన్ధకతానాశ్రయత్వవిరహాత్ । వ్యభిచారప్రతిబన్ధకతానాశ్రయత్వవిరహస్యాపి సత్త్వాద్వ్యభిచారజ్ఞా నత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానాశ్రయత్వపక్షధర్మికహేతుమత్తానిశ్చ యకాలీనత్వైతదుభయాభావస్య తాదృశబాధవిషయకత్వ వ్యాపకతయా వ్యభిచారజ్ఞానప్రతిబన్ధకతాపి తత్ప్రతిబన్ధకతాసామాన్యాన్తర్గతా త స్యాశ్చ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయితాని ష్ఠస్వరూపావచ్ఛేదకతాకత్వవిరహాత్తాదృశప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛే దకీభూత విషయిత్వాన్తర్గతా నబాధత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా ఏవం త త్ప్రతిబన్ధకత్వాన్తర్గతబాధప్రతిబన్ధకతాయాం ధూమవ్యభిచారి వహ్ని త్వావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వవిరహాత్ తాదృశప్రతి బన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయితాపదేన వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా పి ధర్తుం నశక్యతఇతి తత్రబాధేఽవ్యాప్తిరితివాచ్యం । అసాధారణ్యవి షయకత్వపక్షధర్మికహేతుమత్తాజ్ఞానకాలీనత్వైతదుభయాభావవిశిష్టా నాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కన్దితనిశ్చయవృత్తిత్వవిశిష్ట స్వావచ్ఛి న్నవిషయితావ్యాపికాసతీ స్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిష్ఠ స్వరూపసంబన్ధ రూపావచ్ఛేదకతానిరూపికాయాప్రతిబన్ధకతా తాదృశప్రతిబన్ధకతాత్వ వ్యాపకం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యనిష్ఠస్వరూపసంబన్ధరూ పావచ్ఛేదకతాకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాకత్వస్యైవ భట్టాచా ర్యోక్తయత్కిఞ్చిద్విషయిత్వార్థత్వాత్ । తథాచ ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమాన్ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ వ్యభిచారజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నా యాంతాదృశబాధత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిష్ఠస్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛే దకతానిరూపకత్వస్య ధూమవ్యభిచారి వహ్నిరితిజ్ఞానసాధారణప్రతిబన్ధ

కతాయాంవిరహాత్ బాధత్వావచ్ఛిన్నే లక్షణసమన్వయకాలే లక్షణఘట
కానవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాకిన్తుబాధ
ప్రతిబన్ధకతైవ తస్యాశ్చ బాధవిషయతాసామాన్యనిష్ఠస్వరూపసంబన్ధరూ
పావచ్ఛేదకతాకతయా యద్రూపవదేనబాధత్వమేవాపాదాతుంశక్యతే॥
నచైవం తాదృశబాధే లక్షణసమన్వయకాలే వ్యభిచారప్రతిబన్ధకతాయా
లక్షణాఘటకత్వేన ప్రతిబన్దకతాసామాన్యమిత్యత్ర భట్టాచార్యోక్త సా
మాన్యపదమనర్థకమితివాచ్యం ॥ విశేషగుణాభావవాన్ ఘటోఽగుణసా
మాన్యాభావవానిత్యత్ర విశేషగుణవద్ఘటరూపాశ్రయాసిద్ధివిషయకత్వ
వ్యాపికాసతీ విశేషగుణవద్ఘటవిషయతానిష్ఠస్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛే
దకతానిరూపికాయథా ఘటవిశేష్యకవిశేషగుణాభావప్రకారకబుద్ధిత్వా
వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితావిశేషగుణప్రకారతానిరూపితఘటత్వావ
చ్ఛిన్నవిశేష్యతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా తథా ఘటత్వా
వచ్ఛిన్నవిశేష్యక గుణసామాన్యాభావప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతి
బధ్యతానిరూపితగుణత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితఘటత్వావచ్ఛిన్న
విషయతాశాలి నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబద్ధికతాపి తత్ప్రతిబన్ధకతా
యా గుణవద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వేన గుణవ
ద్ఘటవిషయతాపి ధర్తుంశక్యతే। తస్యాఅపివిశేషగుణవద్ఘటత్వావచ్ఛి
న్నానిరూపితత్వేనతత్తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వ
స్య విశేషగుణవద్ఘటత్వేఽసత్త్వేనావ్యాప్తేరితి। ఏవంచ దీధితికారోక్త
విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశేషణేన వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్హ్ర
దాదావతివ్యాప్తివారణార్థం యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయవిశిష్టయా
దృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయత్వం ప్రకృతానుమితిప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తి
తాదృశవిశిష్టద్వయాఘటితత్వవివక్షణం వినాపి తత్రాతివ్యాప్తివార
యితుం శక్యతే। తథాహివహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్హ్రదత్వా
వచ్ఛిన్నవిషయితావ్యాపికాసతీ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్హ్ర

దత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిష్ఠ స్వరూపసమ్బన్ధరూపావచ్ఛేదకతాకా స
హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావప్ర
కారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతేతి తాదృశప్రతిబన్ధకతానలక్షణఘ
టకా ॥ కిన్తు జలావచ్ఛేన వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయవిశిష్టజలప్రకా
రతానిరూపితహ్రదవిశేష్యతాకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతైవ। తత్ప్రతిబన్ధ
కతాయాః జ్ఞానభేదేన విషయతాభేదానభ్యుపగన్తృగదాధరభట్టాచార్య
మతే జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నతయా కేవల
జలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరుక్తార్థక తాదృశప్రతిబంధకతాసా
మాన్యావచ్ఛేదకీభూత యత్కిఞ్చిద్విషయితాపదేన ధర్తుం శక్యతే త
స్యాశ్చ వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపి
తత్వేన తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యవ
హ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వేఽసత్త్వాత్ ॥ ఏతేన హ్రదో
వహ్నిమానిత్యాకారకబుద్ధింప్రతి హ్రదోవహ్న్యభావవానితి నిశ్చయస్యే
వ హ్రదేవహ్న్యభావఇతి నిశ్చయస్యాపి ప్రతిబంధకతయా తయోః నపృ
థక్ప్రతిబన్ధకత్వం।కిన్తు విశేషణతావిశేషసంబంధానవచ్ఛిన్నప్రకారతా
భిన్నవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితవిశేషణతావిశేషసంబ
న్ధావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబన్ధానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాభిన్న హ్రదత్వావచ్ఛి
న్నవిషయతాశాలినిశ్చయత్వేనైవప్రతిబన్ధకతా। తథాచ యద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబన్ధకతాత్వవ్యాపకంయద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయ
తావ్యాపకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయిత్వమిత్యస్యభట్టాచార్యోక్తయ
త్కిఞ్చిద్విషయకత్వంతార్థత్వేవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసంభవః।తథా
హివహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపికాయాః అనుగతధ
ర్మావచ్ఛిన్నతాదృశప్రతిబంధకతాయాః విశేషణతావిశేషసంబంధావచ్ఛి
న్నాధేయతాసంబంధేన హ్రదవిశిష్ట వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయక
త్వవ్యాపకతయా హ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావత్వాచ్ఛిన్న విషయితాపి తాదృశ

యత్కించిద్విషయతాపదేన ధర్తుంశక్యతఇతి తస్యాః వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వేఽసత్త్వాత్ । అతస్స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపక విషయతాశూన్య జ్ఞానీయత్వంతాదృశప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతయత్కించిద్విషయతాయాం నివేశనీయం । తథాచ హ్రదవిశిష్ట వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయత్వావ్యాపకీభూత విషయతాశూన్యజ్ఞానీయత్వవిరహాత్ హ్రదవిశిష్ట వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా యత్కించిద్విషయత్వేత్యనేన ధర్తుమశక్యతయా నవహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽసంభవః ॥ ఏవంచ విశిష్టద్వయాఘటితత్వమపి నివేశనీయం । అన్యథా వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకంనిరుక్తప్రతిబంధకతాద్వయమపి । తయోర్జలవద్ధ్రదకాలీన వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్విషయకత్వవ్యాపకత్వేపి వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యజ్ఞానీయత్వవిరహాద్యత్కించిద్విషయతాపదేనతాదృశవిశిష్టవిషయకత్వం ధర్తుంనశక్యతే కింతు వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతైవ తస్యాం యాదృశయాదృశ ధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వం తాదృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్ధ్రదత్వేసత్త్వాదతివ్యాప్తేరితి పరాస్తం ॥ స్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిష్ఠస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకతాయాః లక్షణఘటకత్వే హ్రదే వహ్న్యభావః హ్రదో వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానయోః నిరుక్తధర్మప్రకారేణ ప్రతిబంధకత్వస్వీకారేపి వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాశాలి నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాః స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం సత్త్వాత్తాదృశ ప్రతిబంధకతా

యాం సాక్షాత్స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వం నహ్రదవిశిష్టవ
హ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం కింతు వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వా
వచ్ఛిన్నవిషయతాయామేవేతి హ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిష
యతాయాః వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వేప్యసంభవా
భావాద్యత్కిఞ్చిద్విషయతాయాః స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావ్యాపకీభూత
విషయతాశూన్యజ్ఞానీయత్వంనివేశ్య తాదృశ విశిష్టద్వయాఘటితత్వనివేశ
స్య విచారాసహత్వాత్ ॥ నను స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వవ్యాపకత్వేస
తి స్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిష్ఠస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వస్య ప్ర
తిబంధకతాయాం నివేశే హ్రదోధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభా
వవద్ధ్రదవిశిష్టధూమాభావవద్వృత్తి వహ్నిరూపబాధవిశిష్టవ్యభిచారే భ
ట్టాచార్యోక్తాతివ్యాప్తిదానం నసంగచ్ఛతే ॥ తథాహి ధూమాభావవద్ధ్ర
దవిశిష్టధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిరూపబాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న
విషయతానిష్ఠస్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాకత్వం నధూమాభావప్ర
కారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాశాలినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న
బాధప్రతిబంధకతాయాం ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయ
తాయాః ధూమాభావప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాశా
లినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వాదితి తాదృశ బాధ
విశిష్ట వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిష్ఠ స్వరూపసంబంధ రూపావ
చ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకతాంతర్భూతా వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న విషయ
కతావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధతా తాదృశ ప్రతిబంధకతాయాం యద్రూ
పావచ్ఛిన్న విషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్న వి
షయతాపదేన కేవలవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాపి ధర్తుం శక్యతే త
స్యాశ్చ బాధత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వేన తాదృశబాధత్వావచ్ఛిన్నావిష
యకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వేఽసత్త్వాదితి
చేదత్రవదంతి ॥ భట్టాచార్యమతే బాధవిశిష్టవ్యభిచారపదం బాధేన విశి

ష్టోవ్యభిచార ఇతిరీత్యా తత్పురుషమవలంబ్య నధూమాభావవద్ధ్రదవిశిష్ట ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిరూపవ్యభిచారపరం కింతు బాధశ్చాసౌ విశిష్ట వ్యభిచారశ్చేతి కర్మధారయే సబాధాభిన్నవిశిష్టవ్యభిచారపరం। బాధపదంచోక్త విశిష్టాంతరాఘటితత్వేసాఘటితప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకపరం। తథాచ యాదృశవిశిష్టవ్యభిచారః ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతాశాలివిషయతాకః తాదృశవిశిష్టేఽతివ్యాప్తిరితిభావార్థః। తథాచ జలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవిశిష్టవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వవిశిష్ట జలరూపవిశిష్టవ్యభిచారే ఏకత్రద్వయమితిరీత్యా వహ్న్యభావవద్వృత్తి వహ్న్యభావవజ్జలమిత్యాకారకేఽతివ్యాప్తిః। తథాహి తాదృశవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాః తాదృశోభయవిశిష్టజలత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా స్వరూపాయాశ్చ వహ్న్యభావప్రకారతానిరూపిత జలత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేన బాధప్రతిబంధకతానిరూపితస్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకతావత్వేనవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వప్రకారతానిరూపిత జలత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన వ్యభిచారజ్ఞానప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకతావత్వేనబాధప్రతిబన్ధకతావ్యభిచారప్రతిబన్ధకతాచతాదృశప్రతిబన్ధకతాసామాన్యాంతర్గతా తాదృశప్రతిబన్ధకతాయాశ్చ నవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వం నబాధత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వం। కింతు నిరుక్తవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న విషయతాసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వమేవేతి యత్కించిద్విషయితాపదేన నిరుక్తవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయితైవ ధర్తవ్యా। తస్యాం నిరుక్తవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వ విరహాన్నిరుక్తవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిస్సుదృఢైవేతి సుధీభిర్విభావనీయం॥ నను స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూత యత్కించిద్విషయకత్వం యాదృశయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నానిరూపితం తాదృశతాదృశధర్మావచ్ఛిన్నా

విషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వం తదవచ్ఛిన్నత్వమిత్యత్ర బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిర్దత్తా భట్టాచార్యేణ। సా కథం సంగచ్ఛతే। తథాహి హ్రదో ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్ర ధూమాభావవద్ధ్రదేన సమానకాలీనత్వసంబంధేన విశిష్టో యో ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిరూపవ్యభిచారః తాదృశబాధవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకత్వవ్యాపికాయా బాధనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నా వ్యభిచారనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నాపి ప్రతిబన్ధకతా తాదృశప్రతిబన్ధకతాద్వయస్య అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వం సమానకాలీనత్వసంబంధేన ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నివిశిష్టధూమాభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయామప్యస్తి తస్యాశ్చ నిరుక్తబాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వాత్ తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య నిరుక్తబాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వేఽసత్త్వాదితి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ సర్వమాకాశవదిత్యత్ర ఆకాశాభావవద్ఘటో బాధః ఆకాశాభావవత్పటోఽపి బాధః । తథాహి సర్వత్వావచ్ఛేదేన గగనవత్తాబుద్ధిం ప్రతి ఘటో గగనాభావవానిత్యాదిసకలజ్ఞానసాధారణసధర్మితావచ్ఛేదకక గగనాభావప్రకారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకతా వర్తతే ఇతి ।. తథా చ గగనాభావవద్ఘటరూపబాధేఽవ్యాప్తిః । తథాహి గగనాభావవద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపికాయా ప్రకృతానుమితినిరూపిత సధర్మితావచ్ఛేదకకగగనాభావప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాతస్యాఽనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వం గగనాభావవత్పటత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయామస్తి తస్యాం గగనాభావవద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వసత్త్వాద్గగనాభావవద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య గగనాభావవద్ఘటత్వేఽసత్త్వాత్। ఏవం హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽవ్యాప్తిః । తథాహి హ్రదధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి హ్రదో వహ్న్యభావవాన్ హ్రదే వహ్న్యభావ ఇతి జ్ఞానయోరవిశేషణతావిశేషసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతా

భిన్నాయా హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా తన్నిరూపితాయా విశేషణతా విశేషసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాభిన్న వహ్న్యభావనిష్ఠా విషయితా తచ్ఛాలినిశ్చయత్వేనైకరూపేణ ప్రతిబన్ధకత్వాత్ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూతం ఆధేయత్వసంబంధేన హ్రదవిశిష్టో యో వహ్న్యభావ స్తద్విషయిత్వమపి జాతం । తస్యాశ్చ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వాద్వాదృశధర్మపదేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వస్యాపిధర్తుం శక్యతయా తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వే ఽసత్త్వాదితి ॥ నచైవం హ్రదో వహ్న్యభావవాన్ హ్రదే వహ్న్యభావ ఇతి జ్ఞానయోః యద్యేకరూపేణ ప్రతిబంధకతా భట్టాచార్యసమ్మతా తదా స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకం యత్స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వమితి ప్రథమకల్పే అసంభవదానం కథం సంగచ్ఛతే॥ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదకీభూత విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వస్య హ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావత్వే సత్త్వాత్ తత్ర చ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య చ సత్త్వాదితి స్వపదేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వస్యాపి ధర్తుం శక్యత్వాదితి వాచ్యం । ప్రథమకల్పే యథాశ్రుతే బాధవిశిష్ట వ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిః ॥ బాధవిశిష్ట వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదక విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకం యద్వ్యభిచారవిశిష్టబాధత్వం తస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య సత్త్వాత్ స్వపదేన బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వస్యాపి ధారణసంభవాత్ । అతః తద్వారణాయ స్వావచ్ఛిన్నవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసా

మాన్యావచ్ఛేదకీభూతాయా స్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయవిషయితా తన్నిరూపకతావచ్ఛేదకం యత్స్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్స్వమిత్యేవ ప్రథమలక్షణార్థో వాచ్యః । తథాచబాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాసామాన్యావచ్ఛేదికాయా బాధవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయవిషయితా తన్నిరూపకతావచ్ఛేదకం నవ్యభిచారవిశిష్టబాధత్వం కింతు బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వం ఏతస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యచ విరహాత్ ॥ అప్రసిద్ధినిబన్ధనాతివ్యాప్తివారణం । ఏవంచ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వం న స్వపదేన ధర్తుంశక్యతే తదవచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబన్ధకతాసామాన్యావచ్ఛేదికా తదవచ్ఛిన్నవిషయిత్వావ్యాపక విషయితాశూన్యజ్ఞానీయవిషయతాయా తన్నిరూపకతావచ్ఛేదకమాధేయతాసంబంధేన నహ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావత్వం । కింతు వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వమేవ । తస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నా విషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య విరహాదప్రసిద్ధినిబన్ధనాసంభవస్య సుదృఢత్వాత్ । ఏవంవహ్నిసామాన్యాభావవత్తాబుద్ధింప్రతి వహ్న్యభావవదవృత్తిధర్మవత్తానిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకతా । తత్ర ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకంవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితాధికరణవిషయతానిరూపితవృత్తిత్వవిషయతానిరూపితాభావవిషయతాశాలినిశ్చయత్వం । తత్ర వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వం వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వమేవ । నతు వహ్నిత్వపర్యాప్త్యావచ్ఛేదకతాకత్వమపి మహానసీయ వహ్న్యభావవదవృత్తిధర్మవాన్ వహ్న్యభావవదవృత్తి ధర్మవానిత్యాదిజ్ఞానానాం వహ్న్యభావవత్తాబుద్ధింప్రతి ఏకరూపేణ ప్రతిబన్ధకతైవ॥ఏవంచ భట్టాచార్యమతే పర్వతోవహ్న్యభావవానిత్యత్ర వహ్న్యభావవదవృత్తిమత్పర్వతో బాధః పర్వతీ

య వహ్న్యభావవదవృత్తిమత్పర్వతోఽపిబాధః । ఏవంచ పర్వతీయ వహ్న్యభావవదవృత్తిమత్పర్వతే వ్యాప్తిః । పర్వతీయవహ్న్యభావవదవృత్తిధర్మవత్పర్వతవిషయకత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతిఖన్ధకతాతదవచ్ఛేదకత్వం వహ్న్యభావవదవృత్తిమత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయామప్యస్తితస్యాంచ పర్వతీయ వహ్న్యభావవదవృత్తిమత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వసత్త్వాత్తదవచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యతత్రాసత్త్వాత్ ।ఏవంయత్రమహానసీయవహ్న్యభావవదవృత్తిత్వస్యసాధ్యతా మీనాదిః పక్షః తత్ర మీనధర్మికః మహానసీయవహ్నిసామాన్యాభావవదవృత్తిత్వప్రకారకబుద్ధింప్రతి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితేత్యాదిక్రమేణ ప్రతిబన్ధకతాయామపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వం వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వం నతు వహ్నిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వమితిమహానసీయవహ్న్యభావవదవృత్తిత్వవాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవదవృత్తిత్వవానిత్యాది జ్ఞానానామేకరూపేణ ప్రతిబన్ధకత్వాత్ । అతఏవ కాంచనమయధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్రవహ్నినిష్ఠధూమాభావవదవృత్తిత్వం కాంచనమయధూమాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యాప్తిగ్రహవిరోధితయా సాధారణ్యం।ఇయాంస్తు విశేషః । తత్ర ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ ధూమత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వమనివేశ్య ధూమత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయితానిరూపితేత్యాదిక్రమేణ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకంనిరుచ్య ధూమసామాన్యాభావవదవృత్తిత్వజ్ఞానస్యప్రతిబధ్యభూతం కాంచనమయధూమాభావవదవృత్తిత్వజ్ఞానమపి।అత్రతుప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకకోటౌ వహ్నిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వమనివేశ్య వహ్నిసామాన్యాభావవదవృత్తిత్వవత్తాబుద్ధిప్రతిబధ్యం మహానసీయవహ్నిసామాన్యాభావవదవృత్తిత్వజ్ఞానమపీతి।ఏవంచ తాదృశపక్షసాధ్యకస్థలే వహ్నిసామాన్యాభావవదవృత్తిమీనరూపబాధేఽవ్యాప్తిః । వహ్నిసామాన్యాభావవదవృత్తిమీనత్వా

వచ్ఛిన్న విషయకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతా సామాన్యావచ్ఛేదకీభూతా
యా మహానసీయవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా తస్యామ
హానసీయవహ్నిసామాన్యాభావస్య వహ్నిసామాన్యాభావతో భిన్నత
యా వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తి మీనత్వావచ్ఛిన్నానిరూపితత్వాత్త
దవచ్ఛిన్నవిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యచ స్వస్మిన్నసత్త్వా
దితి।ఏవం వహ్నిమాన్ జలాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి
జలహ్రదాసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిః । తథాహి హ్రదధర్మికవహ్నిమత్తా
బుద్ధింప్రతి జలధర్మికవహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వప్రకారక
నిశ్చయవిశిష్ట హ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వేన నప్రతిబన్ధకతా
కింతు వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలం జలవాంశ్చ హ్రదో వ
హ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగీశైవాలః శైవాలవాంశ్చ హ్రద ఇ
త్యాదిసకలజ్ఞానసాధారణవహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వప్రకా
రకనిశ్చయవిశిష్టహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకజ్ఞానత్వేన । నిరుక్తజ్ఞాన
వైశిష్ట్యంచ స్వసామానాధికరణ్యస్వీయసాధ్యవ్యాపకీభూతాభావప్రతియో
గిత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతావృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వైత
దుభయసంబంధేన। విశేష్యతావృత్తిత్వంచ స్వావచ్ఛిన్నత్వస్వవ్యాపకతా
దృశప్రతియోగిత్వప్రతియోగిక స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతాక
త్వైతదుభయసంబంధేన । తథాచ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి
జలమిత్యాకారకజ్ఞానస్య ఏకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వరూప సామా
నాధికరణ్యం జలవాన్ హ్రద ఇతి జ్ఞానేఽస్తి ఏవం తజ్జ్ఞానీయ వహ్ని
వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వప్రకారతానిరూపితాయా విశేష్యతా
స్వావచ్ఛిన్నత్వస్వవ్యాపకీభూతతాదృశప్రతియోగిత్వ ప్రతియోగికవిశే
షణతావిశేషసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వైతదుభయసంబంధేన త
ద్వృత్తి యజ్జలత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రకారకత్వమప్యస్తి । నిరుక్తోభయసం
బంధేన తాదృశనిశ్చయవిశిష్టంజలవాన్ హ్రద ఇతిజ్ఞానంభవతి । వహ్ని

వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలమితి జ్ఞానసమానాధికరణ మీనవాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానే తాదృశప్రతియోగిత్వప్రకారకజ్ఞానీయవిశేష్యతానిరూపితనిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తితావిశిష్టం యజ్జలత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రకారత్వస్య విరహాన్నిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశప్రతియోగిత్వప్రకారకజ్ఞానవిశిష్టం నమీనవాన్ హ్రదఇతిజ్ఞానం పురుషాంతరీయజలవాన్హ్రదఇతి జ్ఞానే నతాదృశప్రతియోగిత్వప్రకారకజ్ఞానేన సామానాధికరణ్యమితి నైకధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకతాదృశప్రతియోగిత్వప్రకారకజ్ఞానకాలీనాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారక హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వం । నవా తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యక తాదృశప్రతియోగిత్వప్రకారకజ్ఞానకాలీనపురుషాంతరీయ తాదృశధర్మజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వం । స్వావచ్ఛిన్నత్వమిత్యత్ర తు స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరవచ్ఛిన్నా గ్రాహ్యా । ఏవం తాదృశ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వమిత్యత్ర ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతాపి నిరవచ్ఛిన్నా గ్రాహ్యా । తేన స్నేహసమవాయికారణతావచ్ఛేదకవత్ వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలవాన్ హ్రదఇతి జలం తాదృశాభావప్రతియోగి తాదృశ కారణతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవాంశ్చ హ్రదఇతిజ్ఞానయోర్న ప్రతిబంధకత్వం । ఏవం స్వావచ్ఛిన్నత్వమిత్యత్ర స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా యాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నా తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమిత్యత్రాపి తద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతా తాదృశ సంబంధావచ్ఛిన్నా గ్రాహ్యా । నాతస్సంబంధభేదనిబంధనో దోషః । జలత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వనిశ్చయకాలీన జలవాన్హ్రదఇతిజ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధకత్వాభావాపత్తయే స్వవ్యాపకత్వవిశిష్టతాదృశప్రతియోగిత్వప్రతియోగికస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య ఉభయసంబన్ధఘటకతయానివేశః । ఏకధర్మితావచ్ఛేదకకజ్ఞానేఽపరధర్మవ్యాపకత్వవిశిష్టప్రకారప్రతియోగిత్వస్య సంసర్గతావచ్ఛేదకతాయాః ప్రామాణికత్వే మీనస్తాదృశాభావప్రతియోగీతి జ్ఞానఏవ యత్ర జలత్వావా

పకతాయాస్సంసర్గతయా భానం తాదృశజ్ఞానకాలీనజలవాన్ హ్రద
ఇతి జ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధకత్వాభావాపత్తయే స్వావచ్ఛిన్నత్వస్య సంస
ర్గతయా ప్రవేశః । అతఏవ జగదీశతర్కాలంకారేణ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన
వహ్నిమత్తాబుద్ధింప్రతి పర్వతత్వావచ్ఛేదేన సిద్ధేః ప్రతిబన్ధకత్వం । ప
ర్వతత్వవిశిష్టవిశేష్యకపర్వతత్వవ్యాపక వహ్ని ప్రతియోగిక సంబన్ధావ
చ్ఛిన్నవహ్నివిధేయతాకానుమితిత్వం ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకమిత్యుక్తం
అన్యథైకధర్మితావచ్ఛేదకకజ్ఞానేఽపరధర్మవ్యాపకత్వస్య సంసర్గతాన
వచ్ఛేదకత్వే పర్వతత్వవిశిష్టవిశేష్యకత్వస్య ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకో
టౌ వైయర్థ్యాపత్తేః । నచ జలం వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియో
గినవేతి జ్ఞానకాలీనజలవాన్ హ్రదఇతి నిశ్చయస్య జలం తాదృశాభా
వప్రతియోగిహ్రదో జలవాన్నవేతి సంశయస్య హ్రదోవహ్నిమాని
తిబుద్ధింప్రతి నప్రతిబన్ధకత్వమతః ప్రతిబన్ధకజ్ఞానే విశేషణజ్ఞానేచ నిశ్చ
యత్వమగత్యానివేశనీయం । నిశ్చయత్వంచ ధర్మితావచ్ఛేదకంవినా దు
ర్వచం । ఏవంచ జలత్వావచ్ఛిన్నధర్మికతాదృశప్రతియోగిత్వాభావా
ప్రకారకత్వఘటితనిశ్చయత్వస్య ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకే హ్రదధర్మిక
జలత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రకారకత్వస్యప్రతిబన్ధకీభూతజ్ఞానేఽశిష్య నివేశ
స్యావశ్యకత్వే కథంమీనస్తాదృశాభావప్రతియోగీమీనవాన్ హ్రదఇతిజ్ఞా
నసాధారణీవ్యావర్తకధర్మదర్శనస్య ఏకరూపేణ ప్రతిబన్ధకతేతివాచ్యం।
యతో హ్రదధర్మిక వహ్నిమత్తాబుద్ధింప్రతి జ్ఞానవిశిష్టహ్రదత్వావ
చ్ఛిన్నధర్మికజ్ఞానత్వేన ప్రతిబన్ధకతా। జ్ఞానవైశిష్ట్యంచ జ్ఞానే స్వసా
మానాధికరణ్యస్వవృత్తిధర్మవత్త్వైతదుభయసంబంధేన। ధర్మే స్వవృత్తి
త్వంచ స్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత తాదృశప్రతియోగిత్వాభావప్ర
కారతానిరూపకాన్యత్వ స్వవిశిష్టతాదృశప్రతియోగిత్వప్రకారతానిరూప
కత్వైతదుభయసంబంధేన। సంబన్ధఘటకప్రకారతాయాం స్వవైశిష్ట్యంచ
స్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితత్వస్వవ్యాపకత్వవిశిష్టతాదృశప్రతియోగి

త్వప్రతియోగికవిశేషణతావిశేషసంబంధావచ్ఛిన్నత్వైతదుభయసంబంధేన । తాదృశప్రతిబన్ధకే తాదృశధర్మవైశిష్ట్యంచ స్వావచ్ఛిన్నాభావనిష్ఠహ్రదత్వవ్యాపకత్వవిశిష్టస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకాన్యత్వస్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకత్వైతదుభయసంబంధేన । ఏవంచ జలం తాదృశాభావప్రతియోగినవేతి సంశయే జలత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాక తాదృశప్రతియోగిత్వాభావప్రకారతానిరూపకాన్యత్వవిరహేణ తాదృశసంశయవృత్తినజలత్వం । హ్రదో జలవాన్నవేతి సంశయేచ జలత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకాన్యత్వవిరహేణ నతాదృశసంబంధేన జలత్వవత్వమితి తాదృశసంశయద్వయె ఉక్తక్రమేణ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వప్రతిబన్ధకత్వయోర్వ్యుదాసః । నన్వేవమప్యప్రామాణ్యజ్ఞానానామనుగమప్రకారో నసంభవతి । తథాహి జలం తాదృశాభావప్రతియోగీతి జ్ఞానం యత్ర తాదృశప్రతియోగిత్వాభావవతి జలే తాదృశప్రతియోగిత్వప్రకారకం ఇత్యప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కన్దితమేవ జాతం తజ్జ్ఞానే జలవాన్హ్రద ఇతి జ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావాపత్తయే ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకే ఏతాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞానస్య విశేష్యత్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావోఽవశ్యంనివేశనీయః । ఏవం జలవాన్హ్రద ఇతిజ్ఞానమేవేదం జ్ఞానంజలాభావవతిజలప్రకారకమిత్యప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితమేవ జాతం తాదృశజ్ఞానే ప్రతిబంధకత్వాభావాపత్తయే ఏతాదృశాప్రామాణ్యజ్ఞానస్య నిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః ప్రతిబంధకేఽవశ్యం నివేశనీయః । ఏవంచయత్ర మీనస్తాదృశాభావప్రతియోగీతి జ్ఞానమేవ తాదృశప్రతియోగిత్వాభావవతిజలే తాదృశప్రతియోగిత్వప్రకారకమిత్యప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితమేవజాతం తాదృశజ్ఞానకాలీనమీనవాన్హ్రద ఇతి జ్ఞానస్యాప్రతిబంధకత్వాపత్తిః । ఏవం మీనస్తాదృశాభావప్రతియోగీతి జ్ఞాన

కాలీనమీనవాన్ హ్రదఇతి జ్ఞానమేవ యత్ర జలాభావవతి జలప్రకారక
మిత్యప్రామాణ్యజ్ఞానాస్కందితం తత్రాపి తాదృశజ్ఞానస్య ప్రతిబన్ధక
త్వాభావప్రసంగః ॥

✽ నను విశేషగుణాభావవాన్ ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటో గుణసా
మాన్యాభావవానిత్యత్ర గుణవద్ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్న ఘటో బాధః తత్ర
ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్న ఘటత్వసామానాధికరణ్యేన గుణవత్త్వం నబాధః ।
తాదృశజ్ఞానస్య విశేషగుణాభావవాన్ ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటో గుణ
సామాన్యాభావవానిత్యనుమితిప్రతిబన్ధకత్వాత్ । తాదృశానుమితౌ ఘ
టత్వసామానాధికరణ్యేనైవ గుణసామాన్యాభావస్యావగాహనాత్ । ఘ
టత్వావచ్ఛేద్యత్వంతు నభాసతే । తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపి
త తదేకదేశవ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నసంసర్గతాయా అప్రామాణికత్వాది
తి ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటత్వావచ్ఛేదేనైవ గుణవత్త్వంబాధః । ఆశ్ర
యాసిద్ధిస్తు ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటత్వసామానాధికరణ్యేన ఘటత్వా
వచ్ఛేదేనవా గుణవత్త్వం । తస్యాంచ గుణత్వావచ్ఛిన్నం యత్ ద్వితీయక్ష
ణావచ్ఛిన్నఘటత్వవ్యాపకత్వంతస్యాప్రవేశః । గుణత్వావచ్ఛిన్నద్వితీయ
క్షణావచ్ఛిన్నఘటత్వవ్యాపకతాయాం గుణత్వతదితరైతదుభయధర్మానవ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్యైవ నివేశాద్గుణత్వనిష్ఠైకత్వావచ్ఛే
దేన ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటనిష్ఠాభావప్రతియోగితాయా అవచ్ఛేదక
తాపర్యాప్త్యధికరణభిన్నత్వస్యైవవా నివేశాత్ । విశేషగుణత్వావచ్ఛి
న్న ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటత్వవ్యాపకతాయాంతు విశేషగుణత్వతది
తరైతదుభయధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావస్య విశేష
త్వగుణత్వైతదుభయనిష్ఠద్విత్వావచ్ఛేదేన ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటని
ష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణభిన్నత్వస్యవా ప్ర
వేశాత్ । తథాచ కథం బాధఘటితత్వమాశ్రయాసిద్ధావితి చేన్న । ఘట
త్వధర్మితావచ్ఛేదకక ద్వితీయక్షణావచ్ఛేద్యత్వవిశిష్టసమవాయసంబం

ధేన తద్ఘటధర్మికగుణప్రకారకనిశ్చయస్య ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్న ఘట
త్వవ్యాపకత్వాద్యనవగాహినోఽపి జ్ఞానస్య విశేషగుణాభావవాన్ ద్వితీయ
క్షణావచ్ఛిన్నఘటో గుణసామాన్యాభావవానిత్యనుమితిం ప్రతి ప్రతిబన్ధక
తయా గుణవద్ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటత్వవ్యాపకత్వాఘటితతద్ఘటోఽపి
బాధో భవతి। ఏవం విశేషగుణవద్ద్వితీయక్షణావచ్ఛిన్నఘటత్వవ్యాపకత్వా
ఘటితతద్ఘటోఽప్యాశ్రయాసిద్ధిర్భవతీత్యాశ్రయాసిద్ధౌ బాధఘటితత్వమక్షత
మేవ॥ అత ఏవ యద్విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే పక్షతావచ్ఛే
దకవిశిష్టే పక్షే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవైశిష్ట్యాద్యవగాహిత్వఘటి
తోభయాభావఘటితలక్షణే పక్షపదానుపాదానేన పర్వతత్వరూపేణ నిర్వ
హ్నిపర్వతస్య యత్ర పక్షతా వహ్నిస్సాధ్యతా తత్ర వహ్న్యభావవన్నిర్వ
హ్నిపర్వతస్యాపి బాధత్వం॥ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టపక్ష ఇత్యత్ర పక్షపదాను
పాదానే తాదృశబాధస్య దోషత్వానుపపత్తిః। వహ్న్యభావవాన్ పర్వత ఇ
తి జ్ఞానస్య పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావావగాహినః పర్వత
త్వేన పర్వతాంతరే వహ్న్యనుమితేరప్రతిబంధకత్వాదతః పక్షపదోపాదా
నమిత్యపి సంగచ్ఛతే। ధర్మివిశేషావగాహిత్వేన ప్రతిబన్ధకతాయాం ధర్మి
తావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వావగాహిత్వస్యాతంత్రత్వాత్। న చైవం సతి విశే
షగుణాభావవాన్ ఘటో గుణసామాన్యాభావవానిత్యుక్తావపి ఘటత్వేన
యదా యద్ఘటస్య పక్షతా తత్ర గుణవత్తద్ఘటోఽపి ఘటత్వసామానాధికర
ణ్యేన బాధో భవితుమర్హతి। తాదృశబాధఘటితత్వస్య విశేషగుణవద్ఘ
టరూపాసిద్ధౌ ప్రవేశాత్ తత్రైవావ్యాప్తిస్సంభవతీతి ద్వితీయక్షణావ
చ్ఛిన్నత్వోపాదానం వ్యర్థమితి వాచ్యం। ఘటత్వరూపేణ తద్ఘటధ
ర్మికగుణసామాన్యాభావవత్తాబుద్ధిం ప్రతి ఘటత్వేన తద్ఘటధర్మికగుణ
వత్తానిశ్చయో న ప్రతిబన్ధకః। ఏకస్మిన్నేవ ఘటే విభిన్నకాలావచ్ఛేదేన
గుణసామాన్యాభావగుణయోస్సత్త్వే విషయవిరోధవిరహాత్। ద్వితీయక్ష
ణావచ్ఛిన్నత్వోపాదానే తు ఏకత్రైకక్షణావచ్ఛేదేన భావాభావయో

రవత్త్వమానతయా విషయవిరోధసత్త్వేన ప్రతిబన్ధకతాయా దుష్పరిహ
రత్వాదితి ॥

* స్వసజాతీయవిశిష్టాంతరాఘటితత్వం మేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారా
దావతివ్యాప్తివారణాయ భట్టాచార్యేణ నివేశితం ॥ స్వసజాతీయ విశి
ష్టాంతరాఘటితత్వంచ స్వవృత్తిహేత్వాభాసవిభాజకరూపవిశిష్టం యు
త్వావిషయికప్రతీతివిషయీభూతం తదవిషయకప్రతీతివిషయత్వం । హే
త్వాభాసవిభాజకరూపం బాధత్వవ్యభిచారిత్వాసిద్ధిత్వాద్యన్యతమరూపం॥
బాధత్వంచ ॥ అనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిషయతాసామా
న్యకత్వం । ఏవం వ్యభిచారత్వమపి వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దక స్వవిషయతాసామాన్యకత్వరూపం ॥ స్వపదం యద్రూపావచ్ఛిన్నే
లక్షణం సంగమనీయం తద్రూపావచ్ఛిన్నపరం । తాదృశప్రతిబన్ధకతావ
చ్ఛేదకమిత్యత్ర అవచ్ఛేదకత్వం స్వరూపసంబన్ధవిశేషః । తథాచ మే
యత్వవిశిష్ట బాధవృత్తియదనుమితిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిష
యతాసామాన్యకత్వరూపం బాధత్వం తద్విశిష్టో మేయత్వవిశిష్టబాధ విష
యకప్రతీతివిషయో బాధస్తదవిషయకప్రతీతివిషయత్వస్య మేయత్వవిశిష్ట
బాధేఽసత్త్వాత్స్వపదేన మేయత్వవిశిష్టబాధస్య గ్రహణాసంభవాన్నాత
త్రాతివ్యాప్తిః । ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యా
దౌతు ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్రూపబాధవృత్తిహేత్వా
భాసవిభాజకం రూపం నవ్యాప్తిగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవి
షయతాసామాన్యకత్వం । ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్విష
యతాయాం వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబన్ధకతానిరూపిత స్వరూపసంబన్ధరూపా
వచ్ఛేదకత్వవిరహాత్ । కింతు అనుమితిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవి
షయతాసామాన్యకత్వమేవ తద్విశిష్టం యత్స్వావిషయకప్రతీతివిషయీ
భూత ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్వృత్తిధూమాభావాదికం తదఘటితత్వ
స్య ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారి వహ్నిమతిసత్త్వాత్ తత్రనావ్యాప్తిః।

నచ వహ్న్యభావవద్హ్రదవృత్తి యదనుమితిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిషయతాసామాన్యకత్వం తస్య హ్రదవృత్తి వహ్న్యభావేఽసత్త్వాత్ స్వ సజాతీయ విశిష్టాంతరాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేన లక్ష్యధారణం న సంభవతీత్యసంభవఇతివాచ్యం ॥ స్వప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిషయతాసామాన్యకత్వ సంబంధేన అనుమితిమత్త్వరూప బాధత్వస్యోక్తత్వేనోక్తాసంభవానవకాశాత్ ॥ తథాహి వహ్న్యభావవద్హ్రదే వర్తతే। యా నిరుక్తసంబంధేన హ్రదోవహ్నిమానిత్యనుమితిః తస్యాః నిరుక్తసమ్బంధేన హ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావేపి సత్త్వాన్నాప్రసిద్ధిః ॥ నను తథాపి జలవాన్ హ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్యభావవజ్జలవద్హ్రదేఽవ్యాప్తిః । తత్ర జలవద్హ్రదధర్మికవహ్న్యనుమితేర్వహ్న్యభావవజ్జలవద్హ్రదఇవ స్వప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిషయతాసామాన్యకత్వసంబంధేన జలవద్హ్రదేపిసత్త్వాత్ । హ్రదధర్మికవహ్నిమత్తాబుద్ధింప్రతి జలావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్ట(హ్ర)దధర్మిక జలప్రకారకనిశ్చయస్యైవ ప్రతిబంధకత్వాత్।ప్రతిబంధకతాయాం జ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వనివేశేతు అసాధారణ్యేఽవ్యాప్తిప్రసంగాదితిచేన్న । స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాక ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిషయతాసామాన్యకత్వసంబంధేన స్వవృత్తిర్యాప్రతిబధ్యతా నిరుక్తసంబంధేన తద్విశిష్టం యద్విశిష్టాంతరం తదఘటితత్వస్యోక్తత్వాత్ । తథాచ వహ్న్యభావవజ్జలవద్హ్రదరూపబాధే నిరుక్తసంబంధేన వర్తతే యా జలవద్హ్రదధర్మికవహ్నిప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా తదవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణంయజ్జలవద్హ్రదధర్మిక వహ్నిప్రకారకబుద్ధిత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం నజలవద్హ్రదవిషయతాయామస్తి । కింతుహ్రదధర్మికవహ్నిప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వమేవ। హ్రదధర్మివహ్నిమత్తాకబుద్ధింప్రతిజలావ

చ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబన్ధకత్వాత్ । ఏతేన ఘటో విశేషగుణసామాన్యాభావగుణసామాన్యాభావోభయవాన్ ఇత్యత్ర విశేషగుణవద్ఘటరూపబాధే స్వప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిషయతాసామాన్యకత్వసంబన్ధేన వర్తమానే యానిరుక్తానుమితిస్తస్యాస్స్వప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతస్వవిషయతాసామాన్యకత్వసంబన్ధేన గుణవద్ఘటేపి సత్త్వాత్తదఘటితత్వస్య విశేషగుణవద్ఘటేఽసత్త్వాదవ్యాప్తిరితిపరాస్తం ॥ విశేషగుణవద్ఘటరూపబాధే వర్తమానే విశేషగుణాభావప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా తస్యాస్స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిషయతాసామాన్యకత్వసంబన్ధేన గుణవద్ఘటేఽసత్త్వాద్విశేషగుణవద్ఘటస్య గుణవద్ఘటఘటితత్వేపి దోషానవకాశాత్ । అత్ర వదంతీతి నిష్కృష్టకల్పానుసరణేతు బాధత్వం ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావరూపం । స్వవృత్తిత్వంతు స్వప్రయోజకీభూతస్వవిషయతాసామాన్యకత్వసంబన్ధేన అగ్రేతద్వత్త్వమపి తేనైవసంబన్ధేన । ఏవం హేతుధర్మికసాధ్యవ్యాప్త్యవగాహిత్వాభావ ఏవ వ్యభిచారత్వం । తత్రత్యవృత్తిత్వం । తద్వత్త్వంచోక్తసంబన్ధేనైవ । ఏవంచ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమతి బాధే స్వప్రయోజకీభూత స్వవిషయతాసామాన్యకత్వసంబన్ధేన ప్రకృతహేతుధర్మిక ప్రకృత సాధ్యవ్యాప్త్యవగాహిత్వాభావోనవర్తతే ధూమవ్యభిచారి వహ్నివిషయతాయామేవోక్తాభావప్రయోజకత్వసత్త్వేన ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్విషయతాయాస్తాదృశాభావాప్రయోజకత్వాత్ । కింతు ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావఏవ బాధవృత్తిః తద్వాన్యావిపరీతబాధస్తదఘటితత్వస్య నిరుక్తబాధేసత్త్వాన్నావ్యాప్తిః । నను ప్రతిబధ్యతాయాస్సాజాత్యం నిరుక్తాభావస్యవా సాజాత్యంవివక్ష్యతాం । ఏవమ

పి ధూమవ్యభిచారివహ్నేర్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారి వహ్నిరూప బాధే వ్యాప్తిర్దుర్వారైవ । తథాహి వహ్నిధర్మికధూమాభావవద్వృత్తిత్వ ప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నాయా ప్రతిబధ్యతా తస్యాస్స్వావచ్ఛేదకతావర్త్యవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక స్వవిషయతాసామాన్యైకత్వ సంబంధేన ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నావివ ధూమవ్యభిచారివహ్నిరూపవ్యభిచారేపి సత్త్వాన్నిరుక్తబాధసజాతీయో వ్యభిచారోపి తదఘటితత్వస్యాబాధేఽసత్త్వాత్ । ఏవం ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయతాయా అపి ధూమాభావవద్వృత్తిత్వ ప్రకారతానిరూపిత వహ్నివిషయతాత్వేన ప్రకృతహేతుధర్మిక ప్రకృత సాధ్యవ్యాప్త్యవగాహిత్వాభావప్రయోజకతయా నిరుక్తసంబంధేన బాధవృత్తిర్యోనిరుక్తాభావః నిరుక్తసంబంధేన తద్వ్యాప్యో ధూమవ్యభిచారి వహ్నిరూపవ్యభిచారః తదఘటితత్వస్య నిరుక్తబాధేఽసత్త్వాదితిచేన్న । స్వవృత్తి యావద్ధేత్వాభాసవిభాజకరూపేణ సాజాత్యస్య వివక్షితత్వాత్ । తథాచోక్తస్థలీయబాధవృత్తి యావద్ధేత్వాభాస విభాజకరూపాంతర్గతం బాధత్వమపి తత్సహిత యావద్రూపైః సజాతీయం విశిష్టాంతరం న శుద్ధవ్యభిచారః । అపితు విపరీతబాధ ఏవ తదఘటితత్వస్య ఉక్తబాధే సత్త్వేనావ్యాప్తివిరహాత్ । న చైవం సతి బాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిః । తత్ర శుద్ధబాధస్య శుద్ధవ్యభిచారస్య వా బాధత్వవ్యభిచారత్వరూప యావద్ధర్మైస్సాజాత్యవిరహేణ వ్యభిచారవిశిష్టబాధస్యైవ తథాత్వేన తదఘటితత్వస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారే సత్త్వాదితి వాచ్యం ॥ ఇదానీం స్వరూపసమ్బంధరూపావచ్ఛేదకతాఘటితసంబంధేన స్వవృత్తిత్వస్య సాజాత్యే వివక్షితత్వాత్ స్వవృత్తి యావద్ధేత్వాభాసవిభాజకరూపేణ సాజాత్యవివక్షణేపి హ్రదో ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధ్రదవిశిష్ట ధూమాభావవద్వృత్తి వహ్నిరూపబాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిర్నాస్తి

ప్రకృతపక్షధర్మికసాధ్యవత్తాగ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాః ప్ర
కృతపక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావస్యవానిరుక్తసంబంధేన నిరుక్త
బాధవిశిష్టవ్యభిచారావృత్తితయా స్వవృత్తిహేత్వాభాసవిభాజకరూపేణ
తయోరుపాదానంనసంభవతి। కింతు ప్రకృతహేతుధర్మికసాధ్యవ్యాప్త్య
వగాహిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యత్వప్రకృతహేతుధర్మికసాధ్యవ్యాప్త్యవగా
హిత్వాభావయోరేవతద్వాన్వ్యభిచారఏవ తదఘటితత్వస్య నిరుక్తబాధ
విశిష్టవ్యభిచారేఽసత్త్వాత్।అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వస్యసంబ
న్ధఘటకత్వే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయాఅ
పి నిరుక్తసంబంధేన బాధవిశిష్టవ్యభిచారవృత్తితయాస్వవృత్తియావద్ధేత్వా
భాసవిభాజకరూపేణ సజాతీయం విశిష్టాంతరం కేవలవ్యభిచారోనభవతి।
కింతు వ్యభిచారవిశిష్టబాధఏవతదఘటితత్వస్యబాధవిశిష్టవ్యభిచారేసత్త్వా
త్ అనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వకల్పఏవ త(త్రా)తివ్యాప్తిదానం
భట్టాచార్యేణ కృతం । కేచిత్తు। ధూమవ్యభిచారివహ్నౌధూమాభావవా
నితిజ్ఞానే విశేష్యతాద్వయీ । ఏకా ధూమాభావప్రకారతానిరూపితశుద్ధ
వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నా। అపరాచ ధూమాభావప్రకారతానిరూపితాధూమా
భావవద్వృత్తిత్వవహ్నిత్వైతదుభయావచ్ఛిన్నా వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబ
న్ధకతానవచ్ఛేదికా । తథాచ వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత
ధూమాభావవద్వృత్తిత్వవిశిష్ట వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాకత్వంనధూ
మాభావవిశిష్టధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిరూపబాధేఇతి నతత్ర సాజా
త్యం వర్తతఇతి నవ్యభిచారఘటితబాధేఽవ్యాప్తిరిత్యాహుః । తచ్చిం
త్యం ॥ ఇదంతుబోధ్యం ॥ స్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదకతాఘటితసాజా
త్యవివక్షణేపి జలం వహ్నిమజ్జలాదిత్యత్ర వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వ వ
హ్న్యభావైతదుభయవజ్జలేఽతివ్యాప్తిః స్వవృత్తి యావద్ధేత్వాభాస వి
భాజకరూపేణోక్తావపినశక్యతేవారయితుం। పక్షధర్మికసాధ్యవత్తాబు
ద్ధిత్వావచ్ఛిన్నాయాఇవ హేతుధర్మికవ్యాప్తిగ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబ

ధ్యతాయామపి స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత స్వవిషయతాసామాన్యకత్వసమ్బన్ధేన వర్తమానతయా స్వవృత్తి యావద్ధేత్వాభాసవిభాజకరూపేణ నిరుక్తస్వసజాతీయం విశిష్టాంతరం బాధోపి నభవతి వ్యభిచారోపి నభవతి । కింతు వహ్న్యభావవ్యాప్య వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వవ్యాప్యోభయవిశిష్టజలాదికమేవ తదఘటితత్వస్య తత్రసత్త్వాత్ । ప్రతియోగిని స్వత్వాంతర్భావేతు స్వఘటకస్వసజాతీయవిశిష్టాంతరస్యాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేన వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వ వహ్న్యభావైతదుభయవజ్జలస్యసాధారణం నసంభవతీతి స్వసజాతీయవిశిష్టాంతరఘటితం యద్యత్స్వం మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాది తదన్యత్వస్య తాదృశోభయవిశిష్టజలేసత్త్వాదితి । ఏవం చ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వే స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతానిరూపిత స్వరూపసంబన్ధరూపావచ్ఛేదక తావత్స్వవిషయతాసామాన్యకత్వస్యాసత్త్వాత్స్వపదేనవ్యభిచారవిశిష్ట మేయత్వోపాదానాసంభవాచ్చ । అనుయోగిని స్వత్వాంతర్భావేన తత్రాతివ్యాప్తిః। కింతు ప్రతియోగిని స్వత్వాంతర్భావఏవ। అతఃప్రతియోగిని స్వత్వాంతర్భావేపి అనతిరిక్తవృత్తిత్వఘటితసాజాత్యం నివేశ్య గ్రంథకృతాప్యతివ్యాప్తివారణంకృతం । నను అనుయోగిని స్వత్వాంతర్భావకల్పే యథాఽత్ర వదంతీత్యాదినిష్కృష్టకల్పే విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వ దలవైయర్థ్యంసంభవతి తథా మణికృదుక్త యద్విషయకత్వేన లింగజ్ఞానస్యానుమితిప్రతిబన్ధకత్వమిత్యస్యాపి వైయర్థ్యంసంభవతి । ఉదాసీనపదార్థే నిరుక్తసాజాత్యాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేనోదాసీనపదార్థధారణాసంభవాత్ తత్రాతివ్యాప్త్యయోగాత్ । ఏవమత్ర వదంతీత్యాదికల్పేపి యద్విషయకత్వాది సముదాయలక్షణవైయర్థ్యం సంభవతి కథం విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వ దలమాత్రవైయర్థ్యముక్తమితిచేన్న । అనుయోగిని స్వత్వాంతర్భావకల్పే స్వరూపసంబన్ధరూపా

వచ్ఛేదకతాఘటితసాజాత్యస్యైవ భట్టాచార్యానుమతతయా పాషాణ
మయత్వవిశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తివారణార్థమేవ మణికృదుక్తలక్షణస్య
ఏవం యద్విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యే ఉభయాభావస్యాపి
సార్థక్యసంభవాత్ । అథైవం నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యత్ర పా
షాణమయత్వవిశిష్టపర్వతవిషయతాసామాన్యస్యాపి నిర్వహ్నిపర్వతత్వవి
శిష్టవహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్రయోజకతయా స్వప్రయోజకీభూ
తస్వవిషయతాసామాన్యకత్వసంబంధేన తాదృశాభావవత్త్వస్య తత్రా
పి సత్త్వేన తాదృశాహార్యస్థలే పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేఽతి
వ్యాప్తివారణార్థమేవ విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వదలసార్థక్యం సం
భవతీతి కథం తద్వైయర్థ్యముక్తమితి చేత్సత్యం । తథాపి వస్తుమాత్రవి
షయకనిశ్చయానంతరం వహ్నేరనసుమితావపి నక్షతిరితి దీధితిగ్రంథే ప
దార్థమాత్రేఽతివ్యాప్త్యభిధానం విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వాను
పాదానే దీధితికృతాకృతం । అనుయోగిని స్వత్వాంతర్భావేతు పదార్థ
మాత్రే నాతివ్యాప్తిస్సంభవత్యతః ప్రతియోగిని స్వత్వాంతర్భావే తాదృశ
దీధితిగ్రంథః భట్టాచార్యేణోపపాదితః। నచైవం స్వవిషయతాప్రయోజ్యవిశి
ష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యత్వాదిక్రమేణవిశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశే
పివిరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వానివేశే వస్తుమాత్రేఽతివ్యాప్తిర్నసంభవతీ
తిభట్టాచార్యోక్తవిశిష్టాంతరాఘటితత్వనివేశేపి వస్తుమాత్రఇత్యాదిదీధితి
గ్రంథాసంగతిః తదవస్థైవేతివాచ్యం । అత్రాపి విశిష్టాంతరవిషయత్వా
ప్రయోజ్య స్వవిషయతాప్రయోజ్యోభయాభావప్రయోజకీభూతతావాధికర
ణతాకం యద్యత్స్వం తత్తదన్యత్వేతాత్పర్యాత్ సదీధితిగ్రంథాసంగ
తిః ఇతిధ్యేయం ॥ అత్రానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకత్వఘటితసాజా
త్యవివక్షణే వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వేపి తాదృశసాజాత్యంసంభవతి । త
త్ర విశిష్టాంతరాఘటితత్వవిశిష్టానతిరిక్తవృత్తిత్వఘటితసాజాత్యనివేశే బీ
జాభావాత్ । ఏవంచ ప్రతియోగిని స్వత్వాంతర్భావే వ్యభిచారవిశిష్ట

మేయత్వస్య స్వపదేనోపాదానసంభవాన్న వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వేఽ
తివ్యాప్తిః । అత్ర ధూమవాన్ వృత్తివహ్నేరిత్యత్ర ధూమాభావవద్వృత్తి
వహ్నిరూపవ్యభిచారేవర్తతే యద్వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబన్ధకతానతిరిక్త
వృత్తిత్వరూపసాజాత్యం తస్యవృత్తివహ్నిరూపసాధనవిశేషణాసిద్ధావపి
సత్త్వేన తద్ఘటితవ్యభిచారేఽవ్యాప్తిః। ఏవం ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకధూ
మత్వాశ్రయకాలీనధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర వహ్నిసమానాధికరణాభావ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధూమత్వరూపవ్యభిచారే ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
ధూమత్వరూపసాధ్యవిశేషణాసిద్ధిఘటితత్వసత్త్వేన తాదృశవ్యభిచారేఽ
వ్యాప్తిః।అతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యగ్రహావిరోధిత్వేసతిసాధనతావ
చ్ఛేదకవిశిష్టసాధనగ్రహావిరోధిత్వేసతి వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబంధకతానతిరి
క్తవృత్తిత్వఘటితమేవ సాజాత్యం వివక్షణీయం।తథాచ వృత్తివహ్నిరూప
సాధనాప్రసిద్ధావిశిష్టసాధనగ్రహావిరోధిత్వస్యవిరహాత్ నవ్యభిచారసజా
తీయవిశిష్టాంతరం సాధనాప్రసిద్ధ్యాదీతితద్ఘటితత్వేపి న తత్రావ్యాప్తిః।
నచ ప్రాగుక్తస్థలే మేయత్వవిశిష్టధూమాభావవద్వృత్తిత్వవిశిష్టవహ్నావ
తివ్యాప్తిః । సాధనతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధనగ్రహావిరోధిత్వవిశిష్టవ్యాప్తిగ్ర
హప్రతిబన్ధకతానతిరిక్తవృత్తిత్వరూపసాజాత్యస్యాప్రసిద్ధ్యా స్వపదేనమే
యత్వవిశిష్టతాదృశవ్యభిచారస్యధారణం నసంభవతి। కింతు మేయత్వవిశిష్ట
బాధాదేరేవతద్ఘటితత్వస్య తత్ర సత్త్వాదితి వాచ్యం। విశిష్టసాధనగ్రహా
విరోధిత్వపదేన విశిష్టాంతరాఘటితం యద్విశిష్టసాధనగ్రహావిరోధితదన్య
త్వస్య వివక్షితత్వాత్ తథాచ ప్రాగుక్తవ్యభిచారే విశిష్టాంతరం య
ద్వృత్తి వహ్నిస్తద్ఘటితత్వస్య సత్త్వాత్తదఘటితత్వవిశిష్ట సాధనగ్రహ
విరోధి యత్తదన్యత్వస్య సత్త్వాన్న ప్రాగుక్తమేయత్వ విశిష్టవ్యభిచారే
వ్యభిచారత్వరూపసాజాత్యాప్రసిద్ధిః । వస్తుతస్తు । ప్రకృతహేతుధర్మిక
వ్యాప్తిగ్రహత్వవ్యాపికాయా ప్రతిబధ్యతా తస్యామేవ విశిష్టసాధనగ్ర
హత్వావ్యాపకత్వం దేయం । తథాచ ధూమవాన్ వృత్తివహ్నేరిత్యాదా

అవృత్తివహ్నిధర్మికధూమవ్యాప్తిగ్రహత్వవ్యాపకాపి వహ్నిధర్మికావృత్తిత్వప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతా నవిశిష్టసాధనగ్రహత్వావ్యాపికా । ఏవంప్రతియోగితానవచ్ఛేదకధూమత్వవద్వాన్వహ్నేరిత్యాదౌ తాదృశవ్యాప్తిగ్రహత్వవ్యాపికాపి ధూమత్వధర్మికప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా నవిశిష్టసాధ్యగ్రహత్వావ్యాపికేతి తాదృశప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతస్వవిషయతాకత్వస్యాసత్త్వాత్ సాధనాప్రసిద్ధిసాధ్యాప్రసిద్ధ్యోర్నవిశిష్టాన్తరత్వమితి నతద్ఘటితవ్యభిచారేఽవ్యాప్తిః ।ఏవంచ స్వవృత్తివ్యాప్తిగ్రహత్వవ్యాపకవిశిష్టసాధ్యాదిగ్రహత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతాదిస్వరూపంయత్ హేత్వాభాసవిభాజకం తద్వత్త్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకకం యద్యత్స్వం తదవచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వం లక్ష్యతావచ్ఛేదకే నివేశనీయం । అత్ర స్వవృత్తిత్వం ప్రతిబధ్యతారూపవిభాజకే స్వనిరూపితస్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబన్ధకతాకత్వసంబంధేన। ప్రథమం స్వపదం ప్రతిబధ్యతాపరం । ద్వితీయస్వపదం తు మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వాది తత్తద్ధర్మపరం । హేత్వాభాసవిభాజకరూపవత్త్వంతు స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపిత స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబన్ధకతాకత్వసంబంధేన। అత్ర వదంతీతికల్పేతు ప్రకృతహేతుధర్మికప్రకృతసాధ్యవ్యాప్తివైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రకృతపక్షధర్మికప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావ ప్రకృతపక్షధర్మిక హేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాద్యన్యతమమేవ హేత్వాభాసవిభాజకరూపంగ్రాహ్యం । అత్ర స్వవృత్తిత్వం స్వప్రయోజకస్వావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యకత్వసంబంధేన ।తద్వత్త్వమపి తాదృశసంబంధేనైవ॥నచ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదేరపిస్వపదేనోపాదానం నసంభవతి । వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వవిషయతాయాః ప్రకృతహేతుధర్మిక వ్యాప్త్యవగాహిత్వాభావా ప్రయోజకత్వాత్

స్వవృత్తిత్వస్యోక్తసంబంధేన హేత్వాభాసవిభాజకరూపేఽసంభవాదితి తథాచ ప్రతియోగిని స్వత్వాంతర్భావకల్పే స్వసజాతీయవిశిష్టాంతరఘటితం యద్యత్తదన్యత్వస్య వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వేపి సత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతివాచ్యం ॥ స్వప్రయోజకీభూతస్వావచ్ఛిన్నవిషయతాకో యోధర్మస్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నఘటితత్వేన సంబంధేన స్వవృత్తిత్వస్యోక్తత్వేన వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వాదేరపి స్వప్రయోజకస్వావచ్ఛిన్నవిషయతాకవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నఘటితత్వేనస్వపదేనోపాదానసంభవాత్ నతత్రాతివ్యాప్తిః ॥ వస్తుతస్తు ॥ యద్విషయక నిశ్చయోత్తరేత్యాది కల్పే విరోధివిషయతాయాం స్వనిష్ఠత్వోపాదానేనైవ వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వే నాతివ్యాప్తిః ॥ స్వపదస్య లక్ష్యపరతయా వ్యభిచారవిశిష్టమేయత్వవిషయతాయాః ప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకత్వేనోభయాభావాప్రయోజకత్వాత్ । అత్ర స్వవృత్తి తాదృశాన్యతమప్రతిబధ్యతాత్వ వ్యాపకస్వావచ్ఛిన్నఘటకతావచ్ఛేదకస్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకవృత్తిత్వం యద్యత్స్వం తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వస్మిన్ వివక్షితత్వాన్నబాధవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తిః । నవా వ్యభిచారఘటితబాధేఽవ్యాప్తిః । తథాహి । బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వేఉక్తపరంపరాసంబంధేన వృత్తియత్ప్రతిబధ్యత్వంతాదృశప్రతిబధ్యతాత్వం హేతుధర్మికప్రకృతవ్యాప్తిగ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాయామస్తి । తత్రచ ప్రకృతవ్యభిచారత్వబాధత్వాద్యన్యతమనిరూపితోక్తపరంపరాసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వమస్తీతి స్వపదేనబాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వస్య ధర్తుంశక్యతయా తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య బాధవిశిష్టవ్యభిచారత్వేఽసత్త్వాత్ । ఏవం ధూమవ్యభిచారవహ్నిమాన్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్వరూపబాధత్వనిరూపితం యత్స్వనిరూపితస్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబన్ధకతాకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం తదా

శ్రీయత్వం బాధనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతా యామస్తి । తత్రచ స్వావచ్ఛిన్నఘటకతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్నావిష యకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకవ్యభిచారత్వనిరూపితం యత్స్వనిరూపిత స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపక ప్రతిబన్ధకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం నాస్తీతి తాదృశప్రతిబధ్యతాత్వవ్యాపక స్వావచ్ఛిన్నఘటకతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకవృత్తిత్వకత్వస్య వ్యభి చారఘటితబాధత్వేఽసత్త్వాత్ స్వపదేన తస్యోపాదానం నసంభవతి । కింతు మేయత్వవిశిష్ట వ్యభిచారత్వాదేరేవ తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్ర తీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభిచారఘటితబాధత్వేసత్త్వాన్నతత్రా వ్యాప్తిః। ఏవంఘటో విశేషగుణాభావవాన్ గుణసామాన్యాభావాదిత్యత్ర గుణవద్ఘటరూపవిశేషగుణవద్ఘటరూపబాధే గుణవద్ఘటరూపస్వరూపాసిద్ధి ఘటితేపినావ్యాప్తిః। తత్రవిశేషగుణవద్ఘటత్వనిరూపితోక్తసంబంధావచ్ఛి న్నవృత్తిత్వవిశిష్టం యద్ఘటధర్మికవిశేషగుణాత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రకారక బుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యత్వంతత్ర విశేషగుణవద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నఘటక తావచ్ఛేదక విశేషగుణవద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛే దకగుణవద్ఘటత్వనిరూపిత స్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపక ప్రతిబన్ధకతా కత్వసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవిరహాత్ స్వపదేన విశేషగుణవద్ఘటత్వ ధారణాసంభవాత్ । కింతు మేయత్వవిశిష్టవిశేషగుణవద్ఘటత్వమేవ ।స్వప దేనధర్తవ్యం। తదవచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వస్యవిశే షగుణవద్ఘటత్వేసత్త్వాత్ ॥ బాధత్వావచ్ఛిన్నాప్రతిబన్ధకతానిరూపిత ప్ర తిబధ్యతాయాం బాధత్వావచ్ఛిన్నఘటకతావచ్ఛేదకబాధత్వవృత్తిత్వాత్ స్వపదేన బాధత్వస్యోపాదానసంభవాద్బాధేఽవ్యాప్తిః ॥ అతస్స్వా వచ్ఛిన్నఘటకతావచ్ఛేదకే స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావ చ్ఛేదకత్వవిశేషణం । యదిచ హ్రదోవహ్న్యభావవాన్ హ్రదేవహ్న్య భావఇతి జ్ఞానయోః పృథక్పృథక్ ప్రతిబద్ధకత్వమేవ విచారసహం న

త్వేకరూపేణ। తదా వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వే ఉక్తపరంపరాసంబంధేన వృత్తిర్యా ప్రతిబధ్యతా తస్యాః స్వనిరూపితస్వావచ్ఛిన్నవిషయతావ్యాపకప్రతిబన్ధకతాకత్వసంబంధేన నవహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక హ్రదవృత్తివహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వం ప్రతిబన్ధకతాభేదేన ప్రతిబధ్యతాభేదస్య సర్వసమ్మతత్వాత్ । ఇదానీం ప్రతియోగిని స్వత్వాంతర్భావాత్స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతాఘటితసంబంధేన వృత్తిత్వనివేశే ప్రయోజనాభావాదిత్యుచ్యతే। తదా స్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వమేవ ధర్మనివేశనీయం । నతు స్వావచ్ఛిన్నఘటకతావచ్ఛేదకత్వమపీత్యవధేయం ॥

* యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయక నిశ్చయావ్యవహితోత్తరానుమితిసామాన్యే విరోధివిషయతాప్రయుక్తో యః ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వ సాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వోభయాభావస్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం భట్టాచార్యేణాభిహితం । తత్ర నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతవిషయక నిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యావగాహిత్వసాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వోభయాభావసత్త్వాత్ । ఏవం స్వవిషయతాప్రయోజ్య విశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్య తాదృశోభయాభావప్రయోజక పాషాణమయోనవహ్నిమాన్పర్వతః పాషాణమయఇతి నిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠ ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాకత్వమపి పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేఽస్తి। పాషాణమయత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావాప్రసిద్ధ్యా విశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్యత్వస్య తదధికరణతాయామక్షతత్వాత్ । అతో యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయక నిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే తాదృశోభయాభావవత్త్వముపేక్ష్య విరోధివిషయతాప్రయుక్త తాదృశోభయాభావవత్త్వం

నివేశితం । తథాచ ప్రతిబన్ధకజ్ఞానోత్తరజ్ఞాననిష్ఠోభయాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వస్య ప్రతిబంధకజ్ఞానవృత్తిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాయామేవ స్వీకారాత్ పాషాణమయోనవహ్నిమానితిజ్ఞానశూన్య కాలీన పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతత్వావచ్ఛిన్న విషయకజ్ఞానోత్తరానుమితౌ విరోధివిషయతాప్రయుక్తత్వవిశిష్ట తాదృశోభయాభావాసత్త్వాన్న పాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతవిషయక నిశ్చయోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకవిరోధివిషయతా ప్రయుక్తోభయాభావాధికరణతాకత్వమితినపాషాణమయత్వవిశిష్టపర్వతేఽతివ్యాప్తిః । నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్నిమత్పర్వతరూపాశ్రయాసిద్ధివిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యనిష్ఠాయా తాదృశోభయాభావాధికరణతా సాపి నిర్వహ్ని పర్వతత్వవిశిష్టే వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వవ్యాపకస్య పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్న్యభావావగాహిత్వస్యాభావప్రయోజికాయా వహ్నిమత్పర్వతవిషయతా తత్ప్రయోజ్యా భవతి । వ్యాపకాభావప్రయోజక ప్రయోజ్యత్వస్య వ్యాప్యాభావే సత్త్వాదితిభట్టాచార్యేణాభిహితం । నను తత్రనిర్వహ్నిపర్వతత్వవిశిష్టే వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వవ్యాపికాహార్యజ్ఞానీయపర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా సాచ నప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదికా । కింతు నిర్వహ్నిః పర్వతఇతిజ్ఞానీయ వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతైవ । తస్యా వహ్నిప్రకారతానిరూపితతయా ఆహార్యజ్ఞానావృత్తిత్వాత్ । నచ నిర్వహ్నిః ర్వతో వహ్నిమానితి జ్ఞానస్య ప్రత్యక్షతయా ఉపనయసన్నికర్షమర్యాదయా నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమాన్ నిర్వహ్నిశ్చ పర్వతఇతి సమూహాలంబనే ప్రత్యక్షాత్మకే బాధకాభావాదాహార్యజ్ఞానవృత్తిత్వమపి తాదృశవిషయతాయామక్షతమేవేతివాచ్యం । యత్ర పర్వతో వహ్నిమానితి బాధనిశ్చయోవర్తతే తదుత్తరం నిర్వహ్నిపర్వతే వహ్నిజ్ఞానం జాయతామితీచ్ఛా తదుత్తరంకేవలనిర్వహ్నిః

పర్వతో వహ్నిమానితిజ్ఞానం జాయతే నతు సమూహాలంబనం నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమాన్పర్వతశ్చ నిర్వహ్నిరితిజ్ఞానం । కేవలపర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్న్యభావవత్తాబుద్ధింప్రతి పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్న్యభావప్రకారకనిశ్చయేచ్ఛావిరహవిశిష్ట పర్వతవిశేష్యకవహ్నిప్రకారకనిశ్చయాభావస్య జనకత్వాత్ తాదృశాభావస్య తత్రాసత్త్వాత్ । తథాచ నిర్వహ్నిః పర్వతఇతిజ్ఞానీయాయా ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవిషయితా తస్యాః ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యావగాహిత్వవ్యాపకత్వవిరహాత్ కథం వహ్నిమత్పర్వతవిషయితాయాః వ్యాపకాభావప్రయోజకతయా వ్యాప్యాభావప్రయోజకత్వమితిచేన్న । వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావప్రయోజకస్యైవ వ్యాప్యాభావప్రయోజకత్వాత్ । తథా చ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్న్యభావావగాహితాత్వస్య నిర్వహ్నిపర్వతత్వావచ్ఛిన్నే వహ్న్యవగాహిత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాభావప్రయోజక వహ్నిమత్పర్వతవిషయిత్వస్య నిర్వహ్నిపర్వతత్వవిశిష్టే వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వఘటితోభయాభావప్రయోజకత్వమావశ్యకమితి । మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తేర్వారణాయ స్వవిషయితాప్రయోజ్యవిశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యోభయాభావ ప్రయోజకాభావాధికరణతాకత్వం నివేశితం భట్టాచార్యైః । ఉభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వమాత్రోక్తౌ యదనుమిత్యవ్యవహితపూర్వం వహ్న్యనుమితిసామగ్రీ నాస్తి వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకనిశ్చయోపినాస్తి తదనుమితినిష్ఠోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాయాం హ్రదధర్మికవహ్న్యనుమితిసామగ్ర్యభావమాత్రప్రయోజ్యాయాం విశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వస్యసత్త్వాత్ తదధికరణతాకత్వంమేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽస్తీత్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ । అతస్స్వవిషయితాప్రయోజ్యత్వదళం । తథాచానుమితిసామగ్ర్యభావప్రయోజ్యాయాం తాదృ

శాధికరణతాయాం మేయత్వవిశిష్ట వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయకతా ప్రయోజ్యత్వవిరహాత్ స్వపదేన మేయత్వవిశిష్ట వహ్న్యభావవద్ధ్రదోపాదానాసంభవః । నచ విషయతాప్రయోజ్యత్వనివేశేనైవ సామగ్ర్యభావమాత్రప్రయుక్తోభయాభావ ప్రయోజకాభావాధికరణతామాదాయాతివ్యాప్తివారణసంభవే స్వవిషయతాప్రయోజ్యత్వనివేశనం వ్యర్థమితివాచ్యం । ఏవంసతి యత్ర పర్వతో ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన ధూమస్య సాధ్యతా తత్ర ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేతివ్యాప్తేః । పర్వతత్వావచ్ఛేదేన ధూమాభావవానితి నిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠాయా తాదృశోభయాభావప్రయోజకప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతా తస్యా మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్వ్యభిచారత్వం తదవచ్ఛిన్నవిషయతాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్నప్రయుక్తత్వాత్ । భ్రమీయబాధవిషయతాప్రయుక్తత్వాచ్చ । పర్వతత్వావచ్ఛేదేన ధూమాభావప్రసిద్ధ్యా విశిష్టాంతరపదేనబాధముపాదాయ తాదృశాధికరణతాయాం నవిశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపక రూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వసంభవః । స్వవిషయతాప్రయుక్తత్వనివేశేచ భ్రమీయతాదృశవిషయతాప్రయోజ్య తాదృశాధికరణతాయాం న మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయతాప్రయుక్తత్వమితి మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేనాతివ్యాప్తిః। నచ ధూమవ్యభిచారివహ్నేర్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర మేయత్వవిశిష్ట ధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయతాప్రయోజ్యాయాం మేయత్వవాన్ధూమాభావవాన్ధూమవ్యభిచారివహ్నిశ్చ మేయత్వవానితిజ్ఞానోత్తరానుమితినిష్ఠాయాం ప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యాభావాధికరణతాయాం మేయత్వావచ్ఛేదేనధూమాభావప్రసిద్ధ్యా విశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వసత్వేన మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్న్యభావాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ యద్విషయకనిశ్చయావ్యవహితో

త్తరానుమితిసామాన్యే విరోధివిషయతా ప్రయుక్తా యదభావాధికరణతాప్రయుక్తోభయాభావాధికరణతా స్వవిషయతాప్రయోజ్యవిశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్యతదభావాధికరణతాకత్వమేవవివక్షణీయం। తథాచ మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయక నిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతా ప్రయుక్తత్వం నిరుక్తోభయాభావే। మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయతాప్రయోజ్యాయాం తాదృశాభావాధికరణతాయాం వ్యభిచారవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్న ప్రయుక్తత్వనియమాన్నిరుక్తస్థలే మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్న్యభావేఽతివ్యాప్తిః। ఏవంచపర్వతో ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన ధూమాభావవత్తానిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠపక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాః విశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్న ప్రయోజ్యత్వేపి న మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకః ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యాభావాధికరణతాప్రయుక్తోభయాభావో భవతి। కింతు ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్య హేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాప్రయుక్త ఏవ। తస్యాంచ విషయతాప్రయోజ్యాయాం న విశిష్టాంతరవిషయితాప్రయోజ్యత్వమితి మేయత్వవిశిష్ట ధూమవ్యభిచారివహ్నావతివ్యాప్తివిరహాత్ కథం స్వపదోపాదానమితివాచ్యం। ఏవమపి పర్వతో వహ్న్యభావవాన్ హ్రదశ్చ పర్వత ఇతి జ్ఞానోత్తరానుమితినిష్ఠాయాః ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యావగాహిత్వాభావాధికరణతా భ్రమీయవిషయతామాత్రప్రయోజ్యా తస్యాః విశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వాత్ హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర ప్రమేయత్వవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిరతః కేవలవిషయతాప్రయోజ్యత్వమపహాయ స్వవిషయతాప్రయోజ్యత్వనివేశనం। విశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్య స్వవిషయతాప్రయోజ్యోభయాభావప్రయోజకాధి

కరణతామాత్రనివేశే హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర ప్రమేయత్వవ్యాప్యవిశిష్టవహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తిః । వహ్న్యభావవద్ధ్రదో మేయత్వవ్యాప్యవానితి పరామర్శీయాయా విషయతా తత్ప్రయోజ్యత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదః ప్రమేయత్వవానిత్యనుమితినిరూపితాయా వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిషయతాయాః ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూత విషయతాత్వేన ఉభయాభావప్రయోజకాయాః సత్త్వేన విశిష్టాన్తరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వేన చ తద్విషయతాధికరణతాకత్వస్య మేయత్వవ్యాప్యవిశిష్టే వహ్న్యభావవద్ధ్రదే సత్త్వాత్ । నచ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే విశిష్టాన్తరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నాయా విరోధివిషయతానిష్ఠప్రయోజకతాతన్నిరూపితప్రయోజ్యత్వవిశిష్టోభయాభావాధికరణతాకత్వం తద్రూపవత్త్వమేవలక్షణం। ఏవంచ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవారణం సంభవతి। తథాహి మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యనిష్ఠోభయాభావాధికరణతాయాః విశిష్టాన్తరవ్యభిచారవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యతయా నవిశిష్టాన్తరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వం । ఏవంచ విశిష్టాన్తరాఘటితత్వనివేశనం వ్యర్థమేవ ॥ కింతు విరోధివిషయతాయాం ముఖ్యవిశేష్యతాత్రకత్వం అవశ్యం నివేశనీయం । అన్యథా వ్యభిచారవిషయతాయాః ధూమాభావవద్వృత్తిత్వప్రకారతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత ధూమాభావవద్వృత్తిత్వప్రకారతాయా అపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత ధూమాభావవద్వృత్తిత్వప్రకారతాత్వేన ప్రయోజకతయా తాదృశప్రకారతాత్వస్య విశిష్టాన్తరవిషయతాత్వవ్యాపకత్వవిరహాత్ తాదృశప్రకారతానిష్ఠ ప్రయోజకతాయాః విశిష్టాన్తరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నతయా తాదృశప్రకారతానిష్ఠప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచా

టవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితి నిష్ఠోభయాభావాధికరణతాయాం సత్వే
న మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తేరితివాచ్యం। యత్ర హ్రదత్వావ
చ్ఛేదేన వహ్న్యసాధ్యతా తత్ర హ్రదత్వవ్యాపకత్వవిశిష్ట వహ్న్యభావ
ప్రతియోగిక స్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదస్య దోషత్వం ఏ
వం కేవలవిశేషణతాసంబంధేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదస్యాపి దోషత్వం। త
త్ర హ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావేఽవ్యాప్తిః। తథాహి హ్రదత్వావ
చ్ఛేదేన వహ్న్యభావావగాహి నిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠ హ్రదత్వావ
చ్ఛేదేన వహ్న్యవగాహిత్వఘటితోభయాభావాధికరణతాయాం హ్రద
త్వావచ్ఛేదేన వహ్నివైశిష్ట్యావగాహి బుద్ధిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాని
రూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావ
ప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన రూపేణైవహ్రద
త్వవ్యాపకవహ్న్యభావప్రతియోగికస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్య
భావప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాః ప్రయోజకతే
తితాదృశాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపాన
వచ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వస్యాసంభవః। ఏవం ఘటోగు
ణసామాన్యాభావవిశేషగుణాభావోభయవానిత్యత్ర విశేషగుణవద్ఘటో
బాధః గుణవద్ఘటోఽపి బాధస్తత్రానుమితౌ విశేషగుణాభావప్రకారకబు
ద్ధిత్వావచ్ఛిన్నా ఏకా ప్రతిబధ్యతా అపరాచ గుణసామాన్యాభావత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రకారకబుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నా ప్రతిబధ్యతా తథాచ తాదృశ ప్ర
తిబధ్యతావభేదేన ప్రతిబంధకతాపి గుణవద్ఘటవిషయకనిశ్చయే విశేష
గుణవద్ఘటవిషయకనిశ్చయేచ భిన్నా భవతీత్యుభయస్యైవ దోషత్వం। త
త్ర విశేషగుణవద్ఘటేఽవ్యాప్తిః। విశేషగుణవద్ఘటవిషయకనిశ్చయోత్తరా
నుమితిసామాన్యే యా తాదృశోభయాభావాధికరణతా తస్యాం గుణవద్ఘ
టరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపాత్మకగుణత్వావచ్ఛిన్నవిష
యతానిరూపితఘటత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేనైవరూపేణ అవచ్ఛిన్నా

యాప్రయోజకతాతన్నిరూపితప్రయోజ్యత్వమేవస్వీక్రియతే।నతువిశేషగు
ణత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితఘటత్వావచ్ఛిన్న విషయతాత్వేనావ
చ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యతాత్వాంతరమపిగౌరవాత్ । తథాచ
విశేషగుణవద్ఘటవిషయక నిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యనిష్ఠోభయాభా
వాధికరణతాయాం నవిశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపానవచ్ఛిన్నప్ర
యోజకతానిరూపిత ప్రయోజ్యత్వసంభవః । స్వవిషయతాప్రయోజ్య విశి
ష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యోభయాభావ ప్రయోజకాభావాధికరణతాక
త్వనివేశేచ హ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వఘటితోభయా
భావప్రయోజికా యథా హ్రదత్వవ్యాపక వహ్నిప్రతియోగిక సంయోగ
సంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతా తథా హ్ర
దత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత సంయోగత్వావచ్ఛిన్నసంసర్గతాని
రూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వసామాన్యాభావాధికరణతాప్యే
వం విశేషగుణాభావగుణసామాన్యాభావోభయ వైశిష్ట్యావగాహిత్వఘటి
తోభయాభావప్రయోజకా యథా ఘటవిశేష్యకగుణాభావప్రకారకత్వ
సామాన్యాభావాధికరణతా తథా ఘటవిశేష్యకవిశేషగుణాభావప్రకార
కత్వసామాన్యాభావాధికరణతాపి తయోశ్చ ప్రత్యేకం హ్రదత్వసామా
నాధికరణ్యేన వహ్న్యభావరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపక రూపా
వచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వ హ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవిషయతాప్ర
యుక్తత్వోభయోః ఏవం గుణవద్ఘటరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాప
కరూపావచ్ఛిన్నాప్రయుక్తత్వ విశేషగుణవద్ఘటరూప స్వవిషయతాప్రయు
క్తత్వయోస్సత్త్వాత్ ఉక్తస్థలే హ్రదత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావవద్ధ్రదరూ
పబాధే విశేషగుణవద్ఘటరూపబాధేచ నావ్యాప్తిః ॥స్వవిషయతాప్రయోజ
విశిష్టాంతరవిషయత్వాప్రయోజ్యోభయాభావాధికరణతాకత్వనివేశేచధూ
మవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ బాధేఽవ్యాప్తిః
బాధవిషయతాప్రయోజ్యాయాం పక్షే నిరుక్తోభయాభావాధికరణతా

యాం వ్యభిచారరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్యత్వనియమాదతఉభ
యాభావప్రయోజకీభూతాభావాధికరణతాయాం విశిష్టాంతరవిషయిత్వా
ప్రయోజ్యత్వ నివేశనం । తథాచోభయాభావ ప్రయోజకీభూతాయాప్ర
కృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాతస్యాంవ్య
భిచారవిషయతాత్వవ్యాపకరూపేణవ్యభిచారవిషయతాయాఅప్రయోజ
కతయావ్యభిచారరూప విశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నా
ప్రయోజ్యత్వమక్షతమేవ॥ నచయత్ర ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమా
భావవానితిబాధనిశ్చయోత్తరం ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవ్యాప్య
వహ్నిమానిత్యాహార్యజ్ఞానం తజ్జ్ఞానీయాయాఉభయాభావాధికరణతా త
స్యాంనవ్యభిచారవిషయతాత్వేనవ్యభిచారవిషయతాయాఃప్రయోజకత్వం
కింతు బాధత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వేనేతి తదధికరణతామాదాయైవ సన
విషయతాప్రయోజ్య విశిష్టాంతరవిషయత్వాప్రయోజ్యోభయాభావాధికర
ణతాకత్వం వ్యభిచారఘటితబాధే స్థాస్యతీతి తాదృశోభయాభావప్రయో
జకాభావాధికరణతాపర్యంతనివేశనం వ్యర్థమితివాచ్యం। యాదృశవ్యభి
చారఘటితబాధవిషయకజ్ఞానానంతరం ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్య
హేతువైశిష్ట్యావగాహ్యాహార్యజ్ఞానం నజాతం తాదృశవ్యభిచారఘటితబా
ధేఽవ్యాప్తివారణాయ ఉభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాపర్యం
తానుధావనం । ఏవంయత్ర హ్రదోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్ర హ్రదత్వా
వచ్ఛేదేన వహ్న్యదేస్సాధ్యతా తత్ర హ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్య
భావస్య దోషత్వానుపపత్తిః ॥ హ్రదత్వావచ్ఛేదేనవహ్న్యభావవ
త్తానిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠోభయాభావాధికరణతాయాం హ్రదత్వసా
మానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావరూపవిశిష్టాంతరవిషయతాప్రయోజ్యత్వ
నియమాత్ అతఉభయాభావప్రయోజకీభూతాభావాధికరణతాయాం వి
శిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వనివేశః ॥ తత్ర పూర్వోక్తక్రమేణ సం
యోగత్వావచ్ఛిన్న సంసర్గతాకహ్రదత్వవిశిష్టవహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వా
భావాధికరణతాయాః హ్రదత్వసామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావరూ

ప విశిష్టాంతరవిషయిత్వప్రయోజ్యత్వాల్లక్షణసమన్వయః । నను హ్రదో వహ్నిమాన్జలాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలవిషయక నిశ్చయోత్తరానుమితౌ హ్రదత్వవిశిష్టే వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వవహ్నివ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వోభయాభావసత్త్వమావశ్యకం । హ్రదధర్మికానాహార్యవహ్నిమత్తాబుద్ధింప్రతి వహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిజలనిశ్చయవిశిష్టహ్రదధర్మికజలప్రకారకనిశ్చయాభావస్య కార్యసహభావేన హేతుతయావహ్నివ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి జలవిషయకనిశ్చయోత్తరం హ్రదే వహ్నిజలయోరేకదా వైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానానుత్పాదాదిత్యసాధారణ్యే యేనప్రకారేణ లక్షణసమన్వయః తేనప్రకారేణ వహ్నిః కాంచనమయవహ్నిమాన్వహ్నిత్వాదిత్యత్ర కాంచనమయత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగివహ్నిత్వేఽతివ్యాప్తిః । తత్రవహ్నిధర్మికకాంచనమయత్వప్రకారక బుద్ధిత్వావచ్ఛిన్నంప్రతి వహ్నిత్వధర్మికకాంచనమయత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వప్రకారక నిశ్చయవిశిష్టవహ్నిధర్మిక వహ్నిత్వప్రకారకనిశ్చయాభావస్య కార్యసహభావేన హేతుతయా కాంచనమయత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగిత్వప్రకారకనిశ్చయోత్తరం వహ్నిః కాంచనమయవహ్నిమాన్కాంచనమయవహ్నివ్యాప్య వహ్నిత్వవాంశ్చేతి సమూహాలంబనానుమిత్యనుత్పత్త్యా తాదృశనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే ఉభయాభావసత్త్వాదితిచేన్న ॥ యాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకం హేతుమత్తానిశ్చయవిశిష్టాన్యత్వం తాదృశవిశిష్టవియతాశూన్య యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకజ్ఞానీయవిషయతాప్రయోజ్య జ్ఞానవైశిష్ట్యప్రయోజ్య నిరుక్తోభయాభావాధికరణతాకం యద్రూపం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకత్వస్యలక్ష్యతావచ్ఛేదకీభూత యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయకజ్ఞానే వివక్షితత్వాత్ । హేతుమత్తానిశ్చయవైశిష్ట్యంచ స్వావ్యవహితోత్తరవృత్తిత్వ స్వీయ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న

విశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వైతదుభ
యసంబంధేన । తథాచ హ్రదో వహ్నిమాన్జలాదిత్యత్ర వహ్నివ్యాపకీభూ
తాభావప్రతియోగిజలవిషయకనిశ్చయోత్తరయదనుమితౌ యద్ధర్మితా
వచ్ఛేదకక హేతుమత్తానిశ్చయోత్తరవృత్తిత్వం తదనుమితౌ నతాదృ
శ ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతాకత్వమితి నిరుక్తోభయసంబంధేన హేతుమత్తానిశ్చయవిశిష్టాన్యత్వ
మసాధారణ్యవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకమితిలక్షణసమన్వ
యః । వహ్నిః కాంచనమయవహ్నిమాన్వహ్నిత్వాదిత్యత్ర కాంచనమ
యత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగి వహ్నిత్వవిషయకనిశ్చయోత్తరాను
మితిత్వవ్యాపకం ననిరుక్తోభయసంబంధేన హేతుమత్తానిశ్చయవిశిష్టాన్య
త్వం ఘటో వహ్నిత్వవాన్కాంచనమయత్వవ్యాపకీభూతాభావప్రతియో
గి వహ్నిత్వమితిజ్ఞానోత్తరంఘటః కాంచనమయవహ్నిమానిత్యనుమితౌ
ఘటో వహ్నిత్వవానితి జ్ఞానావ్యవహితోత్తరవృత్తిత్వతజ్జ్ఞానధర్మితావ
చ్ఛేదకఘటత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత కాంచనమయవహ్నిత్వప్ర
కారకత్వయోస్సత్త్వాత్ । అత్ర ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వ
హ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్విషయకనిశ్చ
యోత్తరానుమితిస్థలఉభయాభావాధికరణతాయాఃబాధవిషయతాంతర్గపా
తిత్వేన విశిష్టాంతరవ్యభిచారవిషయతాప్రయోజ్యత్వాదతః విశిష్టాంతర
యత్కించిద్విషయతాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వం భట్టా
చార్యైర్నివేశితం। తథాచబాధవిషయతాన్తర్గపాతివ్యభిచారవిషయతాత్వం
నవిశిష్టాంతరవ్యభిచారవిషయతాత్వవ్యాపకం । కేవల ధూమవ్యభిచారీ
వహ్నిరితిజ్ఞానీయవిషయతాయాం బాధవిషయతాన్తఃపాతివ్యభిచారవిషయ
తాత్వవిరహాత్ ।కింతుధూమవ్యభిచారప్రకారతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛి
న్నవిషయతాత్వం।తాదృశరూపం సధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నధర్మి
కధూమప్రకారకబుద్ధిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకమితి నతాదృశరూపేణవ్యభి

చారవిషయతాయాః ప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావప్ర
యోజకత్వం। యేనరూపేణవిషయతాయాః యాదృశరూపావచ్ఛిన్నవిషయ
తావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వం తేనరూ
పేణ స్వవిషయతాయాః తాదృశవిషయతాత్వావచ్ఛిన్నాభావాధికరణతా
ప్రయోజకత్వాత్ ॥ యద్యపి హ్రదోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్రవహ్న్య
భావవద్ధ్రదాదిరూప బాధవిషయతాప్రయోజ్యోభయాభావప్రయోజకీ
భూతాభావాధికరణతాయాం వహ్న్యభావాదిరూపవిశిష్టాంతరవిషయతా
యాఅపి బాధవిషయతాంతఃపాతివిషయతాత్వేన ప్రయోజకతయా విశి
ష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకత్వానివేశేఽసంభవఏవ వక్తుముచితః। తథాపి
యద్విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితి సామాన్యే నిరుక్తోభయాభావస్తాదృ
శవిశిష్టాంతరవిషయిత్వాప్రయోజ్యత్వనివేశే వహ్న్యభావవిషయతాప్ర
యోజ్యత్వస్య వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాప్రయోజ్య
నిరుక్తోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాయాం సత్త్వేపి నవ
హ్న్యభావవద్ధ్రదే లక్షణాసంగతిః। వహ్న్యభావవిషయకనిశ్చయోత్త
రానుమితిసామాన్యే తాదృశోభయాభావవిరహాత్ విశిష్టాంతరపదేనకే
వలవహ్న్యభావస్య ధర్తుమశక్యత్వాత్। ధూమవ్యభిచారివహ్నిమా
న్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయతాకనిశ్చయో
త్తరానుమితిసామాన్యేపి తాదృశోభయాభావసత్త్వాత్ తాదృశవిశిష్టా
న్తరపదేన వ్యభిచారస్యధర్తుమశక్యతయా వ్యభిచారాదికమాదాయ ధూ
మాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్వవ్యాప్తివారణార్థం విశిష్టాంతర
విషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాప్రయోజ్యత్వనివేశః। నను వహ్న్య
దిధర్మికవ్యాప్తిగ్రహంప్రతిధూమాభావవద్వృత్తిత్వప్రకారతానిరూపితవ
హ్నిత్వనిష్ఠ నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాకనిశ్చయత్వేన ప్రతి
బంధకత్వమవశ్యంవాచ్యం। అన్యథా జాతిమాన్ధూమాభావవద్వృత్తిరితి
జ్ఞానోత్తరమపి వహ్నిధర్మికధూమవ్యాప్తిగ్రహానుత్పాదప్రసంగాత్।

ఏవంచ మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్న్యాదావతివ్యాప్తివారణమశక్యమేవ। తథాహి తత్ర విశిష్టాంతరం యద్ధూమవ్యభిచారివహ్న్యాదిః తద్విషయతాత్వవ్యాపకం నధూమాభావవద్వృత్తిత్వప్రకారతానిరూపితనిరవచ్ఛిన్నవహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకవిశేష్యతాత్వం।జాతిమాన్ధూమాభావవద్వృత్తిరితి జ్ఞానీయవిషయతాయాం వ్యభిచారాత్। కింతు ధూమాభావవద్వృత్తిత్వప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వం ఏతాదృశంచరూపం నశుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నధర్మికవ్యాప్తిగ్రహత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకమితి నతదవచ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపిత ప్రయోజ్యత్వస్య వ్యాప్తివైశిష్ట్యావగాహితాభావాధికరణతాయాంసంభవః। తథాచ నమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేఽతివ్యాప్తివారణమితి విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానీయ విశిష్టాంతరవిషయితాత్వవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నప్రయోజ్యత్వమేవ నివేశనీయం। తథాచ ధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయకతావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యం నజాతిమాన్ధూమాభావవద్వృత్తిరితిజ్ఞానం కింతు ధూమాభావవద్వృత్తిర్వహ్నిరితి జ్ఞానమేవ తజ్జ్ఞానవృత్తిధూమాభావవద్వృత్తివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వవ్యాపకం ధూమాభావవద్వృత్తిత్వ ప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వనిష్ఠ నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విశేష్యతాత్వమపి తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రయోజకతానిరూపిత ప్రయోజ్యత్వస్య వ్యాప్తి వైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః। ఏవంచ విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయవిషయతానిష్ఠప్రయోజకతానిరూపిత ప్రయోజ్యత్వాభావవివక్షణేపి ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నిరిత్యాదౌ బాధేనావ్యాప్తిః। వ్యభిచారరూపవిశిష్టాంతరవిషయితావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానం నధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమాభావవానితిబాధవిషయకంజ్ఞానం కింతు ధూమవ్యభిచారివహ్నిరితి జ్ఞానం కేవలవ్యభిచారవిష

యకం। తదీయవిషయతాతు నప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిగ్రహప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకేతి తన్నిష్ఠప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వాభావస్య ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాయాం సత్త్వాత్ తాదృశవిశిష్టాంతరవిషయతాత్వవ్యాపకత్వనివేశనమఫలం। నచైవం మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నావతివ్యాప్తిః। మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితినిష్ఠాయాః ఉభయాభావప్రయోజకీభూతాభావాధికరణతాయాః ధూమవ్యభిచారివహ్నిరూపవిశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యస్య ధూమవ్యభిచారివహ్నిరిత్యాకారకజ్ఞానీయవిషయతాయా మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నిరిత్యాకారకజ్ఞానావృత్తితయా తాదృశవిషయతావప్రయోజ్యత్వాత్ స్వపూర్వవృత్తిజ్ఞానీయవిషయతాయా ఏవ స్వోత్తరవృత్తిజ్ఞాననిష్ఠప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకధర్మాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వాత్ ఇతివాచ్యం। ఏవమపి విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయవిషయతావృత్తిరూపపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వాభావవివక్షణేఽతివ్యాప్తివారణంసంభవతి। కేవలం ధూమవ్యభిచారివహ్నిరితిజ్ఞానీయాయా విషయతా తద్వృత్తి యద్ధర్మాభావవద్వృత్తిత్వప్రకారతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వం తేన రూపేణైవ మేయత్వవిశిష్టధూమవ్యభిచారివహ్నివిషయతాయాస్తదనంతరజ్ఞాననిష్ఠోభయాభావప్రయోజకాభావాధికరణతాయాం ప్రయోజకత్వాదితి చేన్న। సామాన్యతో విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యగ్రహస్యాప్రసిద్ధేః విశిష్టాంతరవిషయతాయాః ఘటాదిజ్ఞానే సత్త్వాత్తత్ర వ్యభిచారవిషయతాయా అభావాత్ వ్యభిచారవిషయతాయా అపి విశిష్టాంతరవిషయిత్వావ్యాపకత్వేన తచ్ఛూన్యత్వస్య వ్యభిచారవిషయకజ్ఞానేఽప్యసత్త్వాత్। కింతు స్వావచ్ఛిన్నవిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యద్యద్రూపం ప్రాతిస్వికరూపేణ తత్తద్రూపావచ్ఛిన్నవిష

యిత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తివిషయతానిష్ఠ ధర్మపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వాభావకూటఏవనివేశనీయః। తథాచ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారేణాతివ్యాప్తిః।విశిష్టాంతరవ్యభిచారవిషయిత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తివిషయితానిష్ఠధర్మపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వస్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారవిషయకజ్ఞానోత్తరజ్ఞాననిష్ఠోభయాభావ ప్రయోజకీభూతాభావాధికరణతాయామక్షతత్వాత్ । ఏవంచ ఘటాభావవద్భూతలవిషయత్వావ్యాపకీభూతవిషయితాశూన్యజ్ఞానవృత్తివిషయతానిష్ఠ ధర్మపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకప్రయోజకతానిరూపితప్రయోజ్యత్వాభావస్యప్రతిస్వీకరూపేణ నివేశఃకార్యః। తదపేక్షయా స్వావచ్ఛిన్న విషయత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిర్యా స్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకీభూత ధర్మావచ్ఛిన్నవిషయతా తత్ప్రయోజ్యత్వాభావఏవనివేశనీయః। తథాచ ఘటాభావవద్భూతలవిషయతాయాః స్వావచ్ఛిన్నవిషయత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిత్వవిరహాత్ నతదప్రయోజ్యత్వస్య తాదృశకూటాంతర్గతతా। ఏవంచ ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్విషయకత్వావ్యాపక విషయతాశూన్యజ్ఞానీయాయా ధూమవ్యభిచారివహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా తస్యాస్సాధ్యవత్తాగ్రహప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాధికరణతాప్రయోజకత్వేన ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమత్వవ్యాప్తిరతో వ్యాపకత్వనివేశనమితి ॥

* ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయావృత్తి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాశాలి నిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే నిరుక్తోభయాభావ స్తద్రూపవత్వమత్రవదంతీత్యాదేనిష్కృష్టార్థః ఇతియత్త్విత్యాదినా గదాధరేణోక్తం ॥ అత్ర య

ద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం తాదృశనిశ్చయావృత్తిత్వరూప విరోధి
త్వనివేశాన్నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యత్ర ఘటవిషయకనిశ్చయో
త్తరానుమితిసామాన్యే ఉభయాభావసత్త్వేపి నఘటేఽతివ్యాప్తిః ॥ నిశ్చ
యపదోపాదానాచ్చ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా
స్సంశయవృత్తిత్వేపి నక్షతిః । అత్ర నిశ్చయత్వం యదితద్ధర్మావచ్ఛిన్నవి
శేష్యకతదభావాప్రకారకత్వేసతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యక తత్ప్రకా
రకత్వం తదా నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యత్ర తాదృశనిశ్చయాప్ర
సిద్ధిః । నచ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకా
రతాకం సత్ తద్ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ
ప్రకారకాన్యత్వం నిశ్చయపదేన వివక్షణీయం । తథాచ నిర్వహ్నిః ప
ర్వతో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్నిప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛే
దకతాపర్యాప్త్యధికరణం వహ్న్యభావపర్వతత్వోభయమేవ తాదృశో
భయ ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతాక వహ్న్యభావప్రకారకాన్యత్వం తా
దృశనిశ్చయేఽక్షతమేవ । అనుగమప్రకారస్తు । స్వనిరూపకత్వ స్వని
రూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణీభూతధర్మావచ్ఛిన్న వి
శేష్యతానిరూపిత స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావ ప్రకారతాకాన్యత్వై
తదుభయసంబంధేన తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతావిశిష్టత్వమితివాచ్యం । ఏ
వం సతి నీలహ్రదో వహ్నిమానిత్యత్ర హ్రదత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావ
స్య బాధతయా తాదృశసాధ్యకధూమహేతౌచ హ్రదత్వావచ్ఛేదేన ధూ
మాభావస్య స్వరూపాసిద్ధతయా తత్రా వ్యాప్తిః । భట్టాచార్యమతేయ
థా సామాన్యఘటితవిశేషధర్మావచ్ఛిన్న సామాన్యాభావకోటికసంశయో
హ్రదో మహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాన్ వేత్యాకా
రకో జాయతే తథా సామాన్యఘటిత విశేషధర్మావచ్ఛిన్నైకకోటివిశిష్ట
సామాన్యధర్మావచ్ఛేదేనాపరకోట్యవగాహీనీలహ్రదో వహ్నిమాన్ హ్ర

దో వహ్నిసామాన్యాభావవాన్ నీలహ్రదో వహ్నివ్యాప్య ధూమవాన్ హ్రదో ధూమసామాన్యాభావవానిత్యాకారకో జాయతే । తథాచ తాదృశసంశయస్య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వేపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీభూత నీలత్వహ్రదత్వోభయధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత వహ్న్యభావప్రకారతాకత్వాభావాత్ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారత్వస్య నిరుక్తోభయసంబంధేన వైశిష్ట్యస్య తత్రసత్త్వాత్ తాదృశసంశయేచ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాసత్త్వాదతః స్వనిరూపకత్వస్వనిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకతానాత్మక స్వనిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపకాన్యత్వైతదుభయసంబంధేన తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతావత్వంవక్తవ్యం ॥ తథాచ నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానితిజ్ఞానే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపకత్వసత్వేపి తాదృశప్రకారతానిరూపిత నిశేష్యతావచ్ఛేదకతానాత్మక వహ్న్యభావప్రకారతానిరూపకత్వం నాస్తీతి నిరుక్తోభయసంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావైశిష్ట్యంనిరుక్తాహార్యేఽస్త్యేవ।నచనిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానితిజ్ఞానేయథా వహ్నిప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకతా వహ్న్యభావేవర్తతే ॥ తథా పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకప్రకారతావర్తతఇతి కథం తాదృశాహార్యసంగ్రహఇతివాచ్యం । తత్ర ధర్మితావచ్ఛేదకత్వప్రకారకత్వయోర్భేదమతే స్వనిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వంవిహాయ స్వనిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకతానవచ్ఛిన్నత్వస్యోక్తత్వాన్నదోషః । నచైవంసతిహ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర హ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావేఽవ్యాప్తిః । హ్రదో వహ్నిమాన్ వహ్న్యభావశ్చ హ్రదఇతిసమూహాలంబనాహార్యస్య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వసత్వేపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత విశే

ష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితావచ్ఛేదకత్వానవచ్ఛిన్న వహ్న్యభావప్రకారకత్వవిరహేణ నిరుక్తోభయసంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావిశిష్టత్వాత్ తత్రచ హ్రదవిషయతానిరూపిత వహ్న్యభావవిషయతాయావర్తమానత్వాన్నిరుక్తతాదృశనిశ్చయావృత్తిత్వస్య హ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయామసత్త్వాత్। ఆహార్యజ్ఞానీయవిషయతాయాఅనాహార్యజ్ఞానీయవిషయతాతో నిరూపకభేదేనైవభిన్నతయాభ్రమాన్యకేవలహ్రదేవహ్న్యభావఇతిజ్ఞానీయవిషయతాయాహ్రదోవహ్నిమాన్ వహ్న్యభావశ్చహ్రదఇతిసమూహాలంబనజ్ఞానీయహ్రదవిశిష్ట వహ్న్యభావవిషయతాతోభిన్నతయా భ్రమాన్యకేవలహ్రదేవహ్న్యభావఇతిజ్ఞానీయహ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావిషయతాయాఅపితాదృశసమూహాలంబననిశ్చయవృత్తిత్వేబాధకాభావాత్ ।అతఏవవహ్నిమాన్ హ్రదోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయవిషయతాయా భేదే ప్రయోజకాఆహార్యజ్ఞాన సమానాకారానాహార్యజ్ఞానాప్రసిద్ధిరితి భట్టాచార్యేణ లిఖితం సంగచ్ఛతఇతి వాచ్యం ॥ స్వనిరూపకత్వస్వావచ్ఛిన్నప్రనిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతావత్త్వైతదుభయసంబంధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వం నిశ్చయత్వం। తథాచ హ్రదోవహ్నిమాన్ వహ్న్యభావశ్చ హ్రదఇతిజ్ఞానే హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వంవర్తతే । ఏవం తాదృశప్రకారత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతాధేయత్వసంబంధావచ్ఛిన్న హ్రదత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతావత్త్వం వర్తతఇత్యుభయసంబంధేన తాదృశప్రకారతావత్త్వాత్తాదృశ జ్ఞానస్య ననిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వం కింతు హ్రదోవహ్నిమానితిజ్ఞానస్యైవ తత్ర హ్రదవిశిష్ట వహ్న్యభావవిషయతాయా అవర్తమానత్వాద్వ్యదూప్రిపవదేన హ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావత్వస్యధారణసంభవాత్ హ్రదవిశిష్టవహ్న్యభావే లక్షణసమన్వయః । నచ ని

ర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యత్ర వహ్న్యభావప్రకారతాయాఅపి ఆ హార్యజ్ఞానవృత్తిత్వేన స్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాయా అప్రసిద్ధత్వేన స్వ పదేన తస్య ధారణం నసంభవతీతి నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమాఙ్ పర్వ తశ్చ వహ్నిమానితిజ్ఞానె నిరుక్తోభయసంబంధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వ మక్షతమేవేతి తాదృశజ్ఞానే వహ్నిమత్పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా వర్తమానత్వేన వహ్నిమత్పర్వతస్య ధారణాసంభవాద్వహ్నిమత్పర్వతె ఽవ్యాప్తిరితినావ్యం । స్వనిరూపకత్వస్వవిశిష్టప్రకారత్వావచ్ఛిన్నప్రతి బధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతావత్త్వేతదుభయసంబ న్ధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ ప్రకారతాయాం స్వ వైశిష్ట్యంచ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్వనిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితత్వేతదుభయసంబంధేన । తథాచనిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమాఙ్ పర్వతశ్చ వహ్నిమానితి సమూహాలంబనజ్ఞానె ని ర్వహ్నిఃపర్వతోవహ్నిమానితిజ్ఞానీయాయావహ్న్యభావప్రకారతాతన్ని రూపకత్వంవర్తతె ఏవం నిరుక్తోభయసంబంధెన తాదృశ ప్రకారతావిశి ష్టాయా నిర్వహ్నిః పర్వతఇతిజ్ఞానీయవిషయతా తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా నిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత పర్వతోవహ్నిమానితిజ్ఞానీయ విష యతానిరూపకత్వంచ పర్వతఇతి నిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశ ప్రకార తావిశిష్టాన్యత్వం తాదృశసమూహాలంబనజ్ఞానె నాస్తీతి నవహ్నిమత్పర్వ తెవ్యాప్తిః ॥ నచ నిర్వహ్నిఃపర్వతోవహ్నిమానిత్యాహార్యజ్ఞానీయవహ్ని మత్పర్వతవిషయతాయా వహ్న్యభావప్రకారత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా నిరూపితప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వేన తాదృశజ్ఞానమపి నిరుక్తోభయస మ్బంధేన తాదృశప్రకారతావిశిష్టాన్యదేవేతి తాదృశజ్ఞానీయవహ్నిమత్ప తవిషయతాయాస్తాదృశనిశ్చయవృత్తితయాతథాపివహ్నిమత్పర్వతెఽవ్యా ప్తితాదవస్థ్యమితివాచ్యం। భ్రమాన్యవృత్తియద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతా తాదృశనిశ్చయావృత్తిస్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వస్యభట్టాచార్యేణవివక్షణీయ

తయా నిర్వహ్నిః పర్వతో౽వహ్నిమానితిజ్ఞానీయవిషయతాయా భ్రమాన్యవృత్తియద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యస్య తాదృశ నిశ్చయావృత్తితాయా అక్షతేః । నచైవమపి నిర్వహ్నిపర్వతో౽వహ్నిమాన్నిర్వహ్నిశ్చ వహ్న్యభావవానితి సమూహాలంబనజ్ఞానే యా వహ్న్యభావావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా తస్యాః ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకతయా తాదృశజ్ఞానే నిరుక్తోభయసంబంధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వమక్షతమేవేతి నిరుక్తనిశ్చయావృత్తిత్వస్య వహ్న్యభావావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవిషయతాయామసత్త్వాత్ వహ్న్యభావవద్వహ్న్యభావవత్యవ్యాప్తిరితివాచ్యం । శుద్ధవహ్న్యభావావచ్ఛిన్నవిశేష్యకవహ్న్యభావప్రకారకాన్యత్వస్య స్వాతంత్ర్యేణజ్ఞానవిశేషణత్వాత్ న వహ్న్యభావవిశిష్టవహ్న్యభావవత్యవ్యాప్తిః । ఏవం వహ్న్యభావస్యాధేయతాసంబంధేన వహ్న్యభావవత్ప్రకారకాన్యత్వమపి తాదృశజ్ఞానేదేయమతో౽నాధేయతాసంబంధేన వహ్న్యభావవద్విశిష్ట వహ్న్యభావే౽వ్యాప్తిరితి । ఏవం నిర్వహ్నిః పర్వతో౽వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్నివిశిష్ట పర్వతస్యాధేయతాసంబంధేన పర్వతవిశిష్టవహ్న్యాదీనాంలక్షణసమన్వయార్థం పర్వతే వహ్నిప్రకారకాన్యత్వస్యాధేయతాసంబంధేన వహ్నౌ పర్వతప్రకారతాకాన్యత్వస్యచ ప్రాతిస్వికరూపేణ నివేశే గౌరవాత్ప్రతిబంధకతాఘటితోక్తానుగమప్రకారః। వహ్న్యభావవద్విశిష్టవహ్న్యభావాదౌచ తాదృశానుగమప్రకారాసంభవాదగత్యా ప్రాతిస్వికరూపేణ నివేశః । నచ నిరుక్తోభయాభావనివేశనమఫలమితివాచ్యం । యాదృశస్థలే యద్వ్యాప్యవత్త్వజ్ఞానం యద్వ్యాప్యాభావధర్మితావచ్ఛేదకకం పక్షే తదభావనిశ్చయాత్మకం జాయతే తద్వ్యాప్యస్య సాధ్యతాయాం తదభావవత్పక్షే౽తివ్యాప్తివారణార్థం తాదృశవిశిష్టవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే ఉభయాభావనివేశసార్థక్యాత్ । నచాత్రాపికల్పే ప్రమేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారాదావతివ్యాప్తివారణార్థం విశిష్టాంతరాఘటి

తత్త్వమవశ్యం నివేశనీయం తథాసతి ధూమవ్యభిచారివహ్నిమాన్ ధూమ
వానవహ్నేరిత్యత్ర ధూమాభావవద్ధూమవ్యభిచారివహ్నిమద్రూపవ్యభి
చారఘటితైవ వ్యాప్తిరితి వాచ్యం। పక్షవిశేష్యకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న వైశిష్ట్యావగాహి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యక సాధ్యవ్యాప్య
హేతుమత్త్వావగాహిజ్ఞానత్వవ్యాపకం యద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యక య
ద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారకత్వం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యక తద్రూపావ
చ్ఛిన్నప్రకారకనిశ్చయావృత్తి యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయితాసామాన్యం
తద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యక తద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రకారక నిశ్చయావృత్తి
స్వావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక యద్రూపావచ్ఛిన్నవిష
యతా తద్రూపావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక తద్రూపా
వచ్ఛిన్నత్వనివేశాన్నదోషః। తథాచ మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వావచ్ఛి
న్నవిషయతా కేవలం నపక్షవిశేష్యకసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిసాధ్యవ్యాప్య
హేతువైశిష్ట్యావగాహిత్వవ్యాపక హేతువిశేష్యకవ్యాప్తిప్రకారక నిశ్చ
యత్వాశ్రయావృత్తిర్భవతి పరంతు తాదృశనిశ్చయావృత్తిమేయత్వావచ్ఛి
న్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదక వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా
పి భవతీతి వ్యభిచారత్వావచ్ఛిన్నావిషయక ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వ
స్య మేయత్వవిశిష్టవ్యభిచారత్వేఽసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః। స్వనిరూపక
త్వస్వవిశిష్టవిశేష్యతాకత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదకీభూత విషతావత్త్వోభయసంబంధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వమేవ
నిశ్చయత్వం। వైశిష్ట్యంచ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితత్వ
స్వనిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వైతదుభయసంబంధేన। త
థాచ హ్రదోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర హ్రదోవహ్నిమాన్నవా వ
హ్నివ్యాప్యధూమవాన్నవేతి సంశయే యా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూ
పిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతాయా సమానాకారజ్ఞానీయైక విషయ

తా స్వీకర్తృమతే హ్రదో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయీయ వహ్న్యభావ
ప్రకారతానిరూపిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా తద్వత్వమపి వర్తత
ఇతి ననిరుక్తసంబంధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వం తత్రాస్తీతి నతస్య ని
శ్చయత్వమితి తాదృశసంశయే వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్న విషయ
తాయాస్సత్వేపి నవహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావసంభవః । నిర్వహ్నిః పర్వ
తో వహ్నిమానిత్యత్ర నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమాన్ వహ్నివ్యాప్యధూ
మవాంశ్చేతి సమూహాలంబననిశ్చయస్య వహ్న్యభావప్రకారతానిరూపక
త్వసత్వేపి నిరుక్తోభయసంబంధేన వహ్న్యభావప్రకారతావిశిష్టాయా ప
ర్వతో వహ్న్యభావవానిత్యనాహార్యవిశేష్యతా తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా
నిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతావత్వవిరహాన్నిరుక్తోభయ
సంబంధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వమక్షతమేవేతి తస్య నిశ్చయత్వనిర్వా
హః ॥ నచ నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యత్ర వహ్నిమత్పర్వతరూ
పాశ్రయాసిద్ధివిషయతాయాస్తాదృశనిశ్చయవృత్తితయా వహ్నివిశిష్ట పర్వ
తరూపాశ్రయాసిద్ధావవ్యాప్తిరితి వాచ్యం । భ్రమాన్యవృత్తియద్రూపావ
చ్ఛిన్నవిషయతా తాదృశనిశ్చయావృత్తి స్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ నివే
శనీయతయా నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానితి జ్ఞానీయ వహ్నిమత్పర్వత
విషయతాయా భ్రమాన్యవృత్తిత్వవిరహాత్ । భ్రమాన్యవృత్తిః కేవలం వ
హ్నిమాన్ పర్వతఇతి జ్ఞానీయవిషయతా తస్యాశ్చ తాదృశ నిశ్చయావృ
త్తితయా తత్ర లక్షణగమనసంభవాత్ । నచ హ్రదో వహ్నిమాన్ వ
హ్న్యభావాదిత్యత్ర హ్రదో వహ్నిమాన్ వహ్నివ్యాప్య వహ్న్యభావ
వానిత్యస్య నిశ్చయత్వానుపపత్తిః ॥ తత్ర హ్రదో వహ్నిమానితి జ్ఞానీయవ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపకత్వస్య తాదృశప్రకారతావిశిష్టహ్ర
దత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావ
చ్ఛేదకీభూతవిషయతావత్వస్యచ తత్రసత్వాదితి వాచ్యం ॥ వహ్న్యభావ
వద్వృత్తిత్వరూపవహ్నివ్యాప్యత్వస్య వహ్న్యభావే భానే స్వస్మిన్ స్వా

వృత్తిధర్మప్రకారకజ్ఞానస్యైవ స్వస్మింత్స్వాధికరణావృత్తిత్వప్రకారకజ్ఞా
నస్యాహార్యతయా వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవిషయతాయాః
ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాఘటి
తోభయసంబంధేన తాదృశవిషయతావిశిష్టాన్యత్వస్య తత్రాక్షతత్వాత్ ॥
నచ హ్రదో వహ్నిమాన్ వహ్న్యభావవద్ధ్రదకాలీన జలాదిత్యత్ర హ్ర
దో వహ్నిమాన్ వహ్నివ్యాప్యవహ్న్యభావవద్ధ్రదకాలీన జలవాంశ్చ
హ్రద ఇతి జ్ఞానీయ వహ్న్యభావప్రకారతానిరూపిత హ్రదవిషయతాఘ
టితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతాకస్య జ్ఞానస్య నిశ్చయత్వాను
పపత్తిరితి వాచ్యం ॥ హ్రదధర్మికవహ్న్యభావవత్తాబుద్ధిం ప్రతి హ్రదధ
ర్మికవహ్నివ్యాప్యప్రకారకనిశ్చయత్వేన ప్రతిబంధకతయా హ్రదధర్మి
కవహ్నివ్యాప్యప్రకారకనిశ్చయాత్మకజ్ఞానీయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదవిష
యతాయా అపి ఆహార్యజ్ఞానీయత్వేన ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వాత్ । న
చ హ్రదో వహ్నివ్యాప్యవానిత్యత్ర హ్రదో వహ్న్యభావవాన్ వహ్ని
వ్యాప్యాభావవాన్ హ్రదో వహ్నివ్యాప్యవ్యాప్యవాంశ్చేతి సమూహాలం
బనస్య వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వసత్త్వేపి నిరుక్తోభయసం
బంధేన తాదృశప్రకారతావిశిష్టాయా హ్రదో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానీ
యహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయతావత్వం నాస్తి వహ్నివ్యాప్యాభావవా
న్హ్రదో వహ్నివ్యాప్యవానితి జ్ఞానస్యాహార్యతయా తదీయవిషయతాయాః
ప్రతిబంధకత్వానవచ్ఛేదకత్వాదితి సమానాకారకజ్ఞానీయైకవిషయతాంగీక
ర్తృమతే హ్రదో వహ్న్యభావవానితి భ్రమాన్యవృత్తివహ్న్యభావత్వా
వచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్తత్రసత్త్వాత్ । హ్రదపక్షకవహ్నివ్యాప్య సా
ధ్యకస్థలేఽతివ్యాప్తిర్న సంభవతీతి తాదృశనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే
త్యస్య వైయర్థ్యం దుర్వారమితి వాచ్యం । యాదృశస్థలవిశేషే హ్రదో
వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానం కదాచిదపి వహ్నివ్యాప్యవాన్ హ్రదో వ

హ్నివ్యాప్యాభావవానిత్యాకారకాహార్యాత్మకం నసంభవతి తత్రస్థలఏవ
వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకస్థలె వహ్న్యభావవద్ధ్రదేఽతివ్యాప్తివారణార్థం
సామాన్యాంతపదోపాదానసార్థక్యసంభవాత్ ॥ నచ యాదృశస్థలవిశే
షే ఉదాసీనఘటాదివిషయకం నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమానిత్యాహా
ర్యజ్ఞానం నజాతం తత్ర నిర్వహ్నిః పర్వతోవహ్నిమానిత్యాకారకప్రకృ
తపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహివహ్నినిశ్చయాప్రవృత్తిత్వస్య తాదృ
శోదాసీనఘటవిషయతాయాంసత్త్వాత్ । ఉదాసీనవిషయకనిశ్చయోత్త
రానుమితిసామాన్యే నిర్వహ్ని పర్వతత్వవిశిష్టే తాదృశోభయాభావస
త్త్వాదితివాచ్యం । ఏతాదృశ సమశీలరూపమాదృత్య అస్వరసస్య జగదీశే
న దత్తత్వాత్ ॥ నచ ఘటవద్ధ్రదకాలీనహ్రదోవహ్నిమాన్ ఘటాభావ
వద్ధ్రదకాలీన ధూమాదిత్యత్ర ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహి
ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయాప్రసిద్ధిః । ఘటత్వావ
చ్ఛిన్నవిషయతానిరూపిత (హ్ర)దత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపకత్వస్య
తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూత విషయతా
నిరూపకత్వస్య తాదృశజ్ఞానేసత్త్వాన్నిరుక్తోభయసంబంధేన ప్రకారతావై
శిష్ట్యస్యైవ తత్రసత్త్వాదితివాచ్యం ॥ సంబంధఘటకీభూతప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదకీభూతవిషయతాయాం ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవిషయతాబహి
ర్భూతత్వస్య ప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యహేతువిషయతాబహిర్భూతత్వస్యచని
వేశనీయత్వాత్ । ఘటవద్ధ్రదకాలీన హ్రదోవహ్నిమాన్ తాదృశహ్ర
దోవహ్నివ్యాప్యఘటాభావవద్ధ్రదకాలీనధూమవానితి జ్ఞానె ఘటత్వా
వచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతావచ్ఛిన్నప్ర
తిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాయాస్సత్త్వేపితాదృశ
విషయతానప్రకృతపక్షేప్రకృతసాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యవిషయతాబహి
ర్భూతా ఏవం ఘటాభావప్రకారతానిరూపితహ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్య
తావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకఘటత్వావచ్ఛి

న్నప్రకారతానిరూపిత హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాస్సత్వేపి తాదృశ
విషయతా నప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యవిషయతాబహిర్భూతేతి న
తాదృశస్థలే తాదృశజ్ఞానస్య నిశ్చయత్వానుపపత్తిః । నచ తాదృశజ్ఞానే
ఘటాభావవద్ధ్రదవిషయతాయాస్తాదృశపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగా
హిసాధ్యవ్యాప్యహేతువైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయవృత్తితయా ఘటాభావవ
ద్ధ్రదస్య దోషత్వానుపపత్తిరితివాచ్యం । భ్రమాన్యవృత్తిత్వస్య యద్రూ
పావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం నివేశనీయతయా నిరుక్తజ్ఞానే యా ఘటాభా
వవద్ధ్రదవిషయతా తస్యాస్తాదృశజ్ఞానీయత్వవిరహాత్ తాదృశ జ్ఞానీయా
యా హ్రదో ఘటాభావవానితి జ్ఞానీయవిషయతా తస్యాశ్చ నిశ్చయావృ
త్తిత్వేన లక్షణగమనసంభవాదితి ॥ నచ భ్రమాన్యవృత్తిత్వస్య యద్రూ
పావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం నివేశేపి హ్రదో వహ్నిమాన్ జాతిమాన్ వ
హ్న్యభావవాన్ హ్రదో వహ్నివ్యాప్యవాంశ్చేతి సమూహాలంబనజ్ఞానే
భ్రమాన్యో యో జాతిమాన్ వహ్న్యభావవానిత్యాకారకః జాతిసామా
నాధికరణ్యేన వహ్న్యభావావగాహినిశ్చయః తదీయ విషయతాయాస్స
త్వేన వహ్న్యభావవద్ధ్రదాదావవ్యాప్తిరతో యద్రూపావచ్ఛిన్నవిష
యతావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిత్వమేవ యద్రూపావచ్ఛి
న్నవిషయతాయాం నివేశనీయం । ఏవంచ వహ్నిమాన్ హ్రదో వహ్న్య
భావవానిత్యాహార్యజ్ఞానీయ వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా
యాః అవ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానవృత్తిత్వవిరహాదేవావ్యాపకవిష
యతాశూన్యజ్ఞానీయ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాసామాన్యే తాదృశని
శ్చయావృత్తిత్వం సంభవతీతి భట్టాచార్యోక్తభ్రమాన్యత్వనివేశనంనిష్ప్ర
యోజనమితివాచ్యం ॥ సంబంధఘటకవిశేష్యతాయాం ప్రకారతావైశి
ష్ట్యఘటకస్వనిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వమిత్యత్ర నిరవచ్ఛి
న్నావచ్ఛేదకతాకత్వరూపం ననివిష్టమితి హ్రదో వహ్నిమానితిజ్ఞానీయాః
యా ప్రకారతాత్వవిశిష్టాయా జాతిమాన్వహ్నిమానితిజానీయవిషయతా

పి భవతీతి తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూ
తవిషయితాయా జాతిమాన్ వహ్న్యభావవాన్ వహ్నిమాన్ హ్రదో వ
హ్నివ్యాప్యధూమవాంశ్చేతి సమూహాలమ్బనజ్ఞానేపి సత్త్వాత్తాదృశజ్ఞాన
స్య నిరుక్తనిశ్చయత్వాభావాదేవావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యత్వనివె
శప్రయోజనాభావాత్ । న చైవం నిర్వహ్నిపర్వతో వహ్నిమానిత్యత్ర వ
హ్నిమత్పర్వతరూపాశ్రయాసిద్ధిః । తత్రైవ వహ్నిమజ్జాతిమత్యతివ్యా
ప్తిః । నిర్వహ్నిః పర్వతో వహ్నిమాన్ జాతిమాంశ్చ వహ్నిమానితిజ్ఞానే
పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితాయా వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారతానిరుక్తోభయసమ్బన్ధేన తద్విశిష్టాయా విశేష్యతా సాపి జాతి
మాన్ వహ్న్యభావవానితిజ్ఞానీయా భవతి ॥ తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా
నిరూపిత ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూతవిషయితావత్త్వస్య తత్రాసత్త్వాన్ని
రుక్తసమ్బన్ధేన ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్ తజ్జ్ఞానం న భవతి ॥ కిన్తు వహ్ని
మజ్జాతిమదవిషయకః ప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానమేవ
తత్ర విశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వం వహ్నిమజ్జాతిమ
ద్విషయతాయా అవర్తమానత్వాత్ వహ్నిమజ్జాతిమద్విషయకనిశ్చయో
త్తరానుమితిసామాన్యే నిర్వహ్నిపర్వతే వహ్నివైశిష్ట్యావగాహిత్వఘ
టితోభయాభావసత్త్వాదితి సమ్బన్ధఘటకవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
త్వం విశేష్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠ నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వం వా కుత్రాపి
దేయమితి ॥ తథా చ హ్రదో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర హ్రదో వహ్ని
మాన్ జాతిమాన్ వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానమపి నిరుక్తప్రకారతావిశిష్టా
న్యజ్ఞానం తత్ర వహ్న్యభావవద్ధ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయితాయా వర్తమా
నత్వేనాసమ్భవవారణాయావ్యాపకీభూత విషయితాశూన్యజ్ఞానవృత్తిత్వం
దేయమితి భ్రమాన్యవృత్తిత్వం వ్యర్థమితివాచ్యం । సంయోగాభావవ
త్సంయోగస్సంయోగవానిత్యాదౌ సంయోగస్సంయోగవానిత్యాశ్రయాసి
ద్ధిభ్రమవిషయసంయోగత్వావచ్ఛిన్నేఽతివ్యాప్తివారణార్థం భ్రమాన్య

వృత్తిత్వస్య యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయతాయామవ్యాపకవిషయతాశూన్యత్వనివేశస్యావశ్యం నివేశనీయత్వాత్ ॥ అన్యథా సంయోగస్సంయోగవానితిభ్రమస్యాపి సంయోగత్వావచ్ఛిన్నవిషయత్వావ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానతయా తదీయవిషయతాయా అస్మదుక్తప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయావృత్తితయా తద్రూపావచ్ఛిన్న విషయతాశాలినిశ్చయోత్తరానుమితౌ సంయోగాభావావచ్ఛిన్నే సంయోగవైశిష్ట్యావగాహిత్వఘటితోభయాభావసత్త్వాత్ । నచ ఘటవద్హ్రదకాలీన హ్రదో వహ్నివ్యాప్యవాన్ ఘటాభావవద్హ్రదకాలీన ధూమాదిత్యత్ర హ్రదో వహ్నివ్యాప్యవాన్ వహ్న్యభావాదిత్యత్ర వా వహ్న్యభావవద్హ్రదే వ్యాప్తిః । తత్ర వ్యాపకీభూతవిషయతాశూన్యజ్ఞానీయ వహ్న్యభావవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా నిరుక్తప్రకృతపక్షే ప్రకృతసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహి పూర్వోక్తనిశ్చయావృత్తితయా తాదృశవిశేష్యతాశాలినిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే నిరుక్తోభయాభావసత్త్వాదితివాచ్యం ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్నవిషయత్వం పక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వవ్యాపకం తద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలినిశ్చయావృత్తి యద్రూపావచ్ఛిన్న విషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిత్వవ్యాపకః । యద్రూపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రకారతాభావస్తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వస్య వివక్షితత్వాన్నతత్ర వహ్న్యభావవద్హ్రదే దోషః । వహ్న్యభావవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయా హ్రదత్వవిశిష్టే వహ్నివైశిష్ట్యావగాహి తాదృశనిశ్చయావృత్తిత్వేపి వహ్న్యభావవద్హ్రదత్వావచ్ఛిన్నవిషయకనిశ్చయోత్తరానుమితిసామాన్యే హ్రదత్వవిశిష్టే వహ్నివ్యాప్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావాసత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్త్యసంభవాదితి ॥

ఇతి చన్ద్రనారాయణీయాపరనామధేయం సామాన్యనిరుక్తి
క్రోడపత్రం సమాప్తమ్

కాశీశఙ్కరీయశుద్ధాశుద్ధపత్రికా

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౧	౫	వియత్వా	విషయత్వా
౨	౧౭	నిరాసాచ్చ	నిస్తారాచ్చ
౮	౧౨	ధర్మికా	ధర్మితా
౬	౧	షయావచ్ఛిన్న	భయావచ్ఛిన్న
౧౦	౬	హ్రిహా	హ్రిద్వ
,,	౧౫	వరా	వరా
,,	౧౯	వహ్నివ్యా	వహ్నిత్వా
౧౧	౫	ప్రకారక	ప్రకారతాక
౧౨	౭	జాతిమిది	జాతిమది
,,	౧౪	వచ్ఛేదకీ	ధికరణ
,,	౧౫	కిరణ	కరణ
౧౩	౧	విపయి	విషయి
,,	౨౩	వచ్ఛిన్నవవిష	వచ్ఛిన్నవిష
౧౫	౭	కృతా	కృత్తాం
,,	౧౯	గొత్వ	గోత్వా
౧౬	౩	వ్యాక	వ్యాపక
౧౯	౧౩	సాంసర్గి	సాంసర్గిక
౨౨	౧౨	వద్ధ	వజ్జ
౨౩	౪	సాధారణస్యా	ధారణా
౨౪	౩	వ్యదాస	వ్యుదాస
,,	౧౨	న్యత్వ	న్యజ్ఞానీయ
,,	౨౩	న్యత్వా	న్యజ్ఞానీయా
౩౨	౯	వైశిష్టా	వైశిష్ట్యా

౩౩	౧౫	ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకత్వేసతి	జ్ఞానీయత్వేసతి
పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౩౬	౨౪	విశిష్టత్వస్య	విశిష్టస్య
౩౭	౧౦	విధి	విరోధి
,,	౧౪	తక్ష	పక్ష
౪౪	౩	తావచ్ఛేదకంయత్తదవచ్ఛిన్నత్వమతి	తావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకం యత్తదవచ్ఛిన్నత్వమితి
,,	౧౪	శామమి	శానుమి
,,	౨౨	సంభప	సంభవ
౪౫	౨౫	బాఢే	బాధే
౪౬	౧౫	విశేష్యతాజ్ఞానీయ	విశేష్యతాశూన్యజ్ఞానీయ
౪౯	౭	తత్వస్యావ	తత్వస్యావ
౫౦	౧౪	వృత్తిరూప	వృత్తిత్వరూప
౫౪	౧౦	త్వసామా	కత్వసామా
౫౫	౧౨	వృత్తితం	వృత్తిత్వం
,,	౨౦	ధరతేతి	ధారతేతి
౬౩	౨౧	జనకతావచ్ఛేదకరూపేణ	జనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకరూపేణ